מרדכי מיידאניק

בערבות ארגנטינה

סיפורים ורשימות

בהוצאת ההסתדרות העברית בארגנטינה

בואנוס-איירס תש"ח (1948)

PRINTED IN ARGENTINE

IMPRESO EN LA ARGENTINA

Queda hecho el depósito que marca la ley

נדפס בדפוס כוליו קויפמן, בואנוס־איירס

התוכן

מרדכי מיידאניק / בערבות ארגנטינה

בת-זקונים

א.

מי פילל ומי מילל, כי גיטל אשת ר' אליהו וולטמאן תלד לו בת לעת זקנתם, לאחר שהשיאו כבר את רוב בניהם, אבל מכיוון שנולדה בתם טייבלה קיבלוה בזרועות פתוחות והיתה השמחה במעונם. ר' אליהו עלה לתורה בשבת הראשונה והזמין את המתפללים לקידוש ואשתו גיטל השליכה את הבושה אחרי גווה והעלתה בזכרונה את תורת הטיפול ברבים גולדים לכל פרטיה ודיקדוקיה.

אמנם, בימים הראשונים להולדת טייבלה התלוצצו במושבה על חשבונם, אבל עד מהרה התרגלו אל המציאות ולא עוד אלא נמצאו גם כאלה שבמעמקי לבם התקנאו בהם:

— בת בסוף עדיף לפעמים מבת תחילה...

ב.

אפשר ששכחו ההורים ואולי באמת עלתה טייבלה על כל יתר בניהם: עם הולדתה נתמלא הבית אורה ושמחה שכמוהן לא ידעו, ולא עברו ימים מועטים והיתה למרכז כל אשר מסביבה: „טייבלה בוכה", „טייבלה צוחקת", „טייבלה חולה", „לטייבלה התחילו צומחות השיניים" — טייבלה וטייבלה. ולא רק אצל בני הבית, אלא גם אצל השכנים וכשעובר יום ולא רואים אותה גוברים הגעגועים עליה ומתפנים מכל עבודה וסרים לבית הוריה לראותה:

— טייבלה?

וטייבלה הולכת בינתיים הלוך והתפתח, הלוך וגדול מיום ליום. הנה צמחו לה כבר שתי שיניים, שלש, היא יושבת כבר בלי משען מסביבה, מנסה לעמוד על רגליה וביום בהיר אחד שמה נפשה בכפה וניסתה לעשות

צעד בלי עזרת איש. אמנם, מעשי־שטן אבדה מרוב שמחה את שיווי־המשקל ונפלה ועוד מעט ופרצה בבכי, אבל מרוב העידוד מצד בני הבית שסבבוה באותו רגע הבליגה על רגשותיה וכשהקימוה צעדה שנית ובהצלחה וכך למדה לאט־לאט ללכת.

ויפה היא טייבלה מאין כמוה: ראשה עטור תלתלי זהב, מצחה לבן כשלג הראשון ומתוכו מציצות עינים גדולות, טובלות בים תכלת שלאחר גשם־ברכה, פיה קטן־קטן ושני טורי שיניים-פנינים נובטים מתוכו ומבליטים בלובנם את אודם שפתיה, לחייה ורודות, עם גומי־חן באמצע וצחוקה — כקול פעמוני כסף בדמי הליל.

יפים הם והיננים כל בני הוולטמאנים, אבל האמת ניתנה להיאמר, כי טייבלה עולה ביפיה ובחינה על כולם וכל רואיה אינם יכולים להזין בה את עיניהם:

— מראה כמראה מלאך קטנטן שבאגדות בני־קדם.

ג.

והנה מלאו לטייבלה שש שנים והתחילה לבקר כבר בבית־הספר.

מתחילה לא חשבו ההורים אחרת: הבן הצעיר, מוטקה, ילווה אותה עם בוקר לבית הספר ולעת ערב יסע לקחתה הביתה, אבל כאן התערבו בני השכנים:

— טייבלה תסע עמהם ונשבעים הם בכל הקדוש ויקר להם, כי ישמרוה כבבת עינם ולא תאונה לה כל רעה.

היססו ההורים היססו, וכחודש ימים נסע עמה מוטקה, אבל לסוף לא יכלו לעמוד בפני הפצרות בני השכנים והסכימו.

בוקר-בוקר יוצאת טייבלה לבית הספר והבית כאילו מתרוקן כולו, ועד כמה שלא יהיו עסוקים בני הבית בעבודתם — לבם יוצא אל טייבלה ומחכים בקוצר רוח לשובה.

וטייבלה הלא טוב לה גם בביתה, אבל משנה טוב לה בבית הספר. הדברים שלומדת שם יפים הם ומושכים את לבה, המורה טוב ונוח לה ובשעת ההפסקות נעים כל כך לבלות עם החברות במשחקים השונים... וחברות יש לה, הוי, כמה חברות! לא רק בנות גילה, אלא כל ילדות בית הספר כרוכות אחריה ואינן זזות מלחבבה: רבקה מחליקה על תלתלי זהבה, חנה חובקת אותה ונושקתה וצפורה מציצה בחיבה לתוך עיניה התכולות, ואין לך משחק שטייבלה לא תשתתף בו.

ד.

שנה רודפת שנה. כלה חורף ואתה אביב, חולף קיץ ובא סתיו וכך חוזר חלילה. והנה מלאו כבר לטייבלה אחת־עשרה שנה ובאחד הימים, בעלעל המורה את פנקס־התלמידים נתקלו עיניו בשם טייבלה וולטמאן ורעיון חלף במוחו:

— בעוד שנה וטייבלה תגמור את חוק־לימודה ותעזוב את בית־הספר...

עצבות מעיקה מלאה את כל ישותו.

במשך חמש השנים שטייבלה לומדת בבית־הספר היתה היא הנקודה המרכזית שמסביבה יסוב הכול. מי מצטיין בבחינות? הווי אומר: טייבלה! במקהלה — קולו של מי היפה והמתוק ביותר? — קולה של טייבלה. ובהצגות מי מצטיין? שוב טייבלה. היא המושלת בכיפה לא רק בבית הוריה, אלא גם בבית־הספר; ואם יקר המקרה וטייבלה מצטננת או נופלת למשכב, נעשה כל הבית כמרקחה ואין לב איש הולך אחרי כל עבודה. בימים אלה אין הברכה מצויה גם בלימוד שבבית־הספר ופג טעמם של המשחקים בשעת ההפסקות. הכל חרדים לשלומה של טייבלה וקרובי משפחה כשכנים, המורה כילדי בית־הספר מבקרים אותה תכופות, שוהים בביתה ארוכות ומברכים אותה ברפואה שלימה ובקרוב.

ה.

ונדמה, כאילו ביום אתמול היה הדבר וטייבלה היתה עוד קטנטנה כל כך, והנה גמרה כבר את לימודה בבית־הספר ומגיעה בקומתה לשכמי האם.

מלבד קריאה וכתיבה, חשבון וגיאוגרפיה, היסטוריה וזמרה למדה טייבלה בבית־הספר גם תורת־התפירה והאריגה ועם הישארה בבית חילקה את העבודה בינה ובין אמה: את הפרות תחלובנה שתיהן. הטיפול בגן-הפרחים, ניקוי הבית, התפירה והאריגה עליה, ועל האם הבישול והאפייה.

לא עברו ימים מועטים וגן־הפרחים שלפני פתח ביתם היה היפה שבמושבה, בפנים הבית שררו סדר ונקיון להפליא, ואשר לתפירה, לא רק שתפרה את הנחוץ בשביל בני הבית, אלא עזרה גם לאחיותיה הנשואות ולכל בנות המושבה שבאו לשאול עצה מפיה בכל הדבר הקשה.

ורבה היתה האהבה שהראו לה קרובים וזרים, ורבה גם אהבתה אותם אבל יותר מכולם אהבה את אבא ואמא. למרות מה שיצאה זה כבר מכלל

ילדה, תרשה לעצמה תכופות מעשה־נערות ושובבות עמהם: אמא שקועה כולה באיזו עבודה, והנה התגנבה טייבלה מאחוריה וחובקתה ונושקתה שעה ארוכה ולפעמים אינה מסתפקת בזה גרידה ורוצה דווקא שאמא תצא עמה במחול, כאילו היתה אחת מחברותיה. וכך גם עם אבא: הוא, ר׳ אליהו, יושב לו אל השולחן וקורא בעתון, או מעיין באיזה ספר והנה קפצה טייבלה כחתול ממחבואו, ישבה על ברכיו והתחילה משחקת בזקנו הארוך. לפעמים אינו עוצר האב ברוחו ומטיף לה מוסר: — בושי, הלא גדולה את בשנים ולמשחק מה זו עושה? אבל טייבלה, לא רק שלא יורדת מברכיו, אלא מכניסה את ראשו בין שתי זרועותיה כבצבת ומציצה ארוכות בעיניו עד שנראה חיוך על שפתיו. בקושי משתחרר ר׳ אליהו מזרועותיה ודוחף אותה מעליו בחיבה, כי שפתיו ממללות:

— בת־זקונים שובבה שלי.

וטייבלה מלאה קפריזות כרימון. כך, למשל, התעקשה ותופרת את בגדי האם לפי האפנה האחרונה: — רוצה אני באמא יפה — כך טוענת היא — ולאבא תקשור עניבה לצווארונו מדי נסעו לעיירה. כך רוצה היא ולשווא כל מחאותיו...

ו.

ושוב הסתובבו כבמעגל סתווים ואביבים, חרפים וקיצים ומבלי משים היתה טייבלה לבת שבע עשרה שנה, משכמה ומעלה גבוהה מאמה, ישרה כארז וגמישה כערבת־נחל, והתכלת שבעיניה נעשתה עמוקה־עמוקה, וכולה פרי נחמד העומד בעצם בישולו.

כמו בבית־הספר אז, עמדה טייבלה במרכז הנוער של המושבה. הכל מקבלים מרצון את מרותה ואין דבר נעשה מבלי לשאול את פיה תחילה. טייבלה וטייבלה. וראה זה פלא: תחת לקנא בה, אוהבות אותה בחורות המושבה אהבת־נפש ואשר להבחורים, ברובם חבריה מאתמול בבית־הספר, יבואו בנוכחותה במבוכה ופניהם מלבינים ומסמיקים חליפות, ושלא בפניה הם חולמים עליה והוזים בדמיונות, שאין הלב מגלה אל הפה...

ז.

ולפתע מדברים בטייבלה נכבדות...

מספר המדברים הולך וגדול, והולך וגדול גם מספר הבחורים המגלים לפניה את אשר בלבם, במישרין. אבל אין טייבלה שמה לזה לב. אמנם,

בשעת־מעשה מורידה היא את עיניה, אבל בן־רגע תשתלט על עצמה. אם המדובר אחד מבחורי המושבה, רואה היא את הדבר כהלצה יפה: זה אתמול למדו ביחד בכיתה אחת ושיחקו יחד והנה פתאום לפתע חתן־כלה... ואם מן הנכר הוא, אוטמת היא סתם אזניה ואינה רוצה לשמוע: — האם יצאתי מדעתי, לעזוב את אבא ואת אמא וללכת אחרי אדם מרחוק בא?

אבא ואמא, כשהם לעצמם, רוצים אמנם לראות נחת בבת־הזקונים שלהם, אבל עם הרעיון כי טייבלה תינשא לאיש ותלך אחריו אולי לעיר רחוקה־רחוקה, דוחים הם את הדבר:

— כל הבהלה למה? מובטח להם כי בן זוגה לא יברח וימתין לה עד אשר תגיע שעתה.

ח.

טייבלה נארשה למזל.

הדבר נעשה במהירות הבזק, מבלי אשר גם היא וגם הוריה הספיקו לעשות חשבון לעצמם. באחת החתונות שבמושבה נפגשה טייבלה עם בחור ממושבה רחוקה שרקד עמה כל הלילה ולא הרפה ממנה אף לשעה קלה. אחר כך ביקר בביתה בשבת אחת ובשניה ושניהם דבקו זה בזו והחליפו מכתבים, ולאחת השבתות באו גם הורי הבחור וכתבו „תנאים״.

שנה תמימה עברה מיום האירושין עד הנשואין, אבל חלפה כיום אחד בין ביקורים והכנות לחתונה, ובאחד הימים, כשעצי השזיפים עמדו בתחילת ליבלובם הטעינו את חפצי טייבלה על עגלה גדולה ואחרי נשיקות ארוכות ולחיצות־יד ובכיות, דפק הדופק בסוסים והעגלה זזה ממקומה ונעלמה בין עצי חורשת האקליפטוס, שבאופק המזרחי.

לא עבר יום תמים מאז יצאה טייבלה את הבית ור׳ אליהו כאשתו גיטל, שניהם גם יחד לא מצאו להם מקום. אמנם הוא התאמץ להסתיר את געגועיו מפני אשתו והיא התאמצה להסתיר את געגועיה מפניו, אבל האנחות שהתפרצו תכופות מלבם ופיזור־נפשם גילו את האמת. לסוף לא עצרו ברוחם:

— מה שלום טייבלה שלנו?

— האם מתגעגעת גם היא?

לשווא אמרו להתגבר על געגועיהם בביקור בבתי הבנים והבנות הנשואים שבמושבה ובמשחק עם הנכדים. שנתם נדדה בלילות ותיאבונם ביום הלך ופחת, ולא עברו שבועיים וביום ששי אחד בבוקר אסר מוטקה

את האסדרה עם עלות השחר ור' אליהו וגיטל אשתו יצאו לדרך, לשבות בבית בת־הזקונים.

ט.

התחילו הביקורים. לשבת אחת נוסעים הם לבית טייבלה ולשבת השניה באה טייבלה ובעלה לביתם. אבל יש ומן השמים מעכבים. בימות הגשמים, למשל, כשהדרכים משובשות וסכנה לצאת לדרך רחוקה, או כשנופל למשכב ר' אליהו או גיטל אשתו, תוקפים אותם הגעגועים על בת־הזקונים ושניהם אינם מוצאים להם מנוח.

רואים הבנים והבנות בצער ההורים ומצטערים גם הם. אבל ביחד עם זה מתעוררת קנאה בלבם:

— אמנם, טייבלה בת טובה לכם ואחות יקרה לכולנו, אבל הלא גם אנו בניכם ולמה תבכרוה עלינו?

על פי רוב נזהרים הבנים שלא להראות את קנאתם לטייבלה גלוי לעיני האב. אבל יש ותרעומותיהם מגיעות לאזניו והוא נותן עליהם בקולו:

— כלפי מה נאמרו הדברים?

לא כן האם. בכדי למנוע מקנאה בין הבנים מנסה היא להצדיק את געגועיה על בתה הקטנה:

— כל בני יקרים לי, מחיי, אבל טייבלה הלא סוף־סוף בת זקוני היא.

דברי השידול אינם מתקבלים על לב הבנים. הם בשלהם:

— חלילה להם להורים להבדיל באהבתם לבניהם.

שומעת האם את מוסר הבנים וחיוך קל נראה על שפתיה, אבל לפתע נעשות פניה רציניות־רציניות והיא עונה להם קצרות:

— למה אשחית את דברי על אזנים לא שומעות? כשתזכו, אם ירצה השם, להשיא את בת־הזקונים שלכם, אז רק אז תבינו לי...

אחרי הקציר

עם הנץ החמה.

הנה האיר המזרח. השמש עוד טרם שלחה את קרניה הראשונות לבשר בוא היום החדש, כשאנשי הבית למקטון ועד גדול נעורו כבר משנתם ומתכוננים לצאת לעבודתם.

האב פותח ראשון את דלת המסדרון ולמראה המון העופות המחכים לו בקוצר־רוח לוקח הוא את פח הנפט הריק, נכנס אל הממגורה ושוהה שם מעט ויוצא ומוריק על ראשיהם מבול של פסולי חטה. העופות מתפזרים לכל רוח וכרגע הם שבים ומתנפלים על הזרעונים ומלקטים אותם חיש־חיש במקוריהם. האם והבנים הגדולים מטפלים בחליבת הפרות. העגלים מוצאים אחד אחד מהמכלאה, רצים אל הפרות־האמות ויונקים בצמא מהעטינים המלאים ומיד הם מורחקים בזרוע וידי נשים מנוסות חולבות במהירות נפלאה לתוך כלי. הכלים המלאים מורקים לתוך הדלי, מתמלאים ומורקים וכך חוזר עד אשר יתמלא הדלי ואז מסיעים אותו הצדה ומציגים אחר במקומו. אחד הבנים יושב על סוסו ומחכה לתום החליבה, בכדי לנהל את הפרות ועגלותיהן אל המרעה.

חבויה בצל הממגורה עומדת מכונת־מדישה ומציצה אל השדות הצהובות, הנוצצות לאור קרני השמש באגלי טל כאבני־חן. הצפרים הפסיקו את שירת־הבוקר, קפצו מעל ענפי העצים והתערבו בין העופות ומנסרות גם הן את שיורי הזרעונים וליד השוקת הריקה עמדו הפרות החלובות ולקקו בצמאון רב את טיפות המים האחרונות.

גמרו את החליבה סרים אנשי הבית המסדרונה, יושבים אל השולחן וסועדים את לבם פת שחרית ושבים לעבודתם. האם והבת הגדולה לשות את הבצק. האב שהביא בינתיים עצים להסקה מצווה את בנו להביא את

הסוסים ועומד להתפלל תפלת־הבוקר ושלושת הילדים הקטנים — שני ילדים תאומים וילדה — הולכים אל המקשה להביא אבטיחים וקישואים לכבוד השבת.

האחד שעומד ומשתעמם הוא הבן המתלמד, חיוור־הפנים, שחזר הביתה לימי החופש. רוצה הוא בכל לבו לעזור במשהו: להוציא את האסדה, להביא את הסוסים מן השדה ולכלוא את העגלים, אבל מפריעים אותו:

—האם נטרפה דעתם של שונאי ישראל? הלא להינפש בא ולא לעביד!

רואה המתלמד כי עמלו לשווא, לוקח הוא את הספר הראשון הבא לידו ויושב תחת העץ. אבל אין לבו הולך אחרי הקריאה וגם העינים אינן נענות לו.

פתאום נשמע לאזניו קול נחרה ובנשאו את עיניו ראה את הסוסים רצים אל השוקת ובמצאם אותה ריקה התחילו בועטים בה בפרסותיהם ומעפרים בעפר. כאן מצא לו שעת־כושר לעזור במה, השליך את ספרו ארצה, לקח את השוט ורץ כל עוד כוחו בו לגרשם.

— נאסור את העגלה ונטענה חטה — שאל הבן הגדול את האב שעמד בגמירת התפלה?

הלה נמלך רגע בדעתו והשיב:

— נדחה את הדבר ליום הראשון הבא, כי אחרי הצהריים תצטרך לנסוע אל התחנה להביא את האורחים.

— הצדק אתך — מסכים הבן והולך לאסור את האסדה.

בשבת האב כבר באסדה, ראה את הבן המתלמד עומד עם השוט בידו ומשתעמם ונכמרו רחמיו עליו:

— רצונך אולי לנסוע אתי אל התחנה? מהר, איפוא, והחלף את בגדיך. כי עוד רבה העבודה לפני היום.

ראו הילדים את האסדה זזה ממקומה ושכחו כמו את מטרת בואם אל המקשה, אחזו איש ביד אחיו ויצאו במחול:

שמעו אחים, שמענה אחיות,
אורחים יבואו, אורחים חביבים;
יביאו צעצועים וגם מגדנות —
האורחים הטובים, האורחים הנעימים.

צהריים.

מוצף כולו בזוהר קרני השמש המופזות עומד בית האכר ומחייך לממגורה שמנגד, המלאה עד התקרה שקי חטה, שעורה ופשתה — ברכת שמים מעל חלף שנת עבודה קשה, שנה של יגיעת־כפים וזיעת האף.

כל מקום מצל מלא עופות העומדים בעינים עצומות למחצה ושואפים רוח. אפילו הברווזים הרעבתנים ויתרו הפעם על חלק השיריים של הארו־חה, השקיעו חצי גופם בהביצה שמסביב לברז־המים והסתירו את ראשם מתחת לכנפיהם, ספק נמים, ספק ערים, והכלבלב המנומר רץ אנה ואנה כמטורף ואינו מוצא לו מקום־מחבא מהחום הלוהט, ופתאום נדחף מתחת לשולחן שבמסדרון ושופך את כל חמתו על הזבובים העוקצים, בולע אותם חיים, כאילו היו הם האשמים בכול.

על הרצפות שליד הדלתות והחלונות שוכבים אנשי הבית, יחפים וערומים למחצה ומנסים לעצום את העינים ולהרדם, אבל לשווא. החום מחניק וחסר ממש אוויר לנשימה. הבן המתלמד מצא לו עבודה: חבש על ראשו מגבעת־קש גדולה והולך תכופות לטחנת המים ומביא משם צו־ננים לשתיה.

השמש כאילו עשתה פתאום את חשבונה והתחרטה על שפע האש שהוציאה לבטלה, ונטתה לצד מערב. רוח קריר נשב מצד הנהר והולך וחזק מרגע לרגע, חודר אל תוך הבית ומתגנב מתחת למטפחת האם. עיניה מתעצמות כמו לישון, אבל מתגברת היא על עצמה ומביטה אל השעון וראתה לתמהונה, כי כבר הגיעה שעת השלש.

— עת לקום! — קראה האם בקול ולבשה את הסינר, רחצה את פניה בצוננים והסיקה את התנור.

בראותה, כי עבר רבע שעה ואיש לא קם, נעשו פני האם רציניות והתחילה להעיר את הישנים:

— עת לנסוע אל התחנה ולהביא את האורחים!

הראשון קם האב והתחיל להאיץ בישנים גם הוא:

— עצלים, מחר תישנו כנפשכם, אבל היום יש עבודה למכביר לכולנו.

בעצלתיים קמו גם הבנים אחד־אחד, אבל עם היזכרם באורחים הת־אוששו והתחילו למהר: הבן הגדול אסר את העגלה ונסע אל התחנה, השני הלך להביא את הפרות מן השדה והילדים הקטנים מיהרו לאסוף את הביצים.

בנטות היום.

השמש עמד בשיפוע בסמוך לאופק ועד־מהרה הוצבעו שולי הרקיע ארגמן. טחנת המים מסתובבת בקצב מהיר ומעלה זרמי מים חיים מתהו־מות האדמה והשוקת הומה מבקר וסוסים, שהתנפלו עליה בצימאון של יום ארוך וגמאו את המים הצוננים והזכים.

מרוחצים ומסורקים ולבושים בבגדי שבתם עמדו שלושת הילדים הקטנים על יד הדרך והביטו בעינים בוחנות לצד התחנה. למראה אבק מיתמר באופק, פעם לבם בחזקה ורצו לבשר בקול:

— הנה הם באים.

הבת הגדולה יוצאת ראשונה מהבית, עולה על תבת־הנפט ומביטה בסקרנות רבה לכיוון ההוא, אחריה יצאו גם האב וגם האם, אבל עם התקרב העגלה מתגלה הטעות ושבו על עקבותיהם, והקטנים נשארים עומ־דים כתקועים במקומם וקוצר־רוחם הולך וגדול מרגע לרגע.

הטעות הלכה ונשנתה ועם היראות סוף סוף העגלה עם האורחים, לא האמינו הילדים למראה עיניהם עד אשר התבלטו פני האחות הנשואה, כשהיא אוחזת את התינוק בזרועותיה והריעו כמנצחים:

— הנה הנם!

— הצעקה למה? — גוער בהם האב, אבל בתוך כדי דיבור משתפכת על פניו בת צחוק אבהית. ויוצא בלווית אשתו לקבל את פני האורחים:

— ברוכים הבאים!

העגלה סרה אל החצר ועמדה, וברגע הקיפו אותה מכל עבריה:

— איך עברה הנסיעה? עיפים אתם?

הבת עונה על השאלות, אבל שומע אין לה. עיני הכול נעוצות בתינוק עם עיניו התכולות וגומי־החן שבשתי לחייו הוורודות. הסב לוקח אותו על זרועותיו ומעתיר לו נשיקות. אחר כך לוקחת אותו הסבה וכך הוא עובר מיד ליד. נשיקות וחיבוק, שוב נשיקות ושוב חיבוק.

מרושם מקבלת־הפנים פורץ הילד בבכי, ומתנפל לזרועות האם.

— נשמתי, בבת עיני ומחמד נפשי — משדלת אותו האם בדברים — הלא תבוש? הנה הסב והנה הסבה ואלה הם הדודים והדודות.

דברי האם לא החטיאו את המטרה. התינוק נזכר כאילו בדבר־מה ומוחה את עיניו במבויש ומצטחק בקול.

— למה זה אנו עומדים באמצע החצר? — שאלה האם והזמינה את האורחים הביתה.

הבת האורחת הציגה את כף רגלה על מפתן הבית, בו בילתה שמונה עשר אביבים, והנה קפצה עליה שמחת הנעורים הנעימים. מבלי לחשוב הרבה התפשטה את בגדי הדרך, רחצה את פניה ולבשה שמלת בד קלה, נעלה סנדלים לרגליה והרגישה את עצמה אותה בת הטבע שמלפני נשואיה.

שלושת הילדים הקטנים שיחקו עם התינוק וביחד עם זה הביטו בסקרנות רבה אל המזוודה. כל אחד בפני עצמו ניחש בלבו מה טמון לו בה. סוף־סוף הגיע תור פתיחתה והאחות־האורחת חילקה ביניהם שוקולדה ומתנות ובעוד רגע הסבו כל אנשי הבית אל השולחן מתחת לאקליפטוס ומיטיבים את לבם.

עם שקיעת החמה.

לאט־לאט כבה והולכת האש שהשמש השוקעת הציתה במערב המא־דים, באוויר נשמעה געיה מלאת־געגועים של פרה מבכירה לעגלה הרך שנכלא היום בפעם הראשונה ושני התרנגולים שנלחמו בשל תרנגולת אחת נבהלו כמו למראה החשכה המתקרבת והרפו זה מזה, ועלו על אחד העצים ללינת לילה.

שלוות־שבת נעימה ירדה משמי מעל ועטפה את כל היקום. על השולחן הגדול הפרוש מפה לבנה, דולקים הנרות בנברשת־הנחושת לנוכח החלות המכוסות ומפיצים אור בהיר בכל החדר. מבין ענפי התפוח בחוץ השמיע הצרצר את קולו, בני מינו ענו לו וכרגע מילא צירצורם את כל האוויר מסביב.

בחוץ, על יד החלון הפתוח ישבו בני הבית ושוחחים עם האורחת ובחדר־האוכל־פנימה, מטייל האב אנה ואנה ומפזם בקול את מזמורי קבלת שבת. מזמן לזמן יתקרב אל החלון, מוציא את ראשו ומאזין לשיחה וישב לתפלתו.

הבת־האורחת מתאווה לדעת מכל וכל שהתרחש במושבה מאז צאתה לעיר, ומספרת גם מחייה שם, ולפתע נשמע קול התינוק בוכה. הכול קמים מכסאותיהם וממהרים לכיוון הילדים. אבל עד שהגיעו לשם נשתתק. מעשה ונתקל בדבר מה ונפל ופרץ בבכי.

עם שובם הביתה יוצא האב לקראתם ומברכם ב„שבת־שלום" ושואל לכיבת בכי נכדו. הילדים מתנצלים והאם מזמינה אל השולחן.

האב קידש על היין, שתה רוב הכוס וכיבד גם את התינוק. בתחילה סרב, אבל נמלך וטעם ועקם את פניו עד לידי דמעות. קידשו גם הבחורים, אחר כך נטלו את הידים והסבו אל השולחן.

אכלו ושתו והיטיבו את לבם. בין מאכל הדגים והמרק זימר האב מזמירות השבת, והתינוק לא פסק מלבקש „עוד יין", „עוד יין", לצחוקם הרב של המסובים.

אחרי האכילה הוציאו כסאות וישבו בחוץ. הילדים הזמינו את האורח הקטן למשחק ולא הסכים, ותחת זה עלה וישב על ברכי הסב והתחיל לשחק עם זקנו המכוסף. שעה קלה ישב כך, אבל עד מהרה עבר לזרועות האם, הביא את ידו בחיקה וישן שנת מתוקה.

הלילה יפה להפליא. חרמש הסהר טבל בים תכלת של שמי קיץ ושחה בין אלפי כוכבים נוצצים והאוויר צח וקל וצר היה להיכנס הביתה. שעה קלה ישבה משפחת האכר ושוחחה על דא ועל הא ופתאום נרדם האב ואחריו האם וכך כולם.

אי־שם במרחק של כמה פרסאות עברה רכבת, מארובת הקטר נפלט גוץ ונפל בערמת תבן ובן־רגע האירה דליקה את כל האופק. הכלבלב המנומר עמד ראשון על פאת הרקיע המאדימה והולכת והתחיל נובח בקול איום. הצרצר עמד מלצרצר והתינוק שבזרועות האם פרץ בבכי...

רוח רעה

במרחק של 30 פרסא מהמושבה קלרה, על אם הדרך המתפתל ועולה לעיר הספר הטובלת בים של גנים ופרדסים, עומד לו בודד, גדול ופרוש מן העולם, אחד „ראנצ'ו", שבמראהו החיצוני אינו שונה במאומה מכל אלפי ה„ראנצ'ות" הפזורים פה ושם במרחב האין־סוף של ערבות הארץ. קירותיו חומר, גגו קנה וסוף והחור שבכתלו הצפוני משמש חלון לגריו. ליד התנור המקומר עומדת אח בוערת מהנץ החמה עד שעה מאוחרת בלילה ועליה קומקום מים לשתיית ה„מאטה" לגריו ולאורחים לכל עת מצוא, ועל התיל הסמוך מחרוזות של נתחי בשר מתיבשים.

מה שמפנה אליו את תשומת לבו של העובר בפעם הראשונה הוא, מראה האשה עם עיני התכלת ושערותיה הזהבהבות, המטפלת ליד התנור, או כובסת לבנים, והילדים עם פניהם הזרועות נמושים, המשתובבים והו־מים, כשהם ערומים ויחפים למחצה, ורעיון חולף במוחו, כי גרי ה„ראנצ'ו" הזה לאו מגזע „גאוצ'ים" טהור הם.

עוברי אורח, שלא מבני־ברית, מתעכבים שם מדי עברם ומראים מתוך גאון: הנה הנו ה„ראנצ'ו" של ה„גאוצ'ה" היהודית, שהלכה אחרי מעגבה ה„גאוץ" והיתה לאחת משלהם. לא כן יהודי הסביבה. הללו בוחרים בדרך ארוכה ובלבד שלא לעבור על ידו ולא להתעצב אל לבם. אולם, בשעת הדחק, כשהדרכים משובשות, או בלילות אפלים, בהיותם נאלצים לעבור דרך אותו ה„ראנצ'ו", לבם מכה בחזקה והעינים מתמלאות דמעות:

— אוי ואבוי לה! עכרה את חיי הוריה ואיבדה את כל עולמה בשעה אחת.

ואנחות כבדות־כבדות מתפרצות מלבות יהודים ואובדות בחלל.

:: :: ::

אכרי המושבה מתאמצים להשכיח מלבם את המקרה המעציב ושלא לדבר עליו, פרט במקרים נדירים, כשמזדמן להם אורח חשוב, שהגיע לאזנו שמץ מנהו ומתחקה על שרשו.

והנה מה שמספרים עליו:

הדבר היה עם עלות אחרוני האכרים על אדמתם. בין הבאים היה גם אבי האומללה ובני ביתו. זה היה יהודי בעל צורה ויודע ספר, שחיסל את כל עסקיו בעיר והתקדש לעבודת האדמה. ולאיש רעיה עדינה בת טובים וארבעה בנים: שני בנים ושתי בנות. הבנים הלכו בדרכי האב והתמסרו לכל עבודה בבית ושדה. גם הבת הגדולה היתה עסוקה כל הימים: ארגה, טוותה, סרגה ותפרה ועזרה לאמה בכל אשר היה לאל ידה. ויהיו האנשים נוחים לבריות ונשאו חן וחסד בעיני שכניהם ומכיריהם. ביתם היה בית-ועד ובערבים ובימי שבת וחג המה מאדם. ה„מנין" היה שם ובבוא אורח חשוב אל המושבה התאכסן אצלם.

האחת שנתבדלה מאנשי הבית בתכונתה היתה הבת הצעירה, עלמה כבת שבע-עשרה שנה, עצבנית מטבעה, שלא התרועעה עם בנות המושבה שדפקו על דלתות ביתם וביקשו את קורבתה, ומאסה גם בכל עבודה. שעות שלימות ישבה במטבח ליד ה„צ'ינה" המשרתת, או ליד ה„ראנצ'ו" שבחצר ביתם והקשיבה לסיפורי ה„גאוצ'ים".

אין זאת ורוח רעה עברה עליה או סתם מעשי־כשפים. מיום שהכירה את ילידי הארץ, הלך לבה אחריהם שבי. חייהם מחוסרי כל דאגת המחר, מנהגיהם הפרימיטיביים, שיריהם ספוגי הערגון והצער ומחולותיהם הפראיים משכו אותה כבחבלי קסם ועם ערוב היום, בהישמע מה„ראנצ'ו" קול הגיטארה מיהרה לשם ועד שעה מאוחרת בלילה עמדה ליד האח הבוערת ובלעה בצמאון רב את ניגוניהם העצובים ולא יכלה להסיר עין מזוגות המחוללים שהתפתלו לאור הפנס הכהה כנחשים מוקסמים.

למראה קורבתה היתירה של בתם הצעירה ל„גאוצ'ים" התגנב חשד אל לב ההורים, שהוליד את הדאגה לגורלה. ניסו להרחיקה מהם בדברים כבושים — וללא הועיל. גערו בה בנזיפה — ולשווא וכשהרגישו השכנים בדבר והתחילו מרננים אחריה, נמלכו ההורים ופיטרו את פועלם ה„גאוץ" ושלחו אותו ואת משפחתו מעל פניהם.

אבל את אשר יגורו בא להם: בבקר אחד, בקום אנשי הבית לעבודת היום, מצאו את מטתה ריקה.

חיפשו אותה באסם ובשדה. גם השכנים באו לעזרתם — וללא תו־

צאות. הבהילו את המשטרה של העיירה הקרובה ורק למחרתו מצאו אותה ב„ראנצ'ו" נעזב, ביחד עם אחד „גאוץ" צעיר, שהיה יוצא ונכנס בבית פועלם המפוטר.

הביאו אותה אסורה בחבלים לביתם וכילאוה בחדר ושלשה ימים רצופים לא קיבלה כל אוכל לפיה, וקולותיה נשמעו למרחוק:

— תנוני ללכת לאהוב־נפשי, כי בלעדיו חיי אינם חיים.

כל המושבה היתה כמרקחה. דיברו על המקרה מפה לאוזן ובקול רם והכל נדו, נעו להורים האומללים, שכך עלתה להם. ובביתם — כתשעה באב לכל דבר: איש לא טעם טעם אוכל. האם מררה בבכי, שער האב הפך לבן והבנים כבשו את פניהם בקרקע והתביישו להיראות בחוץ.

ביום הרביעי נתהווה שינוי ניכר בבת הצעירה: רחצה את פניה וביקשה אוכל ולמחרתו התחילה קוראה בספרים וגם עוזרה לאחותה בעבודתה. מיום ליום גבר הרושם כאילו התחרטה על הנעשה ואומרת לחזור למוטב.

בעת הראשונה עקבו אנשי הבית אחרי כל תנועה מתנועותיה, אבל בראותם את השלווה הנסוכה על פניה ורצונה לקרוא ספרים ולעבוד — נפתה לבם להאמין, כי המעשה הרע הולך ונשכח מלבה ולא תשוב לעוותותה ולא שמרו עליה יותר.

ופתאום, בליל שבת אחד לאחר הסעודה, כשאנשי הבית אמרו לשכב ולנוח מעמל היום, נעלמה שנית וכשהרגישו בהעדרה, חיללו עליה את קדושת היום ויצאו לבקשה באסדות ובסוסים. למחרת מצאוה בעיר המחוז, אבל באיחור זמן. בו בבוקר נישאה לאותו ה„גאוץ" באופן חוקי ובעל־אחוזה ידוע היה אחד משושביניה...

ההורים לא יכלו נשוא את כובד הצער והעלבון ומתו זה אחר זה במשך של זמן קצר, והבנים מכרו את רכושם בחצי המחיר והלכו באשר הלכו והיא הבוגדת חיה עד היום ב„ראנצ'ו", מטופלת בבנים וה„גאוץ" שלה מעבידה בפרך ומכה אותה מכות רצח.

והמספר מסיים:

— הלוואי ויהיה גורלה גורל כל נשי מנדינו ומשנאינו בנפש...

:: :: ::

על אם הדרך העולה ומתפתל לעיר־הספר, הטובלת בים של גנים ופר־דסים עומד לו ה„ראנצ'ו" הנודע בכל רוחב הסביבה בשם ה„ראנצ'ו של הגאוצ'ה היהורית". עוברי אורח שלא מבני־ברית אינם מחמיצים כל הזדמנות הבאה לידם ועוברים דרכו ואינם יכולים להזין בו את עיניהם. אבל יהודי המושבה מוותרים על הדרך הקצרה ונוסעים סחור סחור בכוונה לפסוח עליו. אבל בלית ברירה, כלומר, כשהדרכים משובשות, או בלילות אפלים ונשמי־זעף, בהיותם נאלצים לעבור דרכו, נזכרים הם מיד באסון שקרה לאחד מהם ונאנחים מר:

— חבל, חבל!

ואחד האכרים הזקנים, שהיה עד־ראיה למקרה המעציב, מוסר מאוזן לאוזן, כי בעברו בפעם הראשונה, באישון לילה, על יד אותו „ראנצ'ו", שמע מהיער הסמוך בכי עצור חודר ונוקב, וקולו כקול בכי האם...

קנס

א.

הכול במושבה ידעו את ר' אשר רוזנקוויט כליטאי קמצן מאין כמוה.. כמו כן לא נעלם מהם, כי מאז צאתו של בנו לחוץ־לארץ להתרפא, גדלה קמצנותו כפליים: עישן חצאי סיגרות, הוא ואשתו לבשו בלויי סחבות וכל אכילתם במשך ימות השבוע היתה פת־קיבר טבול בקום. מאכלי בשר טעמו רק בימי שבת וחג ומשום הכי גדל תמהונם של האנשים שראו את ר' אשר ביום הרביעי לשבוע בעיירה, כשהוא נושא מתחת לבית שחיו בשר ורגל עגל ביד, וחוזר אחרי עגלה לשוב הביתה.

הראשון שלא משל ברוחו והביע את תמהונו זה בפניו, היה הטבח. בראותו את ר' אשר נכנס לאטליזו שמח לקראתו וקידמהו בשלום כדרכו. ותכף לזה שאלהו שאלת־תם:

— מה יום מיומיים?

ויודל גולדפלד שנוכח בשעת מעשה, מצא לו שעת־הכושר לגלות את אזנו למוסר:

— בקמצנותך הנפרזה, ר' אשר, עובר אתה משום בל תשחית. מצבך החמרי בלי עין־הרע טוב הוא. בניך הרבים, כביכול, גם הם, אינם למשא עליך ולמה, איפוא, תמנע את הטוב מגופך השבור והרצוץ ולא תאכל בשר פעמיים בכל יום?

— בעד עגלה משולשת — החרה החזיק הטבח אחריו — מוכן אני ומזומן להאכילך בשר, ר' אשר, מדי יום ביומו, במשך של ששה ירחים רצופים!

לא בלי התמרמרות ומבלי היפגש במבטים התנצל ר' אשר, כשהוא עוקץ ודוקר בדבריו, כדרכו, על ימין ועל שמאל:

— לא פעם ושתים הטעמתי ברבים, כי הבקר שבשדי הוא רכושו הפרטי של בני החולה ואני אינני בעליו. בנוגע לאכילת בשר בכל יום — אין לבריאותי כל צורך בו.

היטב חרה ליודל גולדפלד על ר' אשר והתנצלותו הערמומית, אבל בעוד והוא מתכונן להגיד לו את כל אשר בלבו, האיץ הלה בטבח להוציא לו משטר הפיזה שהושיט לו בידים רועדות ומבלי דבר דבר יצא בחיפזון את האטליז והלך לחפוש את האכר שבעגלתו בא לעיירה.

כשעה ומחצה ארך החיפוש ולשווא. לא מצא אותו לא בבי־הדואר ולא בקואפרטיב. עיף ויגע עמד ר' אשר ליד אחת הסימטאות, כשהוא מזיע כולו והנה עבר אחד ממכיריו ומפיו נודע לו, כי אותו אכר נסע עם איטלקי אחד לאחוזתו לקנות פרות חולבות ויישוב עם חשכה.

ר' אשר תלש את שערות ראשו מכעס:

— קליפה שבמותה, יקחנה השד! באשמתה לא אסרתי את אסדתי ועד שאשוב יחשך היום ולא אספיק לכלוא את העגלים ונישאר בלי טיפת חלב.

שעה ארוכה עמד כך וקילל את אשתו ולפתע נשמע לאזניו שיקשוק עגלה ריקה וחריקת גלגלים בלתי משוחים. ר' אשר נעשה כולו סקרנות ולשמחתו הגדולה נגלתה לפניו מענן־האבק עגלתו של איידמן, או כמו שקראוהו בשמו הלוואי ה„עבדקן", בשל זקנו המגודל והמסובך, שמעולם לא עבר עליו מסרק.

ר' אשר רמז לו בידו לאות עמידה, אבל זה היה למותר. העבדקן שהשגיח בו מרחוק עצר את הסוסים והזמינו לעגלתו.

לשווא ניסה העבדקן להיוודע דבר מפי איש-לוויתו על בנו שיצא למדינת-הים, ואגב אורחא, אם אין ברצונו למכור לו אחת מפרותיו החול-בות. הגלגלים שיקשקו ורעשו עד כדי חרישת אזנים ור' אשר לא שמע דבר ולא ענהו על שאלותיו. משראה את השמש יורד לפאת המערב ועוד מעט וייעלם, שיפשף בידיו בדופן העגלה והתפלל תפלת-מנחה.

ב.

כשעמדה העגלה על יד ביתו חשך כבר היום ויהי לילה. ר' אשר שלא הרגיש את איבריו מרוב טילטול ירד בקושי, הוציא את הבשר משק העבדקן והפליט מפיו „יישר-כוח" ו„ליל טוב" והתקרב אל ביתו. העבדקן

פסח רגע אם לרדת גם הוא ולשתות מים קרים, אבל נזכר פתאום כי דבר לו לנשיא הקופרטיב בשייכות להבחירות הקרובות ודפק בסוסים ובקול המולה רבה נעלמה העגלה בחשכת הלילה.

בביתו של ר' אשר עוד טרם הודלקה העששית, דבר שחיזק עוד יותר את השערתו, כי העגלים לא נכלאו. נכנס ועזב את הבשר על השולחן, סגר אחריו את הדלת ויצא לבקש את אשתו.

במכלאה לא ראה אף עגל אחד. גם הגדרה היתה ריקה מבקר. מפאת שדהו המזרחית הגיעה לאזנו נביחת כלבים עזה וריצת בקר. ר' אשר חגר את שארית כוחותיו ורץ לשם, בקללו נמרצות את אשתו:

— נבלה, יקחנה אופל! קצרו [illegible] צהריים להביא את הבקר ולכלוא את העגלים. כל היום רק היא זוללה וסובאת ולא תצלח לכל עבודה.

עד שעה מאוחרת רדפו ר' אשר ואשתו אחרי הבקר. גרונם ניחר מצעקה, הכום במקלות שבידיהם, שיסו בהם את הכלבים ובקושי רב הכניסו שלשה עגלים וכל השאר נשמטו אחד אחד וברחו אל השדה ביחד עם אמותיהם.

שעה ארוכה עמד ר' אשר וקשר את חוטי הברזל הקרועים, סגר את שערי המכלאה והלך לביתו. הוא עוד טרם הציג את כף רגלו על המפתן ושקיל למטרפסיה מאשתו:

— זקן אשמאי, כל הצהריים [illegible] וסבב שם בעיירה ועלי לכתת את רגלי הנפוחות והכואבות ולרוץ אחרי בקרו. כשפחה נחשבתי לו, לרשע מרושע זה.

—כבר פתחה את פיה הקדוש — נזף בה ר' אשר ונפל אין-אונים על אחד הספסלים — כאילו צדקה היא.

לשמע תוכחתו בער בה אפה כאש ושפכה עליו את כל חמתה. גידפה וחרפה אותו בכל [illegible] ר' אשר זרק עליה מבט זעף ולא ענה לה דבר. בנוחו קצת, קם ונטל את ידיו ועמד להתפלל תפילת מעריב.

למרות עיפותו הרבה התהפך ר' אשר שעה ארוכה על מטתו ושנתו נדדה מעיניו. במוחו התרוצצו רעיונות ומחשבות לעשרות: על בנו שביזבז הון רב על ידו השבורה ולאין מרפא וצאתו לחוץ לארץ, על ה„ארורה" שהיא, זו אשתו השניה הממררת את חייו ועל הבת ה„שלומיאלית" שילדה לו לעת זקנתו ואינה נותנת לו מנוח [illegible] הארוכים התכופים ובאיומיה, שאם לא ישלח לה עזרה בצר לה תקח את ילדיה ומטלטליה ותבוא אליו.

ובהיזכרו לפתע במוסרו של יודל גולדפלד שם באטליז, חרק שן מחימה כבושה:

— רשעים, מושבה מלאה רשעים וצרי עין. מקנאים הם במעט הבקר שלי, הלוואי ותימקנה עיניהם של כל דורשי רעתי, אב טוב ורחמן.

ג.

למחרת השכים ר' אשר עם עלות השחר, חלב את הפרות, מילא את הרהיטים מים ועם שובו הביתה מצא את אשתו כשהיא עומדת ולשה את הבצק.

— אשר, היודע אתה כי אין עצים לאפיית הלחם ולטמון את החמין?

את דבריה אלה ביטאה האשה מבלי הבט לצידו ובראותה, כי לא בא עליהם כל מענה, הרימה את קולה:

— הלא מדברים אליך, אשר. מדוע תסיח את דעתך מצרכי ביתך הכי נחוצים, כעצים להסקה, למשל?

— כבר התחילה מבעוד בוקר — ענה ר' אשר — כאילו קצר לה כל היום לחרפותיה ולגידופיה. עבדי את עבודתך, קליפה, ואל תבלבלי את רעיונותי בדברים של מה בכך.

— מה תפטפט שם? — נתנה עליו בקולה.

ר' אשר התגרד בקרחתו ובפדחתו:

— אין אני אומר כלום. אגמור את התפילה ואביא לך עצים דייך.

האשה חיקתה את קולו הצרוד:

— „ואביא לך עצים דייך"... כן, כן. מובטחני שתביא עצים כאלה שהבאת ביום הששי שעבר ואחר כך תבוא עלי בטענות במשך כל השבוע על הלחם שלא נאפה כהוגן ועל החמים המקולקלים .

נוכח ר' אשר, כי לא יצא גם הפעם זכאי בריבו עם אשתו, עזבה לנפשה ועמד להתפלל.

את שיעור הגמרא שלאחר תפילת שחרית, ששם לו לחוק מאז בואו לארץ, דחה ותכף לגמרו את התפלה הלך אל השדה להביא את שני עצי־הסרק שכרת לפני כחדשיים ושלפני השערתו יבשו כבר בלי ספק דיים.

— אשר — נשמע פתאום קול אשתו — שתה כוס חלב, הלא תצמא ותרעב!

— ראה נא ראה את מסירותה של זו לאהוב־נפשה ומחמד־עינה — התלוצץ בה ר' אשר שלא בפניה והלך לדרכו.

מלכתחילה שם ר' אשר את פניו לקן־הנמלים הגדול, מפני שנדמה לו, כי שם הניח את העצים הכרותים, אבל נזכר תכף בסימן שנתן בו במקום, שב על עקביו והלך אל קצה השדה השני, מקום שם הפילה הפרה האפורה. מהעצים שמצא יבשים, חטב לגזרים והביאם הביתה וערך כמה מהם בתנור.

בשבת ר' אשר אחר כך אל השולחן ללמוד את שיעורו, לא יכול ברגעים הראשונים לרדת לענינה של הסוגיא „חזקת הבתים" שעמד בה, כל כך טרוד היה במחשבותיו הנוגות, אבל לאט־לאט אחז בפתיל ושוב לא הרפה ממנו. טבל ונסתפג, טבל ונסתפג ופתאום התחיל לשחות באין סוף של ים־התלמוד, כבימי בחרותו שם בישיבת בלז, שבליטא מולדתו. כרגע שכח את בנו החולה עם ידו השבורה, את הבת עם בעלה המחכים למותו על מנת לרשתו, את אשתו שפיה אלה מלא כל היום, את כל העולם ומלואו, לרבות את השכנים המקנאים וצרי־העין.

בגמרו את שעורו יצא החוצה לשאוף רוח ונתקל באשתו, כשפניה נוהרות מגיל.

— אשר, ראוי אתה לפרס בעד העצים.

— מה את שחה? — לא ירד לסוף דעתה.

— אומרת אני, כי החלה תיאפה היום כהוגן וגם מרק־הרגל טעים עד מאד.

— גם זו לטובה, שאני רואה אותך שבעת־רצון ולו בפעם הראשונה בחייך — חייך ר' אשר לתוך שפמו והלך ליטול את ידיו לארוחת־הצהריים.

ד.

כמנהגו מאז בערבי שבתות לא הלך ר' אשר גם הפעם לר' ישראל, זה החסיד הנלהב שהיה מתקוטט בו תמיד על העריצו את ספר הזוהר ואמונתו העיוורת בצדיקים, אלא הלך אל השדה להביא את הבקר ובשובו מילא את הרהיטים מים ועזר לאשתו לטמון את החמין.

השמים היו מעוננים והשמש לא נראה מאז הבוקר. מבלתי יכולת לשער את השקיעה בזמנה, ציווה ר' אשר לאשתו לברך על הנרות לפי השעה המסומנה בלוח, וכולו מרוחץ ולבוש בבגדי שבתו עמד להתפלל.

אך כילה ר' אשר לקדש על החלות ואמר ליטול את הידים וליסב אל השולחן, והנה נשמעה לאזניו דפיקה בשער ונביחת כלבים חזקה.

— מי זה בא להשבית את מנוחת שבתי? — רטן ויצא החוצה

— ערבא טבא לך, ר' אשר — נשמע קול ידוע — זה כיובל שנים שלא ראיתיך.

— הקול קול שמחה קוטשוק — דיבר ר' אשר כלעצמו ובכדי להימנע מטעות, שאל:

— מי זה המדבר אלי?

— אני — ענה הבא — אני שמחה קוטשוק, הלא תכירני?

בדברו הצית את הסיגרה שבידו.

ר' אשר לא עצר ברוחו והתחיל צווח בשצף קצף:

— מומר להכעים, ייכנס הרוח באביך ובאבי אביך. איך נועזת לבוא בעגלה אל ביתי עם התקדש השבת וגם לעשון בפרהסיא? סור כרגע ואם לא ארוצץ את גולגלתך.

כהלום־רעם עמד הבא, ידידו מאז, ולא האמין למשמע אזניו ופתאום הוחוור לו הדבר. מבעד התרים הפתוח הציצו נרות־שבת דולקים, והתחיל לצחוק בכל כוחו.

— מה שחלמתי הלילה ולילות כל השנה יחול על ראש שונאינו ומנדינו! אלוקים עמך ר' אשר. כפי הנראה אינך מתפלל בכל יום ובאת לידי טעות גסה. לא ערב שבת היום, כי אם ערב יום הששי לבריאת העולם.

כעסו של ר' אשר גבר עד יותר:

— לא די שהנך מחלל שבת בפרהסיא, תשימני גם למטורף?

לשווא נשבע לו הלה והוסיף ונשבע, כי אין זה וטעה, אבל בראותו כי הוא עומד על דעתו דפק בסוסים ונסע לו לדרכו.

ר' אשר שב הביתה ופתאום עמד באמצע הדרך ושאלה התחילה מנקרת במוחו:

— אולי טעיתי באמת?

הספק התגנב אל לבו:

— אמנם, הוא, שמחה קוטשוק, אינו צם הפסקות וחשוד בקלות, אבל מעולם לא חילל את השבת בפרהסיא, ועוד — למה השתוממו הטבח ויודל גולדפלד בראותם אותו נכנס אתמול אל האטליז?

מבוכתו גברה מרגע לרגע:

— ערב שבת היום, או אולי ערב יום הששי?

כשלעצמו היה ר' אשר מוותר על הצחוק והחרפה וסר אל אחד השכנים להיוודע מפיהם, אבל דא עקא שעם אחד מהם רב בחזקה לפני יומיים, והשני יהודי הוא ולא יהודי: עושה שבתו חול ודש את כל התרי"ג מצוות בעקביו.

פתאום ניצנץ רעיון במוחו:

— ומדוע לא אסור לבית ר' ישראל? אמנם חסיד שוטה האיש, אבל יהודי כשר ושומר דת.

לאחר שעה קלה עמד ר' אשר על יד חדרו של ר' ישראל, פתח את הדלת ועמד על המפתן כשהוא רועד כולו. ר' ישראל שישב לפני ספר פת:ח הרים את עיניו ונשאר יושב כקפוא על מקומו. זקנו ופאותיו של ר' אשר היו פזורים לרוח ועיניו בערו כבקדחת.

— בשם אלוקי ישראל, מה קרה, ר' אשר?

— הגידה נא לי בבקשה ר' ישראל, ערב יום הששי היום, או ערב שבת — שאל ר' אשר בנשימה אחת.

— וכי לא התפללת היום? — שאל ר' ישראל בתמיהה. היום יום חמישי בשבוע.

— וי, וי, — נאנח ר' אשר — כיוון שבאתי לכלל טעות באתי גם לכלל כעס, ונזפתי קשה באדם על לא־עוול בכפו.

ר' ישראל סגר את ספרו וניגש לר' אשר ואחזו בשתי ידיו.

— שב וספר לי, מה קרה.

ר' אשר סרב לשבת וסיפר בעמידה על טעותו שטעה והנזיפה שנזף בשמחה קוטשוק, ור' ישראל עשה את אזנו כאפרכסת ובסתר לבו ראה בו נקם וגם מצא שעת הכושר להטיף לו מוסר:

— כל זה בא לך בשל התנגדותך לצדיקים.

ר' אשר שיסעו בדברים:

— הייתי מוחל על הוצאת הנרות והבשר, אבל מה אעשה לכבודו של ידיד ותלמיד חכם שחיללתי?

— איעצה לך עצה — חייך ר' ישראל — אבל בתנאי שתבטיחני, כי תמלא אותה.

ר' אשר אחז אותו בדשי קפוטתו:

— אדרבא, הגד.

— מחר, אם ירצה השם, תכף לאחר התפילה תאסור את אסדתך ותסע לעיירה לקנות בשר לכבוד השבת ולא תשכח גם להביא רבע ליטרה יי"ש, וביום השבת אחר התפילה אסור לביתך ביחד עם שמחה קוטשוק לקדש עליו. התסכים לקנס זה?

— מסכים, מסכים — קפץ ר' אשר משמחה ונפרד מר' ישראל כשפניו נוהרות מגיל...

ב ע ל - ה פ ר ו ו ה

א.

לקול נביחת הכלבים תיקנה בעלת־הבית את השער מתחת למטפחתה ומיהרה אל הפתח. לפניה עמד איש זקן לבוש פרוות עור כבשים מעוכה וטלואה, עם חבילה קטנה מתחת לבית שחיו. היתה שעת בוקר מוקדמת. מבעד לענפי ה„אומבו" נשקפו ראשוני קרני השמש.

— צפרא טבא לך, סבא — הסבירה לו האשה פנים — רצונך דבר מה?

הזקן זקף את גבותיו הארוכות וחייך בעיניו השקדיות, הגדולות:

— צפרא טבא, את אומרת, שנה טובה לך בתי. הגידי נא בטובך, ביתו של השוחט רחוק מכאן?

— לא, לא רחוק — ענתה בענוות־חן, — משהו פחות מפרסא וחצי.

האשה אמרה להתפנות לעבודתה, אבל נמלכה רגע בדעתה והזמינה אותו הביתה.

— אמנם, ערב ראש השנה לנו היום, אבל משערת אני בנפשי, כי היום עוד לא בא אוכל אל פיך. לפחות אכבדך בכוס חמין.

הזקן לא סרב ונדחף דרך הפישפש, בדברו כמו לעצמו:

— מהיכא תיתא, נשתה כוס חמין ואגב אורחא נתפלל גם את תפלת הבוקר.

האשה הראתה לו בידה על הספסל שבמסדרון, ובעצמה נחפזה אל המטבח והביאה משם סיר חלב רותח.

— הנה לך סבא, חלב, והנה סוכר. התכבד כנפשך שבעך ואני אלך לעבודתי הרבה לפני היום.

הזקן מזג לו כוס חלב, שם בה סוכר ובפתח נראו שוב פני האשה.

— סבא, תסעד אולי את לבך פת לחם בחמאה?

הוא חייך אליה:

— את מי תשאלי בתי, אותי? לא, לא אוכל דבר. אשתה מעט חלב ואחר כך אתפלל.

הזקן שתה את כוס החלב ומזג לו כוס שניה ואחר כך הוציא מחבילתו את הטלית והתפלין ועמד להתפלל.

בינתיים שבו בני האכר הקטנים מהשדה ובראותם לפניהם את האיש הזר יושב ושפתיו נעות, עמדו מרחוק ולא הרהיבו להיכנס המסדרונה.

הזקן השגיח בהם ורמז להם באצבעו:

— קרבו אלי ילדים, קרבו, אל תתיראו. בלי ספק שהנכם בני בית זה.

מבטי הילדים נפגשו חליפות, אבל לא זזו ממקומם.

בראותו את מבוכתם התחיל לחפש בכיסי פרוותו והוציא מאחד מהם כפתור נוצץ.

— הא לכם ילדים כפתור זה במתנה ותשחקו בו. חבל-חבל שאין לי בשבילכם סוכריות.

הילדים התאוששו וניגשו אליו:

— כך נאה וכך יאה — לחץ את ידיהם בחיבה — שאלו בשלום הדוד וספרו לו, אם מבקרים אתם כבר בחדר ומה למדתם עד היום.

ב.

בעלת-הבית ואישה, ששם בינתיים מהעיירה, ניסו לעכב את הזקן בביתם לימי החג ולשווא. הוא עמד על דעתו:

— אחוג בבית השוחט. המנין שם ובלי ספק יימצא גם ספר לעיין בו.

בקושי רב הסכים לסעוד אצלם את ארוחת-הצהרים ותכף לברכת-המזון איחל להם שנה טובה והלך לבית השוחט.

הראשון שראה אותו היה השוחט בעצמו. זה היה איש כבן ארבעים שנה, גבוה וכחוש וחולני ועם הרעיון, כי אורח לא-קרוא מכלי-קודש או סתם עני המחזיר על הפתחים בא לחוג אתו את החג, קרא אליו את בנו הבכור ופקד עליו לקדם את פני הקבצן ולהגיד לו, כי אין השוחט בביתו.

הזקן קרב אל הבית, נדחף בין חוטי הברזל ושאל את הנער הבא לקראתו:

— אבא בבית?

— לא! — ענהו הלה מבלי להרים את עיניו.

— מה אתה סח? — שאל הזקן בתמיהה.

רגע עמד הנער כבמבוכה, אבל תכף התאושש:

— סר לבית השכן.

— ובכן, מה רעש? — הביע הזקן את שמחתו — בוודאי ישוב תכף.

הנער ניגש אל הבאר והתחיל לטפל בחבל שעליה, והזקן נכנס המסדרונה, העמיד מעשה בן-בית את מקלו בפינה, שם את החבילה על אחד הכסאות וישב אל השולחן.

כשעה וחצי ישב לו ככה ופיזם ניגון חסידי חבד"י. הוא, השוחט, לא נראה כל הזמן בחוץ ואך מבעד מסך החלון הציצו חליפות בעלת-הבית או אחד הילדים ונעלמו, כשפיהם מלא צחוק.

נוכח השוחט כי הזקן אומר להישאר, השלים בלית ברירה עם המציאות ובא מאחורי הבית נתן לו שלום ושאלהו לפנים: „מאין יהודי?" ובלי לחכות לתשובתו ציווה לאשתו לכבדו בתה.

ג.

למראה פנים חדשות במנין הקיפוהו המתפללים, נתנו לו שלום ושאלוהו למקומו.

— מאין יהודי בא?

הזקן חייך בפנים מאירות:

— מאי נפקא מינה, אם מאושא או מפומבדיתא? יהודי ככל היהודים, הבא מעולמו הגדול והרחב והיפה של הקדוש ברוך הוא.

— בוודאי מעולמו הוא יתברך, ולא חלילה של מישהו אחר. אבל מאין, כלומר, מעיר או ממושבה? — חקרו ודרשו השואלים.

הלה השתמט מלענות תשובה מספקת:

— בריאים ושלימים תהיו לי, יהודי החביבים. מה תרוויחו, למשל, אם אגידכם?

— בעל-משפחה אתה ואיפה משפחתך: בארץ או אולי מעבר לים? — הוסיפו ושאלו.

— „בעל-משפחה אתה ואיפה היא משפחתך: בארץ או אולי מעבר לים?" — חזר על שאלתם האחרונה מלה במלה ועצם רגע את עיניו, אבל תכף פקח אותן שוב וענה: — להלכה הלא אחת היא לכם.

ראו המתפללים, כי לשווא עמלם ולא יוציאו דבר מפיו ונימנו וגמרו:

— ליטאי, ראש־צלם!

הזקן שמע את העוקץ החד על חשבונו ולא הגיב, הריח מקופסת־הטבק שעל השולחן והלך וישב במזרח ליד ארון־הקודש.

לאחר התפלה ברכו האכרים איש את רעהו בכתיבה וחתימה טובה. הזקן האריך בתפלתו, אבל סוף־סוף גמר וברכו גם אותו והוא ענה לכל „גם אתם, גם אתם" ומתוך שיחה על דא ועל הא הלכו איש לביתו.

ד.

סעודת־החג הראשונה הפכה בבית השוחט לחרדה. עם שובו הביתה מהמנין בלווית הזקן ושני נעריו, העמיד פנים שמחות כאילו לא אירע דבר וברך את אשתו ובתו היחידה בשנה טובה, קידש על היין וכיבד גם את הזקן ותכף לזה נטלו את הידים והסבו אל השולחן. אבל שלוות־רוחו לא ארכה. בראותו את הזקן שלא פשט מעליו את הפרווה נשען בשתי ידיו על המפה הלבנה, מיד נשתנו פניו והתחיל לחפש מומים בכל אשר מסביביו: „הנרות עשנים"... „צעצועי־הניר שמעל למנורה פוגמים את אורה" ו„מאין באה רוח התזזית שבחדר?" אבל את כל חמתו כילה בבנו בכורו. הלה התאמץ בכל כוחו שלא להביט לעבר הזקן בכדי שלא להצטחק. אבל מעשי־שטן ראהו פתאום אוחז בקצה המפה ומחט בו את חטמו ופריץ בצחוק וקיבל מיד ימינו של אביו סטירת־לחי, שהידדה בכל מלוא החדר.

האכילה עברה במצב־רוח מדוכא. הבן פרש לקרן־זווית ומרר בבכי וכל אנשי הבית ישבו כאבלים, אכלו ולא אכלו ולא הביטו איש בפני רעהו, פרט לזקן שאכל לתיאבון כל מה שהגישו לו, כאילו לא היה הוא סיבת כעסו של השוחט וגם האריך בברכת המזון.

בלי דבר דבר הלכו אנשי הבית לישון. לו, לזקן, הציעו מטה בחדר האוכל, אבל הוא לא שכב תכף, כי אם ישב שעה ארוכה ולמד במסכתא ראש־השנה, וכששכב וישן השמיע מחטמו נחירות ושריקות, שמלאו את כל החדרים והפריעו את שנת השוחט ובני ביתו.

ו.

למחרתו ערכו שולחן לזקן לבדו וגם את הכר והכסתות שעליהם שכב הפרידו מכל השאר.

את הפרווה לא פשט אף לרגע ולמרות מה שכל בני הבית התרחקו

ממנו ולא אבו לעמוד במחיצתו, נגרר אחריהם, וביחוד אחרי השוחט והטרידו בשאלותיו:

— מה דעתו על עתיד המושבה? והאספסת מה תהא עליה? היפה לה הקרקע או לא? ומה הם הסיכויים למסחר־הבקר?

השוחט רטן והשיב לו חצאי מלין. אבל הזקן לא רק שלא התעלב, אלא הוסיף והטרידו בשאלות חדשות, הנוגעות לו לשוחט ולאומנותו:

— את אומנות־השחיטה למדת בעבר לים או כאן?

— העברת על כל הש"ס ונושאי כליו, או אולי למדת כדרך בני פודוליה ובסרביה, כלומר, רק את המסיכתא חולין ושולחן ערוך?

השוחט גימגם בלשונו ולא ענהו ברורות. ראה הזקן כי הלה משתמט מלענותו, התחיל להראותו את רב כוחו הוא בלימוד, בקיאות וחריפות כאחת, גם בש"ס וגם בפוסקים.

— משלחת כזו! — רטן השוחט.

— את כל ביתנו יזר־ע כנים בפרוותו — החרתה החזיקה אחריו אשתו.

ה.

אך האר האיר יום צום גדליהו, התלבש השוחט, יצא ואסר את אסדתו ונכנס להעיר את הזקן משנתו:

— מהר וקום ותסע עמי העירתה.

הלה ישב על המטה, נטל את ידיו והעמיד פני תם:

— מה אתה שח? — העמיד עליו עינים בוחנות, כאילו לא ירד לסוף דעתו.

— שוטה אתה או משתטה? — נתן עליו השוחט בקולו — מהר ושים עליך את פרוותך המזוהמה ולך באשר תלך, ואם לא, אגרשך בחרפה.

— פני הזקן נעשו סימן־שאלה גדול:

— מה כל הבהלה? וחוץ לזה, הן לא אמרתי לך לאן פני מועדות.

כאן פקעה סבלנותו של השוחט:

— מחכה אתה בוודאי לנדבה, הא לך, אבל בתנאי שתעזוב כרגע את ביתי!

בדברו הוציא מכיסו שטר בן פיזה והושיט לו.

הזקן אחז בידו את השטר, הגישו לעיניו, הפך אותו על צידו השני והחזירו לבעליו.

— ברוך השם. איני נזקק חלילה, לנדבות. ואשר להצעתך לנסוע

אתך אל העיירה, סע לשלום ואני אגיע למחוז חפצי בלי עזרתך.

על מפתן החדר נראו פתאום פני הבת, שעמדה ערומה למחצה, כשהיא רועדת כולה מפחד:

— אבא, מה קרה?

בדיעבד, שמח השוחט לקראתה:

— ברוכה תהיי לי בתי. עצרתיני מלאחוז בו ולהשליכו לכל הרוחות שבעולם.

— את מי? — שאלה בבהלה.

— את בעל־הפרווה הזה — הראה באצבעו לצד הזקן ועזב ביחד עם בתו את חדר־האוכל.

ז.

לעת הצהריים שב השוחט מהעיירה ועוד טרם ירד מעל האסדה, קידמו בנו הקטן ובשורה בפיו.

— אבא, בעל־הפרווה הלך לו.

— לאן? — לא האמין השוחט למשמע אזניו.

— לצד ימין הלך.

— ברוך שפטרני! — הרים הלה את ידיו לשמים — ואני חשבתי, כי לא ניפטר ממנו לעולמים.

אי־הסדר בבית עשה את הרושם לא של צום־גדליהו, אלא של ערב־פסח. פתחו את הדלתות והחלונות, הוציאו החוצה את הכרים והכסתות והאם ובתה שטפו את רצפות הבית ואת השולחן והכסאות.

הוא, השוחט, היה, שלא מטבעו, במצב רוח מרומם והקיף את אשתו בשאלות:

— ובכן הלך לו? לא יאומן כי יסופר! לא דיבר על מטרת בואו? לאן הלך?

— ובלבד שהלך.

השוחט שיסעה בדברים:

— ובכל זאת מעניין לדעת, כי לא ייבצר גם שיהיה בעל־כסף.

אשת השוחט ובתם חקרו ודרשו מפי כל באי ביתם, אם לא ראו את בעל־הפרווה — בשם זה קראו לו מעכשיו — וקיבלו תשובות:

— בעל־הפרווה לן לילה אחד בביתנו והכנים בו מבני בניה של המכה השלישית של המצרים...

— בעל־הפרווה שתה אצלנו כוס תה ומאז אנו הולכים ומתחככים בלי הרף...

— בעל־הפרווה טרדן הוא מאין כמוהו. מתאווה הוא לדעת הכול... מה שהתמיה ביותר, שאינו מבקש נדבות ובבתים שהציעו לו מעצמם סרב לקבל...

ח.

השערת השוחט, כי בעל־הפרווה הוא בעל־כסף נתאמתה. לא עברו ימים מועטים ובכל רוחב המושבה נתפשטה שמועה, כי חכר את השדה שליד פקידות היק"א וגם שכר לו חדר בקרבתה ועומד לסחור במסחר הבקר.

לפתע עלה ערכו בעיני כל יודעיו ומכל צד נהרו לביתו בהצעות לעשות אתו שותפות. בין הבאים היו גם כאלה שלפני יום ויומיים לא רצו לעמוד במחיצתו ועתה החניפו לו. גם השוחט שסחר מזמן לזמן, בא לבקרו ולבקש סליחתו על התנהגותו המוזרה עמו ורמז לו, אגב אורחא, כי יסכים לסחור אתו.

בעל־הפרווה הקשיב בכובד ראש לכל ההצעות הרבות וענה קצרות:

— טוב, נעיין בדבר

בעל־הפרווה היה לשיחת־היום במושבה והכול ניסו לנחש, במי יבחר לשותף ולתמהונם בחר במושקה'לה ה„גאוץ'", שהוחזק לרמאי ונוכל. ומעשה־השותפות התקיים כך:

לפנות ערב אחד ישב מושקה'לה תחת העץ שעל יד ה„ראנצ'ו" שלו וגמא „מאטה". פתאום נח מבטו על ה„ראנצ'ו" שמייד ושקע ברעיונותיו, היא חשב על ה„צ'ינה" שלו, שברחה לפני יומיים עם פועל השכן ולקחה אתה את כל אשר היה בביתו; על שלושים שנותיו שעברו עליו בעגבים, מעשה פרחחים ושובבות, ועל אבותיו שבמושבה הרחוקה המתביישים בו ואינם רוצים להזכיר את שמו ועם חששו שאפילו אם יחזור בתשובה לא תאות בת ישראל להינשא לו, חלף רעיון במוחו:

— אולי באמת כדאי לעזוב את המושבה וללכת למקום שאין מכירין אותו?

מרוב טירדה לא הרגיש בשפופרת שנשמטה מידו ונפלה לארץ, וכשעמד על זה ואמר להרימה, ראה לפתע יהודי זקן עומד ליד הפישפש

ורומז לו בידו. לפי בגדיו הכיר בו את בעל־הפרווה, שהתכונן לסור אליו באחד הימים הקרובים ולהציע לו לקנות את הפרות שראה לפני יומיים אצל בעל-האחוזה, דון ז'אנים, וקם ורץ אל חדרו ולבש את מקטרנו ויצא לקדם את פניו.

— ברוך בואך, למה עמדת בחוץ?

הלה העמיד עליו עינים בוחנות:

— יהודי? ואני חשדתי בך כי אינך מבני בריתנו.

— לא סתם יהודי, אלא יהודי כהלכה — ענהו מושקה'לה בנעימות מיוחדה — סור לביתי והינפש קצת.

— „יהודי כהלכה?" — הושיט לו בעל־הפרווה את ידו — אם כן הראה לי, במטותא ממך, את הדרך לפקידות היק"א, כי תעיתי.

— כיוון שקרה המקרה ותעית — אמר מושקה'לה, — לא אניחך עד שתסור לביתי ואכבדך במשהו ואחר כך אראה לך את הדרך לשם.

בעל־הפרווה לא זז ממקומו.

— היכנס ואל תתעקש — הפציר בו מושקה'לה — ליל-לבנה הלילה וכשתרצה אאסור את אסדתי ואביאך בשלום אל ביתך.

הלה היסס רגע ונכנס אל החצר.

מושקה'לה הלך לפניו ופתח את דלת ה„רנצ'ו". אבל בעל־הפרווה עמד פתאום וישב על הספסל.

— אשב קצת ואפוש — אמר כמו לעצמו.

מושקה'לה הוסיף ענפים יבשים על האח ושאל את אורחו:

— שותה אתה „מאטה"? אם לא ואכבדך בכוס תה.

— לאמיתו של דבר אינני צמא כלל — ענה בעל־הפרווה, אבל חזקה, שכוס תה אינה מזקת לעולם.

בשעת השתיה שוחחו על דא ועל הא, והשיחה נסבה כמו מאליה למסחר־הבקר, ומושקה'לה הציע לו את מאה הפרות העומדות להימכר בזיל־הזול. הלה חשב רגע ונימנו וגמרו, שמושקה'לה יאסור את אסדתו ויסע אתו לביתו ולמחרת, עם אור הבוקר, יצאו, בלי נדר, לאחוזתו של דון ז'אנים.

ט.

במהירות הבזק נתפשטה השמועה בכל רחבי המושבה, כי בעל־הפרווה לקח לו לשותף את מושקה'לה „גאוץ" והיתה לשיחת היום. הפכו

והפכו בה. ממש לא האמינו למשמע האזנים.

היה מי שנד לבעל־הפרווה: „הלוואי ואתבדה: מושקה'לה זה יציגהו כלי ריק!" אבל הרוב ראה בו נקם על אשר השיב ריקם פני רבים וטובים. האחד שנד למושקה'לה היה השוחט:

— הלוואי ולא יצא מושקה'לה „גאוץ" משותפות זאת וידיו על ראשו!

דבר־השותפות התקיים כך: מאה הפרות שהציע מושקה'לה נקנו אצל בעל-האחוזה במקח השווה ונתחלקו דעותיהם אשר לשער־הסרסרות. ובעוד הם מתווכחים, ניצנץ רעיון במוחו של מושקה'לה ויצא בהצעה כזו:

— שמע נא סבא, מוותר אני על דמי הסרסרות בתנאי שתשתפני במסחר.

— לשתפך במסחר? — תמה הלה, — וכמה כסף למשל, תשקיע מצדך אתה?

מושקה'לה התגרד בפדחתו:

— למה לי לשקר? כסף אין לי בשעה זו. אבל תחת זה אשקיע את בקיאותי הרבה במסחר־הבקר, וגם תוכל להיות בטוח, כי לא תחסר לך אף פרסה. אשר לרווחים סומך אני על ישרתך.

— אולי כדאי באמת להעמיד את הגנב על יד הפתח? — נמלך בדעתו בעל-הפרווה והסכים.

י.

המסחר התפתח יפה. מחיר הבקר עלה מיום ליום והסוחרים דברו בינם לבין עצמם, כי בעל-הפרווה ומושקה'לה מרוויחים הון רב. יומם ולילה היו בדרך ודי היה שיוודע להם, כי במרחק של מאות קילומטר ישנם סי־כויים לקנות בקר, שלא יתעצלו ויגיעו לשם. וכך קנו ומכרו, קנו ומכרו ולא נרתעו לאחור גם מפני כמויות גדולות. בכל מקרה של קנייה התבודד בעל־הפרווה עם פרוותו, התיר אחד מכיסיה הנסתרים והוציא משם את הסכום הדרוש.

מסביב לפרווה התחילו להתרקם אגדות והיתה לנושא לקנאה.

— לו הייתי בעל לפרווה זו, — אמר האחד — הייתי משלם בעד שדי ולא הצטרכתי לשלם רבית ורבית דרבית.

— ואני — אמר השני, — הייתי קונה בשביל בני הנשוי את שדה הגוי השכן, ומונע ריב מבין הנשים.

— ואני, — אמר השלישי — הייתי מביא לכאן מקרובי שנשארו מעבר לים וסובלים שם מחסור נורא.

חבריו וידידיו של מושקה'לה, התרו בו וחזרו והתרו:

— היזהר והיזהר שלא תימלט הצפור מהפח שיקשת לה!

דעתו של מושקה'לה לא היתה נוחה מהתראתם זו ונזף בהם:

— לי אל תדאגו. יודע אני את הדרך אשר לפני.

יא.

מאז נעשה מושקה'לה לשותפו של בעל-הפרווה הפך כמו לאחר. לא רק שלא הכניס יותר „צ'ינה" לביתו, אלא לא עגב, בפרהסיא, לפחות, על נשים ולא הוציא מרווחיו יותר מכדי הוצאותיו ההכרחיות. את המותר הפקיד בידי השותף.

השינוי לטובה שנתהווה בו הסב אליו את תשומת-לב האכרים, אבל נתחלקו הדעות. רבים ניבאו לו, כי לא יארכו הימים וישוב לסורו: אין הכושי הופך עורו! אבל היו גם כאלה שהאמינו בתשובתו וחשבו להשיאו אשה ויהיה יהודי בין יהודים.

אשר לו למושקה'לה, — מי נביא וידע את אשר התרחש בלבו? אפשר מאד שהתחסד רק למראית עין, בכדי לישא חן בעיני השותף ולרכוש את אמונו, ובבוקר לא עבות אחד יגזול מאתו כל כספו ויעלם. וייתכן מאוד, שהחליט בלבב שלם להפוך לאיש אחר: לישא אשה כדת משה וישראל ואולי יזכה גם לרשת את בעל-הפרווה אחרי מותו. הלא זקן האיש וכפי הנראה יחידי הוא בעולמו, בלי שאר וקרוב.

מושקה'לה הסתיר את הדבר בלבו ולא גילהו לאיש.

יב.

נבואת השוחט באה.

מחיר הבהמות עלה למרום שיאו ולפתע התחיל לרדת.

עם השינוי לרעה שנתהווה פרץ הסכסוך הראשון בין שני השותפים. מושקה'לה התעקש שלא למהר במכירת הבקר, ובעל-הפרווה לא ציית לו ומכרם בהפסד רב. הוא, מושקה'לה, כמעט שלא שלט ברוחו ולא בא אתו לידי התנגשות גלויה, אבל כעבור זמן-מה הודה במו פיו, כי הצדק היה עם שותפו. המחירים ירדו והלכו.

וסיכסוך גורר סיכסוך. מושקה'לה לא הסכים לדעת בעל-הפרווה להימנע מקניות חדשות עד אשר יתברר המצב והגיעו הדברים לידי כך שהלה אמר לסלק לו את חלקו ברווחים ולפרק את השותפות. מושקה'לה שראה פתאום את תקוותיו מתנדפות כעשן, ביטל גם הפעם את רצונו מפני רצון בעל-הפרווה, אבל לא לאורך ימים.

לא עברו ימים מרובים ומושקה'לה התחיל להציק שוב לבעל-הפרווה לחדש את המסחר והלה אטם את אזניו משמוע, ובאחד הימים, כשהציק לו מאוד וגם איים עליו להביא את הדבר בערכאות, הציץ לעיניו ונבהל. רגע נמלך בדעתו וענהו:

— טוב, מחר, אם ירצה השם, נצא באסדתך על פני הסביבה.

יג

עם אור השחר עמד מושקה'לה באסדתו ליד חדר שותפו, והוציא שריקה מפיו כהרגלו מאז, לאות בואו.

חיכה חמשה דקים, עשרה ואיש לא ענה לו. אז ירד מעל האסדה וניגש לחלון החדר ודפק בו — ואין קול ואין קשב.

— הצפור נמלטה מן הפח — חלף רעיון במוחו וכמעט שלא צעק מרוב כאב.

לשמע הדפיקות יצא בעל-הבית נרעש כולו ובהיוודע לו מפי מושקה'לה סיבת הדבר, דפק גם הוא בדלת שכנו פעם ופעמיים וללא תשובה.

הבהילו את המשטרה. הקומיסר ושני שוטריו שיברו את הדלת ונכנסו החדרה, אבל לא מצאו בו איש.

— וי, את כל כספי גנב ממני! — צעק מושקה'לה ביאוש מר.

אל הקומיסר ושוטריו נילוו גם מושקה'לה וחבריו, שיצאו לבקש בביוונים שונים ולשווא.

לאחר שלשה ימים נודע להם מפי „גאוץ'" עובר אורח, כי ראוהו לפני יום בבית ה„רוסו" העבדקן, שבקצה המושבה. המשטרה מיהרה לשם ואמנם, אמת דיבר ה„גאוץ'". העבדקן העיד כי בעל-הפרווה סעד בביתו ארוחת הצהרים והלך לו ואשתו הוסיפה לתומה, כי עזב גם את פרוותו ואמר לשוב לעת ערב לקחתה ולא שב.

הקומיסר קפץ על הפרווה, בדק בכל כיסיה, אבל לא מצא בהם דבר.

יד.

כעבור שבוע נתקבל ע"י הדואר מכתב באחריות על שם השוחט ובו חשבון מפורט עם כמה שטרות כסף בשביל מושקה'לה. אבל הלה לא היה כבר במושבה. מרוב בושה נעלם ועקבותיו לא נודעו.

המושבה היתה כמרקחה והכל צחקו למשבתו של מושקה'לה:

— נשאר עם הפרווה וכיסיה הריקים...

ההסכמה

א.

ברכת שמים יורדת על כל הר וגיא. לכל מלוא המרחב משתרעים שדות־בר מוריקים. זקופות עומדות להן שבלי החטה המופזה, בענוות־חן! מרכינים את ראשיהם גבעולי הפשתה ומתלחשים והשעורה הבשלה מתרפקת על האוויר הזך והשקוף. השמש שולחת בשפע את קרניה אל הארץ ומלואה ומחישה את בישול הקציר ועמו יחד גדולה והולכת התקווה בלבות האכרים לאחר שלוש שנות הבצורת:

— אם לא תארע תקלה, חלילה, יספיק היבול לפרעון החובות ולהוצאות כל השנה, וגם להשיא את אחד הבנים הבוגרים.

מכונת־דישה מוצבעת מחדש הוציאה שריקה באוויר, אות לזריזים להחיש את ההכנות, כי אם לא ירד גשם בינתיים יתחיל קציר־השעורה בעוד כשלשה־ארבעה ימים. כל המושבה כסיר רותח. גדול וקטן עסוקים למעלה ראש: בודקים יפה־יפה את איברי מכונות־הדישה, סופרים ומונים את השקים הריקים והדרך לעיירה מלאה תנועה. האכרים נוסעים הלוך ושוב להביא את החסר.

ובעיירה הסמוכה המולה גדולה. החנויות מלאות מפה לפה. הסוחרים מתרפסים ממש לפני האכרים שיקנו מה שלבם חפץ ובנוגע לכסף אין מעצור. הקציר יכסה הכול. ביחוד הומה מאדם חנות־הקופרטיב ובין קנייה לקנייה משוחחים האכרים על הסיכויים הטובים של הקציר הבא ונפרדים בלב שמח איש־איש לביתו.

ב.

אחרי ארוחת-הצהרים אין איש במושבה שוכב לנוח. חבל על כל רגע מהזמן הדוחק היוצא לבטלה.

על יד החלון הנשקף אל גינת־הפרחים יושבת רחל, עלמה בת שבעה עשר אביבים, לבושה שמלה קלה וכולה קוצר־רוח. שתי צמותיה נופלות לשני עברי צווארה ובעיניה החומות, הגדולות, משתקפת כבראי סערת נפשה הגדולה.

כל הבוקר עבדה לצד אמה בטליאת השקים וברצון היתה ממשיכה בה גם עכשיו, אבל אין היא יכולה לעמוד בפני מבטה הסקרני. בטוחה היתה, כי האם עמדה על המתרחש בלבה.

רחל רוצה להשתחרר רגע ממחשבותיה ומנסה לקרא בספר הפתוח שלפניה — ולשווא. רובה ככולה נתונה לנקודה אחת ששמה שלומקה.

— היום יום דינה. היום ינסה בחיר־לבה לדבר עם אביה. הלא לשם זה נסע אתו אל העיירה.

עיניה הגדולות מתפקחות ועל מצחה הלבן מתבלט קמט עמוק: מכירה היא את אביה, היהודי היפה והמכובד בכל הסביבה ואת אהבתו אותה ללא גבול, ומשערת בנפשה עד כמה יכאב לו בהיוודעו לפתע, כי היא, בת יחידתו, הבטיחה לשלומקה להינשא לו מבלי לשאול תחילה את פיו ואת פי האם...

אמנם, לא נעלם מעיניה הרושם הטוב שעושה שלומקה על כל אנשי ביתה. פעמים אין מספר שמעה באזניה את אביה מספר בשבחו: „שלומקה בחור מצוין הוא בכל המובנים”. בכל זאת הולכת סערת רוחה הלוך וחזוק: תכופות שמעה את הוריה קובלים על החיים האפורים במושבה וגורלו הקשה של עובד־האדמה ומתנחמים, שאת בתם יחידתם לא יתנו לאכר, והוא, שלומקה, הלא אינו סתם אכר, אלא מסור בכל לבו אל חיי הכפר והטבע.

פתאום הרגישה מגע־יד במצחה ורעד עבר בכל גופה.

— שקועה את כל כך ברעיונותיך — ראתה את האם עומדת מאחוריה ומחייכה — שלא הרגשת בגשתי אליך.

— מי, אני? — ניסתה רחל להסיח את דעת האם מהמתרחש בקרבה והעמידה פנים שמחות.

— כן, את, בתי — החליקה האם על שערותיה. — מאז הבוקר ראיתי בך שינוי ניכר, את האם אי אפשר לרמות. ספרי נא איפוא, ואל תסתירי ממני דבר.

ברגע זה תקף את רחל חפץ עז לפתוח לפני אמה את כל לבה, אבל המלים הראשונות עמדו בגרונה וקמה והתחילה לנשקה בחום.

— אשכב ואנוח קצת.

האם מישמשה בדופקה ובמצחה ולא מצאה דבר.

— נערה בגיל זה — הירהרה בלבה ויצאה מן החדר — דרכה לחלום בהקיץ. לנר החנוכה הראשון תמלאינה לה, בשעה טובה, שמונה עשרה שנה ולוואי וישולח לה בקרוב מן השמים זיווגה הטוב ונשיאנה.

עם הישארה לבדה בחדר נשמה רחל לרווחה, השתטחה על מטתה ומעיניה התחילו נוזלות דמעות כפנינים. לבה היה מלא על כל גדותיו ועם כל דמעה שנשרה הרגישה, כי הולך ורווח לה ובעבור רגעים מספר שבה לשלוותה הרגילה.

ג.

בכל רוחב הסביבה ידוע שלומקה לעובד חרוץ ואידיאליסטן. הטובים בבחורי המושבה ביקשו את אהבתה, אבל איש מהם לא קנה את לבה רק לאחד היתה מוכנה למסרו, לשלומקה, ולו מסרתו, לו, שהכל בו טבעי, כמו שטבעית היא אהבתו לאמת ולעבודת האדמה.

שניהם בני מושבה אחת הם, ולמרות מה שהיא צעירה ממנו לימים, בכל זאת הכירה אותו ועמדה על טיבו עוד בבית הספר. כבר בתור תלמיד הצטיין מכל הילדים מבני גילו במלחמתו בעד האמת ועבודה עצמית.

זוכרת היא היטב: בכל פעם שאחד הילדים, יהיה מי שיהיה ואחיו בכלל, עשה עוול לחברו, עמד שלומקה תמיד לצד הנתקף ומעולם לא הוציא דבר שקר מפיו. ואשר לאהבתו את עבודת האדמה עומד לעיניה כמו חי מחזה אפייני אחד בחצר בית הספר. הדבר היה לאחר השעור בעבודת האדמה. המורה שאל את תלמידיו למגמת כל אחד בעתיד.

— אני אלמד תורת־הרפואה — אמר האחד.

— ואני אהיה רוקח — אמר השני.

— ואני עורך־דין — קרא השלישי.

— ואתה? — פנה המורה לשלומקה.

— אני אהיה אכר!

מפי התלמידים פרץ צחוק מחריש־אזנים. אבל שלומקה לא אבד רגע את שלוות־רוחו וענה בגאון:

— כן, אני אהיה אכר.

תחת מבטו מלוא־הביטול פסקו התלמידים מצחוק והורידו את ראשיהם ארצה.

והוא עמד בדיבורו. היה לעובד־אדמה, וביחד עם זה מנהל הוא את הנוער במושבה והכול מכבדים ומחבבים אותו. הספריה לילדים שיסד בעת למדו בבית הספר, גדלה והיתה למרכז תרבותי חשוב בכל הסביבה כולה. גם היא, רחל, נמנית על חברי המרכז ואינה פוסחת אפילו על הקראה או הרצאה אחת ומשתתפת גם בוויכוחים. בו במרכז היתה לה ההזדמנות להכיר את שלומקה מקרוב ולעמוד על אפיו, ומיום ליום התקשרה אליו וגם הוא הראה לה התענינות מרובה... ובכל זאת באה לה התגלות לבו באופן כל כך פתאומי, כל כך מפתיע...

ד.

רחל מתקנת את הכר מתחת למראשותיה ולבה מתחיל להלום בחזקה. לפני חמשה ימים היה הדבר ובכל זאת נראה לה כאילו אירע מלפני שנים ויובלות.

לאחר הרצאתו של שלומקה על החטא לעזוב את המושבה ולעבור לעיר להיעשות שם רוכל מחזר על הפתחים, התחילו ויכוחים סוערים. אלה ניסו ללמד זכות על הנסים מן המערכה, ואלה האשימו אותם ברדיפה אחרי הון. שלומקה הרחיק לכת וגינה את הניסה בדברים קשים, והיא, רחל, היתה על צידו.

עם תום הוויכוחים יצאו הבחורים והבחורות לטייל לאור הירח, משהתרחקו המטיילים והיא ושלומקה עמדו פנים אל פנים, פנה אליה בשאלה:

— הגידי נא לי רחל: החשבת פעם על עתידך בחיים?

— למה אתה מתכוון? — לא ירדה לסוף דעתו.

— הגידי ולא תבושי: המוכנה את להיות לי לעזר בדרך חיי ולחלק אתי את גורלי? — שאל ופניו הסמיקו.

השאלה הבלתי־מחוכה הפתיעה אותה. רגע חשבה בדבר וענתה:

— מוכנה אני ומזומנה. העיקר שלא תחמוד לך לצון...

— „לצון"? — חיקה את דבריה — לעולם לא חמדתי לצון עם איש, ואשר להסכמתך התכופה האם שמעו אזניך מה שהוצאת מפיך?

— כן, שמעו.

— ואם יתנגדו לכך הוריך? — חקר ודרש.

— מוכנה אני לכול — ענתה בהחלט.

שלומקה לחץ אותה אל לבו ונשקה על פיה:

— משמע שלא טעיתי בך.

שניהם נימנו וגמרו, שהוא, שלומקה, ינסה דבר אל אביה, ובנוגע לאמה ידעה רחל, כי לא תתנגד ותסכים.

— ואם יתנגדו ההורים, — חלף פתאום רעיון במוחה — האם יהיה בי די אומץ־רוח למלא את מוצא־פי?

— כן, — באה תשובה בלי שהות — את מוצא־פי לא אחלל.

רחל שמעה פתאום את קולה הרך של אמה:

— איך תרגישי את עצמך, בתי? ההוטב לך?

— גם קודם לכן לא הרגשתי כל כאב — ענתה רחל. מיד אני קמה.

רחל קפצה מעל מטתה, יצאה ורחצה את פניה במים קרים והלכה להשקות את פרחיה.

ג.

השמש רד לפאת מערב. רוח דרומית־מערבית נשבה וצιננה את חום היום, וכנפי טחנת־המים הפכו לצד צפון. האכרים הביטו אל השמים וניחשו:

— מחר יהיה יום יפה.

רחל הלכה מתלם לתלם והשקתה את פרחיה. פתאום הגיעו לאזניה שעטות־סוס ובנשאה את עיניה ראתה אסדה מתקרבת ובה אביה ושלומ־קה. לבה התחיל לפעום בחזקה, אבל התאמצה להסתיר את מצב רוחה הסוער וגמרה את ההשקאה. אחר כך קטפה פרחים ונכנסה הביתה. בחדר־האוכל ישב שלומקה על כסא ועיין בעתון.

— הוא יושב יחידי, והורי אים?

— מדברת את אלי בגוף שלישי? — העמיד עליה פנים מתמיהות.

בינתיים בא במרוצה אחיה הצעיר ובראותו אותה עומדת ומדברת עם שלומקה קרא בקול:

— ראי גם ראי, את כאן? ואני חיפשתיך בגן ולא מצאתיך. בואי רחל, אמא רוצה לדבר אליך.

רחל יצאה ובעבור רגעים מספר שבה נרגשה כולה ובפנים קורנות מאושר. שלומקה הבין כי הכל הולך למישרין ולבו כמעט שהתפרץ מרוב שמחה.

פתאום נכנסה האם וניגשה להדליק את העששית. אחריה נכנס האב וישב אל השולחן. פניו הביעו התרגשות רבה.

— בדיעבד, שבע־רצון אני שהדבר נגמר כך — הביע ברטט בקולו והנני נותן לכם את ברכתי בכל לבי.

— גם אני! — ענתה האם אחריו.

רחל נפלה על צווארי האם ונשקה לה ואחר כך נשקה גם לאביה והאם נשקה חליפות לבתה ולשלומקה, כששפתותיה מדובבות:

— לב האם הרגיש... הרגיש...

— פרסאות לאלפים נסענו בכדי לחדול מן המסחר — שקע האב במחשבות.

מבעד לחלון הפתוח נשקף חרמש הסהר והכסיף את פני המאו־שרים...

אספינדולה

א.

מצפון ליערות לוקאס העבותים ועד דרומם נזכר שם אספינדולה עד היום באהבה ובגעגועים, ומדי נותן אחד ה„גאוצ'ים" את קולו בשיר עולים בזכרונו מאליהם זה אחר זה שיריו הנוגים־הנוגעים עד הלב: „בדידות", „בליל ירח", „געגועים", „בגידה" ועוד עשרות שירים אחרים המושרים בכל רוחב הסביבה בימי חג ומועד ובדרכי אין־סוף הבודדים בלילות ירח.

מי הוא אספינדולה זה ומוצאו מה?

בין גרי ה„ראנצ'ות" מתהלכות עליו שתי אגדות. אחת מהן מסופרת כך:

לאחוזת „לה פאלומה" בא באחד הימים אורח חשוב מגזע אצילים עם כנור־פלא מתחת לבית־שחיו ומוצאו ספק פורטוגלי, ספק ספרדי. למנהל האחוזה היתה בת־זקונים, סיניוריטה יפה, פרח בפרחי הגן. האורח עשה אתה היכרות במחול שערך בעל האחוזה לכבוד חג הולדתו של חותנו הקו־לונל, ובמגעו הראשון בה נמשך לבו אחריה כבצבתות. מה עשה? עמד והחליף תלבשתו בשל „גאוץ" והיה לאחד מהם והלך לגור עמה באחת ה„ראנצ'ות". האחד שלא נפרד ממנו היה כנורו, ובכל יום ויום, עם שעת בין השמשות, התבודד עמו מתחת ל„אומבו" ופרט עליו מנגינות לאו מעלמא הדין, שלשמען עמדו הצפרים מלשיר והתעכבו כל עוברי דרך והקשיבו להן רב קשב ולא יכלו לזוז ממקומם; והוא, אספינדולה, פרי אהבה זו...

ואגדה שנית מסופרת בנוסחא אחרת לגמרי. לא ב„לה־פאלומה" קרה הדבר, כי אם ב„לה אספראנסה", ולא בבן חוץ־לארץ, כי אם בבת חוץ־לארץ, ומעשה שהיה כך היה:

בבוקר אביב אחד, עת עמדה הפשתה במלוא ליבלובה באה אורחת חשובה לבעלת האחוזה האלמנה, עלמה איטלקית מנאפולי העיר. ולאיטל־

קית פנים לבנים כלובן שושנת מאי, וגוף גמיש כערבת נחל וכולה תנועה כאחת הפרפרות. וקול נגינה היה לעלמה זו, שכיוון ופתחה את פיה לשיר נשתתק הזמיר. בערוב יום הראשון לבואה, יצאה במרכבה עם בעלת-האחוזה לראות ביפי הנוף. הן לא הרחיקו מהבית חמש פרסאות והנה דוהר לקראתם „גאוץ" עול ימים עם דרבנות-כסף על מגפיו הצהובים, „צי-ריפה" מסביב למתניו, חגורה בחגורת־עור אדומה וממנה הובלטה ידית פניון מכוסף. ועיני ה„גאוץ" שתי רצפות אש בליל אפל וגם הסום שמתחתיו כולו אש לוהט. רגע קט עצר הרוכב בסוס, נענע בראשו לאות שלום ונתן עיניו בעלמה, ומבלי דבר נעלם. ובו בלילה, בשעה שתרנגולי המקום קראו בפעם השניה, נשמעה פתאום נביחת-כלבים איומה, הינשופים עפו מעץ לעץ כמטורפים והחרישו את דמי הליל בצריחותיהם: בשביל העולה לדרך־המלך הידהדו דהירות סוס ועל הסוס ישבה צמודה אל ה„גאוץ" ומתעלפת למחצה, אותה האיטלקית היפה והוא, אספינדולה, פרי אהבה זו...

לו, לאספינדולה, לא איכפת כלל, אם ממוצא זה הוא, או מאחר.

— אביך היה „גרינגו"?

— כן, „גרינגו"!

— אמך היתה „גרינגה"?

— אפשר ואפשר!

וכמו כן אי אפשר היה להוציא מפיו דבר ולא חצי דבר על מוצא הגיטארה שלו:

— באה לך במתנה מבעלת־אוב?

— כן.

— גאות הנחל העלתה אותה?

— אפשר ואפשר.

ב.

מכל זקני הסביבה, שידעו את אספינדולה פנים אל פנים, איז איש יכול להיזכר בו בלי הגיטארה מתחת לבית־שחיו. שניהם היו קשורים זה לזו ללא־הפרד, ונימי הגיטארה נשתתקו ביחד עם לב בעליה.

ממעט בדבור מאין כמוהו, שלא נשא מימיו את עיניו ולא הקשיב לשיחות הבריות, ומה מאד ידע את האנשים על כל חולשותיהם וחדר אל

מסתרי הטבע על קסמו ויפיו ועל כל פראותו! הנה זה בא אספינדולה אל אחד המקומות וגרי ה„ראנצ'ות" שמחים לקראתו ואומרים לכבדו ב„מאטה", וביחד עם זה להיוודע מפיו חדשות היום. אבל עד שפנו כה וכה והנה הוא נשען כבר תחת אחד השיחים, מטה את ראשו לצדו השמאלי, בודק את הגיטארה ומיד פותח את פיו, אצבעותיו נוגעות בנימים ולפתע מזנקות באוויר תלונות על אחד רע בתכלית, שלשמען מתמלאות עיני השומעים דם ואגרופיהם מתעצמים מאליהם, ערוכים כמו לקרב.

רגע נשתקק, ספק ער, ספק נם ולפתע הכה באצבעותיו על הנימין ונתן קולו בשיר, ולעיני השומעים מתיצבת שקיעת החמה ביערות־לוקאס: זה אך רדף „טירו־טירו" אחרי ארנבת נמלטה על נפשה ולפתע, כאילו שכח את טרפו עמד על ענף עץ, הסתיר את רגלו מתחת לכנפו השמאלית והצ״ץ בסקרנות רבה בקערת השמש המאדימה, שצנחה לתוך ים די־נור. אי־שם גלשו עדרי סיחים בזנבות מורמים אל הנחל השוטף במורד לשבור את צמאם והבהילו את הברווזים שעלו מן הרהצה, ובמרחק של מאות מטרים אץ „גאוץ" על סוסו לתנות אהבים עם אשת אויבו בנפש, שיצא לדרך רחוקה.

באוויר עודינה מנסרים הצלילים הרכים והנוגים ואספינדולה כמו נעור משנת, ובעוד רגע קט ומגרונו התפרץ שיר חדש, נימי הגיטארה נענו לו ולעיני השומעים מתגלים צהריים יפים של שלהי דקיטא: במורד, בין עצי השלכת זורמים להם המים בנחל לקצב היום, זורמים ואצים אי־שם ללינת־לילה. עבים קלילים מחליקים על פני תכלת השמים, רגע יתגברו על השמש ומכסים אותה ורגע מתגברת היא ונשקפה מביניהם אל הארץ. לפתע העלו מי הנחל אבעבועות: זאב-המים הוציא את גבו הנוצץ כנחושת קלל ובפה פעור בלע כמה מקוויה הלוטפים, החמים...

ג.

לא בכדי יצא לב גרי ה„ראנצ'ות" אל אספינדולה. הופעתו השרתה תמיד עליהם רוח של חג, ומדי עלתה על דעת אחד מהם לערוך חינגא או הילולא, עלה גם זכרו של אספינדולה וכל עמל לא יקר לו ובלבד לבוא על עקביו ולהביאו.

— אטו מילתא זוטרתא היא, חגיגה עם אספינדולה!

אבל דא עקא שלא בנקל עלה למצוא אותו. דירת־קבע לא היתה לו מעולם. היום היה כאן ומחר במרחק של עשרות פרסאות ולא הרי המציאה

כהרי הזכיה בו — כל כך רבו הקופצים עליו. הוא, אספינדולה, לא ידע צורת מטבע ולא הבדיל בין מזמין בעל־כסף למזמין עני. עם הידיעה, כי לא יחסרו לרעבונו נתח בשר ופת לחם לא השיב ריקם מעולם את פני אדם והלך לאשר נקרא. ניגש אליו „גאוץ" ושאלהו: תסע עמדי? אספינ־דולה לא פסח רגע וענהו בחיוב: כן, אסע. ה„גאוץ" הפנה את ראשו הצידה והנה קרב לאספינדולה „גאוץ" אחר: — תסע עמדי? אספינדולה שכח את הבטחתו לקודם וענה גם להלה בחיוב: — אם רצונך בכך אסע עמך.

בשלו, בשל אספינדולה, פרצו תכופות קטטות בין ה„גאוצים", שנגמרו לא פעם בקרבות דם. בכל זאת לא נתן לב „גאוץ" לנגוע בו לרעה, מדעתו. כי לא מרוע לב עושה הוא מה שעושה.

ד.

הכד הולך אל המבוע עד אשר יישבר, ומקרה אחד מעין זה היה בעוכרי אספינדולה, אבל האמת ניתנה להיאמר, כי בשוגג פגע בו פגיון הרוצח ולא בכוונה תחילה. ומעשה שהיה כך היה:

שתי חגיגות נערכו בערב אחד: אחת אצל „ארוכי־הידים" ליום גמרם לכרות 25 הקטרים יער, והשניה אצל ה„פוזלים", לשובו של פיליפ מעבו־דתו בצבא, עם אות הצטיינות על חזהו. בין שתי המשפחות שררה איבה נושנה בשל סכסוכי נשים ועבודה, וכל אחת מהן התאמצה שחגיגתה היא תעלה על זו של אויבתה במאכל ובמשתה, וביחוד — לזכות הראשונה בו, באספינדולה. שתיהן הזדרזו ושלחו בעוד מועד גם נוסעים באסדה וגם רוכבים על סוסים למצוא את אספינדולה ולהביאו, אבל שחקה השעה ל„פוזלים", שמצאוהו בלי הרבה יגיעה וטורח ו„ארוכי־הידים" בקשו אותו, לשווא, בכל המקומות ולא מצאוהו ושבו בפחי נפש, ולמרות מה שהודיעו זה מזמן על חגיגתם, פסחו עוד בו בבוקר אם לדחותה. אבל בכדי שלא יחזו בהם שונאיהם נקם, שלחו והביאו את טוריביו הסומא עם הגיטארה שלו — ולא דחוה.

שתי המשפחות היריבות הזמינו את כל ה„גאוצ'ים" שבסביבה, אבל עם הידיעה כי אספינדולה ינגן אצל ה„פוזלים" נהרו רובם לביתם. אפילו מידידיהם הכי קרובים של „ארוכי-הידים" חיכו עד חשכה, כדי שלא ירגישו בהם והלכו לבית הפוזלים. אל „ארוכי־הידים" באו רק הכורתים ביער ומאויביהם של האחרים.

כדי לכסות על מבוכתם הרבה טבחו „ארוכי־הידים" את שלשת

הכבשים שהכינו, פתחו את בקבוקי היין ועודדו את האורחים: — אכלו ושתו והיטיבו את לבבם, כיבדו ביין ובצלי גם את טוריביו הסומא ועודדו את רוחו:

— היום ייקרא שמך אספינדולה, התזכור?

אבל כל עמלם היה לשווא. התיאבון לא בא הפעם ביחד עם האכילה. עם הרעיון שאצל ה„פוזלים" הומה החצר מאדם ואספינדולה שם, עמדה האכילה בגרון לא לבלוע ולא להקיא. ואשר לטוריביו — אוי לאותה בושה! שעות שלימות ישב, כשהוא נושם ומזיע ומתקן נימה אחר נימה, וכשנדמה לו כי הכל כבר בסדר והנה פקעה נימה חדשה.

ובבית ה„פוזלים" היתה שמחה וששון. לחגיגתם באו „גאוצ'ים" ממרחק של עשרות פרסאות. האורח פיליפ משך כבצבתות. אבל ביחוד משך הוא, אספינדולה. האורחים הרבים אכלו ושתו והיטיבו את לבם ורקדו והתענגו ואחרי כל מחול ומחול הקיפו את אספינדולה והעתירו עליו מחמאות: — הידד אספינדולה, הידד!

עוד טרם הגיעה חצות הלילה נגמרה החגיגה אצל „ארוכי־הידים". טוריביו הסומא תיקן את הגיטארה והוסיף ותיקן, וכמו להכעים פקעה נימה אחר נימה, עד אשר בחלה בו נפש הבעלים וגרשוהו בחרפה, ובלי מנגן ובמספר מצומצם של „צ'ינות" לא נענו רגלי האורחים המעטים לצאת במחולות ולסוף השאירו אחריהם רוב הבשר והיין ונשמטו אחד-אחד, מי לבית ה„פוזלים", ומי לביתו הוא.

המארחים הרגישו את עצמם כנזופים ושכבו לישון. האחד מהם שנשאר ער, היה פירוקו הגוץ, שישב לארץ, חיבק את ברכיו והציץ לתוך חשכת הלילה. חפץ משונה תקף אותו לבכות ולצחוק כאחת, ולפתע הרפה מברכיו והתחיל לתלוש את שערות ראשו וכמה שלא כאב לו, תלשן יותר. מתלישת השער עבר לנשוך את אצבעות ידיו עד זוב דם. עם הרעיון, כי האויבים ישמחו על משבתם הרגיש כאב מהול עלבון דוקר וצובט את הלב.

פתאום קם והחלטה בלבו. לקח את פגיונו ורץ כל עוד רוחו בו אל בית ה„פוזלים".

הבית והחצר היו מלאים חוגגים וחוללים ואיש לא הרגיש בהיכנסו, עד שנדחף למקום אספינדולה ופקד עליו בקול מצווה:

— חדל מלנגן וכרגע!

קם שאון ופיליפ המארח נטל רשות מה„דאמה" שלו, התקרב לאספינדולה ולתמהונו הגדול ראה את עצמו עומד פנים אל פנים עם אויבו מאז, עם פירוקו הגויז. רגע קט עמד על מקומו כנדהם למראה עיניו, אבל הלה לא נתן לו שהות והראה לו בידו לעבר האורחים.

— בא ונערוך דו-קרב, אם אינך פחדן ככל בני משפחתך הנבזה!

כרגע נתחוור לפיליפ כל הענין ומבלי חשוב ארוכות, ענהו בקור-רוח:

— נצא מיד ונראה מי הם הפחדנים.

בינתיים הלך השאון וגבר ומכל עבר נדחפו למקום היריבים וחסמו בעדם את הדרך.

כאן פקעה סבלנותו של פירוקו:

— השהיות הללו למה?

— שלא באשמתי, — ענה פיליפ והתחיל לחצות לו דרך בין הסקרנים, אבל פתאום נתקל באספינדולה והפיל את הגיטארה מידו. הוא גחן להרימה, ופירוקו שחשד בו, כי ברצונו להשתמט, הוציא פגיונו והכה בו לצד פיליפ, מישהו דחף את ידו במרפקו והפגיון נתקע בלב אספינדולה...

ה.

אספינדולה מת זה כבר ועמו נדמו לעולמים גם נימי הגיטארה שלו, אבל שמו נזכר עד היום באהבה ובגעגועים, ושיריו הנוגים-הנוגעים עד הלב מושרים בכל רוחב הסביבה, מצפון ליערות לוקאס עד דרומם.

הציץ ונפגע...

א.

אלמלי העז אדם מישראל לנבא לר' אפרים קודם לכן, כי בנו חיים יגדל את שערו פרא וייעלם מביתו לימים ולילות, וביחוד, כי רגליו תדרוכנה על מפתן בית זילברברג האפיקורוס, היה נותן בשכזה את עיניו הפוזלות ועושה אותו גל של עצמות: — האם בינתך נטרפה עליך, או מוכה-ירח אתה? אבל לאחר שקרה מה שקרה, מחריש ר' אפרים ומדי חומד מישהו לעקצו, כי בנו חיים הפך ל„אחר" ובאפיקורסות אינו נופל מזילברברג בעצמו, מוריד הוא את עיניו ולא מוציא הגה מפיו, או פונה לו הצידה ומגיש את ממחטתו למצחו, כאילו אמר למחות את הזיעה מעליו, אבל לאמיתו של דבר נוגב הוא דמעה שנשרה:

— עד היכן הגיעו הדברים — גונח הוא במר נפשו, ודא עקא, שבידי אני איבדתיו, בידי אני...

ולא רק ר' אפרים, כי אם כל אנשי המושבה אינם מאמינים למראה עיניהם, וכשרואים את חיים עם שערותיו הארוכות והפרועות, כשהוא מטייל לו בשדה עם חבילה של ספרים וכתבים מתחת לבית שחיו, או יוצא ונכנס בבית זילברברג, הופכות כל פנים סימן שאלה:

— מה אומר עכשיו, ר' אפרים?

ב.

מלבד שם של עובד חרוץ יצא לחיים גם שם למדן. עמדה לו זכות חמש עשרה שנותיו שהביא מאוקראינה מולדתו, והיה בקיא בתנ"ך וידע גם ללמוד בעצמו דף גמרא וקריאתו בתורה בימי שבת וחג — הפליאה ממש

את כל שומעיו. מכאן החיבה היתירה שנודעה לו ביחוד מצד זקני האכרים והתהילות שפיזרו לו.

אביו לא נלאה לספר בשבחו בכל מקרה והזדמנות:

„חיים שלי הוא חכם מחוכם", „חיים שלי מושלם בכל המעלות", „חיים שלי — לא יסולה בפז".

יתרונותיו אלה של חיים עוררו את קנאתם של בחורי המושבה והם ניסו לבטלו בליגלוג:

— בעורקיו של זה לא נזל דם חם מעולם. הוא נולד זקן וכרוך אחרי זקנים.

חיים, לא רק שלא ראה את עצמו נעלב מעקיצתם, אלא בזה להם בלבו ונהג כדרכו: בעתות הפנאי עיין בספר או סר לבית השכן ר' אשר רוזנ־קוויט, יהודי ליטאי ומלמד־גמרא לשעבר, ובילה אתו שעות רצופות. אבל לא כן אביו. הלה, עם כל אדיקותו היה מהדר בלבושו, סורק את זקנו ומצחצח את נעליו והעמיד פנים של אדם מודרני, ומאוד־מאוד כאב לו יחס־הביטול מצד נוער המושבה כלפי בנו.

ג.

והנה היה מעשה: ר' אפרים עבר במקרה על יד ספרית המושבה, ולאזניו הגיעה משם שיחה נלבבה מהולה צחוק בריא. חפץ עז תקף אותו להיכנס פנימה.

— כדאי לסור פעם ולראות, מה מעשיהם של הללו ועל מה גאוותם. אמר ועשה.

מופתעים מהביקור הבלתי מחוכה נפסקה השיחה וכל הנוכחים נשארו יושבים על מקומם בפיות פעורים והסתכלו בו בסקרנות מרובה.

— המשיכו ילדים בפיטפוטיכם — צחק ר' אפרים לתוך שפמו — סרתי לשם סקרנות בעלמא.

הספרן הגיש לו כסא לשבת והמשיך בחליפת ספרים. אבל ר' אפרים לא ישב. הוא הרכיב את משקפיו על חטמו והלך מארון לארון וקרא בקול את שמות הספרים.

בהישארו יחידי עם הספרן, נכנס אתו בשיחה ומענין לענין נסבה השיחה על חיים. כדרכו התחיל ר' אפרים להרבות בשבח בנו ולהטעים את יתרונותיו. אבל הלה הפסיקו באמצע:

— היא הנותנת, שאסור להחזיקו כלוא בבית ולא לתיתו לבוא בין

הנוער. חיים אנו בעולם חדש ובמאת העשרים ואין מקום לבטלנים. וחיים שלך במצבו היום, סוף־סוף בטלן הוא.

ר' אפרים התחיל להתנצל:

— ראשית־כל לא יחסרו לחיים שלי ספרים גם בביתי. עשרה פוד, לא פחות ואולי יותר, הבאתי אתי מאוקראינה, ירושה מחותני הרב, מנוחתו עדן. ובנוגע לשאר — אין כל מניעה מצידי שיתרועע עם הנוער ויירשם אפילו בתור חבר לספריתכם.

לאות, כי פיו ולבו שווים, שילם ר' אפרים לספרן את מס־הכניסה וביקש מאתו לשלוח בשביל חיים ספר לקריאה.

ד.

ר' אפרים, לא רק שלא ראה עוול בזה שבנו התחיל לעיין גם בספרי חול, אלא שמח על הדבר מאוד.

— כלום יפסיד אם יאחוז גם בהם? העיקר שלא יניח את ידו מספרי־קודש.

האחת שדעתו לא היתה נוחה ממנה בימים הראשונים, שחיים נשאר יושב אוהל כמקודם ושלח את אחיו הצעיר להחליף לו את הספרים, ובאחד הימים גם העיר לו על זה:

— הלא יחשבו בצדק כי בורח אתה מפני האנשים.

חיים הוריד את עיניו וענה בהתרעמות מה:

— מה איכפת לי אם יחשבו?

ה.

באחד הערבים ישב חיים שקוע בספר שלפניו. פתאום נראתה האם על מפתן חדרו והודיעה לו בנשימה אחת:

— באו אנשים הרוצים לדבר אתך.

— מי בא? — שאל מבלי להרים את עיניו מתוך הספר והמשיך בקריאה.

האם נעלמה וכרגע שבה בלווית בחור ובחורה.

— הנהו, התכשיט שלי — רמזה עליו האם לא בלי התגנדרות.

וכאילו החסירה דבר־מה הוסיפה:

— למן היום שהתחיל לקרוא בספרים החדשים שקע בהם כל כך, עד שאינו שומע לפעמים מה שמדברים אליו.

פני חיים הסמיקו ועיניו התחילו תועות בחלל החדר.

למראה מבוכתו הרבה ניגשה העלמה והושיטה לו את ידה:

— נעים מאד, ליזה זילברברג.

— ואנו הלא מכירים זה את זה מכבר — לחץ את ידו גם בן־לוויתה.

האם יצאה להביא כסאות בשביל האורחים, אבל הם לא חיכו לה וישבו על הספסל הארוך. רגע־קט ישבו דום ופתאום פנתה העלמה לחיים בהציצה ישר לתוך עיניו:

— התדע מטרת בואנו?

— אדרבא. נטה את אזננו כאפרכסת ונשמע — ענה חיים בלשון רבים ובניגון.

חיוך קל נראה על פני העלמה.

— מסרו לנו, כי קול ערב לך ובאנו להזמינך להיכנס למקהלתנו.

ברכי חיים רעדו ומרוב התרגשות התחיל לגמגם בלשונו:

— אין ז־ז־ז־את ומישהו חמד לו ל־ל־צון על חשבוני, כי לאמיתו של דבר אין זה מתאים אל המציאות.

העלמה שירתה עליו כל הזמן זיקי אש מעיניה הירקרקות, הערות, העמידה פנים רציניות:

— שקר אתה עונה בך, במחילה מכבודך. מלבד מה שמסרו לי על קולך, שמעתיך גם באזני אני מזמר בבית־הכנסת בליל שמחת־תורה של אשתקד.

עם הרעיון, כי דורשים מאתו לזמר בקהל, התחיל לבו מכה כבקורנוס:

— מן הנמנע הוא לי, לצערי הגדול.

— אם לא בתמידות, השתתף לפחות בנשף שאנו עורכים בקרוב לטובת משפחה עניה — התחננה אליו העלמה.

— מן הנמנע הוא לי — הטעים חיים שנית.

למראה התעקשותו רמז הבחור לעלמה שתחדל ממנו כי לא תצליח. אבל היא לא זזה ממקומה.

— את פניה לא השיב אדם ריקם מעולם!

בינתיים שב ר' אפרים מתפילת הערב. אשתו סיפרה לו על האורחים והוא נכנס לברכם. העלמה ענתה בברכה על ברכתו והעמידה פני נעלבה:

— בנך השיב את פני ריקם!

— במה אתם דנים? — חקר ודרש ר' אפרים.

העלמה מסרה לו את מטרת בואה.

ר' אפרים סרק באצבעותיו את זקנו הארוך.

— אם רצונו להשתתף בנשף — אין לי דבר נגד זה.

— דא עקא, שמסרב הוא — קפצה העלמה ממקומה — וגם מצא לו אמתלה, כי אינו יודע לזמר.

— זה כלל לא נכון! — חייך ר' אפרים לצד בנו.

בראות חיים כי שוב לא יתחמק, ניסה בכלי זינו האחרון:

— מתרה אני בך, כי תתחרטי אחר כך!

— זה מענייני אני — קראה העלמה כמנצחת — ועלי האחריות.

ו.

מלבד המהומה הקטנה בשל „גאויץ" סבוא אחד, שרצה להציץ מאחורי הפרגוד ושקיל למטרפסיה מידי אחד הבחורים המשחקים, עבד הנשף בהצלחה ובנוגע לחיים — הפתיע ממש את קהל שומעיו.

ר' אפרים שמח על הצלחת בנו שהתהלכה מפה לפה, אבל ביחד עם זה הכהו לבו שנגרמה להתידדות עם בית זילברברג, וזקני המושבה גם הם העירו לו על זה וניבאו לו שחורות:

— ר' אפרים שפיקח אתה. מה ראית לשטות זו? הלוואי ולא תתחרט ולא תצטרך להכות אחר כך „על חטא" על לבך.

— „על חטא" — בשלמה? — ניסה ר' אפרים להחליש את רושם דבריהם.

— הלוואי ונתבדה — עמדו הזקנים על דעתם.

ואמנם, מאז הנשף ראה ר' אפרים שינוי ניכר בבנו. הלה התחיל פתאום לגדל את שערו ויוצא ונכנס בבית הספריה, ומזמן לזמן ביקר גם בבית זילברברג, אבל כל עוד והשינוי לא הרחיק לכת, בטלו כעפרא דארעא:

— עט!

ז.

השינוי בבנו הלך הלוך וגדול, הלוך והתבלט. קמעה־קמעה פינו הספרים הקדושים את מקומם לספרי החול. חיים פסק ללכת עם אביו בימי שבת וחג ל„מנין" המושבה והתרשל בעבודתו בבית ובשדה. הוא, חיים, או שהיה יושב עד בוש על ספריו החדשים ורשם דבר מה במחברת, או מטייל

לו ארוכות בשדה, או נעלם מביתו ללילות שלימים. עם ערב יצא ועם בוקר שב.

חיים נעשה, מבלי משים, לנושא השיחות במושבה. דיברו בו בגלוי וגם בלחישה, כי הציץ ונפגע וכנראה יילכד סוף־סוף במצודתה של בת זילברברג הצעירה, שהחזירה כבר את התנאים גם לחתנה החדש...

הגיע הדבר לאזני האם. אחת השכנות גילתה לה את הסוד.

בכתה האם במסתרים:

— אביה הרב לא יוכל לנוח שם בשלום על משכבו!

גם לאזני ר׳ אפרים הגיע ועד כמה שלא הכאיב לו. ניסה לבטלו וניחם גם את אשתו, כי שקר בפי המדברים. אבל הניחומים לא מצאו להם הד בלבת ומררה בבכי וגם הוא לא ידע שליו בנפשו.

התחיל ר׳ אפרים להתחקות על עקבות בנו. הנה זה יצא חיים את הבית, נכנס הוא וחיטט בכתביו וגם שלח אחריו מזמן לזמן את בנו הצעיר לדעת את מקומו והיכן הוא מבלה את זמנו. בהיוודע לו כי חיים נעשה לבן-בית אצל זילברברג, חרה לו מאוד והעיר לו על זה:

— הלא תבוש ותיכלם!

חיים שמע את חרפתו ולא ענה דבר ושתיקתו זו הרגיזה עוד יותר את אביו ואמר לשפוך עליו את כל חמתו. אבל עם פתחו את פיו העמיד עליו הלה את עיניו השחורות, הגדולות, ובא במבוכה והדברים נתחלפו בפיו:

— סופך להרוג את כל סוסי ועוד מעט ולא יהיה במה לעבוד.

הסיק חיים מסקנא ותחת לחבוש את הסוס התחיל ללכת רגלי...

ח.

ראה ר׳ אפרים את פני בנו הכחושות והחיוורות, בלי נטף דם ועצמותיו הבולטות ונהפך לבו בקרבו, ואמר לתקן את אשר הסב בכעסו:

— בריאותך יקרה לי מכל ולמה תכתת את רגליך ותלך רגלי?

שמע חיים את דברי אביו ועשה את עצמו כלא שומע והמשיך בשלו: בערב יצא ברגל מביתו ובבוקר שב, כשכולו רצוץ ושבור.

בא ר׳ אפרים בטענות על אשתו:

— הלא אם אתה לבנך, ומדוע לא תנסי לפעול עליו לטוב לו?

בכתה האם והתנצלה, כי ניסתה כבר לא פעם, אבל אין דבריה נכנסים אל לבו.

טיכסו שניהם עצה:

— אולי להשיאו אשה?

הוסכם ביניהם להוסיף חדר לביתם ועד שירחיב ד׳ ידורו יחד. בנוגע לשידוך הגון בשבילו, אין מעצור. הטובה בבנות המושבה תסכים להינשא לו. אבל נחלקו הדעות: מי ומי יהיה המדבר? לדברי ר׳ אפרים, מחובת האם היא, בהיותה קרובה יותר לבניה ואשתו — בשלה: עליו לנסות דבר לחיים, כי הלא אב הוא ודבריו נשמעים יותר...

ט.

התכונן ר׳ אפרים לנסות דבר אל בנו וגם עיבד תכנית איך וכיצד לגשת אל הענין, ובהיכנסו אתו באחד הימים בשיחה, הפסיקו חיים באמצע ולא נתן לו לגמור את דבריו.

— הנח לי, במטותא ממך!

התחנן ר׳ אפרים אליו בדמעות שליש ממש:

— הכול במושבה מרננים אחריך, ומה יהיה בסופך?

רגע חלף רעיון במוחו של חיים לענותו כי אין את נפשו לחשוב על הסוף, אבל התגבר על עצמו ולא ענהו דבר.

שלח אליו ר׳ אפרים מתווכים: את השכן הליטאי ואת בן עירו ר׳ שמחה, וביקשם לדבר על לבו, כי יעזוב את דרכו הרעה וישא אשה כדת משה וישראל ויהיה איש בין האנשים. הלכו ושבו בפחי נפש. הוא, חיים, לא אבה לשמוע מה שבפיהם. אז ניסה ר׳ אפרים באמצעי האחרון:

— אגרשך מביתי!

לא חיכה חיים עד שימלא האב את איומו, ועזב כרגע את הבית ולא שב עד בוקר, וגם לארוחת הצהרים לא בא. שלחו ההורים את בנם הצעיר לבקשו ושב ובשורה בפיו:

— מצאתיו בבית זילברברג, אבל מסרב הוא לשוב הביתה.

התנחמה האם שלפחות בחיים הוא. אבל ר׳ אפרים לא יכול להתנחם, טפח בשתי ידיו על ראשו וצעק מנהמת לבו:

— וי לאותה בושה, וי לאותה כלימה! — בידי אני איבדתיו, בידי אני...

זכה בפרס

א.

בפנים קורנות מאושר יצא ר' אברהם רפופורט מבי־הדואר ועמד רגע נמלך בדעתו: לסור אל החייט ולהזמין אצלו חליפה לכבוד החג הממשמש ובא, או לשוב הביתה? פתאום נזכר, כי בין כך וכך עליו לנסוע למחרת לעיירה בענין המחרשה ועלה וישב בעגלה, הצליף בשוט באוויר ושני הסו־סים עקרו ממקומם ונטו אל הדרך העולה אל המושבה היהודית. הוא מיהר לבשר לאשתו ולבניו, **כי החיטה נמכרה במחיר טוב והעיקר, כי בעד הפשתה** נתכבד בתערוכה בפרס הראשון, — במדליה של זהב.

העגלה רצה בקלות בדרך־המלך, ור' אברהם לא יכול להתגבר על יצרו והוציא את הקופסא הכחולה מתוך כיס חזיתו ופתח אותה, ועיניו לא שבעו באותיות המזהירות: „מיניסטריון לחקלאות, בעד הפשתה המשובחה ביותר בשנת..."

הוא חייך לתוך זקנו המכוסף:

— צדק הוא, משה'ל שלי, שעודדני לשלוח מהפשתה דהשתא לתערוכה שבעיר הבירה.

העגלה עברה על פני שדות אכרים ובתיהם. כל חלקה וכל משעול היו נהירין לו. לעיניו צפו ונעלמו שדות מכוסים דשא ובהם רועים בקר וצאן, בתים טובלים בסבך עצים, תרנגולים וברווזים מנקרים באדמה, מחרשות ומשדדות, טחנות־מים ומכונות־דישה וקצירה ולבו הלך ורחב: מראשוני האכרים הוא ולעיניו הפך אותו המדבר השמם שמלפני חמשים שנה לגן עדן פורח ונהדר.

ב.

האוויר שאחרי הגשם היה צח ונעים. האדמה הוציאה מתוכה ריח של אביב מקדים והעגלה נישאה בקלות. ר' אברהם תיקן את כר־הצמר

שמתחתיו והתעמק בזכרונותיו, שנשאוהו הרחק־הרחק, עד עיר מולדתו הקטנה, החביבה שמעבר לים.

פתאום ראה את עצמו בחור הישיבה בן שבע עשרה שנה, מוכתר בתואר עילוי וראוי להוראה. שמעו הולך למרחוק, אבל אין את נפשו להי־סמך. לא מועילות ההפצרות מצד הוריו וקרוביו, לשווא כל השידולים בדברים מצד החברים והידידים הרבים. הוא באחת:

— אי אפשי לעשותה קרדום לחפור בה...

בעבור שנה מדברים בו נכבדות והוא מארש לו בת טובים. אחרי הנשואין. החותן והחותנת מזמינים אותו ליסב על שולחנם עם אשתו ולהקדיש את עתותיו ללימוד התורה, אבל הוא מסרב. אינו רוצה בלחם חסד. בכסף הנדוניא הוא פותח לו חנות של ארג וההצלחה מאירה לו פנים. בני־ברית ושלא מבני־ברית מתיחסים אליו באמון רב. אשתו, בת ישראל כשרה היא ואשת חיל כהלכה, עזר ממש, והוא רואה עמה חיי אושר וטובה. נולד לו בן למזל, ראשית האון, ולתקופת השנה נולד בן שני. נכבד הוא בעיר והכול חולקים לו כבוד. עם צמיחת זקנו הראשונה קוראים לו בפניו ושלא בפניו בשם רב, „רב אברמיל" ומדי פורץ סיכסוך בין שכנים או דין ודברים בין סוחרים או חנוונים, מזמינים אותו בתור בורר ולפעמים גם בתור שליש. גם רב העיר שואל לעתים קרובות בעצתו...

הכל הולך למישרין, אבל דבר־מה אינו נותן לו מנוחה וגוזל את שנתו מעיניו בלילות: המסחר. אין בו משום יגיעת־כפיים ממש, ועד כמה שלא יתאמץ הסוחר לישא וליתן באמונה ולא לרמות את הבריות, יש ובעל כרחו הוא מרמה ועל אפו ועל חמתו אומר הוא לרע טוב. רוצה הוא ליהנות מיגיע כפיו ולא לחיות על חשבון הזולת.

ג.

שלא במתכוון צף ועלה בזכרונו אותו היום המאושר בחייו, בו נרשם בין המועמדים להתישבות בארגנטינה. צמרמורת עברה על בשרו וכאילו אתמול היה הדבר. בוקר קיץ יפה עמד אז בחוץ. בין קונה לקונה מטייל הוא לאורך החנות ואומר קטורת. פתאום נכנס החנווני השכן ושח לפי תומו את החדשה שנתהוותה בעיירה: אדון יהודי ופיינברג שמו, בא בשלי־חות הברון הירש מפריז לעשות נפשות לרעיון ההתיישבות בארגנטינה על

הוצאותיו הוא, וכאילו הזילו עליו טל של תחיה. לא שהה רגע, נעל את החנות והלך לבית הגביר דמתא, בו התאכסן האדון פיינברג. מסביב לבית נדחקו והצטופפו בעלי מלאכה ויהודים עניים והחצר גם היא היתה מלאה אנשים. אחד־אחד הוזמנו הבאים אל הבית פנימה, שהו שם ארוכות וקצרות ויצאו. מהם בפנים נוהרות מגיל, סימן טוב כי נתקבלו, והרוב כשפיהם מלא אלה. בוודאי נפסלו.

הוא נכנס אחרון. האדון פיינברג הציץ בו מתוך סקרנות מיוחדת ותכף לזה העמידו על המבחן:

— במה עוסק יהודי כמוך?

— במסחר — ענהו והוריד עיניו ארצה מבושה. — אני בעל־חנות של ארג.

— נשוי או רווק?

— נשוי וגם זיכני ד' בשני בנים זכרים — באה תשובתו מתוך גאון־מה.

— מה מניעך יהודי לנדוד למרחקים? — הוסיף פיינברג לחקור ולדרוש בהציצו ישר לתוך עיניו.

— חיי הסחר־מכר היו עלי למעמסה והנני רוצה ליהנות מיגיע כפי.

על פניו הרציניות של פיינברג נראתה בת־צחוק וציווה להראותו את ידיו. הוא הושיט לו שתי ידים לבנות כשלג.

— ידיך מעידות עליך רחימאי, — אמר פיינברג מתוך צער כבוש — כי מעודך לא עסקת בעבודה גופנית ועצתי היא שלא תנסה, שמא לא תצליח.

רגע עמד כהלום־רעם ופתאום התאושש והתחיל להתחנן אליו בעינים מלאות דמעות:

— אדון רב חסד, אסע על הוצאותי אני. אנא, אל יפסלני. נשבע אני לו כי לא יתחרט.

ד.

...זכה ונרשם. בקפיצת־הדרך ממש רץ הביתה לבשר לאשתו, והנה אהה! לכתחילה לא ירדה לסוף דעתו וחשבה, כי אך לצון חמד לו, אבל כשעמדה על רצינות דבריו פרצה בבכי מר, חודר ונוקב:

— היתכן, הנשמע כזאת, להחריב מעמד פרנסה, לעזוב את כל המשפחה ולנדוד למרחקים על מנת להיעשות שם לעובדי אדמה פשוטים. ל„מוז'יקים"?

וכשנודע הדבר לחותן ולחותנת, נפלו דחופים ומבוהלים לביתו והרימו קול־זוועות:

— האם נטרפה דעתם של שונאי ישראל?

ניסו לשדלו בדברים — אך ללא הועיל. גערו עליו בנזיפה — ולשווא. הוא לא הטה אוזן קשבת גם לכל עצותיהם המחוכמות של חבריו וידידיו היבים ועמד על דעתו בכל תוקף:

— אין כוח בעולם שימנעני מלבצע את החלטתי.

הגיעו הדברים עד לידי כך, שאימו עליו בספר־כריתות, אבל אשתו שנפשה היתה קשורה בנפשו, נמלכה בדעתה והסכימה סוף־סוף. הורי שניהם הרעישו עולמות ולסוף התנחמו:

— כלעומת שיסעו כך ישובו. אדרבא, ינסו ויווכחו.

— חבל־חבל, — חלף רעיון במוחו — שההורים שבקו בינתיים חיים לכל חי, ולא זכו לראות בעיניהם באכזבת נבואתם... — ומה היה אומר, למשל, האדון פיינברג — צף ועלה רעיון שני במוחו — אלמלי היה חי אתנו כיום ורואה בעיניו איך הסתדר יפה בעל הסחר־ומכר ההוא, והתרגל לעבודת־האדמה — כאכר מבטן ומלידה?

ה.

הסוסים רצו בדרך המלך וניכר היה, כי משאה של העגלה כאין וכאפס להם. ר' אברהם ענה שלום לאחד ממכיריו שעבר במרוצה באסדתו, ונתפנה שוב לזכרונותיו הנעימים, שצפו ועלו במוחו זה אחר זה. כחלום לילה עברו וחלפו לעיניו מכירת המטלטלין, הפרידה מהקרובים והרחוקים, העברת הגבול, הנסיעה באניה, הפגישה בנמל והיציאה בלווית פקיד הב־רון הירש אל המושבות היהודיות.

המחזה הנהדר של השדות היהודים המכסיפים ומזהיבים, שעמד לאור שקיעת החמה, הזכירהו, מבלי משים, את התמונה שנגלתה לעיניו ביום הראשון להתנחלותו על האדמה. מביתם יצאו תכף לאחר החנוכה ואחרי ששה שבועות של טילטולים והרפתקאות באו סוף־סוף למחוז חפצם. בעצם החורף הארגנטיני היה הדבר. היום היה חם מאוד. השמש בער ככבשן

והאוויר היה מחניק ומלא אדי עשן. אחרי סדרם את החפצים בבית־החומר שהכינו בשבילם, יצאו לראות את הנוף החדש ולעיניהם השתטח מרחק אין סוף, מלא קמשונים ועשב־שוטה יבש ומאובק: שמים וארץ, ארץ ושמים.

— לאן הובילונו רגליך, אברהם? — מררה אשתו בבכי, ולא הסירה עין משני הילדים שעמדו על ידה ויראו לזוז ממנה אף שעל.

— סבלנות, אשתי — ניחמה הוא ודיבר על לבה. — רואה את את השדות שמסביבנו? אוצרות קורח טמונים בחיקן וביגיע כפים וזיעת האף בנקל נמצאם.

— הלוואי, — התפללה חרש — מי יתן ויתקיימו דבריך!

ודמעות גדולות, גדולות נזלו מעיניה היפות ונקלטו באדמה שהת־בקעה מיובש.

ו.

ואחרי כן?

...החברה שנמנתה מטעם הברון הילקה לכל אחד מהמתישבים אדמה וכלי־עבודה. קשים היו הצעדים הראשונים. נאבקו עם הטבע וחסר גם נסיון. רבים לא עמדו בנסיון וברחו כל עוד נפשם בם. הוא אברהם היה אחד מאלה שלא נרתעו לאחור והמשיך, עד שההצלחה התחילה להאיר פניה. בינתיים גדלו הילדים והיו לעזר. החברה הוסיפה אדמה, רכשו נסיון בעבודה, קימצו במקום שאפשר היה לקמץ ולא ארכו הימים והמצב נשתנה לטוב. האכרים בנו להם בתים חדשים ומרווחים ואסמים, הקימו טחנות מים. הבקר פרה ורבה. שנה אחר שנה. הנחלה עמדה לו למקנה. קרה המקרה והשכן הגוי מכר חלק מאחוזתו, לא פיקפק רגע וקנה אותו מידו. הילדים גדלו והיו לאנשים, השיא להם נשים והנחילם בחייו גם שדות וגם חלק מבקרו ומכלי העבודה.

עם זכר הבנים, התגרד ר׳ אברהם בקדקדו ונשם לרווחה. בשלהם פרץ ויכוח חריף בינו ובין אשתו. בנמרם את בית הספר משכם לעבודה. היא התנגדה: — צא וראה — טענה — עד היכן מגעת מסירותם של הורים לבנים? שום קרבן לא ייקר בעיניהם ובלבד להקנות להם השכלה ותרבות ולעשותם לאנשים. — ואני לא כן עמדי — ענה הוא במפגיע. — אינני רוצה בבנים מדופלמים. בני יהיו עובדי אדמה כאביהם, חיים ומת־

פרנסים מיגיע כפיהם. ובנוגע להשכלה — מקווה אני, כי לא יפלו מהמדופל־מים שלך במאומה. — נשלח, לפחות, את אחד מבנינו לכרך וימשיך שם את לימודיו — ספקה את כפיה ודמעות חנקו בגרונה — וכי אינך אומר די בשנים שיגדלו ללא תורה וללא דרך ארץ? ניצח הוא. שלשתם הם עובדי אדמה מנוסים, ותודה לאל — אין חלקם עם הבורים וההדיוטות, חלילה. בערבי החורף הארוכים ובימי שבת ומועד הקנה להם פרק בתנ״ך ובמשנה ובמשך של כמה שנים רצופות נכנס מורה לביתו ולימדם גם ידיעות כלליות.

— תודה לאל — חזר ר׳ אברהם מתוך קורת רוח רבה. — שלשת בני — השנים שהבאנו מעבר לים ואפילו משה׳ל שנולד כאן — כולם אכרים כהלכה וחביבים על המקום ועל הבריות גם יחד.

ז.

הסוסים הוציאו צהלה עליזה ותכף לה נשמעה נביחת כלבים. ר׳ אברהם כמו נעור פתאום משינה מתוקה וראה את עצמו ליד שדהו. בחור חסון כארז יצא לקראתו ופתח לו את השער.

ר׳ אברהם ירד מן העגלה ואמר לבנו: — התר את הסוסים ונהל אותם אל השעורה ואחר כך תסור לבית אחיך ותזמינם לביתנו. בשורה טובה לי בשבילכם.

הבן טיפל בסוסים ור׳ אברהם ניגש אל ברז המים ונטל את ידיו ונכנס הביתה ועמד להתפלל.

— מה זה מהרת לבוא היום! — קדמתו אשתו בחיוך על שפתיה.

ר׳ אברהם הראה לה בידו על פיו, לאות כי אסור לו להפסיק והיא הדליקה את העששית והכניסה החדרה מיחם רותח.

בינתיים באו הבנים ונשיהם וילדיהם והבית המה משמחה. הקטנים שיחקו, צחקו, רדפו איש את אחיו, התקוטטו והתפייסו, בכו וכעבור רגע שיחקו שוב והגדולים ישבו מסביב לשולחן וחיכו בקוצר רוח שיגמור אבא את תפילתו. ר׳ אברהם האריך כדרכו, אבל סוף־סוף גמר וישב אל השולחן גם הוא.

הסבתא כיבדה ראשונה את הנכדים במיני תרגימה ואחר כך מזגה תה לגדולים וכשכולם ישבו והיטיבו את לבם נזכר ר׳ אברהם במשהו, העמיד את הכוס על השולחן והוציא את הקופסא הכחולה מכים חזיתו:

— ראו נא ילדים מה שנתקבל היום בבי־הדואר!

כל המסובים הפנו את מבטם אל האב.

— מדליה של זהב! — קרא משה'ל בקול עליז.

חיים הבכור אחז את המדליה, הסתכל בה וקרא בקול רם:

„המיניסטריון לחקלאות, בעד הפשתה המשובחה".

הוא לא האמין למראה עיניו.

— וכי לא אמרתי לכם, — קרא משה'ל כמנצח — כי הפשתה שלנו ראויה השנה לפרס?

המדליה עברה מיד ליד. כל אחד הסתכל בה. הוכרחו גם לתת אותה בידי הקטנים שיזינו בה את עיניהם. באחרונה ניגשה האם ואמרה ברטט:

— כולכם ראיתם אותה כבר. עכשיו אראנה גם אני.

הושיטו לה את המדליה והיא אחזה בה בדחילו ורחימו, הסתכלה בה לאור העששית ופתאום התחילו הדמעות נוזלות מעיניה, נוזלות ונופלות על המדליה.

— למה תבכי, אמא? — שאלו אותה כל העומדים.

— דמעות־גיל הן, בני, שזכיתי לכך — השיבה כשהיא מתאמצת להבליג על רגשותיה.

— כזו היא דרכה של אשה מאז — העיר ר' אברהם בחיוך קל על שפתיו ותכף נעשו פניו רציניות. מבטו עמד על תמונת הברון הירש התלויה ליד השעון מימין וממנה עבר לתמונת ד"ר הרצל התלויה משמאלו, ושקע במחשבותיו. ופתאום צנחה מעיניו דמעה גדולה כמרגלית ועמדה על שערות הכסף של זקנו היפה.

— ומדוע בוכה אבא? — שאל משה'ל.

ר' אברהם התיפח:

— אלמלי זכינו כי אז היו מוצאים דברי הרצל הד בלב הברון הירש ותחת להשקיע את הונו בארגנטינה, היה משקיע אותו בארץ ישראל...

כל אנשי הבית עמדו כקפואים על מקומם, ובמלוא החדר שררה דממת־קודש...

ה„אנטרריאנו"

א.

חיש מהר נתפשטה השמועה בין גרי ה„ראנצ'ות" שמסביב למושבה היהודית החדשה, מ., כי ביחד עם אחד המתישבים בא גם „גאוץ" מאנטרה־ריוס וכולם כאחד התאוו לראותו בעיניהם. גדולה אימתם של ילידי הפלך ההוא על תושבי הפלכים השכנים ועד כמה שלא יהיה חד הפגיון והידים מאומנות, עמדו במבוכה וכמעט שנשבעו לנהג בו זהירות יתירה ושלא להתגרות בו. לנפול בדו־קרב לא נורא ל„גאוץ" אולם מה שמפחידו הוא טבע ה„גאוצ'ים" של אנטרה־ריוס שלא להמית את המנוצח, כי אם להשאירו בעל־מום לכל ימי חייו.

התקווה היחידה שנשארה לגרי ה„ראנצ'ות" קיננה בפיליפ, שהתמחה בדו־קרב: ששה „גאוצ'ים" המית וניצח פי כמה וכמה. סימני הפצעים שעל פניו וידיו מעידים על עוז רוחו. ואמנם, פיליפ התגנדר בפני כול, כי בלי לגימת יין מראש מוכן ומזומן הוא להתגרות עם ה„אנטרריאנו" ולהראותו, כי גם הוא אין חלקו ברכי הלבב ובפחדנים, אבל פניו שהלבינו בשעת מעשה היו בסתירה גלויה עם התגנדרותו.

ברם, כל האימה גזה חיש ועפה עם ההיכרות הראשונה אתו. לעיניהם עמד בר־נש גוץ וכחוש, ואשר לפגיונו שהיה תחוב לו מאחוריו, פני סכין לו, עשוי מלכתחילה לקלוף בו תפוחי־אדמה...

ה„אנטרריאנו" נעשה לפתע נושא לצחוק בפי כל ה„גאוצ'ים" של המקום:

— פניו פני טורקי, ואם כל ילידי פלכו כמוהו לא עולים הם במשהו על ה„גרינגוס" הפחדנים ומוגי הלב.

ב.

אם יחוסם לה„אנטרריאנו" התבטא בעת הראשונה לבואו בביטול, הפך עם התקבלו לפועל באטליז המושבה לשנאה נוקבת עד התהום.

ה„אנטרריאנו", לא ביקש את קירבתם של ה„גאוצ'ים, שתה את יינו ביחידות, ולא הקפיד על דברי הבוז והלעג שהמטירו עליו בפניו. האחד שלא ויתר עליו כמלא־נימה הוא, שלא הרשה לאיש מהם להתקרב יותר מדאי למקום שחיטת הבהמות. בניגוד להרגלם מאז להצטופף למקטון ועד גדול מסביב ולזון את עיניהם בדם החם השוטף מצוואר השחוטה ולעזור לפשיטת העור, הודיע להם בברורות כבר ביום הראשון להיכנסו לעבודתו, שיתכבדו ויעמדו מרחוק ושלא להפריע ל„קורא". אשר לפשיטת העור אינו זקוק לעזרת איש מהם.

לשמע דבריו אלה עמדו ה„גאוצ'ים" כמאובנים וכשהתאוששו ונדמה להם כי אך לצון חמד לו ואמרו להתקרב דווקא, לא היסס רגע ואחז בידם והרחיקם אחד־אחד.

להגבה מידית על חוצפתו לא היה מקום, מאימת השוטר הנוכח, והנעלבים ניסו להשקיט את סערת־רוחם בגודל־נפש מצדם כלפי המעליב:

— אם רצונו בכך יוכל להשתמש לפשיטת העור באחד מפגיוניהם הגדולים מסכינו, וחדים ממנו פי־כמה.

אבל תחת לפייסם, השמיע הלה אזהרה חדשה וחמורה מהראשונה:

—מזהיר אני בכם ומתרה, לבל יהין אדם לזכות במשיכה, יהיה מה שיהיה, קרן או אפילו שערה אחת לא תקחו בלי רשות בעלים!

עלבונות כאלה ודומים להם נישנו ונחזרו בכל פעם ופצעו קשה את אהבתם העצמית של ה„גאוצ'ים", אבל מעשה־שטן בוששה ההזדמנות להינקם ממנו על אחת שבע: בשעת השחיטה — מאימת השוטר ובדרך אל האטליז או בחזרה, עד כמה שלא ינסה אחד מהם להכעיסו — ובכדי.

מדי היפגשם אתו יתגרו בו: ה„צ'ינה" שלך מעגבת על זרים!" „רוכב אתה על סוסה!" „כמוך כ„גרינגוס" לפחדנות!" והוא כחרש לא ישמע הולך לו לדרכו.

ג.

אמנם, אחרה ההזדמנות, אבל סוף־סוף באה.

בצהרי יום ראשון לשבוע היה הדבר. מסיבת־מה עיכב השוטר את

השחיטה עד בוש ובראות השוחט כי השמש נוטה לערוב, סר לבית־המרזח ועמד להתפלל תפילת מנחה.

סוף־סוף הושג הרשיון וה„אנטרריאנו" הלך לקרא לשוחט ומצא עשרות־עשרות סוסים קשורים לגדר והבית המה משיכורים. רגע עמד על־יד הדלת והיסס אם להיכנס או לא, אבל החליט ונכנס ובלי הבט לאיש והוצא דבר מפיו, נדחף דרך הנוכחים לחדר־האוכל והתחיל להאיץ בשוחט; שעמד ליד הכותל והתנועע בכוונה:

— „קורא", גמור את תפילתך ובוא, כי עוד מעט ויחשך היום.

למראה היכנס מעליבם ושנוא נפשם, ואי שאלו בשלומם — כאילו פג היין כרגע מה„גאוצ'ים", והתחילו להטיל בו מרה:

— ראו נא את הגוץ המתנגדר — הפליט האחד.

— גוץ, אתה אומר — החרה החזיק השני — טעית, במחילה מכבודך. לא גוץ הוא, כי אם חתול מת.

— פרעוש ולא חתול — תיקן השלישי.

ראה ה„אנטרריאנו", כי רעה נגד פניו ואמר להשתמט בעוד מועד. אבל פיליפ חסם לו את הדרך:

— מעתה הבחירה בידך: לשתות אתי לאות התפייסות, או להסכים לדו־קרב.

ובכדי להראותו, כי לא חמד לו לצון הזמין פיליפ אצל המוזג שתי כוסות יין.

ד.

פיליפ לקח הראשון את הכוס בידו וחיכה שגם ה„אנטרריאנו" יעשה כמוהו, ולשווא. הלה עמד בלי־נוע, כאילו אין הדבר נוגע אליו.

ראו ה„גאוצ'ים" את סרובו להתפיים והסיקו, כי בוחר הוא במלחמה והתחילו להאיץ בו:

— אם כן, ישיבתך למה?

ה„אנטרריאנו" ישב על אחד הספסלים ולא הוציא הגה מפיו.

—הדבר חרה ל„גאוצ'ים" עד מוות והתחילו להתגרות בו:

— אין זאת ונפלה עליו חיתתו של פיליפ!

— משמע, שפחדן הוא ואם כן התגנדרותו למה?

— הוא אשר אמרתי: לאו „גאוץ" הוא, אלא פרעוש מת.

ה„אנטרריאנו" ירק באלכסון ושתק.

— ואני מתערב כי לאו „אנטרריאנו" הוא כל־עיקר! — קרא פיליפ במנצח.

לשמע הדברים האחרונים קפץ ה„אנטרריאנו" ממקומו כנשוך נחש, עמד על רגליו והכה באגרופו על חזהו:

— שקר בפיך, יליד אנטרה־ריוס אני ומוכן למלחמה עם כל אחד מכם!

מכל העברים נשמעו קולות:

— אני אצא להלחם אתו!

— אני!

— אני!

ה„אנטרריאנו" שיסעם בדבריו:

— אלחם עם הגבור שבכם, עם פיליפ!

ה„אנטרריאנו", שזה לפני רגעים מספר לעגו לו ובזוהו בלבם, גדל לפתע בעיני ה„גאוצ'ים" המבוסמים. יינם כאילו פג מהם וכל אחד הציע לו את פגיונו. אבל הוא לא הסכים וענם בגאון:

— יספיק לי סכיני אני!

ה.

כבודו גדל פתאום לא רק בעיני ה„גאוצ'ים", כי אם גם בעיני פיליפ והביא מורך בלבו. אבל לא היה מקום לחרטה. בברכיים כושלות ובפנים חיוורות רמז לחבריו ללוותו החוצה ובעוד רגעים מספר עמד נגד יריבו, פנים אל פנים.

בלי הכנות מרובות שלף ה„אנטרריאנו" את סכינו מתערו, הכה בו בארץ וענ חצי עוגה והזמין גם את פיליפ לעשות כמוהו. הלה התאושש ושלף גם הוא את פגיונו, העיפו אנה ואנה בהתגנדרות עשויה והורידו והכה בו בארץ גם הוא וענ חצי עוגה.

המתקיף היה פיליפ. בפעם הראשונה החטיא פגיונו את המטרה והכה באוויר, בשניה נתקל בסכינו של יריבו וכמעט שנפל מידו ובשלישית החמיא שוב את המטרה. אבל לפתע הפך הנתקף למתקיף וכולו תנועה הכה בסכינו בזרועות פיליפ ובידיו ובפניו. לשווא ניסה פיליפ להגיב ולעמוד על נפשו. סכין ה„אנטרריאנו" הכה בחזקה בפגיונו של פיליפ והפילו מידו ופיליפ כרע על ברכיו ונפל לארץ, כשהוא מתבוסס בדם.

ו.

פיליפ יצא ממלחמתו זו בעל מום לכל ימי חייו וה„אנטרריאנו" ישב במאסר עד המשפט שזיכהו. כל אויביו מאתמול, שנוכחו בשעת מעשה העידו בו, כי הוא היה הנתקף ולא המתקיף.

ה„אנטרריאנו" שב לעבודתו באטליז ולא שינה ממנהגו מאז עם ה„גאוצ'ים" של הסביבה. אבל הם לא רק שלא התלו בו יותר, אלא כיבדוהו מעתה כבוד גדול ועשו לו שם בכל רוחב הסביבה:

— „אנטרריאנו" מבטן ומלידה!

על יד המחרשה...

א.

משגמר חיים־דוד לאכול את ארוחת־הערב, נטל את ידיו וברך בכוונה מרובה את ברכת המזון, ושם במטבח עמדה אשתו דבורה ושטפה את הכלים וזרקה בשעת מעשה בקול לצד חדר־האוכל את טענתה מאז:

— קשה־ערף כמותו! בגילם הם ובמעמדם החמרי הטוב, בלי עין־הרע, מדוע זה יקשיח את לבו כחלמיש־צור ולא יסכים לדרישתה לעבור לעיירה הסמוכה ולבלות בה ב י ן י ה ו ד י ם — את שתי המלים הללו הדגישה מאוד — את ימי חייהם האחרונים?

חיים־דוד התרגל כל כך לטענתה זו במשך השנים האחרונות, עד אשר לא עשתה עליו שוב כל רושם ולא ענה עליה מטוב ועד רע. הוא המשיך בברכת המזון עד גמירא, אחר כך הדליק סיגרה וניגש לארון הישן וחיפש בתיבותיו בורג לידית מכונת הזבדה.

ראתה דבורה כי אין שומע לה והיטב חרה לה. דמעות נראו בעיניה. אבל, תחת לפרוץ בבכי, עמדה על מפתן החדר והרימה את קולה:

— הלא קרוב אתה כבר לשמונים ועד מתי, אדרבא, הגידה נא לי, עד מתי אתה אומר לעבוד ולהעבידני גם אני בפרך? שמא תאמר בשביל בניך, יש להם, תודה לד', רב משלהם ואינם זקוקים לירושתך.

עוד היא מדברת את דבריה והנה נראה בפתח החדר מוטקה בן־הזקו־נים, והוא מילא אחריה:

— הלא אלה הם גם דברי אני מאז. אבא ואמא עבדו בחייהם דיים!

חיים־דוד ענה להם מתוך כעס עצור, מבלי להרים עין:

— מפזרים אתם את דבריכם לרוח, כי בנוגע אלי יהא לבכם סמוך ובטוח, כי כל עוד וידי ורגלי נשמעות לי אשאר על נחלתי שרכשתי לי

בזיעת אפי ואעבוד. לעבור לעיירה ולהפוך ליושב־קרנות והולך בטל — לזה לא אסכים לעולם.

וכדרכו מאז אחרי חילוף דברים מעין זה עם אנשי ביתו, הוסיף:

— בקשה אחת לי לבורא העולם, שאזכה למות על־יד המחרשה...

ב.

דבורה לא אמרה די והתכוננה להוכיח לבעלה את טעותו על פניו, אבל הוא אטם את אזניו משמוע את דבריה. לשווא התמרמרה, כעסה וגם התחננה. חיים־דוד השקיע את ראשו בתיבה הפתוחה שלפניו ולא השגיח בה, עד שפקעה סבלנותה ופרצה בבכי ונעלמה מן החדר. אחריה יצא גם הבן וחיים־דוד נשאר יחידי. אבל מנוחתו גם הוא סרה ממנו ולא יכול מהתרגזות להתאים את הבורג לידית והשיב את התיבה למקומה.

ללכת לישון עוד היתה השעה מוקדמת. חיים-דוד נמלך רגע בדעתו וניגש לארון־הספרים, הוציא את הספר הראשון שבא לידו וישב אל השולחן לעיין בו. זו היתה הגמרא ברכות.

שעה קלה הפך בה והפך בה ולא יכול לרכז את מחשבותיו. לנגד עיניו עמדה אשתו בטענתה הישנה־נושנה ובבכיתה. חיים־דוד אמר לסגור את הגמרא ומבטו נתקל ברשימה בכתב־יד שעל הדף החלק. זו היתה רשימת בניו וימי הולדתם.

חיים-דוד התחיל לקרוא בה:

„בני בכורי גרשון נ"י, נולד ט' ימים לחודש זיו, שנת..."

הוא ניסה להמשיך הלאה, אבל פתאום עמד מקרוא והתחיל לסרוק את זקנו הארוך שזה מזמן הפך כולו כסף טהור:

— משמע, — הסיק, — אם בני גרשון נ"י בן נ"ט שנה, אני שהנני זקן ממנו בתשע עשרה שנה, בן כמה היום?

רגע חשב והמשיך:

— בלתי צודקת לגמרי איננה הזקנה שלי. אם אמנם לא הגעתי עדיין לשמונים, קרוב אני לגיל זה.

אנחה לא ידע פשרה פרצה מלבו ושקע במחשבות.

ג.

שלא מטבעו קשה היה לחיים-דוד לישון את שנתו. כמו מאליו צפו ועלו מחשבות במוחו זו אחר זו וכולן הסתובבו על ימי חייהם של אביו

ואמו, נשמתם עדן. שניהם מתו לא בדמי ימיהם, אבל לגילו הוא לא הגיעו. אמו חיתה שבעים שנה פחות ששה חדשים, ושנותיו של אביו גם הן לא עלו על שבעים ושתים. חיים־דוד עילעל במוחו, עד כמה שזכרונו עמד לו. מי מאבות אבותיו האריך ימים יותר וכמו בחלום נדמה לו, כי שמע מפי אביו שאחת מזקנותיו מצד אמו הגיעה כמעט למאה. כמו אבן כבדה נגילה מעל לבו.

כל זה ארך רק עד אשר אחזו עפעפיו שינה, אבל כיוון שנם, ישן במנוחה כל הלילה ולא שמע את שיעוליה של אשתו ולא את השכ׳מה קום, כדרכה מאז, עם עלות השחר. חיים־דוד לא הרגיש כמו בליל החורף הארוך וקם משנתו כולו מחודש בכוחותיו ורענן, האכיל את העופות שצבאו על הבית עם צאתו, התפלל תפלת־שחרית, סעד את לבו ויצא לאסור את המחרשה.

ראה בן־הזקונים, מוטקה, את אבא מטפל במחרשה, רץ לקראתו על סוסו והעיר בהתמרמרות:

— למה כל החיפזון הלזה? האדמה לחה עדיין ונוסף לזה אין לי עבודה דחופה הבוקר ועם גמור חליבת הפרות אצא אני לחרוש.

חיים־דוד זרק אליו מבט חד וחודר:

— לך בני לשלום לעבודתך ואל תפריע אותי ממעשי.

בחוץ עמד בוקר של סוף החורף בכל הדרו. קרני השמש טבלו ברסיסי הטל שנוצצו כפנינים על הירק שמסביב ורוח-דרומית קרירה נשבה לאיטה ובישרה לחי ולצומח את בוא האביב ובני לוויתו מאז ומעולם: פריחה ושיגשוג, רון־צפרים וחדוות החיים.

הסוסים פסעו בשורה מדודות, אבל בטוחות והמחרשה פלחה את האדמה ומשכה אחריה פסים־פסים של רגבים שחורים-מוריקים, שהתפתלו רגע ונשארו מוטלים בלי נוע לאור השמש המזהיב ומכסיף חליפות. אד חם בקע והלך מבטן האדמה הנחרשה והליט את הסוסים עם המחרשה ועם חיים־דוד שישב עליה כנטוע, בנחיריים פתוחות לרווחה ונושם מלוא חזהו ריח האדמה שמתחתיו.

הרגעים היו לדקים והדקים לשעות. כשלוש שעות חרש חיים־דוד ולא הרגיש בהן, כל כך היה שקוע בעבודתו. פעם בפעם ירד מעל המחרשה לבדוק בריתמה ולנקות את הסכין מהעפר שנדבק בו וישב שוב, וברדתו פעם וזרק מבט על השטח הנחרש הוציא את שעונו מכיס חזיתו וכמעט שקפץ משמחה:

— השעה מוקדמת עדיין וגם את הסוסים לא דפקתי והנה נחרש כבר יותר מחצי הקטר...

מבלי משים נזכר בטענה של אשתו ובעצת בניו וידידיו להחליף לעת זקנתו את חייו אלה בחיי איש העיירה וחיוך נראה על שפתיו. מבלי חשוב הרבה רחץ את כפיו בטל שעל העשב וברך בשם ומלכות:

— ברוך... שנתן את חלקי בין עובדי אדמה ולא בין אנשי העיירות והולכי בטל.

ד.

למראה קלות החרישה שלאחרי הגשם עלה רעיון במוחו:

— השנה, נחרוש את שלשת ההקטרים שמסביב לבית, למזרע שבולת-שועל בשביל הסוסים לימי הקציר.

חיים־דוד אמר למשוך הלאה את פתיל רעיונו, אבל לפתע נותק. במוחו עלה זכרון אביו ואמו:

— הואיל ועבר, ברוך השם, על שנותיהם, משמע שהוא הולך בעקבות אותה הזקנה מצד אמו שהאריכה ימים.

רגע קט נשאר עומד על מקומו כמתאמץ להיזכר בדבר־מה ומיד נזכר:

— ובמה מתו שניהם, כלומר במה מתו אביו ואמו?

— האם, אם זכרונו לא יטענו — דובב חיים-דוד כלעצמו — שכבה למשכב שני ימים, אבל האב, דבר זה הוא זוכר היטב, מת משבץ הלב...

בינתיים הלך החום וגבר ועדת זבובים דבקו בסוסים ונשכום עד זוב דם. לשווא ניסו לגרשם בזנבותיהם ואימו עליהם בפרסותיהם. סבלנות הבהמות קצרה מרגע לרגע וחיים־דוד שהרגיש בה לפתע, נתמלא כעס על עצמו ועל המחשבות הנוגות המטרידות אותו מאז הערב. התבונן רגע בשמש וראה אותה גבוהה וקרוב לחצי היום ואמר לשוב הביתה לארוחת הצהרים.

חיים-דוד ניסה להציג את כף רגלו על המחרשה ופתאום הרגיש דינדונ קל בחזהו. הוא העביר בידו באוויר, כאילו חפץ לגרש זבוב מטריד וניסה שנית לעלות, וחש דקירה בלב ותכף לה לחץ משונה. פניו נתעוותו מכאב והושיט את ידו אל לבו, ולפתע אבד את שיווי־המשקל והתמתח מלוא קומתו על הארץ.

ה.

ראתה דבורה והנה השמש עומד כבר בחצי השמים ובעלה לא שב, ותמהה מאוד. רגע אמרה בלבה לשלוח את אחד הנכדים לקרוא לו, אבל נמלכה בדעתה והלכה בעצמה ומצאה אותו שוכב פרקדן על יד המחרשה וידו על חזהו, מואר כולו באור השמש.

ברגע הראשון נדמה לה כי בעלה ישן, כה שליוות היו פניו, וניסתה להעירו, אבל לשווא. חיים־דוד לא הניע יד ורגל. דבורה נבהלה והרימה קול זעקה וקראה לעזרה. באו במרוצה אנשי הבית והשכנים וניסו להקימו, לחצו את אצבעות ידיו, פתחו את פיו, אבל הוא לא הראה סימן חיים ורופא העיירה שהובהל אליו בדקו שעה ארוכה ומצא כי מת משבץ הלב.

מותו היה זמן רב לנושא השיחה במושבה:

— מת כבקשתו, על־יד המחרשה...

הנחל עבר על גדותיו

א.

אחרי שנת הצהרים עמד איגנאציו, „גאוץ" צעיר כבן תשע עשרה שנה, על יד הגדר ותיקן חוט שנקרע וה„ניגרו" בן העשר עזר על יד אביו חורגו בעבודתו. פתאום הגיע לאזניו שאון־מה ובנשאו את עיניו ראה והנה מצד מזרח מיתמר ועולה עמוד אבק ההולך ומתקרב ומתוכו נתגלו שני רוכבים ומאחריהם עדר בני בקר. איגנאציו ירק באלכסון וכיוון את מבטו לעדר הבא, שהיה כולו של שוורים משולשים, בני קומה אחת וצבע אחד. גם הם וגם הרוכבים נראו לו זרים ולא ידועים מתמול שלשום.

— באים ממרחקים, — נזרקה אימרה מפיו ואמר להמשיך את עבודתו, והנה התקרב אליו אחד הרוכבים, עצר בסוסו ודרש בשלומו:

— הגידה נא לי אחא, התדע מקום מגורו של דון איגנאציו בניטז?

— הנני לשרתך, — ענה איגנאציו בהרכנת ראש.

הרוכב החליק בידו על שפמו השחור, שסימני שיבה נראו בו, והושיט לו את ידו:

— ובכן, יש לי הכבוד לדבר אתו, בכבודו ובעצמו?

— כן אדוני, אתו! — התמתח איגנאציו מלוא קומתו ועמד כשכולו סקרנות וקוצר־רוח.

הרוכב היסס רגע והשפיל את מבטו:

— שלחו להודיעך מ„קואטרו־ראנצ'וס", כי גבירתך אמך גוססת ורגעיה ספורים.

איגנאציו פקח את שתי עיניו הגדולות ועמד כנדהם למשמע אזניו. הוא עוד טרם הספיק להבליג על רגשותיו ולשאול אי־אלה פרטים, והנה הצליף הרוכב בשוט שבידו באוויר וכחץ מקשת נעלם מעיניו: שור ברח מהעדר ורדף אחריו להשיבו.

ב.

אינגאציו ציווה ל„ניגרו" לאסוף את כלי העבודה, וכולו חיוור כסיד שב בברכיים כושלות אל ה„ראנצ'ו".

ה„צ'ינה" שישבה על הדרגש והיניקה את ילדתה, נבהלה למראה פני בעלה המשונות ולבואו הפתאומי:

— מה קרה, אינגאציו? — שאלה רתת ובהכנעה.

אינגאציו זרק לצידה מבט חד ודוקר:

— מעטי בשאלות והכיני לי מבלי בוש את כלי האוכף ובגדי החג שלי.

ה„צ'ינה" הוציאה את הדד מפי התינוקת והשכיבה אותה על גל הסמרטוטים שבפינת ה„ראנצ'ו" והלכה לעשות את רצון בעלה.

— שלחי תכף את ה„ניגרו" להביא את השחום מן השדה! — קרא אחריה אינגאציו ועמד להתגלח.

לאחרי שעה קלה, בשבתו כבר על סוסו מגולח ומרוחץ למשעי ולבוש בבגדי החג שלו, הרהיבה ה„צ'ינה" עוז בנפשה ושאלה אותו בהתרפסות:

— הולך אתה באיזה שליחות דחופה, אינגאציו?

— כן, ענה לה קצרות. — נתבשרתי רעות: אמא גוססת.

פני ה„צ'ינה" נתעוותו מכאב והוציאה צריחה איומה.

בלי ברכת הפרידה יצא אינגאציו את השער ונטה אל הדרך העולה לסן אנטוניה. הוא במעלה הגבעה ולאזניו הגיע פתאום קול קורא והקול קול ה„צ'ינה". מלא חימה ורועד כולו מכעס עצר את הסוס והפנה את ראשו לאחוריו.

— מה שוב, מנוולת?

ה„צ'ינה" רצה אחריו כל עוד נפשה בה.

— הלקחת בידך כסף לדרך?

איגנאציו הקמיט את מצחו וחשב רגע וחיוך מר נראה על שפתיו:

— ראי גם ראי, מרוב חפזון שכחתי, כי אין בכיסי אף פרוטה לפורטה.

ה„צ'ינה" נתנה לו אות בידה לחכות ובנשימה עצורה רצה אל ה„ראנצו" וכרגע שבה והושיטה לו את מטפחתה עם שש הפיזות ועשרים סנט הצרורים בה.

מבלי לפתוח את המטפחת תחבה איגנאציו באחד מכיסי מכנסיו, וכמו לפיים את אשתו על התנהגותו המעליבה עמה שמלפני רגעים מספר, נפרד ממנה בברכת „אסטא מאניאנא", דפק בסוס ונעלם בדהירה.

ג.

אינגאציו כאילו שכח כי דרך רחוקה לפניו, ונתז לסוסו לדהור בכל כוחו. כולו היה תחת הרושם של הפרידה מה„צ'ינה" שלו, מסונצפציון. עם הושיטה לו את מטפחתה עם כל כספה ועמידתה בפניו מלאה הכנעה ומסי־רות, עמדה רגע במרכז מחשבותיו:

— אמנם גדולה היא ממנו בשנים וגם שני בנים הביאה לו מן החוץ, אבל עובדת חרוצה היא מאין כמוה, נכנעת ומסורה אליו בכל ישותה, עד... כן, עד כדי לשכוח את עצמה.

הוא הרגיש את עצמו פתאום חוטא ופושע כנגדה:

— תכופות מוציא הוא את כל כספו שמרוויח בהילולים ובחינגאות ושב אחרי חצות הלילה אל ה„ראנצ'ו", מבוסם כולו ומכה אותה מכות רצח.

— ומדוע העלבתיה היום באופן גס ומחפיר? — ניקרה מחשבה במוחו ואודם כיסה את כל פניו.

ד.

ארנבת עברה על פניו.

— סימן רע לי! — חלף רעיון במוחו ולבו התחיל לפעום בחזקה. כמו מאליו משך אינגאציו את המושכות לעצור את הסוס, וראה לתמהונו, כי כולו רטוב מזיעה.

הסוס ניסה להשתחרר מידי רוכבו ולהתגלגל רגע־קט על הדשא שמצדי הדרך, שגירה גם את התיאבון, ואינגאציו גם הוא פסח בדעתו: לעמוד ולהינפש, או להמשיך בהליכה? הכריעה נחיצת ההליכה. ל„ארוזו־גראנדה" חסרו כשני קילומטר ומשם עד „קואטרו־ראנצ'וס" היה עוד מהלך רב.

הם זזו ממקומם והנה בא ביעף „טירו־טירו" עז־פנים ומחוצף ובצרי־חות מחרישות אזנים ומחרידות לב עף אנה ואנה ועמד על אחד מעמודי הטלגרף. איגנאציו ירק לנגדו בכעס והנה „טירר־טירו" שני חוצה את האויר ומרגע לרגע צונח הוא בכיוון אליו, וכמעט שנגע במגבעתו. איג־נאציו הצליף בשוט וה„טירו־טירו" אמנם התרחק, אבל לקול צריחותיו חשו ממחבואיהם להקות־להקות מבני מינו, ערוכים למלחמה נגד אחד אויב החותר לו דרך לאפרוחיהם המקננים אי־שם באחת הבקעות הסמוכות.

ה.

מהמלחמה עם ה„טירו־טירוס" יצא בשלום. הם נשארו מאחריו והוא המשיך את דרכו, ופתאום עבר על פניו ינשוף ועמד בלי נוע על אחד מעמודי הגדר.

— סימן שני רע לי — התפרצה אנחה כבדה מלבו — קודם הארנבת ועכשיו הינשוף הארור — ולאור היום!

כולו היה חדור רצון כביר: לעבור את ה„ראבון" בעוד מועד, ומשם לא איכפת לו אף אם יצטרך ללכת רגלי. פתאום צהל הסוס בקול ולעיני איגנאציו נראה ה„ארוז'ו־גראנדה", ששרך את דרכו בין שיחים וסלעים ואץ אי־שם לאגן הנהר אורוגביי. אך זה דרכו רגלי הסוס במימי הנהר הזכים, האיט את פסיעותיו ועמד וניסה להשתחרר מהמושכות ולרוות את צמאונו. אך איגנאציו התנגד ושידלו בדברים:

— חכה, רחימאי. עוד מעט ונגיע אל ה'ראבון" וכשנעבור אותו בשלום, אניחך לשתות וגם לרעות כנפשך שבעך.

הם עוד טרם הספיקו לעבור את הנחל ואיגנאציו הרגיש פתאום בטיפה קרה שנפלה על צווארו. ברגע הראשון נדמה לו, כי נזרקה אליו ממי הנחל, אבל בהרגישו בטיפה שניה ושלישית, נשא את עיניו השמימה וראה כשהם מכוסים עננים כבדים ועוד מעט ויתך גשם.

נבהל עד לידי חרדה נזכר, כי לפני שלשה ימים בדיוק בישר ה„פי־רינצ'ו" גשם והתחיל לדפוק בסוס בכל כוחו, בכוונה להגיע אל ה„ראבון" קודם שיימלא על גדותיו.

ו.

איגנאציו לא הרחיק אף כדי קילומטר מה„ארוזו־גראנדה" וגשם עז ניתך ארצה. רוח דרומית חזקה התחוללה והיתה לסערה והסערה נהמה כחית טרף ואיימה להחריב, להשמיד ולכלות את כל אשר יעמוד לה בדרכה. כל היקום כאילו יצא במחול־פראים ובמערבולת זו רכב „גאוץ" צעיר ואיגנאציו שמו, על סוסו השחום ומיהר ל„קואטרו־ראנצ'וס" שבבקעת ה„ראבון", לראות בפעם האחרונה את אמו הגוססת...

איגנאציו לא ראה את הדרך לפניו והסוס נלחם עם הסערה, גמא מטר אדמה אחרי מטר ועשה כשלושים מטר, ולפתע הפך את פניו ועמד מאחורי הסערה מנוצח ונכנע כולו.

רטוב עד לעצמות השתחרר הרוכב מהדרבונות, ירד מעל הסוס ועמד.

ז.

שעה ארוכה עמד איגנאציו על יד סוסו הרועד מקור והעמיד פנים כאילו מתבונן הוא לשטף המים הרץ אל אגן ה„ארוזו־גראנדה". שניהם, הסוס ואדוניו היו כשקועים במחשבות. הסוס חשב אולי על העוול שנעשה לו מצד אדוניו כאשר לא נתן לו מחוסר זמן, לרוות את צמאונו ממימיו הזכים של ה„ארוזו־גראנדה", ובין כך ובין כך עליהם לעמוד עכשיו ולחכות עד אשר יפסק הגשם. ואולי. אולי השתתף בצערו של איגנאציו. מי זה יחדור לנפש הסוס ברגעים כאלה! ואיגנאציו חשב על אמו הגוועת שלא ראה אותה זה... כן, כמה זמן עבר מאז שלא ראה את פניה?

לבסוף נזכר:

— כששה חדשים.

פניו נתאדמו מבושה:

— איך זה אפשר, שהוא לא יבקר אצלה זמן רב כזה?

בחשבו על אמו החולה, שכח פתאום את מקומו ואת גילו, וראה את עצמו כד הווא טליא. עשרות־עשרות תמונות נשכחות קמו וניצבו כמו חיות לנגד עיניו, ומה לו הגשם ומה לו הקור? חמימות נעימה זרמה ממלה פשוטה זו שאמא שמה, ונסכה שיקוי בכל עצמותיו. אמא! בכל מקרה של אסון או פגע רע עמדה זו המסכנה לצידו: פרה נגחה אותו בקרניה, נפל מן העץ ונשברה רגלו, או נאבק עם „גאוץ" ונדקר אי־אלו דקירות בגופו — מדי פעם בפעם הופיעה האם ונגעה בידה בפצע ורווח לו והכאב חלף הלך — כלא היה. וכמה סטירות ומכות ספגה מאביו־חורגו שלא יכול לסבול אותו, את איגנאציו, ומדי חפצו לשפוך עליו את כל חמתו הגנה האם בעדו ונתנה את גווה למכה!

ח.

מבלי משים עשה איגנאציו הקבלה בין אמו ובין ה„צ'ינה" שלו. גם היא, קונצפציון, מסורה לילדיה בכל נפשה וכאמו בשעתה, נותנת גם היא את גווה למכה בכל פעם שהוא, האב החורג, איגנאציו, אומר לשפוך את כל חמתו על אחד מבניה.

עם זכרון השם „אב־חורג" הרגיש כאילו צמרמורת אחזה את כל גופו:

— משמע, שהוא איגנאציו, אינו עולה אף במשהו על אביו חורגו, וכמוהו גם הוא מתנהג באכזריות רבה עם אשתו ובניה?...

הסוס משך פתאום את הרסן והתחיל להריח בשלוליות המים שכיסו כמעט את כל הדרך. איננאציו נעור כמו משנת וראה כי חדל הגשם ומבעד העננים המתאדמים נשקפה השמש העומדת לשקוע.

קצרה היתה השעה להימלך הרבה ובא לידי החלטה:

— אם נאו כבר מימי ה„ראבון" או לא, העיקר הוא לעבור אותו טרם שיחשך היום.

ח.

למרות האיצו בסוס הגיע אל ה„ראבון" עם חשכה. כל הדרך היתה מכוסה מים ואי אפשר היה לדהור או לרוץ.

איננאציו שידע את כל הסביבה על כל נחליה ויאוריה הגדולים עם הקטנים, ראה מסקירה ראשונה, כי מימי הנחל הולכים וגאים ועוד מעט ויעלה על גדותיו, ורגע עלה על דעתו שלא להסתכן ולשוב על עקבותיו. אבל עם היזכרו, כי אמו גוססת ועליו לראותה לפני מותה, החליט להמשיך את דרכו הלאה ויהי מה, וירד מהסוס, בדק את האוכף ותיקן מה שתיקן ועלה וישב עליו שוב, הצליף בשוט על גבו ובשריקה מעודדת בא לתוך מי הנחל.

אם מתוך עיפות או מהריחו בסכנה, פסיעותיו הראשונות של הסוס היו בלתי בטוחות ואיננאציו שהרגיש בדבר, משך את המושכות ועידד את השחום לעמוד בנסיון הקשה. מרגע לרגע עמקו המים. הנה הם מגיעים עד ברכי הסוס והנה עד קצות רגלי הרוכב, אבל אין איננאציו מן הפחדנים הנרתעים אחור בפני כל סכנה נשקפת. ביחוד התאמץ שלא להסיח מדעתו את שני הבורות העלולים להכשיל את כל מי שאינו בקי כמוהו במעבר הנחל. ואמנם, הסוס כמעט שנכשל וכרע על ברכיו, אבל הוא הספיק למשכו ברסן ולהטותו לצד ימין, ובכה נשאר אחד הבורות מאחוריו. מעתה עליו להיזהר אך ורק מפני הבור השני והכל ילך למישרים.

בינתיים הלכו המים הלוך וגבור והליכת הסוס נעשתה קשה יותר. פתאום השמיע נחרה מאפיו, כאילו נשמטה הקרקע מתחת לרגליו והתחיל לשחות. לאיננאציו עמדה זהירותו ונאחז בשתי ידיו ברעמתו שלא לנפול לאחוריו.

לשווא חיפש בעיניו את קצה הנחל. עד כמה שהרחיקו ראות לא נראתה אדמה מסביב וככדור־אש חלף רעיון צורב במוחו: הנחל עבר על גדותיו!

ט.

למראה הסכנה המתקרבת התחיל איננאציו לקרוא לעזרה, אבל קריא־תו אבדה בהמית הגלים השוטפים ולא הגיעה לאזני אדם. בלית־ברירה ניסה לשחרר את רגליו מן הדרבנות בכוונה להפיל את עצמו אל המים ולחתור לו דרך בשחייה לאיזה מקום-הצלה — ולשווא. רגליו לא נענו לו. לתמהונו הפך הסוס את ראשו והתחיל לשחות לכיוון שכנגד ובעוד הוא חושב להטותו לכיוון הנרצה, אבד הסוס את שיווי־המשקל ונסחף עם הזרם.

שעה ארוכה נסחפו שניהם עם מימי הנהר השוטף, וכשהרגיש הסוס פתאום באפיסת כוחו ועוד מעט ויצלול תהומה, עשה את המאמצים האח־רונים לעמוד רגע ולהביט מסביבו, אולי ימצא דרך ליבשה ויינצל, ונסחף שוב. לעיני איננאציו חלפה הארנבת וכרגע נעלמה ובמקומה הופיע הינשוף. לפתע טבל הסוס ורוכבו ועלו. לאיננאציו נדמה, כי אביו-חורגו הגיח ממחבואו ומצליף על גבו בשוט שבידו. הסוס טבל שנית וכעבור רגעים מספר צף ועלה עם רוכבו. איננאציו ראה פתאום את אמו לבושה בבגדי החג שלה וקוראה לו ללוותה בדרכה למרחקים. הוא עוד טרם הספיק לענותה כי ימלא את רצונה ויבוא אחריה, והנה טבל הסוס שלישית וירד לתהומות ביחד עם רוכבו.

מלכת הליל המשיכה את דרכה והשתקפה במימי הנחל השוטפים...

נתרוקן הקן

א.

עד שנתו השבעים לא ידע חיים סורקין טעם חולי. לא כן רבקה אשתו. עוד טרם הגיעה לשנות זקנה היתה כבר שלד חי ועליו עור מצבע הקלף עשוי חריצים חריצים, כקרקע חרושה זו שעברה עליה משדדה. ויותר מאשר התהלכה ברגליה היתה ידועת חולי ומוטלת למשכב ללא-מעשה.

לטיפולו החביב בכוורת הדבורים ועופות החצר נתווספה לחיים גם עבודת הבית. תכופות לא ירדה אשתו ממטתה שבועות שלימים ואז היה מטפל גם בבישול וגם שרת אותה. אבל מעולם לא קבל על מזלו והיה שמח בחלקו.

פתאום נהפך עליהם הסדר. כיוון שפסע חיים על סף שנתו השבעים היה מצטנן לכל רוח מצויה ולקה בקצרת, ונוסף לזה התחילה קומתו מתנמכת, שכמו התעקם ולקו גם ראייתו וגם שמיעתו ותמיד היה אחוז־שינה. הנה זה עמד ושח עם אחד השכנים, ולפתע נעשו עיניו קטנות, הוציא נחירה מחטמו ונשאר עומד ספק ישן, ספק ער. ומעשי נסים: ביום שנפל חיים בפעם הראשונה למשכב, התגברה אשתו וירדה ממטתה ועבדה את עבודת הבית וגם שרתה את בעלה. והדבר נשנה מדי פעם והיה הרושם, כאילו הולכת היא ומחליפה כח, הולכת ומבריאה.

הזקנה שקפצה פתאום על חיים, לא עכבה בעדו ובעד אשתו מלהמשיך ולנהל את משק הבית שבשדה אחוזתם, ולהתקומם להפצרת הבנים והבת היחידה לעבור לעת זקנתם לבית אחד מהם ושלא לעבוד יותר.

— בתור אורחים — כזו היתה תשובתם היחידה — בתור אורחים כן, יום אצל האחד ולינת-לילה אצל השני, אבל בקביעות לא. קשורים היו קשר בל-ינתק לאחוזתם שרכשו להם בעמל רב, ובכל הזדמנות והזדמנות הטעימו את הדבר וחזרו והטעימו:

— את פינתם לא ימירו בארמנות מלכים.

ב.

שמחים בגורלם בילו שניהם את ערוב חייהם, ושבע ביום ברכו את ההשגחה הטובה עליהם שלא להיות למשא על הזולת.

בשעות הפנאי כבלילי החורף הארוכים, כיוון שנעור חיים סורקין משנתו, מיד נעורה גם רבקה אשתו ופתחו בשיחה שהסתובבה לרוב על הבנים או על הנכדים. שניהם גם יחד לא הניחו פרט קטן מחיי צאצאיהם שלא ידברו עליו, וביחוד שמרו בזכרונם את יום ההולדת של כל אחד מהם וזרזו את עצמם, שלא להחמיץ את ברכתם. שליחת הברכה במועדה היתה מתפקידו וחזקתו של חיים, וימים אחדים קודם הרכיב את משקפיו על גבי חטמו והעניק לבעל-החג במכתב כתוב פנים ואחור, מברכותיו וברכות אשתו:

—יזכו גם הם לחיים טובים וארוכים, ולבנים ובני בנים!

גמרו לדבר על הבנים עברה השיחה בינו לבינה על מקרים ומעשים שהעלו בזכרונם, ולא היה דבר שיהיה נראה בעיניהם למשעמם או בלתי מעניין. כשסיפרה רבקה נתן בה חיים את עיניו ועל פניו נוסבה בשעת־מעשה בת־צחוק של עונג וקורת רוח מרובה. ואותו הדבר כשסיפר הוא. רבקה עשתה את אזניה כאפרכסת ובלעה בצימאון כל מלה ומלה שיצאה מפיו.

חיי־המשפחה של חיים ואשתו עברו עליהם בהרמוניה נפלאה וכיומא אריכתא, וכל מה שהזקינו נעשו קרובים יותר זה לזה ועיניהם לא שבעו מלהסתכל איש בפני השני. הגיעו הדברים עד לידי כך, שלא יכלו לשהות שעה קלה שלא בחבורה, כאשר קרה, למשל, וחיים יצא אל החצר לטפל בכוורות או בלול-העופות, ונדמה לו פתאום, כי נעדר יותר מדאי מביתו, הפסיק את עבודתו באמצע ורץ בכל כוחו לראות את שלום רבקה. ואותו הדבר ברבקה אשתו. מדי סורה לבית אחת השכנות נזכרה פתאום בבעלה ואצה לביתה כשהיא מתנצלת:

— חיים שלי נשאר יחידי בבית.

הרגישו בדבר השכנים וגם הבנים והתלוצצו בהם, בפניהם וגם שלא בפניהם:

— אהבה שניה נתאהבו!

ג.

חיים לא הרגיש כמו, אימתי ואיך אירע הדבר ואשתו עזבה אותו לעולמים. בפעם הזאת גם חלה לא חלתה וגם למשכב לא שכבה: בבוקר יום בהיר, בהתפלל חיים בחדר־האוכל עמדה רבקה במטבח על יד הכיריים וקלפה תפוחי אדמה. פתאום נשמט הסכין מידה ונפל לארץ וניפץ לרסי־סים בקבוק ריק. לקול ההתנפצות נכנס חיים מבוהל ומצא את אשתו נשענה בשתי ידיה אל הקיר, עיניה עצומות למחצה ופניה חיוורות כסיד.

— מה לך? — שאל נרעש כולו.

— לא כלום — פקחה את עיניה וענתה בקול רפה — ראשי עלי סחרחר.

חיים אחז בידה והובילה לחדר־המשכב ועזר לה לחלוץ את נעליה ולשכב והביא לה כוס מים קרים:

כעבור רגעים מספר שאל אותה ברוך:

— ואיך תרגישי את עצמך עכשיו?

— ברוך השם. רווח לי קצת. אבל השינה תוקפת עלי.

— ישני קצת והחליפי כח — אמר חיים, וניגש לנעול את התריסים, ובהפנותו אליה שוב את פניו מצאה שוכבת במנוחה בעינים עצומות. כתרנגולת זו עם חשוך יום סתיו מעונן, כך ישנה את שנתה ולעולמים, מבלי להוציא אנחה קלה מפיה.

חיים לא חשד דבר ונכנס לחדר־האוכל לגמור את תפלתו ואחת השכנות שנכנסה במקרה הביתה, הפנתה את תשומת לבו למה שקרה והבהילה בצעקותיה את כל השכנים.

במהומה הרבה שעורר מות רבקה במושבה ובסביבה כולה, לא ירד חיים לעומקו של האסון. גם במשך ימי ה„שבעה" המה הבית מאדם. התפללו, אמרו תהלים, באו לנחמו ורגע-קט לא נשאר יחידי. ביחוד הת־אמצו הבנים שלא לבכות בפניו ולהסיח דעתו מהמציאות.

ד.

איש במושבה לא חשב אחרת, כי עם מות רבקה מן הנמנע שלא יעבור חיים לדור בבית אחד הבנים, והללו גם הציעו לו כל אחד את ביתו:

— לאבא לא יחסר אצלי כלום ויכובד בכל כיבוד-אב הראוי.

אשר לבת־היחידה לא אבתה לוותר על זכותה המיוחדת אף במלא נימא:

— אצלה ירגיש אבא את עצמו כבביתו הוא בחיי האם. הלא סוף־סוף אין כבת למצוות כיבוד אב ואם.

התווכחו הבנים ביניהם ולסוף התפשרו להניח את הבחירה בידי האב.

— יחליט הוא ואת מוצא פיו ישמרו.

בהיוודע הדבר לחיים, העמיד רגע פנים מתהימות וענה בהחלט:

— אחת דיבר ולא ישנה: את פינתו לא ימיר!

עד כמה שלא היו נחפזים הבנים כל אחד לביתו, נשארו מי ליום ומי ליומיים ויותר ולא זזו מלהפציר באביהם שיוותר על החלטתו. היא הבת נשארה לשבוע שלם ובכתה והתחננה אליו שלא לבייש את פניה בעיני יודעיהם ומכיריהם ויסע עמה.

הרבה נאבק חיים עם עצמו. קשה היה עליו לראות בדמעות בתו, אבל קשה מהן שבעתיים להסכים לבקשתה.

לסוף נשאר עומד על דעתו ולא הסכים.

ה.

אחד־אחד שבו הבנים לביתם וביחד עם זה הלך וגדל החלל בלבו של חיים. ביחוד הרגיש בו עם צאת בתו. שלוש פעמים נפלה על צוואריו ולא יכלה להיפרד מעליו, ובשבתה כבר בעגלה קפצה מעליה פתאום ונפלה שוב על צוואריו והעתירה לו נשיקות עד אשר אדמו פניו וכוסו זיעה.

כשהתרחקה העגלה ונעלמה באופק, שב חיים לביתו.

בפתחו את הדלת ואמר להיכנס פנימה, נשאר רגע עומד על המפתן ופניו הפכו סימן שאלה גדול. הכל עמד על מקומו: השולחן, הכסאות והספה הגדולה ובכל זאת היה הרושם, כי חסר דבר מה. מחדר־האוכל נכנס אל המטבח. גם שם לא נשתנה דבר, ובכל זאת תעה מבטו בחלל כאילו לא מצא את מבוקשו. מהמטבח סר לחדר-המשכב ומתוך הרגל, כמעט שלא קרא בשם אשתו. אבל פתאום עמד מבטו על המטה האחת שעמדה בו והמציאות נתגלתה לפניו ערומה כמו שהיא.

חיים נפל בלי אונים על מטתו וגעה בבכי:

— נתרוקן הקן!

מפינת החדר הגיחה עליו החתול הנמרמרה ונלחצה לרגליו ויללה חרש . . .

ה„זאטוט"

א.

לזליג עוד טרם מלאו חמש שנים כשהוא יודע כבר לרכוב בלי אוכף על סוסונו שבא לו במתנה מדודו, מכנים מדי ערב בערבו את העגלים אל מכלאם ואינו פוסק מלדאוג לחלק חשוב ממשק הבית: הדוגרת השחומה אכלה שלוש ביצים, העגל הלבנבן נפצע בתיל עוקץ וצריך למשוח את הפצע בכדי שלא יתליע ועוד דאגות מעין אלו. ביחוד הולך לבו מאז בקרו בבית־הספר אל ימי הקציר. בימים אלה חי זליג כבעולם אחר לגמרי והנם אצלו כחג ארוך אחד. אז הוא חפשי מבית ספרו ואינו צריך לבקש אמת־לאות שונות בכדי להחלץ מלבקר בו ושלא להיות כלוא ככלוב. בכלל משמשים לו ימות הקציר כוח מושך: משכים הוא כאחד הגדולים עם הנץ החמה, עוקב על סוסונו אחרי מכונת-הקציר, מביא פעמיים ביום „מאטה" מבושל בשביל הקוצרים וגם הוא שותה כאחד מהם, ואחרון־אחרון — ישן הוא בלילות אלה עם אבא בעגלה הגדולה תחת כיפת השמים.

אביו של זליג, שהנהו מטבעו בעל מזג טוב אבל נוח לכעוס, שמח בלבו מאוד, שבן זקוניו, או ה„זאטוט", כמו שהוא רגיל לקרוא לו מתוך חיבה, כרוך מילדותו אחרי עבודת האדמה ומתנחם, שמכל בניו שיצאו לעיר, יישאר הוא לפחות על נחלתו ולא תיהפך אחרי מותו לזרים. אבל החיבה היתירה שהלה מראה לסוסים ושנאתו העזה לבית-הספר — מרגיזות אותו מאוד, ועם הרעיון שלא ידע אפילו לאמור קדיש אחריו לאחר מאה ועשרים שנה, בוערת בו חמתו עד להשחית:

— אם תחפוש בנרות לא תמצא עורק יהודי בזאטוט הלזה! יומם וליל כרוך הוא אחרי הפועלים והסוסים וסוף־סוף תתפקע סבלנותי ואגר-

שהו מביתי, או אמכור את הנחלה ואעבור לעיירה.

אמו של זליג חשה תמיד לעזרת בנה:

— מה רוצה אתה מהתינוק? לכשיגדל ישכיל ויבין, כי על היהודי ללמוד ולהיות יודע ספר.

— הלוואי ואתבדה! — עונה האב — זאטוט זה לא ידע אפילו לקרוא פסוק כצורתו.

ב.

באיומיו למכור את הנחלה מתכוון האב רק להפחיד את בן זקוניו, אבל לאמיתו של דבר קשורה בה נפשו גם הוא ולא ימכרנה בכל הון דעלמא. ואמנם, אין הוא מחטיא את המטרה. אמצעי בדוק ומנוסה הוא, שהזאטוט יבקר אחר כך ימים אחדים בבית־הספר שלא מאונס.

הביקור בבית־הספר מעיק מאוד על לבו של זליג ונפשו מרה לו:

— מדוע יכריחוהו לעשות דבר ולא רצונו? ובכלל, מה ראו הגדולים לכלוא את הפעוטים בין ארבעה כתלים צרים, בשעה שבחוץ הדור ונאה כל כך?

את השיעורים שהמורה נותן לו לביתו אינו מכין לעולם, ובשעה שהלה מבאר או מספר דבר־מה לתלמידיו, מציץ זליג בעד החלון, וחושב על הנעשה בביתו:

— חוליו הזקן חורש, האם אוספת את הביצים, והאב? אבא שב עתה באסדה מן העיירה...

המורה הטיף לו מוסר בשנים הראשונות, העניש בהעמדה בפינה וגם שלח תכופות פיתקאות לאביו שישגיח עליו יותר, כי איננו לומד כלום, אבל בהיווכחו, כי לשווא כל עמלו, התיאש ממנו:

— כמה שייכנס לאזניו, ייכנס. את ראשו הוא, אין ביכלתו להרכיב עליו.

הילדים מבני גילו של זליג, שהתחילו לבקר בבית־הספר ביחד עמו, עברו מכיתה לכיתה וגמרו את חוק לימודם, ואחרים באו במקומם. אחד הוא זליג שנשאר יושב בכיתה השניה וידיעותיו במקומן עומדות.

עם הרעיון, כי שוב לא יעבור לכיתה השלישית, נפלטה באחד הימים מפי המורה הלצה על חשבונו:

— זקנו של זה יצמח לו מתוך ישיבה בכיתה השניה...

ההלצה נאמרה בקול נמוך שלא תגיע לאזני תלמידיו, אבל מעשי-שטן הרגישו בה ומלחישה על האוזן עברה מאחד לשני, עד שהגיעה גם לאזני זליג:

— השמעת מה שאמר עליך המורה? זקנך יצמח לך כשאתה יושב בכיתה השניה...

זליג שומע ועושה את עצמו כלא שומע ויושב כדרכו חולם ומשתעמם, אבל כאשר גדלה פעם חוצפתם של הילדים והדריכוהו מנוחה, פקעה סבלנותו ודחף את אחד מהם בכוח והלה נפל ונפצע, ומאז התחילו לירוא מפניו ועזבוהו לנפשו.

הרגעים הטובים המעטים של זליג בבית־הספר הם אלה שבשעת השי־עור לעבודת האדמה, הניתן פעמיים בשבוע. בצלצל הפעמון והפועל מוציא מהמחסן את כלי העבודה, מרגיש זליג את עצמו כדג זה שהחזיקוהו שעה ארוכה מחוץ לנהר ופתאום השליכוהו אליו שוב. הוא שוכח אז את בית ספרו ואת השיעורים המשעממים ועובד בכל חריצותו: חופר באדמה, זורע ומשדד ומנכש והודות לו עולה גן בית ספרו על כל גני הסביבה.

ראה המורה, כי בחקלאות גדול כוח התלמיד מכוח הרב ומסר תחת השגחתו את הטיפול בגן־הירקות, ובהזדמנו באחד הימים עם אביו והלה שאלהו לבנו, ענהו.

— למדן — מוחזק לו שלא יהיה, אבל תחת זה יהיה עובד האדמה מאין כמוהו.

ג.

לשנתו השתים-עשרה אין זליג יודע דבר מלבד מעט „עברי" ולכתוב בשגיאות ובהיווכח אביו, כי בנו הזאטוט מאבד את זמנו בבית־הספר לבטלה, הוציאו משם והביא בשבילו מהעיירה הסמוכה יהודי בעל צורה ללמדו בערבים „עברי" והלכות תפילין.

— רב לא יהיה, ידע לפחות לקרוא בסדור בימי שבת וחג.

זליג מרגיש את עצמו כנולד מחדש ומתמסר לעבודה בכל כוחו, ואין לך דבר שיכבד ממנו: חרישה, זריעה, שדידה, קצירה, האמנת סוסים פראים לרכיבה ולריתמה ולערום ערימות, שכל רוח בלתי מצויה אינה יכולה להן.

פריקת עול בית־הספר והעבודה, משפיעות על התפתחותו הגופנית ולשנתו החמש-עשרה היה משכמו ומעלה גבוה מאביו, בעל חזה מפותח וכתפיים רחבות ושרירים מוצקים כברזל ואינו יודע ליאות. אין הוא יושב בטל גם בימי גשם: מתקן את כלי הריתמה, מטליא שקים קרועים, עובד עבודת נפח ומביא סדר במחסנים.

עם היכנסו של זליג לעבודה, קמה לתחיה השדה שהיתה עזובה בשל זקנתו של אביו והמחסור בידים נאמנות.

שכנים כמכרים אינם מוצאים די-תשבחות בשבילו.

— גדול וחזק כארז וידי זהב לו.

גם אבא ואמא מתגאים בו בלבם, אבל מחשש עינא בישא מנסים הם להחליש את הרושם:

— כולי האי? — מפריזים אתם על המידה. ישנם בחורים במושבה שאינם נופלים ממנו.

ד.

ברבות הימים נמסרה הנהלת המשק בידי זליג, ואין אבא ואמא עו־שים דבר מבלי להימלך בו תחילה. הוא קונה ומוכר, הוא שוכר פועלים ומפטרם, אם אינם עושים את עבודתם באמונה.

אמנם, בהעירו בפעם הראשונה לאחד ה„ג'אוצים" על התרשלותו בעבודתו, כמעט שלא נדקר. אבל עמדה לו זריזותו וגבורתו ולא די שניצל מסכנת־מוות, אלא יצא וזר הנצחון על ראשו.

הדבר אירע באחד מימות הקציר. זליג עמד וערם ערימה וארבעה „גאוצ'ים" הגישו לו אלומות. פתאום המד לו אחד מהם לצון עם ה„פאט־רונסיטו", כמו שקראו לו לזליג. הוא בעצמו התרשל בעבודתו והפריע גם את האחדים בבדיחותיו על האכרים היהודים „הנאחזים באוכף בשעת רכיבה כדי שלא לצנוח ארצה", ה„יראים מפני הדם כירוא שדי שחת" והראיה נוסעים הם לשם שחיטת עוף עשרות-עשרות פרסאות והעיקר, שאינם יודעים אפילו להשחיז סכין כדבעי. זליג חרק שן מכעס והעיר ל„גאוץ" שיחדל מפיטפוטיו. בראות הלה כי היטב חרה ל„פאטרונסיטו", חזר על דבריו במשנה-חוצפה. רגע־קט עמד זליג והביט עליו בקצף, ופתאום קפץ מעל הערימה וקרא בקול:

— הנך מפוטר!

ה„גאוץ” לא פסח רגע ואמר להוציא את פגיונו, אבל זליג לא נתן לו שהות לכך: קפץ כחתול על טרפו והפילו לארץ, אחז בשתי ידיו והעיק עליו בגופו הכבד. בדמעות בעיניו ובקול הכנעה התרפס אליו ה„גאוץ” שירפה ממנו ויסלח לו על משוגתו. זליג, אמנם, הרפה ממנו, אבל זרק עליו מבט של בוז, שילם לו את המגיע ושילחו לנפשו.

מעשהו זה הגדיל את כבוד זליג בעיני ילדי הארץ ובכל רוחב הס-ביבה יצא לו שם בגבורים.

ה.

כשמלאו לזליג שמונה עשרה שנה התחילו אבא ואמא מדברים, בינם לבין עצמם, על הצורך להשיאו אשה ויביא שמחה לביתם. אבל זליג בודד הוא מטבעו ואין לו שיח ושיג עם נוער המושבה. אמנם, במעמקי לבו מת-געגע הוא לחברה, אבל יודע הוא, יודע, שלא בפניו קוראים לו „חמור למשא” ומדי היפגשו עם בחור או בחורה הולך וחזק אצלו הרושם, כי יצחקו וילעגו לו, והוא מתרחק מהם, מתרחק.

אבא ואמא מצטערים מאד על בדידותו זו ותכופות יטיפו לו מוסר:

— למה תברח מפני אנשים ואינך מבלה את עתות-הפנאי שלך בחברת בני ובנות גילך?

ביחוד מטעימים הם את המלה „בבנות”.

זליג שומע את דברי המוסר ולא עונה לרוב. אבל כשמציקים לו מאוד, אז איננו מושל ברוחו ועונה שלא מטבעו בקצת עזות:

— במטותא שלא לדאוג לי!

ו.

אם נתון זליג כולו לעבודתו בימות החול ואין לו צורך בחברותא, משתעמם הוא מאוד בימי שבת וחג.

בימים אלה מתאמץ הוא לישון, נגד הרגלו, עד שעה מאוחרת, אבל לשווא. משכים הוא כדרכו עם עלות השחר, שותה „מאטה” וסועד את לבו ויוצא אל השדה, אבל לא לעבוד. בכדי שלא לצער את אבא ואמא נזהר הוא שלא לחלל את השבתות והחגים. יציאה זו אל השדה מין טיול היא

לו ואגב אורחא ישגיח בשבע עינים על הגדר, אם לא נקרע בו איזה חוט, מתבונן אל הבקר והסוסים אם לא נפצע אחד מהם, בודק את עצי הפרי ישב הביתה ויושב ומשתעמם עד שוב אבא מה„מנין”. אחרי סעודת הצהרים משתעמם הוא שוב. לישון אז אינו נוהג מעולם ואין לבו הולך אחרי קריאה בעתונים שנתקבלו במשך השבוע, מלבד מה שהיא קשה לו גם קשה. וכך הוא יושב ומפהק שעה ארוכה עד אשר תוקף אותו פתאום רצון עז לקפוץ ולרוץ ולהוציא את עודף הכוחות שנצטברו בקרבו במשך השעות הארוכות ללא עבודה.

בקוצר־רוח מחכה זליג לבוא הערב ובראותו את השמש נוטה לשקוע, יוצא הוא אל המדשאה ואוחז את האדמוני שלו, שם עליו את האוכף ועם הכוכב הראשון הנראה בשמים נישא הוא כחץ מקשת על הדרך העולה אל יער-התמרים, גומא פרסא אחרי פרסא עד אשר יגיע לנהר המתפתל דרך הסלעים ואז עוצר הוא בסוסו וקופץ מעליו ובראותו את ההבל העולה מעורו הנוצץ, נכמרים רחמיו עליו, חובק את ראשו בזרועותיו, כששפתיו דובבות בחיבה:

— אדמוני, אדמוני שלי!

שעה ארוכה עומד זליג ליד סוסו, נושם מלוא חזהו אוויר צח ועיניו לא תשבענה ביפי הנוף המשתרע מסביבו. פתאום הוא נזכר, כי מחר מתחילים ימי החול וקופץ ועולה על סוסו ושב הביתה כשהוא נרגע כולו, אוכל לתיאבון את ארוחת הערב ושוכב לישון את שנתו המתוקה.

שעיה-דוד

א.

כשרואים אותו בפעם הראשונה ברחוב או בבית הכנסת, לא יעלה על דעת אדם, כי יהודי בעל-מלאכה עומד לפניו. ולא סתם בעל-מלאכה, אלא סנדלר בן סנדלר, בן בנם של סנדלרים עד עסרא דרי. פניו פני רב, בעל קומה וצורה ובגדיו נקיים תמיד ללא רבב. ולו זקן נאה ומגודל ששערותיו המשי מסורקות יפה, חוטם נשרי, עינים שקדיות גדולות ומצח גבוה ורחב מתחת למגבעת שחורה והקפוטה שלו יורדת עד למטה מברכיו. ואופן דיבורו גם הוא של רב, של תלמיד חכם, מתובל וממולח בדברי תורה ומדי הזכירו את השם בדחילו ורחימו הוא מזכירו ורק לאחר שיפשוף יד ביד ובעינים מורמות כלפי מעלה. לרוב נזהר הוא שלא להזכיר את השם מפורש אלא ברמיזה: „הוא", „העליון" או: „אותו שאיני כדאי את חסדיו הרבים".

זהו שעיה-דוד הסנדלר.

ומספר מעשיות הוא מאין כמוהו, ולא סתם מעשיות כדרך הסנדלרים המזיקינים, בגנבים וגזלנים, במכשפים ושודדי-ליל, אלא ברבנים וצדיקי עולם: על המהרש"א ותוספות יום טוב, על אור החיים הקדוש ובעל-שם טוב ועשרות אישים אחרים גדולים ומפורסמים. ומה עשיר ויפה אופן סיפורו!.. שמן אפרסמון, שמן זך ומזוקק זולף מפיו, זולף בשקט ונחת, מפכה ונמשך, נמשך ושוטף בלי הפסק ומטיל עליך שינה נעימה ומתוקה. העינים מתעצמות כמו מאליהן, אבל נזהר אתה שלא להסיח רגע את הדעת ולאבד דבר או אפילו מלה כלשהי. והמעשיה הולכת בינתיים ונמשכת, נמשכת והולכת ורוקמת אותך ואת כל אשר מסביבך באיזה עולם

נפלא ויפה ומבלי משים נשאר אתה יושב על מקומך כנטוע ועד כמה שלא תצטרך להמשיך את דרכך, לא תהין להפסיק את שעיה-דוד באמצע. ולא עוד אלא גם עם תום המעשיה תישאר ארוכות על מקומך, יושב ומחכה, יושב וממתין שתימשך ולא תגיע לעולם אל קצה.

מה שמגלה את סנדלרותו הן כפות ידיו היבליות והמזופתות. אבל הוא, שעיה-דוד, לא רק שאינו מתאמץ להסתיר את מלאכתו, אלא להפך. הוא מתגאה בה ובכל מקרה הוא מרימה על נס:

— בעשר האצבעות וכמה שלא יזמין לי „הוא", יהי שמו מבורך!

ב.

שתי נשים הוביל לקבורה וכשנתאלמן בפעם השניה פישפש במעשיו אולי בחטאו מתו וכמעט שלא קיבל עליו שלא לישא אשה יותר. אבל מחששא דעבירה, הלא סוף־סוף אינו אלא בשר ודם והס"ם, הוא השטן, אורב על כל צעד ושעל — התאושש ונשא את אשתו השלישית, תיבדל לחיים טובים וארוכים.

בנים יש לו בלא עין הרע מכולן, ומדרך הטבע שיהיו שונים אחד מרעהו באפים ובנטיותיהם וראה זה פלא: לעתים נדירות מאוד הם רבים ביניהם ועוד פחות מזה מביא הריב לידי מכות-יד. מבטו בלבד של האב מספיק לשכך את האף והחמה ושייפרדו בשלום. והוא הדין באם החורגת. יש ורע עליה מעשהו של בן-חורג, או אפילו של בן-בטנה היא ומתכוננת לכלות בו את חמתה, אבל מתגברת היא על יצרה שלא להרים יד בפני בעלה וגם שלא לקללו בקול. שעיה-דוד מקפיד הוא מאין כמוהו שלא לענוש את בניו ענשי הגוף ושלא תישמע קיללת שפתים בתוך כתלי ביתו.

ג.

העתים משתנות. יש והפרנסה מצויה ברווח ויש ומורגש מחסור, אבל חוק עשה לו שעיה-דוד וממנו לא סר: עד שנת השלש-עשרה החזיק את הבנים הזכרים בחדר. אבל כיוון שברך על הבן „ברכת שפטרני" מסרו למחרת לבעל-מלאכה. ולמה לבעל-מלאכה דווקא ולא בתור משרת בחנות — טעמו ונימוקו עמו:

— אמנם, עושר ועוני שניהם כאחד בידיו יתברך, אבל חז"ל אמרו בפירוש: „שב שני הוא כפנא ואבבא דאומנא לא חלף".

לשווא כל הוויכוחים עמו. שעיה-דוד אוטם את אזניו משמוע, הוא בשלו:

— „גדולה מלאכה שמכבדת את בעליה" — אמרו חז"ל. ועוד אמרו: „לא מקומו של אדם מכבדו, אלא האדם מכבד את מקומו".

וכשתרצה יביא לך ראיות חותכות מהחכמים רב יוחנן הסנדלר ורב יצחק נפחא:

— שניהם היו בעלי־מלאכה!

אדוק במצוות הוא שעיה־דוד ונזהר במצוה קלה כבחמורה, אבל אין חלקו עם המתחסדים. מן המפורסמות היא שאסור לחלל את השבת ולאכול מאכלות טריפות, אבל איש־איש עוונו ישא. ולא רק עם אנשים מן החוץ הוא נוהג ככה אלא גם עם בניו הוא. כיוון שנעשה הבן בר־עונשין שוב אינו מתערב בהתנהגותו. רואה ועושה עצמו כלא רואה. משום זה מכבדים אותו כבוד רב קרובים וגם רחוקים:

— מעטים הם התמימים בעולמו של הקדוש ברוך הוא, כשעיה־דוד.

ד.

לכתוב בזמן מן הזמנים ספר־כריתות לסנדלרות לא עלה מעולם על דעתו של שעיה-דוד, לא בארץ מולדתו וגם לא בארץ החדשה שהיגר אליה. ואם עזבה בכל זאת לזמן מה. אין זה אלא משום מעשה שהיה: בעיירה שאליה נתגלגל מצא סנדלר אחד וקשה היה לו להסתדר בה ונמלך ונעשה אכר באחת ממושבות היק"א החדשות.

אבל לא לאורך ימים. איתרע מזלה של המושבה ההיא. כל המכות הכתובות בתורה כתומן באו עליה: ארבה, שנות בצורת, ירקון ושדפון. ראו המתישבים כי כל עמלם להתגבר על המכשולים עולה בתוהו והתחילו לנוס מנוסת-חרב. לא נשאר מהם אלא החלק השלישי וביניהם גם הוא, שעיה־דוד. למרות גילו הגבוה — הוא היה אז כבר בן ששים וחמש שנה — עבד ביחד עם בניו עבודת־פרך ממש. אבל סוף-סוף לא עמדו בנסיון גם הם. הראשונים יצאו הבנים והסתדרו באשר הסתדרו ותמכו באביהם מרחוק. ראה שעיה-דוד, כי היה למשא על בניו עמד ומכר את כל מטלטליו ויצא גם הוא. כל המתישבים-היוצאים קבלו והרעישו עולמות: היק"א

רימתה אותם ובעטיה נשארו בעירום ובחוסר כול ודרשו פיצויים. האחד שלא קבל ולא בא בטענות על אדם, היה הוא, שעיה-דוד ובהיפרדו מפקיד היק"א לחץ את ידיו בחיבה ורמז בידו כלפי מעלה:

— „הוא" יודע ועד, כי אינני אשם בדבר. כך היה רצונו...

הבנים הרגישו את עצמם אשמים כלפי האב הזקן. באשמתם החריב את מעמדו בארץ מולדתו ונדד לעת זקנה לעבר לים ונימנו וגמרו שלא לתת לו לעבוד יותר והם ימציאו לו את מחיתו. כשנכנס הבן הבכור למסור לו את החלטת האחים עשה שעיה־דוד את אזנו כאפרכסת ופתאום שיסע אותו באמצע, כשכולו רותת ורועד:

— חס וחלילה בני. יהי לכם אשר לכם ואני אפרנס את אשתי ובת-זקוני מיגיע כפי.

אמר ועשה. קנה את המכשירים ולמחרתו הדביק שלט על אחת הדלתות:

„סנדלריה".

ח.

כבר עברה עליו שנת השבעים ושעיה־דוד עוסק במלאכתו בשקידה ומוצא את לחמו שלא בדוחק חלילה, ונוהג מנהג בעל בית חשוב לכל דבר. ולא רק שאינו נזקק לתמיכה כלשהי מצד בניו, אלא נותן הוא מלחמו לדל, וביום הולדת אחד הנכדים הוא מהנה אותו במתנה יפה.

בימות החול אין דעתו נוחה אם בא מישהו ומפריע אותו מעבודתו בדברים של מה בכך, או בהפצרות שיספר לו ממעשיותיו. שקוע הוא אז ראשו ורובו בעבודתו וחס להפסיקה. ולא עוד אלא מדיר הנאה מעצמו ומתפלל שחרית בביתו, כדי שלא להיבטל יותר מדאי. תפילות מנחה ומעריב שאני. בין כך וכך אינו עובד לאור הנר מפאת ראייתו הלקויה והולך להתפלל לבית הכנסת. אבל כיוון שנגמרה התפילה אינו מתעכב רגע. הוא ממהר הביתה, סועד את לבו, קורא שמע ושוכב לישון.

— יום המחרת — מרגלא בפומיה — גם הוא יום שמו ואם יחייני „הוא", צריך להשכים לעבודת־הבורא ולעבודתי אני, להחיות את נפשי ונפשות ביתי.

ו.

עד כמה שלא תהיה עבודתו חביבה עליו, כיוון שהגיע ערב שבת או ערב יום־טוב מתפנה הוא ממנה עם חצות היום. מוקיר שבת וחג הוא שעיה-דוד ומכבדם בבשר ודגים ובבגדים נאים ודעתו זחה עליו בימים אלה: מתפלל בציבור, מעיין בספרים החביבים עליו וישן גם שנת-הצהריים.

ומנהג ישן נושן נוהג הוא וממנו לא יסור: תכף לאחר שנת-הצהריים מתקבצים אליו הבנים והנכדים לברכו בברכת היום ולדרוש בשלומו, ושעיה־דוד — מי ידמה לו ומי ישווה לו אז? הוא יושב בראש השולחן וקורא אליו אחד־אחד את הנכדים, מציץ רגע לתוך עיניו ושואל לשלומו ואחר כך ניגשים הבנים ונותנים לו שלום והוא מחזיר להם שלום. הבנים אוהבים את האב אהבת-נפש ויותר מהם הנכדים. כולם מחבבים אותו ונהנים מזיו פניו: „סבא יפה כל כך!" „סבא נעים כל כך!", לדידם היה מבלה בחברתם עד בוש, אבל שעיה-דוד לא כן עמדו. הוא מחליק בחיבה על לחיו של האחד וצובט את לחיו של השני ונפרד מהם ונחפז לבית-הכנסת, מקום שם מחכים לו כבר בקוצר־רוח המון חסידיו ואוהבי מעשיותיו.

ז.

שעיה-דוד עוד טרם דרך על המפתן — והנה קידמוהו המחכים בברכת היום. הוא נושק בדחילו ורחימו את המזוזה ובעוד רגע יושב הוא כבר על מקומו וקהל שומעיו מסביבו ומספר להם בניחותא מעשיה אחר מעשיה עד זמן תפילת-מנחה. בשעת הסעודה השלישית מתחיל שעיה-דוד מספר מחדש ממעשיותיו. חרש-חרש מפכות הן ומקסימות את כל קהל השומעים עד שצללי הערב הולכים ומתרבים, הולכים ומתדבקים ורוקמים בקרבם את בית-הכנסת, השולחן והספסלים עם המסובים לגוש אחד, וממנו מבצבץ זקנו הכסף הלבן של שעיה-דוד.

ח.

יהודים מתושבי העיירה שהזקינו בלא עת וסתם אנשים מבני עירו שמעבר לים, הצעירים משעיה-דוד ובערך אליו הם כבר שברי-כלים, מקנאים בו ולפעמים אינם מושלים ברוחם ומגלים טפח מקנאתם זו בפניו:

— אם זכרוני לא יטעני, גדול אתה ממני בשנים, שעיה-דוד?

— חלק בנעימים נפל לך, שעיה-דוד, שאינך נזקק לחסדי בניך.

הוא, שעיה-דוד, אין דעתו נוחה מדברים כגון אלה, מלבד מה שחושש הוא לעין הרע. אבל לעולם לא יכעס ולא יגער בזולתו בנזיפה. במקום תשובה משפשף הוא יד ביד, כשעיניו מורמות כלפי מעלה:

— הלא זה דברי מאז, כי איני כדאי את החסדים הגדולים „שלו" יתברך!...

ארון-הבגדים הישן

א.

הזקנה בתיה שבעה בחייה רוגז מנחת. העקירה בשורש מארץ מולדתה, עני הנדודים, צער גידול בנים, דאגת הפרנסה ועל כולם — מות בעל-נעוריה, — כל אלה פעלו לרעה על בריאותה הרופפת בלאו־הכי והזקינה בלא עת. עוד טרם מלאו לה ששים שנה וכבר הפך שערה לבן וכולה שברי־כלי, אבל כמוהם כאין לעומת אותו הרגע המר והקשה שבו נפתח מקור דמעותיה: כל אנשי הבית שנוכחו בשעת מעשה, החל מבנה בכורה והתם בקטן נכדיה נבהלו למראה עיניהם. מעולם לא ראוה בוכה כל כך, אפילו בשעה שהיה אבא מוטל לארץ מכוסה שחורים והנרות למראשותיו. הדבר אירע כשהטריחו את ארון־הבגדים הישן מגלותו האחרונה, מהמטבח, וטיל־טלוהו ככלי אין חפץ בו לתוך החורבה שעל־יד האסם, בין שברי כלים ומכונות שהעלו חלודה.

ב.

כיובל שנים עבר על הארון בביתה של בתיה והיה קשור בה מאביב ימיה. מאז היה לארון שרת אותה באמונה. עמה יחד גלה והתגלגל והיה עד אלם, עד ראיה ושמיעה לכל מה שעבר עליה, הטוב והרע בחייה, וכל כך התרגלה אליו, שמדי העיק איזה משא כבד על לבה, או תקפו עליה געגועים, נמלטה אליו ובלי אומר ודברים שפכה לפניו את כל לבה. לפעמים הסתפקה רק במבט וכאילו נגול המשא כרגע והוטב לה, ורווח לה.

ארון כארונה ובעיירה כעיירתה שם בליטא, היה בעיני רבים לפני כחמישים שנה מעין מותרות, ומעטים זכו לשכמותו. אבל בתיה היתה

דכה ויחידה להוריה האמידים ואביה התפנה ליום תמים מלימודו והלך עם הנגר אל היער ולא נח ולא שקט עד אשר מצא את מבוקשו: אלון חסון לארון-בגדים בשבילה ליום חתונתה ושמחת לבה. והיום שבו נגמר, הפך למאורע חשוב בחיי העיירה. גדול וקטן נהרו לביתם לראותו והיא, בתיה, מי דמה לה ומי שווה לה באותם הימים? היא הביטה על עצמה כעל המאושרה בבנות והרדה על ארונה כעל אוצר נחמד.

ג.

בשלו, בשל הארון, פרץ סיכסוך בינה ובין בעלה. כשהגיעה שעתם לנוד למרחקים התנגד הוא בכל תוקף לרצונה לקחת את הארון לארץ הרחוקה והקרובים היו על צדו: אטו מילתא זוטרתא משא במשאו? אבל ניצחה היא, בתיה. תנאי ברור ומפורש התנתה: בלי הארון לא תזוז ממקומה. הבעל התמרמר וכעס, וסוף סוף ויתר, ורק לאחר זמן, כשהתישבו במקומם החדש הודה ולא בוש, כי הצדק היה עמה. בלי הארון היו נרקבים הבגדים היקרים שהביאו עמהם.

ולא רק בשנים הראשונות לבואם, אלא גם לאחר חמש ועשר שנים היה ביתה של בתיה היחיד במושבה, שבו היו הבגדים נשמרים כדבעי.

כבעיירתה בליטא כך גם במקומה החדש, עד כמה שלא היתה בתיה עסוקה בטיפול בבניה ובחינוכם ובמשק הבית והשדה, לא עבר עליה יום מבלי שתנער את האבק מעל ארונה, ובערבי שבתות וחג טיפלה בו טיפול משנה.

וארונה של בתיה היה תמיד נקי ויפה. אחד־אחד בלע לתוכו ופלט את בגדי החתונה של הגדולים בבניה. בתיה היתה לסבתא והזקינה, ורשמי פניה היפים נמחו כליל. האחד שלא שלטה בו הזקנה היה הארון שלה, וכי יכול היה לעלות על דעתה, כי יבוא יום ויצטרך לפנות את מקומו לאחר, או שמקומו לא בחדר הראשי?

ד.

דור הולך ודור בא. הגיע תורם של הזקנים לפנות מקום להבאים אחריהם. רבים מתו ואלה שנשארו מסרו בחייהם את הנחלות לבניהם ויצאו להעירות הסמוכות להתפלל בכל יום ב„מנין” ולהכין להם מעט

„עולם־הבא”. הילדים מאתמול היו לבעלי הבתים של היום. הגיע גם תורם של הרהיטים הישנים לפנות מקום לחדשים. למרות הקמצנות שהרבה מהבנים ירשו מאבותיהם, הושפעו במידת־מה מרוח המקום והזמן והתחילו להחליף מעט־מעט את עגלת־המשא הכבדה והישנה בחדשה וקלה.פה ושם נראו במושבה אסדות ורהיטים חדשים וארונה של בתיה אבד פתאום את חינו: פנה הודו, פנה זיוו, פנה הדרו. ולא זו בלבד, אלא היה גם במשך הזמן מטרה לחץ לכל מיני צחוק ועקיצות. מישהו רצה לעקץ את חברו ונזכר בארונה של בתיה. אחד קנה סוס בא בשנים, פרה זקנה או רהיט ישן והביאו לו ראיה מהארון: — שנות סוסך כשנות ארונה של בתיה ורהיטך בן גילו ממש...

ואף על פי שנזהרו שלא להתלוצץ בארון בפני בתיה, בכל זאת לא נעלם מעיניה כל אותו הצחוק ומאד כאב לה. אבל התגברה שלא להראות את כאבה זה לעיני הבריות. להפך — בכל מקרה כזה העמידה פנים כאילו לא איכפת לה הדבר כלל וכלל וכשהיא לעצמה מעדיפה היא את ארונה על עשרות־עשרות ארונות חדשים, עם מראות ממראות שונים.

ה.

זהו לגבי דידה, לגבי בתיה. אבל לא כן העלמות התאומים. גם מבלעדי העקיצות על חשבון ארונט לא יכלו לעמוד בנסיון שלא להחליף את כל הרהיטים הישנים בחדשים, וביחוד את הארון. האב כמעט שהסכים, אבל היא, בתיה, הקשתה את לבה כחלמיש: — לא איכפת לה כלל שיקנה ה„זקן” שולחן וכסא חדשים, בדוחק תסכים גם שיקנה מזנון, חוץ מארון־בגדים. את ארונה לא יחליפו בחייה באחר.

ראו העלמות כי לא בנקל תפעלנה על האם שתשנה מהחלטתה, וקפצו על דבריה ביחס לשאר הרהיטים כעל מציאה, ולא ארכו הימים והכניסו מזנון ושולחן וכסאות חדשים, והארון נשאר עומד על מקומו כשעמד.

ו.

כל עמלן של העלמות להמאיס על אמן את ארונה היה לשווא, ובינתיים נארשו ויצאו לאנשים והגיע תורו של אחד משני הבנים הצעירים לישא אשה. עמדה השאלה: לחכנים את הזוג הצעיר הביתה, או לבנות לו בית

בפני עצמו. פסחו ההורים והחליטו להכניסו לפי שעה, עד נשואיו של בן־הזקונים ואז יבנו בית לשניהם.

עמדו ומדדו את כל החדרים ונפל הגורל להוציא את הארון לחדר־המשכב ולהעמיד במקומו את הרהיטים של הזוג הצעיר. העמידו תחילה את הארון בחדר־המשכב, אבל צר היה לו שם המקום ופינו לו מקום במטבח.

ז.

מאז העבירו את הארון ממקומו, לא ידעה בתיה שליו בנפשה, ומדי היכנסה לחדר הראשי ולא מצאה אותו שם התחילו דמעות חונקות בגרונה ונמלטה אל המטבח וישבה שם ארוכות ולא הורידה עין ממנו. אבל זה לא היה מקום גלותו האחרון. בעלה של בתיה נפל פתאום למשכב וממנו לא ירד. מחלתו עלתה בהון רב וסוף־סוף מת. הגיע גם תורו של בן־הזקונים לישא אשה. עמדו ומדדו שוב ונפל הגורל על הארון לפנות את מקומו שבמטבח. לא שהו ארוכות והטריחוהו ממקומו וטילטלוהו לחורבה הישנה שעל יד האסם הגדול.

כדי להסיח את דעת האם מהעומד להתרחש, נכנס אחד הבנים והפנה את תשומת לבה למעשה שהיה בעיירה וטילטולו של הארון ארך רק דקים אחדים. אבל בתיה, כאילו הרגישה בחוש, כי משהו נורא עומד להתרחש, לא נטתה אוזן לדבריו ורצה אל המטבח. ברגע הראשון לא עמדה על הנעשה ופתאום כאילו הוברר לה הוציאה צווחה נוראה מגרונה ותכף לה נשמעה יללה נוקבת וחודרת, שעברה לשאר חדרי הבית ויצאה ונשמעה עד למרחוק.

דחופים ומבוהלים נכנסו כל אנשי הבית אל המטבח ועמדו כנדהמים למראה עיניהם, והקטן שבנכדים גם הוא העמיד פנים רציניות וכרגע פרץ בבכי...

טעות בשם...

באחד מבקרי סוף הקיץ הנעימים, טרם עלתה שכבת הטל מעל הארץ והשמש זה אך יצאה להאיר לעולם ומלואה, נפתעו ה„גאוצ׳ים" של סביבת ב. לקראת ההזמנה שבאה להם בהיסח-הדעת, לבוא אל המשתה הנערך לכבודם באחוזה „לה־פאלומה". שני רוכבים על סוסים עברו את המושבה לארכה ולרחבה והזמינו אליה בשם בעל האחוזה, דון כירונימו, את כל הגברים, בלי יוצא מן הכלל, עם ובלי תעודות-אזרח, ומסור מסרו בשמו, כי יראה עלבון גדול לעצמו אם מישהו ישיב את פניו ריקם.

ברצון רב נענו הקרואים להזמנה ובאו, מי ברכיבה ומי ברגל. אפילו פאנצ׳ו החולה ברגליו לא נעדר שם. והאמת ניתנה להיאמר, כי איש מהם לא התחרט על טילטול הדרך. ארבע פרות עלות נטבחו לכבודם והיין בחביות המלאות והעוגות הטריות התחננו ממש בשפת אלם: — שתה רחימאי, ואכול כנפשך שבעך וייטב לבך. ולא עוד אלא דון כירונימו בעצמו ובכבודו, לבוש בגדי „גאוץ", עמד ושירת את המוזמנים ובין לגימה ולעיסה בידח את דעתם בהלצות שונות, שלשמען הריעו כולם מצחוק וטוב לב. מכירי־תודה לבעל־המשתה בעד ענותנותו הרבה היו ה„גאוצ׳ים" מוכנים ומזומנים לקפוץ על פקודתו אל המדורה. אבל דון כירונימו ביקש מהם, ביקש ולא דרש, כך אמר בפירוש, דבר קטן מאוד: ברכבת־הערב עובר דרך התחנה הקרובה המועמד של מפלגתו לגוברנאטור, ובקשתו שטוחה לפניהם, שיצאו כולם לקראתו ויכבדוהו ב„יחי".

— זה ולא יותר? — התפלאו ה„גאוצ׳ים" וכמעט שלא פרצו בצחוק, ולאות נכונותם למלא את רצון מיטיבם ואיש חסדם, פתח פאנצ׳ו ב„יחי" וכל יתר הבאים החרו-החזיקו אחריו בקול אדיר:

י־יחי-י־י־י!

הנסיון הראשון שעלה יפה, הפיק רצון מדון כירונימו, וביקש מהם לחזור ולשנות עליו פעמים אחדות, עד שיהיה שגור בפיהם.

הקולות וההתרועות החרישו ממש את האזנים.

— „מוצ׳אצ׳ום", — הוסיף דון כירונימו את שם המועמד: דון איג־נאציו פיראלטה.

— יחי דון איגנאציו פיראלטו!

פני בעל-המשתה צהלו משמחה:

— ועכשיו הנוסחא כולה: יחי דון איגנאציו פיראלטה, הגוברנאטור הבא של הפלך, יחי־י־י-י!

:: :: ::

עד כמה שלא היו ה„גאוצ׳ים" מבוסמים, יצאו כולם אל התחנה עם דון כירונימו, שרכב בראש על סוסו האמוץ.

לבוא הרכבת חסרה כשעה ודון כירונימו השתמש בה והעמיד את ה„גאוצ׳ים" בשורה והכינם לקראת תפקידם, שמילאו לשמחת לבו כהוגן: הריעו את ה„יחי" עם התקרב הרכבת, עם עמדה וירידת המועמד, כשהוא נרגש כולו מהכבוד הרב שחולק לו, ולוחץ בחיבה את ידו של דון כירונימו, ועם עלייתו לקרון והיעלם הרכבת.

לפני היפרדו מה„גאוצ׳ים" הבטיח להם דון כירונימו להזמינם לאחו־זתו בקרוב למשתה חדש, שיעלה על הקודם בכמות היין והבשר, אבל בתנאי, שבל יתקשר איש מהם עם יריבו דון כימנז ויצביעו ביום הבחירות בעד מועמדו, הוא האדון, שזה אך עבר ברכבת.

ה„גאוצ׳ים", שבינתיים פג מאתם רוב היין ששתו, נתעלבו מדברי דון כירונימו, ופאנצ׳ו היה להם לפה:

— חלילה לדון כירונימו לחשוד בכשרים שכמותם!

:: :: ::

ביום השלישי למשתה דון כירונימו, עמדו אותם ה„גאוצ׳ים" בפני הפתעה הדשה: שני רוכבים אחרים עברו על כל הסביבה והזמינו את הגברים למשתה גדול באחוזת „סנטה־טיריסיטה" ומסור מסרו להם בשם בעל-האחוזה דון כימנז, כי כמות היין והבשר שהכין בשבילם תספיק לאכול

ולשתות דיים ולשים גם בכליהם...

ה„גאוצ׳ים" שכחו בן-רגע את הבטחתם לדון כירונימו וקיבלו את ההזמנה. ואמנם, שני הרוכבים לא הפריזו דבר. גם בשר־בקר וגם בשר־צאן היה לרוב ויין לבן ואדום בחביות ובבקבוקים, ובעל האחוזה, דון כימנז ובנו, עמדו עליהם לבושים בגדי „גאוצ׳ים" ואכלו ושתו כאחד מהם וגם בידחו את דעתם בהלצות ובפתגמי־עם שנונים, ובין לגימה והלצה שיננו להם את שם המועמד של מפלגתם לבחירות הבאות, ואת ה„יחי" שעליהם להריע לכבודו:

— יחי דון אנגל זאבאלה, הגוברנאטור הבא של הפלך!

— י ח י — צהלו ה„גאוצ׳ים" בקול.

אמנם, שנים מהם שהשתייכו זמן ידוע לסינדיקט הפועלים והתמשכלו במקצת, עמדו רגע כפוסחים, אבל עם הרעיון כי ל„גאוצ׳ים" אחת היא מי שינצח בבחירות, נילוו גם הם על חבריהם והריעו בקול:

— יחי־י־י־י!

והפתעה גוררת הפתעה. דון כימנז ביקש את ה„גאוצ׳ים", שיעשו עמו חסד ויתרכזו ביום המחרת מסביב לבית מרזחו של דון סיגיסו, שבתחנה הקרובה, ומשם ילכו בתהלוכה לקבל את פני המועמד של מפלגתו לגוברנאטור, שיעבור ברכבת־הצהריים.

— כמובן, — העיר דון כימנז, דרך אגב — שכל מה שיאכלו וישתו אצל דון סיגיסו יהיה על חשבונו הוא.

:: :: ::

ה„גאוצ׳ים" הבטיחו לדון כימנז למלא את בקשתו וגם עמדו בדיבורם: איש מהם לא הלך ביום ההוא לעבודתו ועם עלות השחר נהרו מכל צד לתחנה הקרובה, מי ברכיבה ומי ברגל, ועמדו על יד בית מרזחו של דון סיגיסו.

גם דון כימנז לא אחר לבוא. אמנם, יעוד יעד את אחד הסוחרים לבוא באותו בוקר לאחוזתו שב„לה־קלאריטה" וגם אמר לנסוע לשם, אבל רעיון ניצנץ במוחו, כי להכעיס את יריבו דון כירונימו, טוב היה לערוך תהלוכה עם ה„גאוצ׳ים" ברחובות העיירה ונמלך ושלח לאחוזתו את סוכן ביתו ובעצמו מיהר על סוסו השחום אל התחנה.

דון כימנז ברך את ה„גאוצ׳ים" וציווה לדון סיגיסו למזוג לכל אחד מהם מה שיזמין.

הזמין האחד והשני וכן כולם; זה יין שרף, זה בירה וזה סתם יין, ודון סיגיסו הקמצן וצר־העין, שבכל ימות השנה אינו מוזג כוס ל„גאוץ" בלי תשלום למפרע, כאילו הפך לאחר. הוא עמד בפנים מאירות ועושה את רצון כל אחד ואחד.

פתאום פנה דון כימנז לאחד ה„גאוצ׳ים" בשאלה:

— הזוכר אתה „מוצ׳אצ׳ו", לשם מה הזמנתיכם היום?

— כן, — ענה הנשאל — לקבל ב„יחי" את פני המועמד של דון כימנז לגוברנאטור.

דון כימנז נענע בראשו לאות הסכמה.

— ומה שם המועמד שלי? — פנה דון כימנז ל„גאוץ" שני.

הלה קרא בשם המועמד והוסיף:

— יחי דון אנכל זאבאלה, הגוברנאטור הבא של הפלך!

— יחי — החרו החזיקו אחריו כל ה„גאוצ׳ים" פה אחד.

דון כימנז זרק להם מחמאה:

— אם תריעו כך שם לידי הרכבת, אכיר לכם תודה.

— שם ניטיב להריע — הבטיחו ה„גאוצ׳ים" ונפנו להזמין אצל דון סיגיסו ממשקאותיו החריפים.

:: :: ::

דון כימנז סר למספריה להתגלח ושכח לצוות את דון סיגיסו לבל ימזוג ל„גאוצ׳ים" יותר מדאי פן יבוססו, ומעשה־שטן עיכבהו שם מכיר, עובר־אורח, ובהיזכרו ורץ אל בית-המרזח מצא את ה„גאוצ׳ים" מוטלים בחלקם על הארץ ובחלקם מתנועעים שיכורים על כוסותיהם ובקרן זווית התכוננו שנים מהם לדו־קרב.

אפו של דון כימנז בער בו עד להשחית על דון סיגיסו, על ה„גאוצ׳ים" וביותר על עצמו, על אשר לא נזהר כראוי וגרם למה שגרם עם שהותו במספריה.

לבוא הרכבת חסר פחות מחצי שעה וצריך היה להציל מה שניתן עוד להציל. קודם כל נזף בסיגיסו וציווה עליו שלא למזוג יותר ותכף לזה נתן בקול על ה„גאוצ׳ים":

— האם לשם כך הזמנתיכם הנה? מנוולים, שיכורים!

למשמע קולו הרועם התעוררו כמו משנת ה„גאוצ׳ים" שעמדו עוד על

הרגלים וגם מאלה ששכבו סרוחים על הרצפה בבית ועל המדרכה, וניסו לקום, וכדרכו מאז היה להם גם הפעם פאנצ'ו לפה:

— טעות בידי דון כימנז! מבוסמים קצת אולי, אבל לא שיכורים.

— לעמוד תכף על הרגלים! — נשמע קולו המפקד והמצווה של דון כימנז.

הטון החד והנוקב לא החטיא את המטרה. חוץ משני ה„מתמשכלים", שישנו את שנתם ולא הניעו יד ורגל, עמדו כולם על רגליהם.

— לנער את הבגדים מהאבק ולעמוד בשורה! — פקד דון כימנז ועלה על סוסו.

:: :: ::

למראה פני ה„גאוצ'ים" המבוסמים עלתה מחשבה בלב דון כימנז לוותר על התהלוכה ברחובות העיירה וללכת עמם ישר אל התחנה, אבל בן־רגע ניחם על מחשבתו זו ושם את פניו אל העיירה.

התהלוכה לא הצליחה ביותר. ה„גאוצ'ים" לא הלכו בשורה ורבים מהם לא יכלו לעמוד על רגליהם ונפלו וקמו, נפלו וקמו אבל קולות ה„יחי" יצאו מפיהם כדבעי. וראה זה פלא: עד כמה שלא היתה צלולה דעת ה„גאוצ'ים", זכרו את שם המועמד של מפלגת דון כימנז ויצא מתוך גרונם ברור ומפורש:

— יחי דון אנכל זאבאלא, הגוברנאטור הבא של הפלך!

מעשה־רב זה מצדם עודד את רוחו של דון כימנז, ועבר לדבר אליהם דברים כבושים:

— אם לא תכזיבו את תקוותי ותקבלו כהוגן את פני מועמדנו ותצביעו בעדו ביום הבחירות, לא נשכח לכם את חסדכם זה כל הימים: שנינו, דון אנכל זאבאלה, בתור גוברנאטור ואני בתור סינאטור, לא נחדל לדאוג לכם ולא יחסר לכם מדגן־שמים ועד בשר מן המובחר, ועד כוס יין.

— יחי דון אנכל זאבאלא, הגוברנאטור הבא של הפלך! — הריעו ה„גאוצ'ים".

— יחי!!!

:: :: ::

אם היתה זאת פעולת דבריו הטובים של דון כימנז, או של הרוח הקרירה שנשבה מצד דרומית־מערבית — היין כאילו פג מראשי ה„גאו־צ'ים" ועמידתם בשורה היתה כשל אנשים היודעים את הדרך אשר לפניהם.

לקול צילצול הפעמון, שבישר את בוא הרכבת, מצא דון כימנז לנחוץ לתת להם אי־אלו הוראות, וכשנראה בצד מזרח עשן מתפתל באוויר, ציווה אותם להתחיל בקריאת ה„יחי" והוא היה המנצח:

— יחי דון אנכל זאבאלא, הגוברנאטור הבא של הפלך — קראו ה„גאוצ'ים".

— שנו! — פקד עליהם דון כימנז.

— שלשו!

— יחי! — הריעו ה„גאוצ'ים" בכל כוחם.

הרכבת עמדה. דון כימנז מיהר לקרון המיוחד, נכנס אליו ושהה בו רגע ותכף לזה יצא ואחריו נגרר אדם גוץ, בעל פנים שמנות ומחייכות, עם בני לוויתו.

דון כימנז הציג את האדם הגוץ לפני ה„גאוצ'ים" בתור ה„מועמד" והם הריעו לקראתו בקול מחריש אזנים:

— יחי דון אנכל זאבאלא!

המועמד נענע להם בראשו לאות תודה, דבר שעודד את רוחם והריעו וחזרו והריעו, אבל מעשה־שטן טעה אחד בשם והטועה היה פאנצ'ו והשבית את שמחתו של דון כימנז. הלה כרך את שם מועמדו עם חניכת מועמדו של דון כירונימו ויצא:

— יחי דון אנכל פיראלטה, הגוברנאטור הבא של הפלך!

— יחי דון אנכל פיראלטה! — החזיקו אחריו כל ה„גאוצ'ים".

דון כימנז קפץ כנשוך־נחש וניסה להעמידם על טעותם הגסה, ולשווא. מטעות אחת נפלו בטעות שניה, למנגינת לבו של דון כימנז ולצחוקם הרב של הנוסעים ברכבת, שהוציאו את ראשם מבעד לחלונות ולא הסירו עין מהמחזה שלנגדם.

רגע עמד המועמד לגוברנאטור והסתכל בפני ה„גאוצ'ים" המריעים עד כדי צרידה, וכמעט שלא פרץ בצחוק גם הוא. אבל פתאום נעלם החיוך מעל שפתיו ובעינים מורדות ארצה סר עם בני לויתו אל הקרון. נכנס גם דון כימנז ושהה שם עד שצילצל הפעמון והרכבת זזה ממקומה.

עד כמה שלא בערה בו חמתו על הכשלון שנגרם לו ע"י ה„גאוצ'ים", ניסה דון כימנז אליהם דבר, אבל שומע לא היה לו. הם המשיכו בקריאו־תיהם ולא הטו אוזן לדבריו. בקושי רב חצה לו דרך בין המתהוללים, ניגש אל סוסו ועלה עליו, ובדהירה יצא את העיירה ונטה אל הדרך העולה לאחוזתו...

אם ובתה

אשתו האחת, האם, מכבדת מאוד את פירננדו שלה ומרומם הוא בפיה על הכול. בראש וראשונה אין היא יכולה לשכוח לו את חסדו הגדול שעשה עמה: בדבקו בה לאהבה אותה מצאה כשהיא אם לבתה החיגרת והרה ל„גאוץ'" עובר־אורח, והבטח הבטיח לה כי יאמץ את ילדה החדש כיוצא חלציו הוא, — וגם עמד בדיבורו: פלורנציה כבת נחשבה לו... פירנגדו רב ערכו בעיניה על אשר אין חלקו עם ה„גאוצ'ים" המופקרים העוגבים על „צ'ינות" לעשרות וכמה שלא ירוויחו מוציאים הם על כל מיני חגיגות וחינגאות. פירנגדו שלה ידים חרוצות לו ונוסף על כל מעלו־תיו: איננו שותה לשכרה תכופות. לעתים רחוקות מאוד נעלם הוא מה„ראנצ'ו"...

מה שממרר את חיי האם היא צרת עיניהן של השכנות, ה„צ'ינות" המופקרות, המוציאות לעז על פירננדו שלה, כי מתנה הוא, כביכול, אהבים בגלוי ובסתר עם בתה החיגרת. תכופות מגעת עגמת נפשה זו עד כדי דמעות. אבל גם היא איננה מן הנעלבות ואינן עולבות. משלמת היא להן כגמולן ומשיבה את חרפתן אל חיקן. היא, האם, אף על פי שאיננה יצאנית, בכל זאת אין דבר נסתר מנגד עיניה. גלויה וידועה לפניה פרשת חייהן של כולן: ראמונה חטאה תחת בעלה, אסונציון עוגבת על כל גבר ודיאוניסיה — מספר בניה מספר בעליה... ובאשר לבתה החיגרת — נשבעת היא, שפירננדו לא חשב עליה מעולם ואין שום יסוד לחשדים. ואם תאמר שלושת בניה שילדה למי הם — כלום חסרים עוגבים בעולם מבלעדיו?...

:: :: ::

אשתו השניה, הבת החיגרת, נזהרה מאוד שלא להעלות את שם אהובה על שפתיה, ועד כמה שלא ינסה מישהו לחקור ולדרוש על יחוסי האהבה שביניהם, שמה היא מחסום למו פיה ואינה עונה דבר. במקום תשובה מעמידה היא פני תמה, כאילו זר ומוזר היה לה: — פירננדו? לאיזה פירננדו הם מתכוונים? אין היא מכירה שום פירננדו בעולם!

בשלהם, בשל יחוסיה לפירננדו, מתענה היא תכופות תחת ידי האם. כל עוד ופירננדו בבית, חוששת היא להתגרות בבתה צרתה, אבל מכיוון שיצא לעבודתו, מתחילה פרשת העינויים. לא די שמעבידה אותה עבודת פרך ממש, לא קרה אף פעם שתשבע רצון מעבודתה. על כל צעד ושעל תמטיר עליה מבול של קללות וחרפות ושל שמות לוואי: תמיד פותחת היא בדבר אחד ומסיימת בפירננדו:

— מנוולת ומשוקצת שכמותה! פירנגדו לא חשב עליה מעולם ואם נכשל בכל זאת — באשמתה הוא, כי כל היום מדריכה היא אותו מנוחה. מתיפה ומתגנדרת לפניו, כאילו היתה לאמיתו של דבר יפהפיה מאין כמותה.

היא, החיגרת, אלמלא יראה לנפשה, כי אז יש לה הרבה מה להשיב לה. כך, למשל, יכולה היתה לגלות לפניה את כל האמת: כזאב טורף אורב לה פירננדו בעגביו על כל צעד ושעל, ולדידיה היה משלח זה כבר את האם לנפשה והיא, היא המעכבת בדבר... אבל אין היא מרהיבה עוז בנפשה להגיד לה דבר וחצי דבר; פן תשלח בה את חיצי זעמה. כעסנית היא האם כאין כמוה וברגע של רוגז־עצבים עלולה היא לרצחה נפש...

מעדיפה היא את השתיקה ואינה עונה דבר על חירופי האם וגידופיה...

:: :: ::

פירננדו הבעל, לא רק שאינו מתאמץ להסתיר מעיני הבריות את יחוסיו אל החיגרת, אלא מתגנדר הוא בהם בפני המון מכיריו וידידיו:

— באשר לנשים — אין לי מה להתאונן, חלילה. יש מי שאין לו בעולמו אפילו אחת, ולי הזמין גורלי שתים: אם ובתה!

ופירננדו איננו מקפיד מטבעו כל־עיקר. במעמד האם, במעמד הבת ובמעמד שתיהן גם יחד, מתפאר הוא במזלו ששחק לו.

הבת החיגרת גם היא אין דעתה נוחה מהתגלות לב אהובה בפני

הבריות, אבל מסתירה היא את התרגזותה מעיני זרים. לא כן האם, פניה משתנות חליפות: מלבינות ומסמיקות ומנסה להכחישו בפניו:

— לא היו דברים מעולם ואף לצון חמד לו, כדי להוליך את ידידיו שולל...

פירננדו לא רק שלא איכפת לו לראות את האם בקלקלתה, אלא כמו להכעים מוסיף הוא שמן על המדורה:

— וכי נעלמו מעיני הבריות יחוסיו אל הבת? ושלושת בניה למי הם?

נוכחה האם שלא תקפחהו במלים, מנסה היא להסב את השיחה לאיזה נושא אחר, אבל לשווא. פירננדו כיוון שפתח את פיו, שוב לא יסגרהו עד שלא יגלה את כל אשר בלבו.

:: :: ::

עד כמה שלא תבער חמתה של האם על בתה צרתה, מושלת היא ברוחה שלא להראות את קנאתה לה בפני פירננדו ומערימה היא לבזותה ולהבאיש את ריחה בעיניו בדרכים שונים. ככה מלבישה היא ומנעילה אותה קרעים ובכל מקרה והזדמנות תחרף ותגדף אותה:

— „נתח-בשר", „לא-יצלח", „בעלת-מום"...

כל חפצה ורצונה של האם להיפטר מבתה החיגרת, ולו לזמן, אבל לא דבר קל הוא. לו, לפירננדו, לא איכפת שתלך פלורנציה לשרת בבתי זרים או אפילו היא האם בעצמה ובכבודה, ובאשר לבתה החיגרת — לזה לא יסכים בכל הון דעלמא...

אמנם, יש וחפץ האם עולה בידה, אבל אין זה אלא אחרי הרבה התחכמויות מצידה ובמקרה מיוחד במינו: באמצע החורף, למשל, או לפני הקציר, כשהפרוטה כלה מן הכיס וב„ראנצ'ו" אין „ז'רבה" ו„גאלייטים", אז מתחלה האם לפתע ובאה על פירננדו בטענות ותביעות:

— צריך לעשות דבר־מה. הטף מבקש אוכל ואין, והיא חולה מסוכנת וצריכה לנסוע אל העיירה לשאול בעצת ה„קורנדירה"...

פירננדו שומע ולא שומע ואינו עונה דבר, כאילו אין הדבר נוגע אליו.

נוכחה האם, כי דבריה לא פעלו ולא כלום, ויוצאת בנשק הכבד שלה:

— הלא פירננדו סוף־סוף „גאוץ" גם הוא ואם תלך החיגרת לשרת, יוכל לסור ביומא־דפגרא לעיירה לבלות קצת עם חבריו...

קלעה אל המטרה. פירננדו מתעורר כמו משינה ורואה את עצמו

בעיני רוחו יושב במסיבה עם ידידים וטועם מן הטיפה המרה, ובמקום תשובה מחייך הוא כלעצמו. זוהי מין הסכמה מצידו...

:: :: ::

למחרת, אך זה גמרו לחלוב את הפרות, אסרה האם את האסדה הרצוצה ונוסעת עם החיגרת אל אחת המושבות הרחוקות לבקש משרת שפחה בשבילה, וחזקה עליה, שלא תצטרך לשוב עמה בלא-כלום. אין היא עומדת על המקח ובלבד להיפטר ממנה.

האם, כיוון שעלה חפצה בידה, הופכת היא לאחרת לגמרי. שוכחת היא, כי זה תמול התחלה ומתמסרת לעבודה בכל מרצה. עבודת החליבה, שנעשתה קודם על ידי שתיהן נעשית מעתה על ידה בלבד, כובסת היא את הלבנים של בעל־האחוזה ושל האכרים השכנים ולבה טוב עליה כל היום. מטאטאת היא את ה„ראנצ'ו" ומקשטת אותו בפרחי השדה, מכינה לפירננדו מטעמים כאשר אהב, ומדי היפגש מבטה עם מבטו מתגנדרת היא בפניו:

— זקנה שכמותה, ועולה בכל זאת על עשרות צעירות ממנה לימים...

לא כן פירננדו. כיוון שהרגיש ביציאת הבת החורגת, שוב אינו מוצא לו מנוחה. עושה את עבודתו בחוסר-ענין וחשק וכל התגנדרותה של האם למשא עליו. עוד לא יצאו שנים-שלושה ימים, נאלצת היא לאסור את האסדה ולנסוע להחזיר את הבת החיגרת. לשווא כל התנגדות מצידה. נוסף על המכות שפירננדו מעניק לה, מאיים הוא לעזבה ולא לשוב אליה לעולם.

:: :: ::

שתיהן גם יחד, האם והבת, שומרות על עקבות פירננדו שלא יסע יחידי לעיירה. ופירננדו זה דרכו מאז: יש ועוברים עליו ימים ושבועות והוא גם חשוב לא יחשוב על העיירה ובתי־המרזח אשר בה, ולמותר כל שמירה עליו. אבל יש ולפתע חל בו שינוי ניכר: תיאבונו הגדול פוחת והולך, מעשן הוא הרבה וממעט שיחה גם עם הבת, וזה משמש להן לאות, כי עומד הוא להיעלם כל רגע מן ה„ראנצ'ו" וצריך להגביר את השמירה עליו.

כיוון שהרגישו בדבר, רצה האם לבעל־האחוזה ומבקשת אותו בדמעות לבל יתן לפירננדו אפילו פרוטה, והבת החיגרת מסתירה את האוכף או

מבריחה את הסוס מן השדה ושתיהן משגיחות עליו בעין פקוחה. אבל לשווא. פירננדו, משעלתה במחשבתו לנסוע אל העיירה, שוב אין כוח בעולם שיעכב אותו. לא מצא את הסוס, אבד האוכף, נוסע הוא בעגלה עוברת, או הולך רגלי, והוא הדין בכסף. אם בעל-האחוזה מתנצל, כי אין כסף תחת ידו, לוקח הוא זוג תרנגולות שלכד בלילה הקודם והסתיר מתחת לערמת השחת, או מוציא באין־רואה את ה„פונצ'ו" למשכן אותו בבית-מרזח.

להתחמק מן ה„ראנצ'ו" באין־רואה — אין דוגמתו. האם והבת שומרות את צעדיו ואינן מסירות עין ממנו, והנה לפני רגע עמד על יד הגדר ותיקן חוט־הברזל שנקרע, או עזר להן בחליבה — ולפתע הוציא סיגרה מחגורתו ורץ אל ה„ראנצ'ו" להדליקה — ולא שב. רצה האם או הבת לבקשו — ופירננדו איננו...

:: :: ::

במקרה יוצא מן הכלל, למשל, אם לא הצליח למשכן את ה„פונצ'ו" ולא מצא בעיירה ידידים בעלי-כסף — הוא שב עם חשכה· על פי רוב נשאר פירננדו בעיירה עד למחרתו, כלומר, עד אשר נוסעות האם והבת להביאו...

אך לשווא עומדות האם והבת ומחכות ומצפות לשובו, כל הצהריים, כל הערב והאשמורה הראשונה של הלילה. לקול המולה כלשהי, נביחת כלבי החצר או של האכרים השכנים, עוצרות שתיהן את נשימתן, שמות את אזניהן כאפרכסת, הלבבות דופקים בחזקה ורועדים הסנטרים. מתה ההמולה, גוועה הנביחה ובחיר לבבן איננו. וגדולה חרדתן לו, לפירננדו שלהן...

כצמד חברות אהובות וחביבות המצפות ומחכות לגואלן, שוכבות האם והבת, אשה על יד רעותה ושנתן תדד מעיניהן. כל מהלך רעיונותיהן מסתובב מסביב לנקודה מרכזית אחת שפירננדו שמה. הרגעים הווים בעיניהן לשעות והשעות לשנים ויובלות. אשה־אשה וחששה, אשה־אשה והשערתה:

— מי יודע אם לא התגרה שם עם מישהו והושם בכלא?

זוהי השערת האם, ואיומה ממנה השערת הבת החיגרת:

— רע ממנה שבעתיים, אם התנה שם אהבים עם אחת ה„צ'ינות"...

מתגנב החשד גם אל לב האם ולא רק שלא דנה את הבת ברותחים על החשד באדם כשר כפירננדו שלה, אלא מודה היא לה בשתיקה.

כך שוכבות שתיהן ומסיחות בהתגלות לב, כאילו לא היה פירננדו מעולם סלע המחלוקת שביניהן, מסיחות ונאנחות ארוכות וקצרות, ולסוף אינה מושלת האם ברוחה ומגדילה את החשד שבלב בתה החיגרת:

— כלום חסרות „צ'ינות" מופקרות שם בעיירה ...

:: :: ::

למחרת משכימות שתיהן בעלות השחר, חולבות את הפרות על רגל אחת, ובלי שים לב למוסרו של ה„פטרון" הן אוסרות את האסדה ונוסעות בחיפזון אל העיירה.

לשווא מתאמצות הן להיכנס אל העיירה באין־רואה. ממרחק של פרסה ויותר מכירים יושבי ה„ראנצ'ים" באסדתו של פירננדו וסוסתו השחומה, וכמו להכעיס את האם ואת הבת גם יחד, עומדים הם על יד הדרך לראות ולהיראות. ביחוד שומרת את בואן הזקנה דונה לולה. משמת־קרבת האסדה צצה היא לפתע ממחבואה ומרמזת להן בידה לאות עמידה, דורשת בשלומן ותכף לזה שואלת היא שאלת-תם:

— בוודאי באו לבקש את הבעל, כלומר את פירננדו?

דונה לולה, תחת לחכות לתשובתן, מוסרת היא בנשימה אחת את כל הקורות את פירננדו מאז היעלמו מה„ראנצ'ו: איפה שתה לשכרה ועם מי רב, ומדי פעם מוסיפה היא נופך משלה:

— למה לכחד את האמת? עגב על „צ'ינות" העיירה וה„ראנ־צ'ים" הסמוכים. לא פסח אפילו על זקנה שכמותה וניסה לתנות עמה אהבים . . .

הכול יודעת היא דונה לולה.

דבריה הדוקרים של הזקנה, מעלים את חמת האם והבת ושתיהן כיחד עוצרות ברוחן שלא לענות לה מטוב ועד רע, מיראה: כי מי התגרה בה וניקה? רגע־קט מביטות הן עליה בעיני-זעם ופתאום דופקות בסוס ועוזבות אותה לנפשה.

את פירננדו מוצאות הן באחד מבתי המרזח שבעיירה. האם עושה את עצמה כאילו לא היתה בלבה שום טינא עליו ומזמינה אותו לשוב הביתה, והבת החיגרת שותקת ואינה אומרת כלום. רק פניה מסמיקות, עיניה מתמלאות דמעות וכולה אומרת טרוניה אילמת:

— הלא הבטח הבטיח לה!

פירנגדו מחייך להנאתו ומסרב לעשות את רצונן:

— למה לו למהר? וחוץ לזה לא יסכים לשוב הביתה עד שלא תכבדהו הזקנה בליטרה יין.

יודעת האם מן הנסיון כי פטור בלי כלום אי-אפשר, ובכל זאת מנסה היא להתנצל לפניו, כי אין בכיסה אף פרוטה, כאילו חפצה לעורר את רחמיו עליה. ופירנגדו בטוח בערכו הרב בעיני נשיו, מביט חליפות על האם ועל הבת ופתאום פנה עורף לשתיהן.

כנזכרה במשהו מוציאה האם את מטפחתה מתוך שרוולה ומזמינה את פירנגדו לבית־המרזח.

— כמעט ששכחתי, כי צררתי במטפחת לפני כיומיים עשרים סנט, והנה אצווה למזוג לך חצי ליטרה יין.

פירנגדו איננו עקשן מטבעו, לוגם את חצי הליטרה ומשאוחזת בו האם ללכת אל האסדה, נשמט הוא מידה:

— הלא התנה עמה מפורש: ליטרה יין ולא חצי ליטרה ואף לא שלשת רבעי ליטרה.

בלית־ברירה מצווה האם למזוג לו עוד חצי ליטרה. שתה גם אותה וקם ממקומו, כאילו גמר בדעתו לנסוע תכף הביתה — ולפתע ישב שוב:

— לא יזוז ממקומו עד שתכבד אותו גם אשתו השניה, הבת.

שוב טענות והתנצלויות — ובכדי. פירנגדו לא יחזור מדיבורו עד שיעשו את רצונו. לגם עד תומם חצי ליטרה ועוד חצי ליטרה ואינו נע וזע ממקומו.

היין פועל על פירנגדו את פעולתו המשכרת: הוא מנסה לעמוד — ולשווא. הרגלים בוגדות בו וראשו עליו סחרחר. רואות האם והבת כי אין לדבר סוף, אוחזות בו שתיהן ומושכות אותו החוצה, המוזג ובנו עוזרים על ידן ובקושי רב מושיבים אותו באסדה, האם יושבת מצדו האחד והבת מצדו השני ודופקות בסוס. לשווא מנסה פירנגדו להישמט ולקפוץ מעל האסדה. נלחץ ונאחז בזרועות שתיהן אין הוא יכול לזוז ממקומו. מנוצח כולו, משחרר הוא בקושי את שתי ידיו, מחבק את האם ואת הבת, וכולו אומר התפעלות והנאה — נותן הוא בשיר קולו:

שחק לי גורלי,
פעם ופעמיים;
יש ואין לו אחת —
ולי נשים שתים...

לקול שירתו יוצאים גרי ה„ראנצ׳ים“, מתבוננים רגע ועד־מהרה יריעו בקול: — פי—פו—פו—ו—ו!

ט עו ת

שלא כטבע בני גזעו החסונים ומאריכים ימים, היה הירש מירלין כבר לשנתו הששים זקן חלש ורפה-אונים. פניו נמלאו קמטים, אור עיניו כהה ושיבה נזרקה בשערות ראשו וזקנו, וזקני המושבה נשבעו בהן־צדקם, כי בנפול אביו מן הסולם והוא היה אז בן מאה וחמש שנה — נראה צעיר יותר ממנו.

יהודים החוזרים על המקובל, כי הדורות הולכים ונחלשים ומלאים התפעלות על גבורת הדורות הקודמים, פרשו את זקנתו המוקדמת כראיה חותכת לדבריהם. את אי־בקרו בבתי בניו — תלו בקור־רוחו ואהבתו את עצמו. ובאמת איך יכלו לעמוד על הנימוק האמיתי שהסב לכך? הירש מירלין אינו משתייך לסוג האנשים האוהבים לגלות את פצעי לבם לאחרים, וזוהי גם הסיבה, שבכל הזדמנות רוננו אחריו: „מכל תשעת בניו לא נשאר אף אחד במושבה!” כי היא היא סיבת הזדקנותו בלא עת — לא עלה על דעת איש. להפך, היו גם כאלה שהוכיחו וחזרו והוכיחו, כי לא זו בלבד, שאינו כואב ומיצר על צאת בניו מהמושבה, אלא בלבו הוא שמח מאוד.

— כולם הצליחו ועשו עושר!

לא כן אשתו. היא ידעה את הדבר לאמיתו. קשישה ממנו בשלוש שנים וממשפחתו — בת דוד מצד האב, — כ„מוטער” גרמנית היא בהש-תוות אליו ואותות כל זקנה ממנה והלאה. גם היא אין דעתה נוחה ממעשי בניה, מהיותה בת ונכדה של עובדי אדמה יהודים במושבות חרסון. אבל, סוף־סוף אם היא ככל האמות והשלימה את המציאות, זוכרת היא היטב,

כי את השערה הלבנה הראשונה ראתה בראשו בו ביום, שהבן הבכור ירד מעל המחרשה והלך לשרת באחת החנויות שבעיר המחוז, ומאז הוא הולך ונחלש, הולך ומזקין. לא הועילו כל התאמצויותיה להקל מעל לבו את המשא הכבד המעיק עליו, בעזרת המון הדוגמאות שהביאה לו מבני אכר זה או זה, שעזבו גם הם את המושבה והיו לסוחרים. הירש מירלין היה מונע כל שיחה על נושא זה.

:: :: ::

שיחה גלוייה בין הירש מירלין ואשתו על מעשי בניו — באה סוף־סוף, ותכף לה הסתגר בחדר־המשכב ולא יצא משם עד אשר יצאה המכונית מן החצר ושעה ארוכה לאחר זה, משנעלמה כבר באופק.

שעות של חוויות קשות היו לו. אהבת-אב שהועמדה במבחן, לא יכלה לחילול עיקרון-חייו. אבל המלחמה הפנימית עם עצמו והפצרותיה של אשתו ובכיה — הביאו אותו לידי רוגז־עצבים שלא יכול להשתיקו, לא בהצ׳יגרים שעישן זו אחר זו, ואף לא בקריאה בעתון האמריקאי, ששימש לו סם־שינה בלילות נדודים. כאש גיהנומי בערה בקרבו.

לכאורה קרה דבר רגיל: הבן הבכור שלח מעיר המחוז את מכוניתו להביא את ההורים לחג אירושי בתו. הוא, מירלין, אף לא רצה לשמוע מזה ואשתו הטיפה לו מוסר, התחננה אליו ובכתה רב בכי: „הנכדה הראשונה תיארש והוא, הסב, לא יהיה נוכח בחג־משפחה זה?“

המכונית חיכתה עד שעת הארבע ומשראתה האשה כי היום נוטה לערוב ובעלה אינו יוצא מחדרו, החליפה בחיפזון את שמלותיה ונסעה בלבדה. הירש מירלין שמע איך שהמכונית זזה ממקומה ויוצאת את החצר, אבל לא האמין למשמע אזניו. בכל רגע נדמה לו, כי היא שבה ויתחילו שוב ההפצרות והבכי, שכאבו לו כל כך...

עם חשוך היום פתח את הדלת. אבל לא הדליק את העששית, כאילו ירא להיפגש עם עיניה הצבות של אשתו ויצא ברגלים כושלות החוצה. ים של אוויר ליל אביב רענן הציף אותו פתאום ונשאר עומד בפה פעור. עיניו הלאות ננעצו בנוף היפה. מסגרת השמים הוורודים נמסכה ארגמן־כהה ועד מהרה, כאילו על צו כוכב־הערב נדלקו הכוכבים בשמים. בכול השלך הם וגחליליות הסתובבו במעגל, נתקלו זו בזו ונפרדו והתחברו שוב והיו למחרוזת של עינים...

שעה קלה עמד הירש מירלין ושאף מלוא חזהו את האוויר הזך. פתאום

התקרבה אליו בת הפועל במרוצה ושאלה אותו דבר־מה, וכרגע נפתח הפצע העמוק שבלבו. מבטו נפל על צריף הפועל הגוי, שהמה מנפשות חיות... בראות הילדה, כי אין הוא עונה לה, חזרה שנית על שאלתה. מבלי הבט לצידה אמר לה, כי אין הוא צריך לכלום, נכנס הביתה והוציא כסא וישב עליו אין־אונים ויישן.

:: :: ::

כמה זמן ישב כך ויישן — לא ידע, אך עם הרגישו בקור הקיץ ופקח את עיניו הסיק, כי השעה מאוחרת: חרמש-הלבנה של סוף החודש זחל בעצלתיים על פני המושבה הנרדמה, והתרנגולים הודיעו כבר על בוא האשמורה האחרונה.

ברגע הראשון לא יכול להיזכר איפה הוא נמצא. כולו היה רטוב מטל הלילה ושיניו דא לדא נקשן. רעיון חלף במוחו: אולי חולם אני? קרא בקול לאשתו — וללא מענה, ניסה לעמוד על רגליו ולצעוד, אבל כמעט שנפל והיה מוכרח להיאחז בכותל. בקושי רב בא עד הדלת ולתמהונו הרב מצאה כשהיא פתוחה ונרתע לאחור — ופתאום נזכר הכול.

עם היכנסו הביתה הוציא את תיבת־הגפרורים מכיסו וחפץ להדליק את העששית, אבל היו רטובים מהטל ולא נדלקו. הוא אמר להתקרב אל המזנון ולהוציא משם תיבת-גפרורים אחרת, אבל מייד התחרט. פני אשתו רחפו לנגד עיניו. הלך וגשש באפלה עד אשר בא אל המטה ונפל אליה כנטול־עופרת.

עד אור הבוקר התהפך מקור ומחום. הנה הרגיש קור גדול והנה חם לו עד כדי זיעה. עם כל הסחרחורת שחש בראשו הרגיש, כי עליו להתכסות היטב בכדי שלא להצטנן. בדעתו היה גם לרדת ולהביא את החומץ ולהת־משח בו. אבל בן־רגע שכח בדבר והתחיל מדבר מתוך חום: על מה לא דיבר? דיבר וצעק בקול והתווכח עם אשתו ובניו: „מדוע עפו להם והש-אירו את הקן ריק?...“

:: :: ::

בראות הפועל כי היום גדול והפטרון לא נראה כל הבוקר בחצר, התקרב אל ביתו להיוודע פשר דבר, את הדלת מצא פתוחה וזה הגדיל עוד

יותר את תמהונו. משדפק פעם ופעמיים ולא נענה, נכנס ומצא את הירש מירלין כשהוא שוכב דומם ובעינים עצומות. העירו וניסה אליו דבר, אבל התשובה היתה שלא ממין השאלה. הלך וקרא לשכנים, וכשבאו ומצאו כי כולו בוער מחום, הבהילו את הרופא והלה רשם לו כמה סמי מרפא וציווה לשים שלפוחית קרח לראשו.

לאחרי כמה ימים, כשפקח את עיניו וראה את אשתו ניצבת ליד מטתו, רצה להיוודע מפיה מה שקרה, אבל היא ביקשה שלא יחשוב על דבר, עד אשר ישוב לאיתנו.

משהבריא ונודע לו מפי אשתו והשכנים מה שעבר עליו — התחילו דמעות נוזלות מעיניו, כעדשים לגודל.

— ראה נא גם ראה — לחש שכן על אוזן חברו — איך שהלה ירא מפני המוות.

אזניו של הירש מירלין קלטו את דבריו וענה מתוך אנחה כבדה:

— טעות היא בידך, לא על זה אני בוכה, לא על זה...

רווק לכל ימי חייו

אחרי כשלונו הגדול לא חשב אברהם-איסר יותר על נשואין. לשווא היו דברי מוסרו של אביו, ללא־הועיל עקיצותיו של השותף הטבח ושדכן העיירה הסמוכה גם הוא התיאש סוף־סוף ממנו ועזבהו לנפשו, וכך נשאר רווק לכל ימי חייו.

אברהם-איסר הנהו כבן חמשים. קומתו ממוצעת, פניו מביעות טיפשות ומהן מציצות שתי עינים בולטות, מימיות, פיו פעור תמיד, כאילו התכונן להגיד דבר־מה, אבל שתקן הוא מטבעו. מרגיש הוא בטלות מרובה בפני אנשים ובהיפגשו עם מישהו והלה שואל אותו דבר-מה, יישאר עומד מבוהל, פניו נמסכות אודם וידיו נעשות לו כמיותרות. רק בעבור רגעים מספר יתאושש ומתחיל לגמגם דברים אי-מובנים. פרט למקרים נדירים, שמכיוון ופתח את פיו שוב אינו סוגרו. הוא ממטיר אז מבול של דברים בלשון־הטבחים שדבקה בו משותפו. ממנו בא לו גם אופן הליכתו: מרכין בשעת מעשה את גבו, פוסע אטיות ומטלטל את ידיו אנה ואנה, כשהוא תפוש כולו במחשבות טבחיות.

:: :: ::

לארץ החדשה היגר אברהם־איסר ביחד עם אביו ואמו החורגת, ולאחר שנה שלימה של עבודה גסה אצל אחרים התישב במושבה חדשה של היק"א, ושם עשה היכרות עם לאה'צי בת השכן הגליצאי וגם התאהב בה ויצא מאהבה זו וידיו על ראשו.

גלמוד ונעזב הרגיש אברהם-איסר את עצמו במקומו החדש. הכול,

הטבע והאנשים התנכרו לו והגרוע בזה קינן בצחוקה של בת השכן למחסן, ששימש להם דירת־ארעי בעת הראשונה. לאה'צי, עלמה בת שש-עשרה שנה, בעלת פנים עגלגלות ועינים ירקרקות, פקחיות. בראותה אותו בפעם הראשונה פרצה בצחוק אדיר, שהביאו לידי מבוכה והדבר הלך ונשנה מדי היפגשו עמה. כל התאמצויותיו להתרחק ממנה עלו בתוהו. לאה'צי צפה ועלתה לנגד עיניו בכל אשר הלך וגם הציקה לו בשאלות־סתם, כשהיא כולה צחוק למראה מבוכתו הגדולה.

אבל כל זה כאין וכאפס לעומת אותו המאורע שבליל הראשון של פסח. גשמי החורף הארגנטינאי הקדימו הפעם והפריעו את גמירת בנין הבתים ובעל כרחן נאלצו שתי המשפחות השכנות לחוג את פסחם במחסן. זו היה מין קומונה זמנית. בקושי רב הביאו מהעיירה הסמוכה מצות ובשר, פרשו מפה לבנה על הארגז הגדול, ששימש להם לשולחן, הנשים ברכו על הנרות והגברים התפללו תפילת־הערב וערכו ביחד את הסדר. הראשון קידש על יין־הצמוקים אביו של אברהם-איסר, אחריו אבי לאה'צי והגיע תורו של אברהם־איסר.

בברכיים כושלות ניגש אל השולחן, מזג את כוסו ואמר להתחיל בקידוש ומעשה־שטן צמחה לאה'צי כמו מן הארץ ועמדה לעומתו. אברהם־איסר התחכם לה ועצם בכוונה את עיניו בכדי שלא להיפגש עם מבטה הסוקר והתחיל מגמגם למחצה:

„סברי מרנן ורבותי..."

ההקדמה עברה בשלום, אבל כיוון שהגיע לברכה הראשונה ולאה'צי הרגישה במבטאו הליטאי המוזר, פרצה בצחוק מרעיש אזנים.

את הקידוש לא גמר. הכוס נפלה מידיו ונשברה וכנידון ברותחים עזב במרוצה את המחסן. האב והשכן יצאו לחפשו ולא מצאוהו.

אברהם־איסר סבב בחוץ עד בוש ושב אל המחסן כשכבו כבר את העששית.

:: :: ::

מן הערב הוא שקע אברהם-איסר במחשבות. בכל אשר הלך ובכל אשר ישב וגם על משכבו בלילות לא זזה מלפני עיניו תמונתה של לאה'צי, ונדמה לו, כי שומע הוא את קולה... את צחוקה... ולמרות מה שלמראה צחוקה הסמיקו פניו עד למטה מצווארו, בכל זאת השתוקק דווקא להיות קרוב אליה. אברהם־איסר בן העשרים ושתים, שירא קודם להעלות שם

אשה על שפתיו, הרגיש פתאום בדבר שלא ידע לכנותו בשם, אבל ידוע ידע, כי יש לו שייכות אליה... אל בת השכן...

נתגלגלו הדברים והשכן למחסן נהיה גם שכן לשדה ואברהם-איסר נפגש עם אה'צי כמה פעמים ביום: בשעת החליבה, ניהול הסוסים למרעה והבאת העגלים מן השדה. היא, לאה'צי, היתה הגדולה בביתה ועזרה לאביה בעבודתו.

בימים הראשונים השפיל אברהם־איסר את עיניו מדי עמדו במחיצתה, אבל קמעה־קמעה התרגל אליה וגם לסביבה והתחיל להשיב על שאלותיה, ומזמן לזמן התגבר על ביישנותו ופנה גם אליה בשאלה. ביחוד גדל אשרו כשנזדמן לו לעזור לה במשהו...

לא יצאו ימים מרובים ואברהם־איסר התחיל יוצא ונכנס בבית השכן. כל היום עבר עליו בעבודה קשה ומפרכת את הגוף, אבל עם שקיעת החמה רחץ את פניו, ענד לצווארו את סודרו הלבן וסר לבית השכן וישב שם שעה ארוכה. כל הזמן לא הסיר עין מלאה'צי. הקשיב לכל הגה שיצא מפיה ולכל בת-צחוק שנראתה על שפתיה גדל ורחב לבבו.

:: :: ::

התקווה גמלה והלכה.

באחד הערבים סר אברהם־איסר לבית אחד האכרים למסור לו פיתקא מאביו ומצא שם את לאה'צי. הזמינו גם אותו אל השולחן לשתות „מאטה" בחבורה, אבל השתמט באמתלה ונפרד ואמר ללכת הביתה. פתאום פנתה אליו לאה'צי בשאלה:

— הולך אתה מזה ישר לביתך?

— כן, — לא אחרה תשובתו.

— ובכן, נלך יחדיו.

מופתע מהצעתה השפיל אברהם-איסר את ראשו ארצה, בכדי שלא להיפגש במבטי הנוכחים. לאה'צי נפרדה בקול, נפרד גם הוא ושניהם יצאו את הבית.

הערב היה יפה ונעים. טבול ומרוחץ נשקף הירח באופק המזרח ושפך את אורו הזך על פני המושבה הנרדמה. רוח קריר נשב ופיזר לכל עבר את היתושים המטרידים והאוויר השקוף היה מבושם כולו בריחות האספסת הפורחת. אברהם־איסר הרגיש את עצמו במצב־רוח מרומם ומשכר ולבו

כמעט שהתפרץ מאושר. מבלי לחשוב על מה שהוא עומד לעשות חיבק פתאום את בת־לוויתו, לחץ אותה אל לבו ונשק לה על פיה.

זו היתה הנשיקה הראשונה לאשה בחייו.

נבהלה כולה התחמקה לאה'צי מזרועותיו וטרם פתחה את פיה לנזוף בו, נעלם מעיניה ורץ כל עוד נפשו בו לביתו.

אברהם־איסר סבב בחוץ עד בוש ושב אל המחסן כשכיבו כבר את ושכב במיטתו. איש לא ראהו בהיכנסו.

הראשון שהרגיש בו היה האב. הלה נכנס החדרה לחפש דבר-מה ומצאו שוכב על מטתו. על שאלתו לסיבת שכבו בלי לאכול תחילה ארוחת-הערב, לא קיבל כל תשובה.

כשבוע התחלה אברהם־איסר ולא נראה בחוץ. מאורע אותו הערב גזל כאתו את כל מנוחתו ושאלה ניקרה במוחו:

— איך אשא פני מעתה אל לאה'צי?

מוסר כליותיו הוליד בו רעיון מוזר:

— לקפוץ אולי, אל הבאר העמוקה ולשים קץ לחיי?

הרבה נלחם עם עצמו וביום השביעי קם והתלבש והחלטה בלבו:

— היא, לאה'צי, תהא אשתי!

:: :: ::

בפגישותיו החדשות עם לאה'צי לא הראה אברהם־איסר כל סימן של חרטה על מעשהו. בפעם הראשונה הפכה לו עורף, בשניה נזפה בו ובשלישית התפייסה, אבל בתנאי, שלא יהין לחזור על משוגתו פן תגרשהו מעל פניה...

אברהם־איסר התחיל מבקר שוב בבית השכן ובילה שם שעות שלימות בשתיית „מאטה" בחבורה ובשיחות. מאז הערב נעלמה כמו כל ביישנותו בפני אנשי הבית. ביחוד הרגיש בו את עצמו כבן־בית מיום שהכניסו אביו בשותפות עם טבח המושבה. אמנם פרשה חדשה של עינויים נתווספה לו עם שותפות זו. הטבח שהיה אדם גס מטבעו העבידו בפרך וגם העליבו בפני אנשים על כל צעד ושעל. אבל אברהם־איסר נשא את עינוייו בדומיה, מדעתו, כי בקרוב יוכל לפרנס אשה ובנים, והעיקר, שבערב יסור אל בית השכן ויהיה קרוב אליה, אל לאה'צי...

אבל מצב רוחו זה חלף חיש ולא היה, מדי היכנסו לבית השכן ומצא שם איש זר. לא רק שלא פתח אז את פיו ולא השתתף בשיחה, אלא ישב

דומם על הספסל הארוך, פניו לבשו קדרות והידים נעשו לו כמיותרות. וכשקרה והזר פנה אליו בשאלה, החווירו והסמיקו פניו חליפות, עיניו הביטו פרא ובמקום תשובה גימגם דברים אי-מובנים...

מבוכתו הגדולה בפני אנשים זרים עוררה אליו רגשי רחמים בלב לאה'צי ולא רק שחשה לעזרתו במקרים כאלה, אלא הפכה מבלי משים לאפיטרופסו: רשמה אותו לחבר בספרית המושבה, נסעה עמו לנשפים הספרותיים והטיפה לו תכופות מוסר על ביישנותו המופרזה.

אברהם־איסר ראה את אפיטרופסותה זו כהסכמה מצידה להינשא לו וגם התכונן לדבר עמה גלויות. אבל מדי פתחו בשיחה כאילו הרגישה בחפצו והסבה אותה לנושא אחר.

— ומה יהיה — התגנב חשד בלבו — אם לא תחפוץ בו ותתאהב באחר?

— היה לא תהיה! — לא אחרה תשובתו — ואם תשיב את פני ריקם אקפוץ אל הבאר או אתלה את עצמי על הכלונס אשר ליד בית-השחיטה.

:: :: ::

החשד הוליד את הקנאה.

באחד הערבים נסע אברהם־איסר עם לאה'צי לחגיגה ספרותית שערך נוער המושבה. עם גמר התכנית והכול התכוננו לעזוב את האולם, התחיל אחד צעיר לספר סיפורים מבדחים, שמשכו אליהם את לבות השומעים וקול צחוקה של לאה'צי נשמע בכל האולם. בו, באברהם־איסר, לא השגיחה כמעט והוא ישב לו בקרן זווית נרגז כולו ונושך את צפרניו מכעס והביט בעינים מלאות דם לצד המבדח. מזמן לזמן התרומם מעל כסאו, מוכן לקפוץ עליו ולקרעו כדג. אבל איזה כוח נסתר עיכב אותו וישב על מקומו ופתאום קם ויצא את האולם.

בכלות הצעיר מסיפוריו ראתה לאה'צי לתמהונה הרב והנה אין בן-לוויתה באולם. יצאה החוצה והתחילה לקרוא לו בקול — ואין עונה. רגע־קל עמדה על מקומה והקשיבה לדמי-הליל ופתאום הגיע לאזניה קול־יבבה חנוק. הלכה אחרי הקול ומצאה את אברהם־איסר יושב תחת אחד השיחים וממרר בבכי.

— מה לך? — קראה אליו בבהלה — הלא הגיעה השעה לשוב הביתה!

אברהם־איסר קם מעל הארץ, אסר את האסדה ושניהם עלו עליה ונסעו הביתה.

בכיו והתיפחותו שלאחריו, נגעו עד לב לאה'צי ופנתה אליו ברוך בקולה:

— מישהו העליבך?

במקום תשובה פרץ אברהם-איסר שוב בבכי וכולו רועד מהתרגזות הוציא מפיו מלים מקוטעות:

— כש—ש—שם ש—ש—א—ני יהו—הו—די; ארו—רו—צץ את גולגלתו!

— את גולגלתו של מי תרוצץ ובעד מה? — שאלה לאה'צי נרעשה כולה.

— של הצעיר! — ענה כמעט בצעקה — ובעד זה שצחקת אליו כל הערב.

ותכף לזה הוסיף:

— רצוני שתינשאי לי!

לפתע הוחוור לה הכול, וחפץ עז תקף אותה להגיד לו את כל אשר בלבה, כי מעולם לא חשבה להינשא לו וכל מה שעשתה לא עשתה אלא מחמלתה עליו. אבל בכדי שלא להכאיבו במצבו זה, דחתה את הדבר להזדמנות אחרת והטיפה לו מוסר:

— הלא תיכלם! בחור בגילך אתה כשיש לו להגיד דבר־מה עליו להגיד, ולא לפרוץ בבכי כתינוק בן יומו.

דבריה הכבושים והרוח הקרירה שנשבה, פעלו על אברהם־איסר את פעולתן המרגיעה, מחה פתאום את דמעותיו ושאף רוח לרווחה. מבלי דבר דבר ותפושים כל אחד ברעיונותיו ראו את עצמם לאחר כשעה לאור עמוד השחר הבוקע ועולה ליד בתיהם.

לאה'צי אספה את חפציה ואמרה לרדת מעל האסדה. פתאום הרגישה ביד מגושמה וכבדה על צווארה וטרם שהספיקה להשתחרר ממנה, דבקו ברקתה שפתים קדחניות ובחלל נשמע הד נשיקה.

זו היתה הנשיקה השניה לאשה — והאחרונה.

רגשות בחילה וכעס כאחד השתלטו על לאה'צי. שעה קלה עמדה ושקלה בדעתה: לסטור על לחיו או לירוק בפניו? לסוף זרקה אליו מבט של בוז וקרבה אל ביתה.

::   ::   ::

למחרתו הזמין אברהם־איסר את אביו לטייל בשדה והודיע לו קצרות,

כי גמר בלבו לישא אשה ודורש ממנו להקציב לו בעתיד מחצית הריווח באטליז. באם לאו לא יעבוד יותר.

האב ששילשל כל הזמן את כסף-הריווח לתוך כים מכנסיו, קפץ לשמע דבריו כנשוך־נחש:

— לאה'צי לא תינשא לך לעולם, וממילא אין לך, לעת עתה, כל צורך בכסף.

אברהם־איסר עמד בדיבורו ולא הלך למחרת לעבודה. לא הועילו שידוליו ואיומיו של האב, ולא קללותיה של האם החורגת. הוא בשלו:

— חצי הריווח!

גם בבית השכן לא ביקר בימים אלה ולאה'צי שהיתה משוכנעת כי העגין נגמר, נתנה בלבה צדק להוריה ולידידיה שהתרו בה וחזרו והתרו, כי הבחור הטיפש יפרש את רגשי חמלתה עליו כהבטחה להינשא לו. ומה מאוד גדל תמהונה בראותה אותו באחד הערבים נכנס לביתה בפנים קורנות מאושר. למרות הקרירות שבה קיבלוהו, היה במצב־רוח מרומם ודיבר הרבה וגם הצטחק פעמים לאין מספר מחכמות עצמו. לאה'צי, שישבה כל הזמן ועיינה בעתון, הרגישה כי המשבר מתקרב.

השעון השמיע שעת העשר, עשר וחצי, אחת עשרה. אנשי הבית הלכו לישון ונשארה עמו רק לאה'צי. אבל גם היא קמה לאחרי רגעים מספר מכסאה והתחילה לפהק בקול, לאות, כי הגיעה שעתו ללכת.

אברהם־איסר אבד פתאום את עירותו הקודמת, עיניו התחילו תועות בחלל־החדר וידו הימנית מיששה באחד מכיסיו. ניכר היה כי ברצונו להגיד דבר־מה, אבל חסרות לו המלים המתאימות.

לאה'צי היתה הפותחת:

— רצונך דבר־מה! — שאלה בטון רציני.

— כן, — ענה אברהם-איסר באי־בטחה בקולו. — בואי בטובך החוצה ואגידך.

פחד נפל עליה, אבל התאוששה, פתחה את הדלת ויצאה ראשונה. אחריה הלך אברהם־איסר.

הוא אמר לסגור אחריו את הדלת, אבל לאה'צי פקדה עליו להשאירה פתוחה ואמרה בקול מצווה:

— הגד מה שבפיך!

נבהל מהטון שלה עמד אברהם־איסר על מקומו כאובד־עצות. לסוף התגבר על עצמו, תחב את יד ימינו לתוך כים מכנסיו והוציא ממנו שטר כסף והגיש לה:

— הא לך, לאה'צילה את זה, וכשתהיינה לי מאתים פיזות במזומנים ניכנס לחופה. מעתה גם אני שותף לרווחים באטליז!

— מה אמרת? — הרעימה עליו לאה'צי בקול — עם מי תיכנס לחופה? — ובדברה זרקה את השטר אל פניו, נכנסה הביתה וסגרה אחריה את הדלת.

אברהם־איסר הרגיש כי ברכיו כושלות־כושלות ופתאום נפל אל העץ הסמוך ובכי יתום נשמע למרחוק בדמי הליל...

סתם־פטפטן

ה„גאוץ" קאמפומר בא אל המושבה היהודית א. בראש זקוף, ולא כקבצן מחזר אחרי עבודה. ימים ושבועות שלימים התנהל משא־ומתן בכתב בינו ובין אדוניו החדשים, וכמעט שלא נכשל בשל אמצעי־הנסיעה. אבל סוף־סוף ויתר הלה: בנו בעצמו ובכבודו נסע בעגלתו והביא את קאמ־פומר עם ה„צ'ינה" שלו ואת ילדיהם ומטלטליהם.

— אטו נטרפה עליו דעתו, שיסכים להיטלטל עשרות קילומטר בעגלת־משא פשוטה?

כל תקיפותו של קאמפומר נשענה על עברו המזהיר: פעמיים שירת בתור „מיליקו" וכחפץ־טוב, כשריד עתיק רב־ערך שמר את מגפיו הצהובים ופנס־החשמל שנשארו לו מן הימים הטובים ההם:

— אדרבא יראו הבריות ויווכחו, כי אמת בפיו!

:: :: ::

קאמפומר לא קיווה מראש ולא עלתה על דעתו למצוא במקום מגורו החדש, „פאלמאר", גם קרובי־משפחה וגם מכרים לעשרות. הוא עוד טרם הספיק לנער את אבק־הדרך מעל רגליו וכבר עשה היכרות עם כל ה„גאו־צ'ים" של הסביבה והתידד עמהם, ואגב שיחה על כוס יין נודעה לו קירבת משפחה עם הרבה מהם. עם האחד יש לו דוד משותף ועם השני דודן, וזה הוא שני שבשלישי עם ה„צ'ינה" הקודמת שלו ולהם קרובים בכל הסביבה. ואותו הדבר במכרים. לא היה „גאוץ" שלא הכירו. ביחוד שמח על פגישתו עם פידרו הגיבן. אך נתן את עיניו בו ושמו עלה על שפתיו:

— שמך פידרו?

— כן, קלעת אל המטרה!

— אם אינני טועה — התגרד בקדקדו — פגשתיך על נהר „ברא גאדה", כשאתה נוהג בקר ורוכב על אדמוני?

— טעית, במחילה מכבודך — חייך הלה — רכבתי על שחומי. ואולי? אולי הצדק אתך. אפשר שרכבתי על האדמוני, שטבע לאחרי זמן מועט ביוון-מצולה ואבד לי לעד. ואתה רכבת על שחור, הלא?

— אך זה זכרון נפלא! — קרא קאמפומר בהתפעלות. כן, רחימאי, רכבתי אז על השחור שלי, שהמנוח דון ז'אנים קנהו אחר כך מידי בעד מאתים פיזות, טבין ותקילין, בתוספת שה לצלייה.

וקאמפומר בין לגימה ולגימה וגמיעת עשן מהציגרה שלו, מספר וחוזר ומספר על פרשת בואו למקומו החדש, איך שהתרפסו לפניו אדוניו הקודמים, שלא יעזבם והפצירו בו אדוניו החדשים שיעבור אליהם והתנאים שהציעו לו ושכמוהם לא ראה „גאוץ" אחר אף בחלומו. אבל כמוהם כאין לגבי אותם התנאים שהציעו לו ממקומות שונים. ממש רבו והתקוטטו עליו כעל אבן יקרה... ולא סתם אכרים כדון איזראעל, למשל, אלא בעלי אחוזות גדולות, שרצו בו לא בתור פועל פשוט אלא בתור מנהל. ואם יאמרו האומרים: למה בחר במקום זה והעדיפו על כל השאר? — אפשר מאוד שרות שטות נכנסה בו, ואפשר לא:

— הרבו כל כך לספר בשבח „פאלמאר", עד שלבו הלך אחריו שבי.

:: :: ::

אבל כל זה אינו אלא מעין פתיחה לסיפוריו מימי הזוהר שלו, שכיוון והתחיל בהם, שוב אינו פוסק. ה„מיליקו" של היום כננס לגבי ענק הוא לגבי ה„מיליקו" של אז. טיפוס זה בכלל איננו שכיח יותר בימינו אנו. אבל, מה הוא אומר ה„מיליקו" של היום", לא רק הלה, אלא אפילו הקומיסר של היום נופל ממנו פי כמה ואולי גם שר-הפלך בעצמו ובכבודו.

— אטו מילתא זוטרתא הוא ה„מיליקו" של הימים ההם?

ואין כלל מן הצורך להפציר הרבה בקאמפומר שיגולל לפני בן־שיחו את פרשת הגבורה של הימים ההם. גומא הוא בכל רוחב חזהו מעשן הציגאר, לוגם מכוס היין שלפניו ומתחיל בסיפורי גבורות. מעשים ומקרים בגנבים ושודדים שביצעו את זוממם לא רק במחתרת ובאישון לילה, אלא גם ואולי דווקא בצהרי יום בהיר, בהפילם אימת מוות על כל אשר מסביבם.

האחד שלבו היה כלב הארי ולא נפל עליו היה הוא, המספר, הוא קאמפומר, שנהג בכולם, בלי יוצא מן הכלל ,מנהגו מאז: פרק את נשקם, עקד אותם כעגלי־מרבק, טענם בעגלה והובילם ישר אל בית־הכלא של עיר הפלך. וכך היה נוהג גם עם השיכורים שניסו להרים שאון בבתי המרזח, או התגרו מלחמת־ביניים בפגיונים, — ותמיד בהצלחה: פריקה, עקידה, טעינה בעגלה והובלה ישר אל בית-הכלא.

— תחבולה זו אחת מהמצאותיו הרבות היא, ואין לך טובה הימנה.

:: :: ::

עד כמה שלא נתפסו ה„גאוצ'ים", רובם ככולם, בהפרזה, עוררה התפארותו של קאמפומר בת־צחוק על שפתם, ושלא בפניו קראו לו בשם „גנדרן". אבל באחת הודו כולם פה אחד:

— לשון חדה לו ואופן דיבורו חלק משמן.

כי פועלם לאו מקטלי קניא באגמא הוא — הודו גם אדוניו החדשים.

בימים הראשונים לבואו יצא עם בוקר לראות בנוף ועם ערב שב, רחץ את סוסו במימי השוקת ומסרהו ל„צ'ינה" להאכילהו ולהשקותו, ובעצמו סר לבית אדוניו. כניסתו היתה מדי פעם בקשר עם עבודתו שיתחיל בה, לפי דבריו, מחר ובמאוחר מחרתיים, ותכף לזה עבר לסיפוריו. לאדוניו הלא קרובי-משפחה במקום מגורו הקודם של קאמפומר והרבה מכרים, ומי כמוהו בקי בפרטי פרטים מחייהם והרפתקותיהם. יודע הוא גם את חלקי הבשר המותרים לאכילה ליהודים והאסורים להם, וכי לאו כל אדם מישראל רשאי לשחוט, חוץ מ„הקורא" ומחקה את כל התנועות, שהלה עושה בשעת השחיטה.

— בעל־דרשן גמור! — נהנו ממנו אדוניו והתפללו בלבם: — הלואי ולא יפול ממנו הפועל שבו.

:: :: ::

קאמפומר לא התחיל תכף בעבודתו, מפאת עייפותו הרבה מטילטול הדרך — כך התנצל בפני האכר — ואך יחליף כוח יראה ממש נפלאות. הוא קאמפומר מה שהוא חורש — חרישה שמה, באשר איננו עושה את מלאכתו רמיה. ואותו הדבר גם בנוגע לזריעה. ירדו תכף לאחריה גשמי־ברכה או לא, הזרעונים שיזרע לא יאבדו בין כך ובין כך ומריח מים

ינבטו ויפריחו ויעשו פרי. ואם תאמר, כי כל כוחו אינו אלא בחרישה ובזריעה, אינך אלא טועה ומטעה. בקי הוא בכל איברי המחרשה והמזרעה ואינו נזקק לעזרת אדם במקרה של שבירה או איזה קילקול שיהיה, ולא זר לו גם הרכב מכונת הדישה. הער אותו משנתו ויגדך. הוא קאמפומר יודע על בורין את המכונות החדישות ביותר ואת טיבה של כל אחת מהן. כך יודע הוא, למשל, כי אם מכונת מק־קורמיק טובה לחיטה, טובה ה„דירינג" לפשתה.

— לכשכזה אני צריך זה מזמן! — חשב האכר בלבו וחיכה בקוצר רוח שיגש הלה לעבודתו.

:: :: ::

שהיותיו הרבות של קאמפומר ודחיותיו מיום ליום לא ישרו בעיני האכר, שכמו להכעים התכונן לזרוע בשנה ההיא כפליים מאשר בקודמות לה, ואף הזמין לתכלית זו מחרשה נוספת.

ניסה האכר דברים אל קאמפומר ובראותו כי הלה עומד בדחיותיו, אמר להשפיע עליו ע"י ה„צ'ינה", שמעבודתה — כביסת הלבנים וחליבת הפרות שבעה אשתו רצון.

— בשלמה מאחר בעלה לגשת לעבודתו? אם תאמר חולה הוא — הלא אין בפניו ניכר דבר.

לתמהונו הגדול נוכח האכר, כי משחית הוא את דבריו על אזנים לא שומעות. ה„צ'ינה" לא רק שלא הבטיחה דבר, אלא מדי הזכירו בפניה את שם בעלה רעדה מפחד.

אשר לו, לקאמפומר, כל עוד ושאלות האכר ריפרפו ונגעו ולא נגעו בכבודו, לא ראה את עצמו נעלב ומצא גם מחובתו להתנצל:

— בוודאי שהצדק עם הפטרון, אבל מה אעשה ולא הבראתי עדיין די צרכי? כשאבריא אמלא את אשר החסרתי עד היום...

משפקעה סבלנותו של האכר והתחיל להציק לקאמפומר, לא עצר הלה ברוחו וענהו ברורות:

— אעבוד לכשארצה. ועוד: בקשתי וגם דרישתי, שלא להגיד לי יותר דבר וחצי דבר בענין זה, שהיה לי כבר למעמסה...

:: :: ::

החשד שהתגנב בלב האכר, כי קרובו המליץ על קאמפומר מרצונו להיפטר ממנו, נראה לו מיום ליום למאומת יותר. עד כמה שלא היתה ה„צ'ינה" זהירה בלשונה, גילתה לאט־לאט את סוד דחיותיו של בעלה:

— הוא, קאמפומר, מוכשר לכל עבודה שתהיה. אבל דא־עקא שאיננו יכול לשבת בבית. כל מאווייו לנסוע ולהרבות בשיחה.

לפתע התחיל קאמפומר להיעדר מה„ראנצ'ו" לימים ולשבועות. לשווא ניסה האכר להיוודע מפי ה„צ'ינה" על מקום לכתו. על כל שאלותיו ענתה קצרות:

— איני יודעת.

אבל מה שלא חפצה לגלות ה„צ'ינה", נודע לו מפי ה„גאוצ'ים":

— נשכר הוא לנהג בקר ל„פריגוריפיקה" שבסמוך לעיר קולון...

סוף־סוף התיאש האכר מעבודתו של קאמפומר והתחיל לטכס עצה, איך להיפטר ממנו ולקבל אחר במקומו.

:: :: ::

באחד הבקרים, אך גמרה ה„צ'ינה" לחלוב את הפרות, ניגש אליה האכר וציווה לה למסור לבעלה, שיפנה בלי איחור את ה„ראנצ'ו" בכדי שלא ייאלץ לאחוז באמצעים ולגרשו בעל כרחו:

— כל הטרחא שטרח להביאם לא היתה אלא לרגלי העבודה המרובה המחכה לידים חרוצות והואיל והתיאש כבר מעבודת בעלה, רצונו שילך לו.

כל עוד ובדברי הפטרון לא היה משום איום — לא מסרה אותם ה„צ'ינה" לבעלה, אבל מכיוון ששמעה מה שמעה, לא אחרה מלמסרם לו תכף לשובו מדרכו:

— הפטרון דורש במפגיע שנפנה לו את ה„ראנצ'ו"!

קאמפומר מסר לה את סוסו וציווה אותה לרחצו ולהאכילהו ולהש־קותו, ובעצמו סר כשכולו זועף ומרוגז לבית אדוניו.

האכר ומשפחתו אך זה ישבו אל השולחן לארוחת־הערב, והנה נשמעו דפיקות בחצר.

— מי שם? — שאלה אשתו, שבאה מהמטבח עם תבשיל בידה.

— אני, — ענה הדופק עזות — אני קאמפומר שנתכבד בתואר „מי־ליקו", פעמיים.

בעלת־הבית העמידה את התבשיל על השולחן והזמינה אותו להיכנס. קאמפומר עד כמה שלא בערה בו חמתו התאמץ להסתירה וברך את

המסובים ב„ערב טוב" ו„תנעם לכם אכילתכם", ישב על כסא והתחיל לספר כדרכו על דא ועל הא, כאילו לא נפל ביניהם דבר. אבל בראותו כי דבריו אינם עושים כל רושם — עבר להתלוצץ ביהודים:

— פחדנים שכמותם! יראים הם את הדם ואת הסכין כירוא את השד!

לאשרו של קאמפומר ולשמחת הוריו עוד טרם שב מעבודתו בצבא הבן הצעיר, שהראה לא פעם את עוז זרועו ל„גאוצ'ים", והם עשו את עצמם כלא־שומעים.

שעה ארוכה ישב קאמפומר והתלוצץ ופתאום קם ופנה ללכת, אבל בדרכו על סף־הבית כאילו נזכר בדבר־מה וזרק מבעד לשפתיו החיוורות כסיד:

— ברצונו לבקש את הפטרון, שלא להציק ל„צ'ינה" שלו בדברים, ואם יעבור ויציק אז יראה לו את כוחו. בעניני חוק ומשפט אינו זקוק לעזרת איש: — לא בכדי שרת בתור „מיליקו"! ועוד:

— בל ישכח הפטרון כי הוא גר בארץ ובן בלי מולדת!

:: :: ::

למחרתו ציווה קאמפומר ל„צ'ינה" לחפור במעדר על יד ה„ראנצ'ו" כאמתיים ולזרוע שם שום ובצלים, ובשיחותיו עם ה„גאוצ'ים" גילה להם את הסוד, כי מעתה לא יזיזוהו ממקומו, לא ה„אלקלדה" ואף לא השופט העליון, כי החוק אומר מפורש: בצל או שום כי תזרע על יד ה„ראנצ'ו" שלך, או כל מזרע־ירק שיהיה, אין בכוח הרשות להזיזך ממקומך עד שייבשל וייקטף, והוא קאמפומר, חזקה עליו, כי לא תכלינה ירקות מגינתו. ולא עוד: הוא, קאמפומר, יעשה את הדרוש להישאר ב„ראנצ'ו" לא פחות משלוש שנים רצופות וכך יזכה לבעלות גמורה על ה„ראנצ'ו" וגם על ארבעת ההקטרים שמסביבו: הקטר לכל צד...

משהגיעה התפארותו זו לאזני האכר, לא החמיץ את השעה ונסע בו ביום לה„אלקלדה" שבעיירה הסמוכה, להיוודע מפיו עד כמה מן האמת יש בדברי קאמפומר. הלה עיין ארוכות בספר־החוקים, הקמיט את מצחו ולבסוף הודיע לו, כי אם אמנם לא יגיע לזכות בעלות על ה„ראנצ'ו" ועל הקרקע שמסביבו, אפילו על ידי ישיבה של עשרים שנה רצופות, מקנה לו זריעת מטר אדמה אחד את זכות הישיבה עד שייבשל הפרי, אבל, אם

בדרך חוקי קשה אמנם לגרשו, ינסה לדבר עם הקומיסר בענין זה והוא יודע כבר את אשר עליו לעשות בכגון דא...

האכר אמר לנסות אל קאמפומר דברי שידול לפני אחזו באמצעים, ולמחרת היום, בראותו אותו רוכב אל החצר יצא לקראתו וברכו לשלום:

— יואיל נא להגיד לו: במה צפון סוד בחרותו? הלא לפי דבריו מגיעות שנותיו כבר לשבעים, ומה מעשה עשה שאין לזקנה שליטה עליו? ולא זו בלבד, אלא: — איפה השיג את סוסו, שיצא לו שם בכל הסביבה כולה?

לשמע דברי הפיוס והשידול שכח קאמפומר כמו, כי הלה רוצה להיפטר ממנו, והתחיל להתפאר כדרכו:

— את סוד הבחרות גילתה לו מכשפה בתנאי ובהתראה מוקדמת, שלא יגלהו לאיש, פן יבולע לו ויזקן כאחד האדם וסר כוחו ממנו, ואשר לסוס — הכול מודים כי עולה הוא על כל סוסי המקום ואולי גם של כל הסביבה כולה. לא בכדי מציעים לו בעדו סכומי כסף עצומים וגנבים אור־בים לו מכל צד.

קאמפומר, שהיה באותו רגע גם מבוסם קצת, נתרשם כל כך ממחמאות האכר, עד אשר עבר לבקש סליחה מאתו בעד עיוותותו נגדו, ונשבע לו, כי לא יאוחר מעשרה ימים יפנה את ה„ראנצ'ו" מרצונו הטוב:

— עומד בדיבורו הוא מאין כמוהו, ואם אין הפטרון מאמין לו יכול הוא לשאול עליו את מיטיבו ואיש חסדו דון ז'אנים. חבל, חבל שהלה הלך כבר לעולמו. ועוד: אם ברצון הפטרון, הרשות בידו לקבל תכף ומיד פועל אחר במקומו. ואשר לדירה — נכון הוא להקצות לו פינה בה„ראנצ'ו".

:: :: ::

האכר קיבל לעבודה „גאוץ" אחר והכנים אותו לפי שעה למחסן־התבואה וחיכה בקוצר־רוח שקאמפומר יקיים את שבועתו.

משעבר מועד עשרת הימים וקאמפומר לא מילא את הבטחתו, שלח האכר להתרות בו ע"י ה„צ'ינה" שאם לא יפנה את ה„ראנצ'ו" עד למחרתו מרצונו, יפנהו מאונס.

לשמע ההתראה החדשה קפץ קאמפומר כנשוך־נחש ונפל לבית האכר בשצף־קצף:

— הלא באשמתו צריך הוא לנוד על פתחי בעלי האחוזות לבקש עבודה, כי את עבודתו שלמענה הטריחו ממרחקים נתן לזרים!

זו ועוד אחרת:

— אם יתעקש ה„רוסו" וידרוש ממנו לפנות דווקא את ה„ראנצ'ו", יתעקש גם הוא, קאמפומר, וישב בו כמה שירצה, ונוסף לזה ידרוש ממנו

פיצויים בעד כל הנזקים שגרם לו וגם את עור הכבשים שגנב ממנו פועלו החדש, בן הזונה, בלילה העבר...

גם קאמפומר וגם האכר לא השגיחו בשעת-מעשה בבת הפועל החדש שקששה עצים להסקה לא רחוק מהם. ומה נפתעו בראותם את אביה, שהו־פיע פתאום לעיניהם בפגיון ארוך בידו ושואל בזעף:

— בשלמה, — הראה בידו השמאלית לצד קאמפומר — בשלמה ולמה הזכיר הכלב המצורע הזה את שמי לגנאי?

הפועל ה„גאוץ" לא נתן להם שהות לתמוה הרבה וקרא בקול לקאמ־פומר:

— התגונן, אם תוכל!

קאמפומר שהרגיש בסכנה הנשקפת לו, פסע לאחוריו שתי פסיעות ואמר כמו להוציא מחגורתו את פגיונו, אבל ידיו לא נענו לו.

— התגונן — שנה ה„גאוץ".

קאמפומר עמד בלי נוע.

— הלא מדברים אליך, ארור! — שילש לו.

קאמפומר, תחת להראות לו את כוחו נפל לרגליו וחיבקן בזרועותיו, כשהוא מתרפס כולו:

— סלח, אחא, סלח!

בן־ריבו השתחרר ממנו בקצף, הכה בפגיונו בארץ וזרק עליו מבט של בוז:

— פחדן!

ראה ה„גאוץ" כי גם לשמע כינוי־גנאי זה קאמפומר אינו קם ואינו מגיב, הוציא את פגיונו מן האדמה והשיב אותו אל תערו, ירק לצד קאמ־פומר ושב לעבודתו. בעבור רגעים אחדים קם קאמפומר מעל הארץ, עלה על סוסו ודפק בו בחזקה ומבלי הגד דבר נעלם מעיני האכר.

:: :: ::

למחרת, עם עלות השחר, באה עגלה רתומה לשלושה סוסים ובה הוטענו כל מטלטליו של קאמפומר וגם ה„צ'ינה" ובניה עלו וישבו בה ונעלמו מן המושבה. הוא בעצמו לא בא ועקבותיו לא נודעו.

התרפסותו של קאמפומר לפני בן־ריבו ובריחתו מן המושבה היו זמן רב לשיחה בפי ה„גאוצ'ים", ולא רק שלא נדו לו, אלא בזוהו בלבם ואת כינויו הקודם „נגדרן", שינו מעתה בכינוי חדש:

— „סתם-פטפטן!"

י ד ה ב כ ו ל

עם תחילת האשמורה האחרונה מתהפכת דונה לולה על משכבה, שוכבת רגע ופתאום קופצת היא כנשוכת-נחש: מכסה בחרדת-אם את בעלה בשמיכה, מתלבשת ויוצאת בלאט החוצה להסיק אש ולשפות את הקומקום הכרסתן לשתיית ה„מאטה".

לופז, — כך נקרא בעלה בפיה, אבל ידידיו ומכיריו קוראים לו בפניו ושלא בפניו „דון לופז", — מרגיש ואינו מרגיש בנגיעה הקלה בגופו ורוטן לעצמו דבר־מה, כאילו אמר להבריח יתוש מטריד, ועוד טרם התהפך על צדו השני ושקע בשינה עמוקה, שנת־שחרית, עומדת כבר דונה לולה למראשותיו עם קומקומה הקטן ביד ומתחננת אליו כאל בן־טיפוחים:

— תשתה „מאטה" לופז?

לופז מתהפך על צדו השני ועונה מתוך רוגז:

— תני לי לישון!

דונה לולה גומאת בטטרוסה המכוסף את ראשוני מי ה„מאטה" המרים, ומעירה אותו שוב.

— בחסדך, לופז, שתה וינעם לחכך.

— תני לישון! — אומרים לך — נוהם לופז בחרי-אף.

אבל דונה לולה אינה מרפה ממנו:

— לא ישנת היטב, לופז רחימאי, וגם השתעלת ובוודאי ניחר גרונך. קום ושתה ואחר כך תישן כחפצך.

לופז אינו יכול להיזכר על שום השתעלות מצדו. להפך. שנתו ערבה לו מאוד, אבל כיוון שהעירתו וריח ה„מאטה" עלה באפו, מפהק הוא להנאתו וחוזר ומפהק ויושב. דונה לולה מציגה את הקומקום על השרפרף,

אוחזת את מטפחת־הצמר ועוטפת בה את חצי גופו העליון ושניהם יושבים איש מול רעותו וגומאים „מאטה", עד תום המים בקומקום.

:: :: ::

עם עלות השחר. בכל ה„ראנצ'ים" שמסביב שקועים עדיין בשנת ודונה לולה מהלכת כבר מאחד לשני, מציצה בחורים ובסדקים וכרגע נודעו לה כל החדשות שנתחדשו במשך הלילה: פידרו שתה לשכרה במס־באה עד בוש, כואן לן בכלא, אנכליקה עשתה כיווני-חן לכל עובר ושב וצ'ונה בת החמש-עשרה נעלמה עם אלמוני, ולבה אומר לה, כי יד פועל היהודי הזלדקן באמצע. בימים האחרונים ראתה אותו כשהוא מסתובב על יד ה„ראנצ'ו" של אמה ומציץ אליו בסקרנות רבה. לאו תינוקת בת יומה היא, דונה לולה, ועוד טרם נולד האיש שיוליכנה שולל:

— מה נתרחש בסביבה והיא לא תדע, ומי יכול להסתיר דבר ממנה?

לאור היום המתבהר והולך קמות ה„צ'ינות" לעבודתן, ומעשה־שטן: כמו מבטן האדמה צמחה פתאום אורחת לא־קרואה זו ומוסרת בנשימה אחת את כל חדשות היום.

לא מתמול ולא משלשום, אלא מאז זוכרים אותה — כזה הוא סדר יומה, ובכל זאת לחידה הדבר בעיני כל יודעיה: מאין ואיך נודעות לה כל החדשות? הלא על יד כל „ראנצ'ו" ישנם כלבים השומרים עליו, ומלבד זה נזהרים בה גריו שלא לגלות לה דבר — ולשווא. אין סוד כמום מפניה, כאילו עוף השמים יוליך לה את הקול...

:: :: ::

בימות החמה כבימות הגשמים, מתאמצת דונה לולה לגמור חלק מעבודת יומה לפני בוא החולב. גבירותיה, שכולן כאחת מיהודיות העיירה הן, עד כמה שאין דעתן נוחה מזריזותה זו, אינן מעיזות להעיר לה דבר, ועם דפיקתה הראשונה בחלון הן פותחות לה את הדלת ונזהרות מאוד להכין לפני השכיבה את כל הנחוץ לכביסת הלבנים, דבר לא נעדר.

כל אחת מהן בפני עצמה מקללת את היום שבה התקשרה עם דונה לולה. איך שלא תכבס ותגהץ — עליהן לקבל באהבה ובלי שום תרעומות, כי אוי ואבוי לגבירה, שתהין לחפש מגרעות בעבודתה. היא, דונה לולה,

מלבד שלא תתרצה בנקל לשוב לעבוד אצלה, לא תתן לשום „צ'ינה" אחרת למלא את מקומה. לשווא כל ההתחכמויות להביא שפחה מן החוץ. חזקה על דונה לולה, שלא תנוח ולא תשקוט, כחתול ממארבו תארוב לשפחה עד שתצא כלעומת שבאה.

:: :: ::

עם צאת ה„צ'ינות" לעבודתן בבתי גבירותיהן שבעיירה, נפגשות הן בדרכן עם דונה לולה השבה כבר לביתה. נחפזת היא לזכות בחלב הראשון ואינה מתעכבת רגע. מפזרת היא, אגב־הליכה, עקיצה לאחת ומחמאה לשניה ונעלמה מן העין.

לקול צעדי גבירתו קופץ כלבלבה המנומר מעל מטתו ורץ לקראתה בנביחות מהולות אהבה וקוצר־רוח כאחד. לארוחת הבוקר. גם לופז מתחיל להינער.

דונה לולה קיבלה את החלב בתוספת בשביל מנומרה, מזגה לו את חלקו, הוסיפה עצים על הכירה ואצה ומתיצבת ליד בעלה לעזור לו בהת־לבשו. אמנם, עם שכיבה הכינה לו את כל הצריך, אבל חוששת היא פן שכחה דבר. ביחוד תעזור לו בהתגלחו ואינה זזה ממנו עד אשר יגמור.

אחרי אשר מזגה ספל קפה בחלב בשביל לופז וסעדה את לבה בחי־פזון, ממהרת היא לאחת מגבירותיה להמשיך את עבודתה, ובשעת עשר בדיוק עומדת היא כבר באטליז, עם הפנכה המצוירת בידה.

כמה שלא יהיה באותה שעה. מספר הלקוחות באטליז, מוותרות הן על התור ומאיצות בטבח לשרת ראשונה את דונה לולה. עושות הן מה שעושות — כך תנמקנה את ויתורן זה — לכבוד זקנתה המופלגת, אבל לאמיתו של דבר רוצות הן להיפטר ממנה בשלום. גם הטבח מתמתח מלוא קומתו ועומד הכן לשרתה. אבל דונה לולה, עם כל היחפזה אינה רוצה לוותר על ההזדמנות להחניף לאחת ולרדת לחייה של השניה, וביחוד, להתקוטט עם הטבח. לא קרה אף פעם שהבשר המוצע לה יספק את רצונה: או שהוא שמן ביותר, או כחוש מאין כמוהו, או שאינו ראוי סתם לאכילת כלב.

התקוטטה, התקוטטה ובחרה במנה כרצונה, משלמת היא את המגיע ממנה ועומדת רגע כמחכה לדבר־מה, ואוי ואבוי לטבח אם ישכח לשלוח

חתיכת בשר, מתנה בשביל מנומרה.

— כלום יש לה בעולם דבר מבלעדי לופז וכלבלבה?

:: :: ::

בשוב דונה לולה מהאטליז עם הבשר בידה, מוצאת היא כבר את לופז מרוחץ ומסורק למשעי ולבוש, כשהוא עומד ומחכה לה בקוצר־רוח, על מנת להיפרד מאתה ולצאת אל אחת המסבאות לשם „חיפוש עבודה". נימוק זה, רק שיגרא הוא בפיו. לאמיתו של דבר ברצונו להתראות עם ידידים ולשחק עמהם בקלפים על כוס יין. מעודו לא הלך לבו ביותר אחרי העבודה ומה לעת זקנתו, מלבד מה שגם דונה לולה מתנגדת לכך בהחלט. תסתפק במה שתכניס מכביסת הלבנים — כך אומרת היא — ובלבד שלא לסכן את בריאותו היקרה לה מכל מחמדי התבל.

לפני צאתו את חדרו משגיחה דונה לולה בשבע עינים בבגדיו, במגפיו הצהובים ובמגבעתו, אם לא דבק בהם אבק כלשהו או נוצה ובראות לופז כי אין היא מעירה דבר, נפרד הוא מאתה בברכה:

— „צ'או", לולה.

— „צ'או", לופז.

דונה לולה נותנת למנומר את המתנה ששלח בשבילו הטבח, מוסיפה גחלים על האש ובן־רגע עומדת היא כבר בחוץ. לופז יצא את הבית והיא לא תלווהו במבטה? למרות מה שהיא כבר זקנה לימים, אינה בושה, בכל זאת להודות, כי לא תוכל להשביע את עיניה ביפי פניו ובישרת גוו. ממש כביום התאהבה בו.

לופז אינו ממהר בהליכתו. פוסע פסיעות אטיות ומדודות, ממש עקב בצד אגודל, ודונה לולה — מי ידמה לה ומי ישווה לה בשעה זו?

— פני בעל־אחוזה לו — מדברת היא לעצמה — למשבתם של יריבי ושונאי בנפש.

כשלופז נעלם מן העין, סרה דונה לולה לחדרה, מציעה את המטה ומכבדת את הרצפה, ותכף לזה יוצאת היא אל החצר לשפות סיר מים על האש וממהרת החוצה לראות בבאים אל העיירה לשם מקח וממכר ולשוחח עמהם על דא ועל הא.

כל זהירותם מאז של גרי ה„ראנצ'ים", אינה עומדת להם להשתמט

ממנה. בעל כרחם ממש עונים הם ברכה על ברכתה ונכנסים אתה בשיחה הגורמת להם על פי רוב צער וכאב־לב.

:: :: ::

בחצי היום בדיוק, שב לופז הביתה ומוצא את החדר מסודר ושולחן ערוך בכפות ומזלגות, עוגות טריות ובקבוק יין.

ריח התבשילים הטעימים עולה באפו עוד בעמדו מעבר למפתן, ואף על פי שיודע הוא יודע, כי יכול הוא לסמוך על אשתו בעניני אכילה ושתיה, בכל זאת חוזר הוא מדי פעם בפעם על אותה השאלה:

— האכילה מוכנה?

— כן, לופז, מוכנה ומזומנה.

דונה לולה גומרת את ההכנות האחרונות ולופז יושב אל השולחן, כשכולו סקרנות לקראת ההפתעה שהכינה לו. עד שנתה הארבעים שירתה בבתי גדולים ומכאן טעמה הטוב בסידור הדרה ובבישול וטיגון, ומה שלא ידברו בה גרי ה„ראנצ'ים", באחת מודים הכול:

— אשת חיל כהלכה!

הצלוי כמבושל נעים תמיד לחיכו של לופז ומגרה את תיאבונו, ועוד טרם גמר לאכול, אוחזת אותו שינה ולדידיה היה שוכב על המטה מבלי לשתות „מאטה". אבל דונה לולה מתנגדת לכך.

לופז לא הספיק לגמוא את ה„מאטה" הראשון וישן, כשהוא יושב. אז מתחילה דונה לולה להאיץ בו:

— לופז, שכב על המטה ותנוח.

גם דונה לולה מרגישה עיפות בכל גופה, אבל מושלת היא ברוחה ומסירה קודם את הכלים מעל השולחן, שוטפת אותם ומעמידתם דבר־דבר על מקומו.

— כזה הוא הרגלה מאז!

:: :: ::

פרט לימי פגרא, או יום שבו גמרה את כל עבודתה בבתי גבירותיה בבוקר ודעתה זחה עליה. על פי רוב קמה דונה לולה משנת הצהרים כשהיא נרגזת עד היסוד. קולה הצרוד מחריש אז את האזנים, וכל מה שעשה מישהו או חשב לעשות, משמש לה סיבה לתרעומותיה:

— במתכוון השליכו את האשפה סמוך לפתחה, כדי להבאיש את ריחה בעיני בעל־הבית והשכנים.

או:

— אמנם, ישנה, אבל הגיעה לאזניה ההתגרות במנומרה וגם המכות שהכוהו. לא חרשה היא ולא תשמע את נביחותיו! אותה לא ירמו!

לופז, בעודנו שוכב על מטתו מגיעות לאזניו צריחותיה המשונות של אשתו ויודע הוא, כי קמה על צדה השמאלי. בכל זאת מנסה הוא להשתיקה בדברים כבושים:

— הצעקות הללו על לא־דבר למה הן? הלא תבושי, לולה!...

דונה לולה כחרשה לא תשמע את דברי בעלה וממשיכה בצריחותיה. לופז מתחזק ויושב על המטה ופוסח: להשתיקה או לתת לה לצעוק עד שתתיגע? ואף כי יודע הוא שישחית את דבריו על אזנים לא שומעות, בכל זאת מנסה הוא שוב:

— שמרי על בריאותך, פתיה, ואל תקצרי את ימיך.

תחת לעשות את רצונו, מתנפלת היא עליו:

— לא-די שאינך על צד אשת חיקך המפרנסת אותך ולא תריב את ריבה, מצדד הנך בזכות שונאי!

רואה לופז כי דבריו החטיאו את המטרה, מתלבש הוא, גומא, ביחידות את ה„מאטה" ויוצא החוצה.

הוא הלך לו ודונה לולה נרגזת והולכת: השכנים סוגרים את חלונותיהם ודלתותיהם ונכנסים איש לחדרו, או הולכים מבתיהם והיא מכה את כלבלבה וצועקת בקולי־קולות בחדרה, אחר כן הולכת היא לבתי גבירותיה וצועקת גם שם וכך עד שובה עם ערוב היום לביתה.

ברוב המקרים משתתקת דונה לולה עם חשכה, כשכולה רטובה מזיעה.

:: :: ::

אבל יש ומתפקעת סבלנותם של השכנים — אמנם לעתים רחוקות מאוד — ומישהו עונה לה על צעקותיה — וכשמן על המדורה. דונה לולה ממשיכה אז לצעוק ולריב עד שעה מאוחרת בלילה. במקרים כאלה אין היא מכינה גם את ארוחת-הערב בשביל בעלה.

בשוב לופז הביתה ומוצא אותה נרגזת כשהיתה, וביחוד כשלא הצליח באותו יום במשחק הקלפים, בוערת בו חמתו עד להשחית ואוחז במגלב ומכה אותה שוק על ירך, ללא־רחם. וראה זה פלא: דונה לולה לא רק שאינה מנסה להגיב, אלא נותנת את גווה למכה ועוברת מצעקותיה לבכי מחניק ומבכי להתיפחות אילמת ורק אז מרפה לופז ממנה, סועד את לבו ביחידות ושוכב לישון.

למחרת משכימה דונה לולה כמנהגה מאז, כאילו לא קרה דבר.

:: :: ::

לעומת זה אין להכיר בה בימי פגרא את דונה לולה שבימות החול. אמנם, גם בימים אלה מעירה היא שחר, אבל מה שונה אז מצב רוחה! אם קשה עליה הישיבה בבית בימי חול, קשה לה ממנה שבעתיים הישיבה בימי פגרא. מכל רחבי הסביבה נוהרים „גאוצ'ים" ו„צ'ינות" אל העיירה ואת מי לא תדע ולא תכיר? יותר מאשר בבית עומדת היא בחוץ ואינה מקמצת לעוברים ושבים עקיצות יורדות חדרי בטן ומחמאות. ביחוד גדול יצרה לסכסך איש ברעהו ואשה ברעותה ומעמידה בשעת מעשה פני תם ומיתמם, המשכיחות, כי פי דונה לולה המדבר אליהם.

לעבוד בימים אלה בבתי הגבירות — דבר כזה מן הנמנע לה ולא בכל הון דעלמא. כל הבוקר אין רגליה עומדות רגע. רצה היא, רצוא ושוב, מן הבית אל החוץ ובחזרה.

גם בימי פגרא נוהגת היא ובעלה לישון אחרי ארוחת-הצהרים, אבל ממעטים הם בשינה, קמים ושותים „מאטה" ויוצאים לטייל ברחובות העיירה, שלובי זרוע ובלב טוב.

:: :: ::

שניהם, דונה לולה ולופז, מראשוני תושבי העיירה הם והתדווגותם התקיימה כך: דונה לולה גורשה מבית בעלה החמישי ובאה מעיר המחוז לשרת בבית הקומיסאר ועשתה היכרות עם לופז, שהיה אז „מיליקו", ומאז דבקו זה בזו ללא־היפרד.

עד כמה שהוא, לופז, נוח לבריות ואיש רעים, יד דונה לולה בכול ואין איש יכול דברה לשלום.

בשנים הראשונות ניסו, אמנם, גרי ה„ראנצ'ים" לקבול עליה לפני לופז: הלא אימתו עליה! הלה העמיד, בשעת מעשה, פנים רציניות, עשה את אזנו כאפרכסת והקשיב בענין רב לדבריהם ולסוף ענה שלא ממין הטענה:

— לולה זו בוודאי שידיה רב לה. לשונה חרב־פיפיות ואינה נרתעת מפני איש. ולא זו, אלא לא נרתעה לאחור אפילו מפני שר־המחוז בעצמו ובכבודו ועצתו, איפוא, שלא להתגרות בה.

ראו גרי ה„ראנצ'ים", כי אין מנוס ואין מפלט מפניה וחדלו לקבול עליה, וכל פעם שהיא עוברת על ידם חורקים הם בשיניהם ומקללים אותה בלבם:

— עפרה לפומה!

צער בעלי חיים

מזרע החטה והפשתה עורר בלב המתיישבים תקוות טובות. מייד לאחר השדידה ירד גשם־ברכה שהרווה את האדמה ונבטו יפה.

הפשתה עוד טרם עמדה בשיבליה, כשבאוויר נראו פתאום חלוצי ארבה, שנוצצו לנגד השמש כפרפרי זהב. שלושה ימים רצופים נשבה רוח קדים חזקה ויללה נכאות, צבע השמים הפך ירוק־צהוב והאוויר נמלא אד מחניק. בראשים כואבים ניבאו המתיישבים גשמי־זעף אבל טעו. הרוח בישר את בוא הארבה.

ה„גאוצ׳ים" הריחו בו ראשונה והם הודיעו את הבאות:

— אי־משם מתקרב ארבה כבד ואלה הם החלוצים העוברים לפניו, ואם לא יסוב הרוח לאחור, יש להתיאש בעוד מועד מן הקציר.

— הלוואי ויתבדו — התפללו המתיישבים חרש ורדפו אחרי המש-חיתים שצנחו אחד־אחד לארץ והסתכלו בהם מקרוב.

עם נטות היום שך הרוח ובאופק המזרחי נראתה עב קטנה, שהת־פשטה והלכה ועד מהרה ירד ארבה כבד שכיסה את הגנים והשדות.

עופות הבית שהתכוננו לעלות על הגדרות ועל העצים ללינת־לילה, קפצו וניקרו את המשחיתים במקוריהם ובלעום חיים, ומהבתים יצאו המתיישבים משפחות־משפחות ועמדו לפני המחזה המבהיל, איך שבן־רגע הפך הכול צהוב־ירוק וחסר ממש אוויר לנשימה. שעה קלה עמדו כך והסתכלו, ופתאום, כאילו הרגישו בכל גודל הסכנה הנשקפת להם, אחזו בכל הבא לידם והתחילו לגרש את הארבה מן הגנים ועצי־הפרי.

עד שעה מאוחרת בלילה רדפו אחרי המשחיתים, רמסום ברגליהם, המו, צעקו, רעשו ודפקו בפחים ריקים. אבל אלה עפו להם ואחרים באו

במקומם. עם ראותם כי כל עמלם לשווא, נכנסו אל הבתים וסגרו אחריהם את הדלתות והחלונות.

מרוב צער וכאב־לב לא יכול גורמן להירדם אחר כך על משכבו. הת־הפך מצד על צד וכל רגע נדמה לו כנצח ממש. עד כמה שהתאמץ שלא לחשוב על הארבה והקציר האבוד, וכמו להכעים צפו ועלו המחשבות הנוגות וניקרו במוחו עד כדי טירוף־הדעת. כמה פעמים ירד ממשכבו, הדליק את העששית וניסה לעיין בספר. אבל האותיות פרחו לעיניו ולא יכול לקרוא אף מלה וכיבה את העששית ושב ושכב.

בשכבו בפעם האחרונה היה כבר אחרי חצות. בחוץ נשמע שיקשוק כנפיים ואחריו קריאת התרנגול לבוא האשמורה השניה. אנשי הבית ישנו את שנתם הכבדה והשמיעו נחירות משונות, ומבעד לחלון נשקפה אפילה סמיכה, שהפילה אימים.

כאחד המתיישבים ידע כל מה שעבר עליהם בארץ החדשה עד היאחזם על האדמה, וכמוהו כהם, כולם השקיעו את כל כספם שחשכו מעבודתם במשך של שנים בתור סוחרים בערים ופועלים במושבות. ועם הרעיון, שבשעה שהוא שוכב על מטתו, משחית הארבה את כל יגיעם, ניקרה מחשבה במוחו:

— מה צפוי לנו עכשיו?

התקווה הטובה נדפה כעשן, ואת מקומה תפס היאוש המר:

— אם ישחית הארבה גם את האספסת, צפוי רעב גם לסוסים ולמעט הבקר...

:: :: ::

גורמן נרדם עם האשמורה השלישית, וכשנעור בבוקר ויצא החוצה, נראתה כל המציאות המרה לעיניו: לכל מלוא המבט לא נראה סימן של ירק, ומשחם השמש והארבה התרומם מעל הארץ התבלט כל החורבן שהשאיר אחריו: הגנים והשדות היו שחורים והעצים עמדו ערומים, כעדים אילמים לאסון הגדול.

בראש מורד התהלך שעה ארוכה על האדמה, שזה אתמול היוותה ים של ירק, התעכב ליד כל עץ ושיח ושפתיו דובבו כמו לעצמו:

— כלאחר שריפה!

כאב נורא מילא את כל ישותו מרחמים לעצמו ולאחיו בצרה.

מעבר השני של גדר־התיל נשמע פתאום קול פידרו הזקן:

— בוקר טוב לך צהובי, מדוע הנך עצוב כל כך?

גורמן עשה את עצמו בלא־שומע.

ה„גאוץ" הזקן התעלב, והוסיף בכעס עצור:

— אין צרה באה בלי בת-לוויה. הארבה ישאיר את ביציו באדמה ולא יהיה במשך השנה רקיק בבית ולא מעט „ז'רבה" לשתיית „מאטה".

— מה זה תפטפט, זקן? — שואל גורמן בהתרעמות.

— אני אומר — ענה ה„גאוץ" ברכרובית־מה — אם לא יאורע נס בינתיים, יזדווגו המשחיתים, ומהביצים שיטילו יתבקע דור חדש, גדול ומסוכן יותר.

גורמן עזב את ה„גאוץ" לנפשו, ובלב כואב שב אל ביתו.

בעברו דרך המכלאה ראה את הסוסים עומדים נרגזים ומגרשים בזנבותיהם את הזבובים. גם הפרות החלובות שבו מן השדה כלעומת שהלכו ועומדות ומעלות גרה. רגע-קט התבונן אליהן ונדמה לו, כי רואה הוא בעיניהן השתתפות בצערו, מלווה שאלה:

— מה נאכל?

עיניו מלאו דמעות והתיפח מר:

— צער בעלי היים!

בחזרה לבית אמא...

חמש עשרה שנה עברו על דיוניסיה בבית אמא ובאווירו הזך של השדה, שם טיפלה בגידול אחיה ואחיותיה הקטנים, עזרה לאמה בחליבת הפרות וכביסת הלבנים של הפטרון והתנתה אהבים עם „גאוצ'ים", ומשדרכה על סף שנתה השש־עשרה התחוללה מהפכה בחייה. בת הפטרון באה מעיר הבירה לבלות את ימי הקיץ באחוזת אביה ובראותה את דיוניסיה, דיברה על לבה שתסע לשרת בביתה והבטיחה לה הרים וגבעות: היא תלביש ותנעיל אותה ותתן לה גם כסף במזומנים, שיספיק לה לצרכיה היא וגם לשלוח לאמה מדי חודש בחדשו. לעזרת בת הפטרון באה מארוקה, ששרתה בעיר הבירה ולא נלאתה מלספר על החידושים והנפלאות שראתה שם. דיוניסיה לא היססה הרבה והסכימה.

בקוצר־רוח חיכתה דיוניסיה ליום המאושר בו תשב בקרון, בדרכה לעיר הבירה, וכשהגיעה השעה, מייד התחיל הנוחם מכרסם בלבה וחפץ עז תקף אותה לרדת ולהימלט לבית אמא, אבל נטרפה עליה השעה. בו ברגע זזה הרכבת ממקומה...

:: :: ::

כל הדרך הארוכה ישבה דיוניסיה ליד החלון הפתוח עם חבילתה הקטנה מתחת לבית שחיה, ושאפה בצימאון רב ריחות השדה שהתפרצו אל הקרון.

לשווא ניסה מוכר־העתונים את כוחו לעשות אתה היכרות: הציע לה לקריאה, חינם אין כסף, כתבי עת שונים, החווה לה קידות ופיזר לה מחמאות. דיוניסיה גם הבט לא הביטה לעבר פניו. כל מעייניה היו בבית

אמא והיה הרושם כאילו נמשך פתאום חוט בינו ובין לבה וכל כמה שהתרחקה הרכבת נתמתח החוט וגדל והלך הכאב.

הנענועים החזקים שתקפו אותה על הנוף וכל אשר בו, הביאו אותה לידי דמעות ולבה לא הלך אחרי האוכל ששלחה לה גברתה החדשה ממזנון המחלקה הראשונה. כלעומת שהכניסוהו כך נשאר עומד, מבלי אשר ננגע בו.

:: :: ::

רוח סוף־הלילה נשבה בפני דיוניסיה ושיחקה עם שערה השחור והמסולסל, ופתאום התחיל מכסיף האופק המזרחי. דיוניסיה שכחה רגע את מקומה, תיקנה את שערה הפרוע וקפצה ממקומה כהרגלה מאז עם עלות השחר, מוכנה ללכת עם אמא לחלוב את הפרות. אבל מבטה נתקל בפני הנוסעים העייפים אשר עמה בקרון וישבה.

ברגע הראשון לא יכלה להיזכר מה מעשיה כאן ובכלל, אם אין זה חלום־בלהות. ולפתע הוחוור לה. בפתח הקרון נראו פני הגברת והרגישה כאילו יצקו עליה צוננים.

— דיוניסיה, — שמעה את קול הגברת — הכיני את חפציך, כי עוד מעט ונגיע לעיר.

:: :: ::

לדיוניסיה לא היה מה להכין. את חבילתה לא פתחה כל הדרך ואחזה אותה מתחת לבית־שחיה כשאחזה. אמנם במוחה העיף חלף רעיון, כי מן הצורך להוציא את הראי הקטן, מתנת חתנה כואן ולתקן את שער ראשה, אבל חסר לה כל רצון לכך. כמו כן לא הוציאה את העפרון האדום שמארוקה נתנה לה במתנה לצבוע בו את שפתיה וצפרניה. עם היזכרה במארוקה חרקה שן מכעס:

— היא שדברה על לבי לנסוע עם בת הפטרון ואני הפתייה נפתיתי לה.

היא נשכה את צפרניה עד זוב דם.

כשעה לפני בוא הרכבת אל העיר, פתחה דיוניסיה את נחיריה ושאפת אוויר עמוק־עמוק. רגע ישבה בלי נוע ושאפה שוב וקראה בקול:

— אוויר אחר לגמרה!

כל הנוסעים הביטו אליה בעינים צוחקות, ומשהרגישה במבטים אלה הפנתה את פניה אל החלון והוציאה את ראשה. תחת השדות הרחבות והרחוקות שחלפו לעיניה במשך כל הלילה, חלפו מעכשיו צריפים ובתים עם ארובות מעלות עשן.

בקרון קמה תנועה. האנשים התחילו לארוז את חפציהם והנשים הביטו במראות, תיקנו את שערן וצבעו את שפתותיהן. הכל התכוננו לרדת.

בפתח הקרון נראו שוב פני הגברת:

— דיוניסיה!

דיוניסיה לא שמעה כמו את קולה ולא הפנתה אליה את ראשה.

הגברת קראה אליה שנית:

— דיוניסיה, הלא מדברים אליך!

דיוניסיה הפנתה אליה את ראשה והעמידה פני תמה.

כאן פקעה סבלנותה של הגברת ואמרה בהתרעמות:

— החרשה את ולא תשמעי? בואי אתי אל קרוני, כי עוד מעט ונגיע למחוז חפצנו.

דיוניסיה קמה ממקומה והלכה אחריה כגולם.

:: :: ::

הירידה מן הקרון, הרחיפה בתחנה, הנסיעה באוטו והעליה במעלית לבית גברתה — כל זה עבר לעיני דיוניסיה כחלום־בלהות, וכשעמדה פת־אום, ראתה את עצמה בחדר קטן וצר, שלדברי הגברת ישמש לה דירה מהיום.

כלעומת שנכנסה אל החדר הקטן כך עמדה ולא זזה ממקומה. עיניה תעו בחלל הקטן כאילו חיפשו דבר־מה ופתאום עמדו על פיסת הרקיע שהציץ מבעד הדלת הפתוחה.

פניה נתעוותו מכאב. בחדר היה אפל למחצה, כאילו לא היתה זו שעת בוקר אלא שעה שלאחר שקיעת החמה.

:: :: ::

הגברת קראה לה פעמיים וכשלא בא כל מענה נכנסה לחדרה ומצאה אותה כשהיא עומדת נשענה בפניה אל הקיר, ומתנועות גופה הכירה כי בוכה היא. פני הגברת הפכו סימן שאלה:

— מה לך?

דיוניסיה לא הביטה אליה.

ניסתה הגברת להטיף לה מוסר:

— סיניוריטה לכל דבר, ואם אין אני טועה יש לך כבר גם חתן ואיככה לא תבושי לבכות כתינוק בן יומו?

דברי מוסרה החטיאו את המטרה. מהתיפחות עברה לבכי גדול.

פני הגברת הפכו רציניות:

— האם כואב לך דבר־מה, הגידי!

מלב דיוניסיה התפרצה יללה.

— לא כואב דבר, אלא צר לי המקום!

:: :: ::

עד שעה מאוחרת עמדה דיוניסיה על מקומה ומררה בבכי. הגברת הביאה לה אוכל, אבל היא לא טעמה ממנו.

לשווא העתירה עליה דברים והבטיחה אותה, כי לא יארכו הימים ותתרגל לחייה החפשים. גם בעלה וילדיה דברו בשבח העיר ובגנות המקום שמשם באה. דבריהם לא מצאו חד בלבה.

ראתה הגברת כי בדברים כבושים לא תשפיע עליה והעמידה פניב נזעמות.

— אם ברצונך לשוב לבית אמא דווקא, לא אעכב אותך. אבל קודם עליך לעבוד ולהרוויח את הוצאות הנסיעה לכאן ובחזרה!

לשמע המלים „לשוב לבית אמא" פסקה דיוניסיה לבכות, ניגבה את עיניה ועל שפתיה נראתה בת־צחוק.

:: :: ::

הסכמתה בלי מלים של דיוניסיה עוררו בלב גברתה את התקווה כי לפי שעה תישאר בביתה עד שתכסה את ההוצאות, ובינתיים תתרגל לחיי העיר ועוד תשבע ממנה רצון: וכי מעט סבלה במשך כל אותן השנים מהשפחות העירוניות, הגנבות והרמאות?

הגברת הזמינה את דיוניסיה ללכת אחריה אל המטבח ותסעד את לבה וגם תשטוף את הכלים. דיוניסיה לא התקוממה לחפצה והלכה עמה

ובשובה בערב אל חדרה הלכה עמה גם הגברת וציוותה לה לעשות את מטתה וגם לימדה אותה איך להדליק ולכבות את החשמל.

משנשארה דיוניסיה לבדה בחדר פקחה שתי עינים גדולות וכאילו שכחה פתאום את מקומה, הסתכלה חליפות במנורת החשמל ובחדר והחדר נראה לה עוד קטן יותר. שעה קלה עמדה כך ולפתע ראתה צל משתרע על הקיר ונדמה לה כי מישהו רע בתכלית, בעל עין ירוקה עם קרן במצחו כילא אותה בתיבה צרה ועוד מעט ויתנפל עליה ויחניק אותה. נרעשת עד היסוד ניגשה אל הפתח ונרתעה לאחור: מבעד הפתח הציצו אליה אלפי עינים ירוקים ואדומים...

דיוניסיה נפלה אל הקיר והתיפחה בקול אימים.

:: :: ::

כל הלילה מררה דיוניסיה בבכי. הגברת ירדה ממטתה ודברה על לבה כי תתפשט ותשכב לנוח וירווח לה, אבל היא לא הרימה אליה את עיניה ולא שמעה דבר מכל אשר אמרה לה.

הגברת הלכה לה ושבה לאחר שעתיים ומצאה את דיוניסיה עומדת על מקומה כשעמדה ומתיפחת.

— מדוע לא התפשטת את בגדיך ולא שכבת על המטה? — שאלה אותה ברוך בקולה.

דיוניסיה פקחה עינים אדומות וצבות ופתאום נפלה על צוואריה והתיפחה שוב:

— גברת, צר לי המקום!

למחרתו הושיבו את דיוניסיה ברכבת ההולכת אל המושבה הרחוקה, לבית אמה...

ביום קיץ

בחוץ עמדו צהרי יום קיץ מחניק: האוויר היה גוש אבק סמיך, השמש הציצה מבעד לשמים אפורים ואדם ובהמה לא מצאו להם מחסה מהחום הלוהט.

לתחנת קריספו התקרבה רכבת־משא בדרכה לקונקורדיה ובישרה את בואה בצפירה ממושכה, מלווה קולות־פרא של „גאוצ׳ים". למשמע הקולות קפצו כלבי החצרות ממחבואיהם והתחילו לנבוח והחנוונים וגרי הבתים וה„ראנצ׳ים" עמדו ליד דלתותיהם בפיות פעורים:

— מאין הקולות הללו? עונת ההליכה לצבא הלא רחוקה עדיין!

שעה קלה עמדו ותמהו, ופתאום הביע אחד העומדים את השערתו, כי קולות „גאוצ׳ים" הם, השבים מהקציר. ההשערה הלכה מפה אל פה ונתקבלה על הדעת.

— כפי הנראה, קולות „גאוצ׳ים" הם, השבים מהקציר!

:: :: ::

מסביב לתחנה המה כבכוורת־דבורים. מעל הקרונות הפתוחים קפצו „גאוצ׳ים" לבושי קרועים עם מטפחות מאובקות על צוואריהם והיה הרושם, כי קפיצה זו לא תגיע לעולם אל קיצה.

משהרגישו ה„גאוצ׳ים" קרקע מוצקה מתחת לרגליהם פיהקו והתמתחו לאורך ולרוחב מעיפות וטילטול הדרך, מחו את הזיעה והאבק מעל הראש והפנים ועמדו להתבונן איש בפני רעהו. העינים דלקו כבקדחת וכאבו והגרון והחיך היו יבשים וחסר ממש רוק להרטיב בו את השפתיים. שעה קלה עמדו כך ופתאום נפנו והלכו אל העיירה הסמוכה.

בדרך נזכרו רבים, כי את כל כספם שהרוויחו בקציר הוציאו זה כבר ביין ובאי־אלה הפצים ולא נשאר בכיסם פרוטה לפורטה ושבו מייד והתנפלו אל ברז המים בצימאון רב, שתו וירקו, שתו וירקו ובהתרחקם ממנו עשו מאמץ שלא להקיא את המים הדלוחים והחמים. מעטים היו המאושרים שחשבו מעט כסף. הללו באו אל המסבאות וציוו למזוג להם יין ולגמו על המקום וגם קנו יין ורקיקים לדרך ובשובם אל התחנה אמרו לשימם במלתחותיהם. אבל למראה החברים הצמאים התחרטו על מחשבתם ופתחו את הבקבוקים וכיבדום:

— שתה, בבקשה.

על בקבוקי היין שהלכו מיד ליד נתקרבו ה„גאוצ׳ים", שלפני זה לא הכירו רבים מהם זה את זה.

— מאין ולאן?

— ואתה, ידיד?

מלה למלה ולא יאומן ממש! טעות היתה בידם. כמעט כולם מכירים איש את רעהו: אחד הוא קרוב־משפחה, השני מכיר ישן נושן ועם השלישי עבדו יחד בצבא.

:: :: ::

כל הזמן ישב לו מן הצד אחד „גאוץ" צעיר לימים עם שרטת בפניו ולא הוציא הגה מפיו, והיה הרושם שלא הקשיב גם לדברי אחרים. לפתע קם ממקומו, הוציא מכיס חגורתו שטר־כסף ופנה ליושבים ממולו בשאלה:

— מי מכם ילווני אל העיירה לקנות יין?

כמעט כל ה„גאוצ׳ים" הציעו את עצמם ללוותו, אבל הוא בחר בשנים והלכו.

:: :: ::

היין התיר את הלשונות והשיחה נסבה על הקציר האחרון:

— ההרווחת מה?

— ואתה, אח?

מתוך הרגל ישן התחילו ה„גאוצ׳ים" מתפארים ברווחיהם הגדולים. אבל בלב פנימה כירסמה המציאות המרה. בכדי לכסות עליה התירו את

מלתחותיהם וכל אחד הוציא חפץ אחר: מטפחת, מגלב, חגורה, ראי. ה„גאוץ" בעל השרטת הגדיל. הוא הוציא חליפה חדשה והתפאר בה:

— הראיתם שכזו?

ה„גאוצ׳ים" שמו את חפציהם במלתחותיהם והתחילו בודקים את אריג-החליפה וגם הביעו את התפלאותם:

— יפה באמת.

בעל־השרטת לקח מידם את החליפה והראה להם כתונת כחולה זרועה נקודות־כסף ועניבה אדומה של משי.

— ואלו בעיניכם מה?

— בזו החליפה — הביע „גאוץ" קשיש את דעתו — ובכתונת והעניבה, תיראה כבעל־אחוזה ולא כ„גאוץ".

הכל הסכימו לו:

— כן, כבעל־אחוזה!

:: :: ::

ההכנות להמשך הנסיעה עוד טרם נגמרו. הפרידו קרונות וקשרו קרנות וה„גאוצ׳ים" שישבו לאורך המסילה התחילו לדבר על לב בעל־השרטת שילך לקנות עוד יין.

— לפי חפציך נראה כי בעל-כסף אתה, ולמה תקמץ ולא תכבד את חבריך הצמאים?

הטון, שבו נאמרו הדברים העליבו אותו, וכרגע הוציא את כל כספו והשליכו בפניהם:

— מדת הקמצנות זרה לי מאז ומעולם, והראיה, הא לכם כל כספי ועשו בו כטוב בעיניכם.

שלחו והביאו יין וה„גאוצ׳ים" לגמו וחזרו ולגמו ולא נלאו לפזר מחמאות לבעל־השרטת בעד טוב לבו:

— אמת בפיו. רחוק הוא מקמצנות כרחוק מזרח ממערב.

אבל ביחד עם המחמאות נולדה בלבם השאלה:

— מאין לו כל הכסף שהוציא בקניית החפצים היפים ובמזומנים?

בעל־השרטת אמר להוליך את חבריו שולל ולשקור להם, כי כל הכסף בא מרווחיו הגדולים בקציר, אבל לשונו בגדה בו:

— האחות שלחה לי מעיר הבירה.

המלה „האחות" נבלעה בפיו וה„גאוצ׳ים" שאלו בצוותא:

— מי שלח לך?

הלה כאילו התחרט על גילוי-הלב, אבל לשונו לא נשמעה לו גם הפעם:

— עבודתי בקציר לא הספיקה לי אפילו למזונותי וכתבתי לאחותי והיא שלחה לי את הכסף.

והוסיף:

— היא עובדת שם בתור שפחה.

:: :: ::

לפתע נפתחו לבות ה„גאוצ׳ים" והתחילו לדבר בהתגלות לב, שלא כטבעם ונכנסו איש לדברי רעהו:

— הקציר האחרון הכזיב עוד יותר מזה של אשתקד.

— שבוע שלם הלכתי בטל ויום אחד עבדתי.

— אפילו למזונותי לא הספיקו הרווחים.

„גאוץ" קשיש זרק את בקבוק היין שבידו אל הארץ והתחיל מכה על לבו:

— בכל מקום שבקשתי עבודה השיבו את פני ריקם, באמתלה שזקן אני יותר מדאי.

— גם את פני השיבו ריקם — צעק בקול „גאוץ" צעיר — באשר יש להם מכונת קציר ודישה ואין צורך בידים.

כניצוץ בערמת תבן נפלו דברי ה„גאוץ" האחרון. עיני ה„גאוצ׳ים" מלאו דם ואימו באגרופים באוויר:

— המציאו טרקטורים ומכונות ואין צורך יותר בידיך. העשירים חילקו ביניהם את השדות וגדרום בחוטי ברזל עד אפס מקום בשביל ה„ראנצ׳ו" שלך.

ואחד „גאוץ" צעיר מבוסם התחיל נושך את אצבעותיו עד זוב דם ובכה בקול:

— אפילו את ה„צ׳ינות" גזלו מאתנו וכבשון לשפחות ולפילגשים בערים ולנו השאירו את הנבלות הזקנות!

:: :: ::

קווי השמש הגווע התפרצו רגע מבעד לעננים והאירו את פני ה„גאו־צ׳ים" שישבו באותה שעה לאורך המסילה והפליטו כנגד אלמוני נעלם את תרעומותיהם. לפתע נשמעה צפירת הקטר שהידהדה למרחוק והרעישה את האוויר. ה„גאוצ׳ים" נעורו כמו משנת והתחילו זורקים אל הקרונות הפתוחים את מלתחיהם והם עלו אחריהן. גם בעל־השרטת עלה וישב בקצה אחד הקרונות.

הרכבת זזה ממקומה וגלגלי הקרונות חרקו ושיקשקו עד כדי חרישת אזנים. שעה קלה ישב בעל־השרטת ליד מלתחתו והירהר בדברי ה„גאו-צ׳ים" ובהיזכרו פתאום בבכי ה„גאוץ" הצעיר, התיר את מלתחתו והוציא אחד־אחד את חפציו והתחיל משליך אותם מעל הקרון.

הקטר הוציא צפירה איומה שבקעה את הלילה המאפיל...

הש״ס הווילנאי

א.

משהרגיש איטשה ב״ר אברהם — כך ולא אחרת רצה שיקראו לו — כי שעותיו ספורות, התגבר על חולשת גופו, פקח את עיניו הלאות וקרא אליו את אשתו ואמר לה כהאי לישנא: עשי עמדי חסד ועזרי לי לשבת ואחר כך תגישי לי מעט מים ואלונטית. האשה עשתה את רצונו. אחרי נטלו את ידיו הוסיף וביקש ממנה, שתמחול ותביא לו את כלי־הכתיבה. האשה הלכה להביא לו את מבוקשו וחשבה בשעת מעשה, כי אין זה וברצו-נו לקרוא לבניו ולראותם בטרם ימות. עד כמה שלא התאמץ הרופא להסתיר ממנה את מצב החולה האנוש הכירה בפניו כי בעלה זקוק לרחמים רבים. אבל טעתה. לא לזה התכוון. בדעתו היה לנהוג כאביו ר׳ מאיר לפני מותו וכמנהגו של כל יהודי שומר־דת, בהגיע שעתו לעזוב את העולם השפל: לצוות לביתו ולהתוודות.

באחזו כבר את העט בידו וכתב את ההקדמה, נשאר רגע שקוע במחשבות: לצוות כר׳ יהודה הנשיא לבניו: „הזהרו בכבוד אמכם! נר יהיה דולק במקומו, שולחן יהא ערוך במקומו, מטה תהא מוצעת במקומה", — מי הוא שיידמה לנשיא בישראל ומחבר המשנה? אבל היות ולא להזכיר כלל על כיבוד אם אי־אפשר היה לו, כתב מה שכתב ועמד. במוחו צף ועלה הרעיון שבו הגה בלילות־נדודים, לצוות לבניו על שמירת מורשת אבות, — על שמירת היהדות. אבל ביחד עם זה התקמט מצחו ועל שפתיו השתפכה בת־צחוק נוגה: אם בחיין בניו הרחיקו לכת כל כך ומה לאחר מותו? פתאום נזכר במאמר החז״ל: „אפילו כשחרב חדה מונחת על צווארו של אדם אל ימנע עצמו מן הרחמים" ופניו הצהובות־כהות קרנו והזהירו וכתב מה שכתב. הגיע לחלוקת הירושה וכאן לא יכול למשול ברוחו שלא

להצטחק. מה יחלק? את נכסיו הדלא-ניידי שלא באו לעולם, או את „כספו וזהבו" במזומנים?

רגע ישב כך נשען אל הכרים ולא ידע מה לכתוב. פתאום עמד מבטו על האותיות המוזהבות שעל גבי כריכות הש"ס הווילנאי, שהציצו אליו מבעד לזגוגיות הארון שממולו, ולבו פירפר בחזקה, עד שהעט נשמטה מידו. נדמה היה לו כאילו הספרים שואלים אותו בלי אומר ודברים: על מי אתה עוזבנו, אדרבא, הגידה נא לנו אתה, על מי?

איטשה ב"ר מאיר הרגיש, כי כוחותיו הולכים וכלים ועל שפתיו היתה מרחפת כבר בקשה לאשתו, כי תוציא את הכרים שמאחוריו וישכב. אבל עם הרעיון, כי עוד טרם גמר את הצוואה וגם את הווידוי לא אמר, התגבר שוב, הרים את העט, עצם רגע את עיניו ופקחן והוסיף לכתוב: „את הש"ס הווילנאי, שבא לי במתנה מחותני הרב, נשמתו עדן, ליום כלולותי וחברי ומלווני הנאמן מאז ועד היום הזה הנני מנחיל לבני בכורי נתן נ"י. בבחרותו למד בישיבה ורצוני שיהגה בו ולא יתננו למאכל לעש חו"ח. אבל במקרה שיתר בני שיחיו, לא יהיו מרוצים לוותר על חלקם בירושה, יחלקו אותו ביניהם חלק כחלק ובני נתן נ"י ינחל שני חלקים, כמשפט הבכור. את יתר הספרים אני משאיר בשביל בית הכנסת של המושבה."

בחתמו את שמו על הצוואה קרא אותה מתחילתה ועד סופה ולא מצא בה מה להוסיף, מלבד שלש נקודות אחרי המלים „במקרה שיתר בני לא יהיו מרוצים לוותר על חלקם בירושה" ותכף לזה ביקש מאשתו, שתביא לו מעטפה וכתב עליה בלשון אידית, בכדי שיהא מובן לכל: „למסור לשוחט המושבה בבקשת שכיב־מרע, לקרוא את המונח בה. במעמד זוגתי ובני, כתום ימי השבעה".

איטשה ב"ר מאיר הרגיש את עצמו מאושר שכוחותיו עמדו לו לכתוב את הצוואה והתפלל חרש, שבל יעזבוהו עד אשר יאמר את הווידוי. את המעטפה שם מתחת למראשותיו וביקש מאשתו שתגיש לו את סידורו הגדול. האשה ניסתה דבר אליו שיינפש קצת, אבל הוא עמד על דעתו וגם דיבר על לבה, כי חש הוא כאילו רווח לו. בעבור רגעים מספר הביאה לו את מבוקשו.

דעתו היתה צלולה עליו בשעת אמירת הווידוי כבשעת כתיבת הצוואה, ואמר מה שאמר בכוונה גדולה ובלב נשבר וגם הוריד הרבה דמעות ובכלותו חש פתאום מועקה בלב ועוד טרם הוציא מפיו קריאה לעזרה, נפל ראשו אין־אונים על הכר ומת ונאסף אל עמיו.

ב.

באו כל הבנים והבנות לספוד לאביהם ולבכותו, ואל הבן הצעיר האדריכל, נלוותה גם אשתו מרגריטה, שלא ידעה לדבר אף מלה אחת באידית.

תחת הרושם העז של המוות נעלמו פתאום כל מיני התרעומות שבין בני המשפחה וכל אחד פתח לפני השני את לבו, כאילו אמר להראותו, כי מעולם לא היתה בו שום טינא עליו.

גם מרגריטה השתתפה בשיחות ולקחה על חשבונה חלק מהטובות שסיפרו המנחמים אחרי מטתו של המיה. ביחוד לא היה קץ לשבחים מצד שוחט המושבה:

— רק בוואלוזין או במיר אפשר היה למצוא דוגמתו גם בחריפות וגם בבקיאות, ואשר לבעל־לשון — מעטים היו כמותו אפילו בין המשכילים ידועי־שם שבווילנה העיר והאם בישראל.

לה, למרגריטה, צריך היה לתרגם את דבריו לשפת הארץ, ולמרות מה שלא יכלה לרדת לעומקן של כל התהילות והתשבחות, הסיקה כי חמיה אדם גדול היה.

אבל השלום בין בני המשפחה לא ארך הרבה. השוחט מילא את בקשת הנפטר ועם תום ה„שבעה" הקריא לפני האם והבנים את הצוואה, קודם בלשון הקודש, כשעיניו לא שבעו בצחות הלשון ויפי ההרצאה, ותכף לזה תירגמה לשפת אידית. היא, מרגריטה, דרשה מבעלה שיתרגמה לה לשפת הארץ.

בקרוא השוחט בצוואה על כיבוד האם והחזקתה בכל הכבוד הראוי, נעשו פני הבנים רציניות. על שמירת מורשת-אבות — הורידו את עיניהם ארצה. אבל כשהגיע לענין חלוקת הירושה נראתה בת־צחוק על שפתותיהם וכל אחד מהם עשה את אזנו כאפרכסת: חלוקת הירושה — וכי היה לו מה להשאיר? בספריו שבחו כולם, אפילו הבן הבכור, נתן, שהיה בחור־הישיבה בנערותו. כשקרא השוחט על הש"ס, נזכר בו ודמעות עמדו בעיניו ולא עלתה על דעתו, כי יימצאו בין אחיו מערערים על רצונו האחרון של האב. פתאום קפצה מרגריטה ממקומה והודיעה בהחלט, כי לא תוותר על חלק בעלה, האדריכל. שמעו יתר הבנים את דבריה והודיעו גם הם, כי לא יוותרו על חלקם.

לשווא התחנן נתן שלא יקרעו את הש"ס, שהנהו להם סוף־סוף כספר החתום. גם השוחט עמד על צידו, אבל בראותו כי אין שומע לו חזר בו ולא התערב יותר.

מרגריטה לא חיכתה שיתנו לה את חלק בעלה וניגשה בעצמה אל ארון־הספרים, בחרה שתי גמרות מהחדשות ביותר וסגרה אותן במזוודת־העור שלה וממנה ראו וכן עשו גם הבנים: כל אחד הוציא שתי גמרות, אבל תחת לשימן במזוודותיהם חתמו עליהן את שמותיהם והחזירון למקומן. ולא עוד אלא הרשו להאח הבכור, נתן, להשתמש בספריהם לרצונו, בתנאי שהרשות בידם לדרוש אותם בחזרה אימתי שירצו.

במעשים זה של האחים היתה משום כוונה לפיים את דעתו של נתן, אבל הלה לא רק שלא רצה להשתמש בספרי אחיו, אלא סרב גם לקחת את ארבע הגמרות השייכות לו על פי הצוואה. הוא בשלו:

— את כל הש"ס, או לא כלום.

הש"ם הווילנאי נשאר עומד בארון הספרים עם שני חורים באמצע כעיוור בשתי עיניו.

ג.

בכל הדרך בחזרה לביתם שבכרך לא פסקה מרגריטה מלדבר עם בעלה האדריכל על המזכרת היפה שנפלה בחלקם ירושה מהאב ושלא תמירנה, לדבריה, בכל הון דעלמא. זה אחר זה הוציאה אחת הגמרות או את שתיהן והתבוננה בכריכתן ובאותיותיהן המשונות, ועיניה לא שבעו בהן.

פתאום התעקשה ודרשה מבעלה שיקריא לה דבר־מה מספרים אלה. מתחילה דחה אותה באמתלא כי ראשו כואב לו, אבל משהציקה לו בהפצרותיה הודה ולא בוש, כי אמנם למד עברית בילדותו, אבל נשתכחה מפיו זה כבר.

דבר אי־הבינו בספרים אלה, רומם עוד יותר את ערכם בעיני מרגריטה והתחילה לתכן תכניות איפה להעמידם. מצדה היתה מזמינה דפדפת מיוחדה ומציגתם באולם לעין כול. האדריכל שמח בלבו למראה הערך הרב שאשתו נותנת לירושת אביו, אבל התנגד לחפצה והציע לפנות מקום לגמרות ליד ההיסטוריה העולמית. מרגריטה פסחה רגע ולבסוף הסכימה להצעתו רק על החצי: הוא אומר בחדר הספרים — טוב. יהיה כדבריו אבל לא ליד ההיסטוריה העולמית, כי אם לצד האנציקלופדיה הגדולה.

ד.

עם הביקור של אחת מחברותיה לא עצרה מרגריטה ברוחה והתפארה לפניה עם המזכרת שנשארה לה מחמיה המנוח. החברה העמידה עליה עינים בוחנות, כאילו אמרה לחדור אל לבה ולהוציא ממנו אם לא תחמוד לה לצון. אבל עם ראותה את פניה הרציניות התגברה על עצמה שלא להצטחק והפנתה את השיחה לאפנה החדשה. חברה שניה נתנה לה לגמור את דבריה וגם התאמצה לעשות את הרושם כאילו היא שמחה בשמחתה, אבל כשנשתתקה אמרה לה בכל התגלות לבה, כי לא שני ספרים כי אם הרבה יותר נשארו לה מחמיה והיתה יכולה גם להישבע, כי היו דומים לאלה, אבל היא לא היססה רגע ושלחה אותם במתנה לאחד מבתי הכנסת שבעיר. ואחת החברות לא נתנה לה לגמור את דבריה והפסיקתה באמצע:

— אם תלכי רחימאית, בדרך זו, מובטחני בך, כי לא רחוקים הימים ותדליקי גם נרות בערבי שבתות כסבתי המנוחה...

דברים אלה היו למרגריטה לצוננים ובאחד הערבים התאוננה באזני בעלה:

— אין זאת והקנאה מדברת מתוך גרונן!

וכמו להוכיח לו כי לא איכפת לה כלל מה שהללו מפטפטות, חיבקה אותו בזרועותיה והתחננה אליו בעינים מלאות דמעות:

— רצוני שתבטיחני, כשיוולד לנו בן זכר נכנים מורה לביתנו וילמדו לקרוא בספרים אלה.

על שפתי האדריכל נראתה בת־צחוק ונשק לה מנשיקות פיו.

ה.

אחרי ליל־נדודים השכימה מרגריטה והחלטה בלבה: לגנוז את שני הספרים.

לבעלה לא אמרה כלום ובעצמו לא עמד על היעדרם מחדר־הספרים ימים רבים, ורק לאחר זמן, בחפשו בתיבת החפצים הישנים נתקל בחבילה ובפתחו אותה מצא בה את הגמרות.

ברגע הראשון עמד כנדהם למראה עיניו, אבל התאושש וארז את הגמרות והניח את החבילה במקומה ועשה את עצמו כאילו לא קרה דבר. כל היום וגם למחרתו לא הזכיר לאשתו דבר על המציאה, ורק ביום

השלישי, ככלותם לאכול את ארוחת הצהרים והמשרתת יצאה להביא את הקפה, פתח בשיחה עם אשתו על דבר הגמרות. פני מרגריטה הסמיקו ועיניה הציצו לתוך עיניו, כאילו חפצה לקרוא בהן אם נודע לו כבר הדבר. אבל הוא התאמץ שלא לתת לה מקום לחשד כלשהו. אחרי הקדמה קצרה אמר לה כי זה מזמן שהוא מהרהר בשני הספרים האלה והוא רואה בלקיחתם משום עוול גדול מצידם כלפי אחיו הבכור ולדעתו צריך לתקן את המעוות ולהשיבם לו.

מרגריטה לא רק שלא התנגדה לדברי בעלה אלא קיבלה על עצמה לארזם ולשלחם לו בלי דיחוי...

הש"ס הווילנאי על כל עשרים כרכיו עבר לבית נתן הבכור.

„טריבול" בן ארבעה עלים

מזג־האוויר כאילו חמד לו לצון עם הלוח או סתם מעשי-להכעים והקדים את האביב בשלושה חדשים: עם פרוס החג הארגנטיני, 25 במאי, נשבה רוח צפונית־מערבית שפיזרה את הגלים הקרירים ונשאה אותם הרחק־הרחק לעבר הרי האנדים. מה שהלשין כי אביב־לא־אביב בארץ הוא הטחב הנורא שזרם מבטן האדמה וחדר אל הלב והעצמות, והשמים הנמו-כים־נמוכים שנמתחו בסמוך אל הראש. אבל עם שקיעת־החמה נעלם גם הטחב ועמד ערב אביב יפה.

משקיבל כאסינטו, „גאוץ" בן תשע־עשרה שנה, את שכר עבודתו בקציר התירס, עמד ורעיון ניצנץ במוחו: לחבוש את הסוס ולצאת אי־שם לבלות בחברותא. זה מזמן שלא קיבל בבת־אחת סכום כסף כזה, מלבד מה שמחר חג ואין צורך בהשכמה. שעה קלה עמד וחשב „לאן", ומכיוון שרבים היו המקומות שצפו ועלו במוחו, התקשה בבחירה ולסוף החליט שלא לצאת הערב ולשכב לנוח. עיפותו גם היא היתה רבה. הוא חייך לעצמו: יש ועוברים עליך סתווים שלימים ללא-עבודה, ויש ובא סתיו־ברכה כזה, למשל, והעבודה למעלה מכוחותיך...

מתוך החלטתו להישאר בבית, התגבר גם על הרגלו מאז לסור בערבים לבית פועל השכן ולשחק אתו בקלפים, ותכף לאחר ארוחת־הערב הלך אל המחסן לישון.

:: :: ::

אם מפאת שכבו בקיבה מלאה, או משום שהתכסה ב„פונצ'ו" הגדול — כאסינטו התהפך בתחילה שעה ארוכה על משכבו ולא יכול לישון. כל

גופו היה שבור ורצוץ־מהעבודה המאומצת במשך השבוע האחרון ומשישן סוף־סוף, נעור פתאום לקול יללת החתולים, מלווה ריצה ושריטה בכתלי המחסן. חפץ עז תקף אותו לרדת ממטתו ולשלוח בהם את כלבי החצר, אבל התעצל ונשאר שוכב עד אשר גברה עיפותו ויישן.

אולם שנתו לא ערבה לו. מקרים ושברי־מקרים התמזגו במוחו לדמויות משונות ומבהילות וטבל בנחלי זיעה קרה. לפנות בוקר נידפו הסיוטים והפכו לערפל תכול־ורוד וממנו נגלה לעיניו כר־דשא רחב ועליו משחקים עשרות נערים ונערות וגם הוא ומארוקה, בת דונה מאמרטה, בין המשחקים, כשהם רודפים אחרי פרפרים. פתאום עמדה מארוקה ונתנה גם לו אות לעמוד, ניגשה אליו והציצה עמוק לתוך עיניו והציעה לו לנסות את מזלם בחיפוש „טריבול" בן ארבעה עלים ואשר ימצא אותו ראשון אות כי מזלו ישחק לו כל ימיו. הוא נענה ברצון להצעתה ושניהם התחילו לחפש בין העשבים וראה זה פלא: העשב הראשון שתלש היה „טריבול" בן ארבעה עלים.

— מארוקה, הנה מצאתי, ראי! — קרא בכל כוחו.

אם מקול צעקתו או מדפיקות דלת-המחסן — כאנסיטו נעור משנתו וראה את הפטרון דון בנכאמין כשהוא נכנס ופונה ישר אל תיבת-כלי הנפחות. גדול היה צערו על החלום הנעים שנפסק באמצע. הוא התכסה ב„פונצ'ו" ועצם את עיניו בכוונה לישון מחדש אולי יישנה החלום, אבל שנתו לא באה יותר. אז השליך מעליו את ה„פונצ'ו", פקח את עיניו וראה מבעד חרכי הכתלים נשקף יום בהיר. שעה קלה שכב כך ופיהק להנאתו ולפתע ישב והתלבש ויצא החוצה.

ההצר היתה מלאה המולה. הפרות החלובות עמדו אצל השקתות ליד עגליהן והעלו גרה, ובמסדרון בית הפטרון עמדו שני הילדים הקטנים כשהם לבושים בסינוריהם הלבנים והמגוהצים ומאיצים באביהם לאסור את האסדה ולנסוע עמהם אל התחנה הקרובה:

— המורה ציוותה וגם התרתה בהם שלא לאחר ולהתרכז בחצר בית הספר בשעה תשע בדיוק.

כל עצמותיו של כאסינטו אמרו שירה אותו בוקר. יום האביב היפה, החג, הכסף שבכיסו ועל כולם — החלום על מארוקה וה„טריבול" בן ארבעת העלים הביאו אותו במצב־רוח מרומם, שכמוהו לא ידע בכל תשע עשרה שנות חייו.

שלא מטבעו שתה הפעם את ה„מאטה" בעמידה ובחיפזון, הלך והביא את סוסו מן השדה וחבש אותו, התגלח והתחיל מתלבש בבגדי החג שלו.

פתאום עמד מבטו על מטפחת־המשי ובקבוק השמן הטוב שהציצו אליו מתוך המזוודה הפתוחה. שניהם היו מתנתה של מארוקה ששלחה לו מעיר הבירה בחדשים הראשונים לשרתה שם, ומאז לא כתבה לו דבר. למרות החלטתו שלא לנגוע בהם מהתמרמרות על אהובתו, לא היסס רגע, קשר את המטפחת לצווארו, הטיף מהבקבוק כמה טפות שמן ומשח בהן את שערו ויצא ועלה על סוסו.

כאסינטו שכח כמו, כי עוד טרם החליט על מקום נסיעתו, ובצאתו את השער עמד והצטחק בקול:

— לאן?

לכל מלוא המרחק השתרע מרבד מגוון של שדות־תירס מבושל ושבלי־שועל וירק חיטה בתוך מסגרת של שמים תכולים ושמש-בוקר שופעת אלו־מות אש ירקרק־אדמדם. כאסינטו עצם רגע את עיניו משפע האור והיופי שחדר אליהן, וכשפקחן היתה החלטה בלבו: להגיע לפרשת הדרכים הראשונה ושם יפיל גורל במטבע: אם תפול בתמונה למעלה יסע לדומינגס, בתמונה למטה — ללאס מוסקאס.

הוא עוד טרם בא לפרשת הדרכים והנה לקראתו מכיר ישן רוכב על סוס. בלי לעצור בסוסים ברכו איש את רעהו בשלום, וכמו לצאת ידי־חובה שאלהו כאסינטו:

— לאן?

— לדומינגס — באה תשובתו.

— ואתה, בטח ללאס־מוסקאס? — שאלהו המכיר. — הלא מארוקה באה היום...

המכיר דפק בסוסו ונעלם מן העין וכאסינטו בא אל פרשת הדרכים, ומבלי הפיל גורל נטה אל הדרך ללאס-מוסקאס. כולו היה נתון לידיעה המשמחה שבאה לו בהיסח־הדעת:

— האמת בפי המדבר, או אולי התכוון לזרוע מלח על פצעיו? האם לא נישאה עדיין ושומרת לו אהבים, כמו שהוא שומר לה? היש איזו שייכות לחלום ולבואה?

מבלי משים עמד מבטו על מטפחתו והתחיל לוטף את חלקת המשי. מן המטפחת עבר מבטו לדש־מעילו ומצחו התקמט:

— איך זה שכחתי לשים בו את הסרט לכבוד החג?

מבלי לחשוב הרבה עצר בסוס וירד ונדחף מבעד חוטי הגדר אל השדה

הקרובה, קטף פרחים לבנים וכחולים, עיבת מהם סרט חי ונעץ אותו בדש מעילו השמאלי.

כאסינטו אמר לעלות על סוסו ולהמשיך את דרכו ולאזניו הגיעה יללת־חתלתולים. הלך אחר הקול ובא עד קן־נמלים ולעיניו נראתה תמונה מחרידה: חמשה חתלתולים שכבו לארץ גוססים למחצה. לרגעים מתעורר אחד מהם, מנענע ברגלו, פותח את פיו ומחפש בלשונו ומילל מר, מייד מתעוררים גם השאר ומיללים בצוותא ומשתתקים. כולם היו עיוורים.

— מסכנים! — נפלט מפי כאסינטו וגחן והרים את אחד החתלתולים, החליק בידו על ראשו וראה כי כולו מלא נמלים זוחלות.

ברגע הראשון עלה בדעתו כי במרחק־מה בוודאי נמצאת החתול־האם והתחיל קורא לה, אבל קריאתו נשארה ללא־הד.

הוא היה אובד עצות: לקחתם לביתו — הלא אין לו בית ולהשאירם במצבם — האם לא תהיה זאת אכזריות מצידו?..

פתאום החליט: הוציא פגיונו מתערו, שחט את החתלתולים אחר־אחד, חפר גומא בארץ וקברם וכיסם עפר.

:: :: ::

הדגל הלבן־כחול התנופף מעל לבנין בית הספר שבתחנה והציץ אל החצר שהמתה מתלמידים, הורים ואורחים שבאו מן המושבות הסמוכות לראות בחג.

כאסינטו שהגיע אל המקום עם התחלת החגיגה, העמיד את סוסו ליד העגלות והאסדות ובא בתוך הקהל. הילדים שרו את ההימנון, אחת המורות הרצתה על פרשת החג והתחילה שורת דיקלומים שעוררו התלהבות רבה בין השומעים. ביחוד הצטיינו שתי ילדות, אחת צהובה בעלת עינים תכולות והשניה שחורה עם גומי חן בלחייה. שתיהן דיקלמו בהתרגשות, עשו תנו־עות יד ורגל ומשגמרו נדחפו אליהן המורות וגם אחדים מן השומעים והעתירו להן נשיקות.

בין הנדחפים ראה כאסינטו אחת „צ׳ינה" זקנה ובהסתכלו היטב הכיר בה את דונה מאמרטה.

משהתחיל הקהל להתפזר תיקן כאסינטו את המטפחת על צוואריו וניגש אליה.

:: :: ::

דונה מאמרטה שמחה מאוד לקראתו. מה שלא יכלה לסלוח לו הוא, שנתן לעבור זמן רב ללא ביקור בבית ידידה זקנה כמותה וללא דרוש בשלומה.

פני כאסינטו אדמו. הוא הרגיש את עצמו אשם כנגדה והתחיל לבקש מוצא ממבוכתו: מעשה וחלה, ומשהחלים נכנס כולו לעבודת הקציר הרבה במשך כל הסתיו.

דוניה מאמרטה נכנסה לתוך דבריו ולא נתנה לו לגמור.

— פתי שכמותך! למה לך כל ההתנצלויות? הגד ללא־התביישות: לא באת משום שמארוקה אינה בבית.

כאסינטו רצה לענות לה דבר מה, אבל לא מצא את המלים הנחוצות ודוניה מאמרטה באה לעזרתו. היא הציגה לפניו את הפעוטה שדיקלמה בחצר בית הספר ועמדה לצידה.

— התכיר אותה? הלא נכדתי היא, בתה הבכורה של וירכיניה!

כאסינטו החליק בידו שערות ראשה והציץ בפניה.

— עיניה כעיני מארוקה, כשתי טיפות מים.

דונה מאמרטה נזכרה בדבר־מה וטפחה על שוקה.

— נבלה זקנה שכמותי! מרוב שמחה שכחתי למסור לך דרישת־שלום ממארוקה. היום הלא היא באה. אתמול עם חשכה נתקבל מכתב ממנה.

עיני כאסינטו נפקחו לרווחה וסנטרו התחיל רועד:

— משמע, שהמכיר לא רימני, והעיקר — שלא שכחה אותי עדיין!

דוניה מאמרטה נעשתה כולה סקרנות:

— האם קבלת גם אתה מכתב ממנה? או אולי נראתה אליך בחלום?

— מכתב לא קבלתי — ענה כאסינטו בהשפלת עינים — אבל כן חלמתי עליה.

דוניה מאמרטה העמידה פנים סקרניות:

— כנראה שאתה חולם על בתי ואולי תחלום גם על „טריבול" בן ארבעה עלים?

— קלעת אל המטרה, דוניה מאמרטה — ענה כאסינטו ודמעות נראו בעיניו.

:: :: ::

דוניה מאמרטה לא הרפתה מכאסינטו והוא ליווה אותה גם אל

המשתה שנערך לכבוד החג ליד בית המשטרה. את הנכדה שילחה לבית אמה.

כאסינטו לא רק שלא התקומם לרצונה, אלא קיבל את ההזמנה בשמחה ושימש לדוניה מאמרטה לקאוואליר: בחר בשבילה מנה יפה של בשר וגם הגיש לה מדי פעם כוס יין ורבים מגרי ה„ראנצ׳ים" התלוצצו על חשבונו:

— לא למענה הוא עושה מה שעושה, אלא למען בתה מארוקה הבאה היום.

כאסינטו הרגיש בהתלוצצותם ועשה את עצמו כלא רואה. כולו היה נתון אל ה„דאמה" שלו והיא, דוניה מאמרטה, פתחה את פיה תחת השפעת היין, וסיפרה לו איך שדרשה מבתה מארוקה כל הזמן שתבוא לביתה ותינשא כאן, כי רעה היא השמועה על העוגבים בעיר הבירה המנצלים את ה„צ׳ינות", ובשטף דיבורה לא התביישה והעמידה לו שאלה:

— ואתה, האם עודך רווק, או כבר נשאת לך אשה?

כאסינטו ראה את עצמו נעלב משאלה זו.

— אחת החלטתי וממנה לא אשוב: אם תינשא לי מארוקה שלך מוטב, ואם לא אשאר רווק כל ימי חיי.

דוניה מאמרטה פרצה בצחוק:

— את זאת תספר לילדה בת שנה ולא לי, אבל אם אמת בפיך ולא בחרת בינתיים באחרת, הבטחתי נתונה לך להשפיע על מארוקה שתי־נשא לך.

כאסינטו לא האמין למשמע אזניו. במוחו חלף החלום על ה„טריבול".

דוניה מאמרטה המשיכה:

— מצדי אני מוכנה למסור לכם את ה„ראנצ׳ו" שלי ומעט העופות. לי תספיק פינה קטנה ואשר למזונותי — מובטחני, כי לא אוכל לחם חסד. אטפל בנכדים שיוולדו לכם ובבישול ואפייה.

כאסינטו היה נרגש עד דמעות.

— אם ישחק לי מזלי ומארוקה תאות להינשא לי, לא תצטרך דוניה מאמרטה לנקוף באצבע. שנינו נשמור עליך כעל בבת העין, כיאות ל„מא־מה־וייכה".

:: :: ::

כאסינטו הפקיד את סוסו אצל אחד ממכיריו, ובעצמו נלווה על דוניה מאמרטה ומשפחתה בדרכם אל התחנה.

כשירדה מארוקה מהקרון נפגש מבטה במבטו ושניהם הורידו את ראשיהם אל הארץ.

בעבור רגעים מספר התאוששה מארוקה ונפלה על צווארי אמה ונשקה לה, ושפתותיה דובבות: „מאמה-וייכה", „מאמה־וייכה" ואחר כך נפלה על צווארי האחיות והקרובות ונשקה להן ולחצה את ידי האחים והמכירים. את כאסינטו כאילו לא ראתה כלל. הדבר חרה מאוד לדוניה מאמרטה, אחזה בידי בתה והעמידה אותה מול פני כאסינטו.

— האם אינך מכירה אותו?

מארוקה ענתה בהתמרמרות מעושה:

— כן, אני מכירה אותו, אבל הוא אינו ראוי לתשומת לב מצידי...

למשמע דבריה נראתה בת־צחוק על שפתי כאסינטו:

— לאמיתו של דבר, הנעלב הוא המדבר ולא מארוקה. היא לא ענתה על המכתבים!

כאן פקעה סבלנותה של דוניה מאמרטה וציוותה להם לשכוח את העבר ולהתפייס מיד. שניהם צייתו לה.

לאור פנס התחנה ראתה מארוקה על צווארו את מטפחתה ששלחה לו במתנה, ולבה התחיל פועם בחזקה.

— איך נודע לך דבר בואי?

בעוד הוא מתכונן לגלות לה את תרעומותו על אשר לא מצאה לנחוץ להודיע לו עליו, הפנה אחד הקרובים את תשומת הלב על עמדם באמצע התחנה ונפנו ללכת אל ה„ראנצ׳ו" של דוניה מאמרטה. כאסינטו לקח בידו האחת את המזוודה הגדולה ובידו השניה אחת החבילות והלך עמהם.

בדרך סיפר למארוקה על החלום עם ה„טריבול" ומארוקה נלחצה אליו והקשיבה בענין רב לדבריו.

כאסינטו הרגיש את עצמו מאושר. נדמה היה לו, כי רואה הוא את פתרון החלום...

הרופא החולה

מחלת השחפת שהתקיפה את הרופא ירחי, לא היתה סוד במושבות קלרה והסביבה. השושנים האדומות שפרחו בלחייו הצנומות והחיוורות ושיעלו הצרוד — גילו אותה לכל מי שבא במחיצתו. כמו כן לא נעלם מאיש דבר הפצרותיה של אשתו, שיצא אל ההרים להתרפא וסירובו לעזוב את אחיו לנפשם. העגלון כואן לחש את הדבר באזני כל יוצא ונכנס. בכל זאת נדהמו יהודים ולא יהודים בהיוודעם, כי הרופא מוטל למשכב ואינו מקבל חולים.

הידיעה נתפשטה חיש־מהר בכל רוחב הסביבה. החולים הרבים הצובאים עם בוקר על בית החולים בדומינגז מצאו את חדר־הרופא סגור, והמיילדת אנה, שהיתה גם החובשת, הודיעה להם קצרות: בכדי הטריחו את עצמם. הרופא הוא חולה מסוכן ואינו יורד ממטתו. הדבר נשנה גם למחרתו, ולא זו בלבד, אלא העמידו את כואן ליד הפתח ולא נתן לאיש להתקרב.

מחלת הרופא היתה לשיחת היום. דיברו עליה בחברת ש"ס, בחנות הקופרטיב ובכל בית ו„ראנצ'ו", ומפקידות היק"א בא רוכב פעמיים ליום להיוודע על מצב החולה.

— מי ירפא את חולינו? — התיפחו הנשים.

— מי יריב את ריבנו? — נאנחו מר האכרים.

— חבל, חבל! — התעצבו אל לבם ה„גאוצ'ים". אכן לזה ייקרא אדם, למרות מה שממוצא יהודים הוא: גם רפא ירפא את חולינו, חינם אין כסף, וגם תחוב יתחב מטבע לתוך כיס כל נצרך...

:: :: ::

זה כשבועיים שהרופא ירחי מוטל למשכב ונאבק עם השיעול שאינו מרפה ממנו. אשתו כמעט שאינה זזה ממטתו לרגע: מגישה לו את סמי המרפא, שהרוקח פקלין מכין בשבילו לפי הוראותיו של רופא עיר־המחוז, מודדת את חומו שלש פעמים ביום, ובעיקר משגיחה היא בשבע עינים שלא יתלבש וירד לטפל בחולים.

שמירה מעולה זו עולה לה לא בלי היאבקות קשה וצער. למרות מה שרופא עיר המחוז נאות לבקר פעמיים בשבוע בבית־החולים היהודי שבדומינגז, אין הרופא ירחי יכול לשכב במנוחה בביתו, עם דעתו, כי אין שפה משותפת להרופא הגוי עם אחיו היהודים; ה„ירוקים", ועד כמה שהם צריכים לו בחיי יום־יום: בעניני שכנות ותיווך בינם לבין פקידות יק"א, ולפעמים גם לבין הרשות. כתוצאה מזה לא עבר יום שלא ינסה לרדת ממטתו ולחזור לעבודתו בבית-החולים — והיא, האשה, הפריעה בדבר.

הפרעות אלו נסתיימו על פי רוב בוויכוחים קטנים בין איש ואשתו: הוא בשלו: אחת החליט וממנה לא ישוב: ללכת אל העם ולהקדיש לו את חייו. והיא בשלה: את תפקידו מילא זה כבר, ומעכשיו עליו להבריא ולהתקדש כולו לאשתו ולבניו. אבל בפעם האחרונה הגיעו הדברים עד לידי כך, שנזף בה והסב את פניו אל הקיר ולא קיבל את סמי המרפא.

:: :: ::

שעה ארוכה שכב כך עד אשר שקע בזכרונותיו מימים עברו. כבראינוע עברו וחלפו לעיניו תמונות נשכחות. התקופה הראשונה: אבא עוטף אותו בטליתו ונושאו בזרועותיו אל החדר... לומד בישיבה ואוכל „ימים"... הציץ ונפגע... מתכונן לגמנזיה... מקבל תעודת-בגרות... עובד בצבא... התקופה השניה: יוצא לשווייץ ללמוד תורת הרפואה... סובל מחסור ולומד... מתוודע לאגודות סטודנטים יוצאי־רוסיה... אגודה, אגודה ואליה... נמשך אחרי ה„הולכים אל העם"... נודר נדר להקדיש לו את חייו... חוזר לרוסיה עם תעודת־רופא בתיק והחלטה בלב, למלא נדרו... יוצא אל אחד הכפרים... הפוגרום בקישינוב פוקח את עיניו ומוצא את אחיו... לבו הולך אחרי תנועת היציאה לארגנטינה, מטעם הברון הירש... התקופה השלישית: פקידי הברון מקבלים אותו בזרועות פתוחות ומציעים לו נוחיות, אבל הוא דוחף אותן... דרכו שבחר — לנגד עיניו: להתענות בכל אשר יתענו אחיו ולרפאותם רפואת הגוף והנפש כאחד... הגיעו לארץ... ביחד עם בית־

החולים היהודי הראשון הוא מייסד גם חברת ש"ס... הוא גם אחד מיוזמי הקופרטיב ועמודיה התיכונים...

עם עמדו על תקופה זו בחייו צפו ועלו לעיניו מקרים ואפיזודות לעשרות: על סכסוכים בין החלשים והתקיפים, כלומר בין אחיו האכרים ופקידי יק"א, יורשי הברון, שרובם ככולם היו מיהודי המערב או יהודים כפרדים שלא ידעו את נפש היהודי הרוסי, על קטטות בין שכנים, ותכופות גם בין בני משפחה, על תיווכים בין יהודים והרשות ועל מחלות מסוכנות ומדומות.

לזכרון אפיזודה אחת הצטחק בקול ושיעול עז תקף אותו. אשתו הגישה לו כוס חמין והוא לא סרב לה, ישב וקיבל וגם האיר לה את פניו. השינוי הפתאומי פעל עליה כל כך, עד שפרצה בבכי עצור. רחמי הרופא נכמרו עליה והתחיל להחליק בחיבה על שערותיה:

— פתיה שלי, למה תבכי?

היא נפלה על צוואריו ובכתה בקול.

שעה ארוכה דיבר על לבה וגם הבטח הבטיח לה, כי עם בוא רופא יהודי למלא את מקומו לירחים אחדים, יצא עמה אל ההרים להתרפא...

:: :: ::

מצב-רוח זה נמשך גם למחרתו. בעצם ידו כתב מכתב להנהלת היק"א על אודות ממלא מקום, קיבל את סמי המרפא והרבה שיחה עם אשתו וגם בידח את שני ילדיו.

אחר הצהרים התלבש וירד ממטתו ושלח לקרוא למיילדת אנה, בכדי להיוודע מפיה על מצב החולים. לא עברו רגעים מועטים נכנסה אשה גוצה ומסורבלת, בעלת פנים סגלגלות ושער צהבהב. בראותה את הרופא יושב אל השולחן, צהלו פניה מאושר. מרוב התרגשות נשארה עומדת ליד הדלת, והברכה קפאה על שפתיה.

הרופא ירחי חייך אליה:

— קרבי, בבקשה.

המיילדת קרבה ועמדה כבמבוכה.

הוא בא לעזרתה:

— ערב טוב לך, אנה, שבי על ידי ומסרי לי על מצב חולינו.

המיילדת מסרה לו על כל אחד ואחד ולא קימצה בפרטים.

— הנתווספו הרבה חולים חדשים? — הוסיף ושאל, — ומה שמותם?

— לא הרבה! — באה תשובתה וקראה בשמותם.

בזוויות שפתיו נראתה בת־צחוק, שאבדה מתחת שפמו הלבן.

הרופא נתן לה אי־אלו הוראות.

על שאלת המיילדת למצב בריאותו, ענה לה, כי הוטב במקצת ובקרוב יוכל לשוב ולטפל בחולים.

היא נפרדה בברכה ויצאה את הבית.

:: :: ::

הרופא נענה לבקשת אשתו ואכל את ארוחת הערב על מטתו, אבל לא ישן תכף. הוא סיפר לשני ילדיו, שעמדו מרחוק, מעשיות ובדיחות מחיי המוז'יקים ברוסיה והם צחקו בקול, עד אשר אחזתם שינה והמשרתת הו־ליכה אותם לחדר משכבתם.

האשה לא הספיקה להתפשט ולשכב, ומן החצר נשמעה נביחת כלבים.

— בוודאי באו לקרוא את הרופא! — חלף רעיון במוח האשה וכל גופה רעד מפחד פתאום.

נביחת הכלבים חזקה והלכה ובדלת נשמעה דפיקה, שלקולה הצטלצלו זגוגיות החלונות:

— רופא, אשתי גוועת ובידך הישועה, הצילה!

שני הילדים, שישנו בחדר הסמוך נעורו והרימו קול־זוועות:

— אמא, אמא!

קריאתם אבדה בנביחת הכלבים וקול הדופק הנשנה:

— רופא, אשתי גוועת, הצילה!

— מהרי ופתחי את הדלת! — קרא הרופא לאשתו בקול־לא־קולו והתחיל להתלבש.

האשה הדליקה את העששית ופתחה את הדלת. נכנס צעיר גבוה, כשהוא מרופש כולו ואי אפשר היה להכירו. היא ניסתה אליו דבר, כי הרופא חולה אנוש ונאסר עליו לטפל בחולים בביתו ומה לצאת החוצה. הצעיר לא שת לבו לדבריה והתחיל להאיץ:

— זה היום השלישי שאחזו צירים את אשתי המבכירה, וכוח אין לה ללידה...

בינתיים נכנס הרופא ופנה אל הצעיר בשאלה:

— גר אתה רחוק מכאן?

— כתשעה עשר קילומטר — ענה הנשאל.

בראות האשה כי בעלה מסדר את כליו במזוודתו, התנפלה לרגליו והתחננה אליו, שידחה את הנסיעה, לפחות עד אור הבוקר, מהיות הלילה אפל והדרכים משובשות.

הרופא לא שמע אפילו את דבריה, ושלח את הצעיר להעיר את המיילדת.

אחרי כרבע שעה התנהלה בחשכת הלילה עגלת אכר, ובה הרופא והמיילדת. גם אשת הרופא נלוותה עליהם. הסוסים בוססו בבוץ ומשכו בכל כוחם ופתאום עמדו. לשווא דפק הצעיר בסוסים והיכם ללא־רחמים בשוט אשר בידו. הם לא זזו ממקומם.

הצעיר ירד ובדק את הריתמה. הכול היה בסדר. אחז ברסן וניסה למשוך בו — וללא תוצאות.

— הסוסים עיפו ועמדו! — אמר הצעיר ביאוש מר ונפנה לבית אחד האכרים הקרובים להביא סוסים אחרים.

כשעתיים ארך עד שובו, ובהתקרבו אל העגלה מצא את הרופא משתעל וקודח ומדבר מחום: — מה לי אשתי, מה לי בני. מצאתי את אחי ולהם אקדיש את חיי, עד הנשימה האחרונה!"

הצעיר רתם את הסוסים לעגלה ועם אור השחר ראו את עצמם ליד ביתו. עזרתו של הרופא היתה מיותרת. המבכירה ילדה למזל בן זכר. אבל הרופא ירחי לא ירד יותר ממטתו...

דגל אדום

בעל־אחוזה הפיץ את הידיעה בעיר המחוז: בעברו ברכבת באחד במאי דרך שדה יהודי — כך סיפר — ראה תהלוכה רבת־עם עם נושא דגל אדום בראש... בעלי האחוזות, שראו בייסוד סינדיקט־הפועלים אצבע יהודי, קפצו על הדבר כעל מציאה ונמצאו מסיתים עושי מלאכתם, ובמושבות היהודיות נוצרה פתאום אווירת־פוגרום.

ה„גאוצ׳ים" לא הסתירו את אשר הטיפו להם והתפארו: „בחג הלאומי הממשמש ובא נשחוט אחד־אחד את כל היהודים ונחלק בינינו את שדותיהם ונשיהם היפות..." לא כן התושבים הגויים שבעיירות הסביבה: בפיהם לא דיברו כלום, אבל מבט עיניהם המשונה איים ובישר רעות. הדבר היה גלוי לעין. בנקל עלה למסיתים לשכנע את ההמון כי היהודים הם האשמים בכול: הקציר הנכשל, המחירים הנמוכים וחוסר העבודה, — הכל בא מידם, והרע בדבר: הם חפצים גם להשתרר על ארץ לא להם ולכבוש להם את הילודים לעבדים, והראיה: הדגל האדום...

:: :: ::

בכדי לקדם את פני הרעה, התכנסו ועדי המושבות לאספות, זו אחר זו ונמנו וגמרו לשלוח שתי מלאכויות: אחת לעיר־המחוז והשניה לעיר הפלך ולבקש מחסה. המלאכויות הלכו וגם שבו ובשורה בפיהן: הרשות הבטיחה לאחוז באמצעים ולא לתת לאיש לנגוע ביהודים לרעה. הבטחה זו הרגיעה את הרוחות במדת־מה, אבל ביחד עם זה הוחלט ליסד הגנה עצמית. צעירים וקשישים בדקו את אקדוחיהם והתאמנו ביריה, על כל צרה שלא תבוא...

אבל המנוחה לא שבה. עם התקרב החג גדלה והלכה חוצפתם של ה"גאוצ׳ים" והתקררו גם היחוסים שבין האכרים היהודים והתושבים הגויים שבעיירות והמושבות השכנות. הגיעו הדברים עד לידי כך, שרבים שלחו מילדיהם לקרובים שבעיר הבירה והנשארים התאספו עם פרום החג

משפחות משפחות לבית מרכזי אחד. כגנבים בלילה התחמקו עם חשכה מבתיהם, בכדי שלא ישגיחו בהם הפועלים ה„גאוצ'ים"...

:: :: ::

לאכרי בלבנירה שחקה השעה. הקומיסר נענה לבקשת ידידו הטבח, ושלח את אחד השוטרים לשמור עליהם.

בתור מרכז שימש להם בית ר' אביגדור, בשל גדלו, וגם משום שגריו חיים בשלום עם כל השכנים.

עם צאת הכוכבים התאספו שמה כל אכרי המקום, מלבד ר' אהרון, אחיו הגדול של ר' אביגדור, היושב בבית המבודד שעל הדרך לעיר המחוז. לשווא שלחו לקרוא לו, גם ר' אביגדור בעצמו נסע אליו והפציר בו שלא להסתכן ולהישאר יחידי בביתו, והוא — בשלו:

— יהיה מה שיהיה. את ביתו לא יעזוב ולא יפקיר את רכושו לגנבים . . .

:: :: ::

הילדים ניסו לעמוד על סיבת האספה בבית ר' אביגדור, אבל בראותם כי הגדולים משתמטים מלהגיד להם את האמת, התחילו לשחק והרימו שאון, שהיה בסתירה גמורה לאותה האימה שהוטבעה על פני הגדולים. לא הועילו כל ההפצרות שיחדלו מלהשתובב. עד כמה שהלב לא הלך אחר שמחה, לא רצו גם להפנות את תשומת לב ה„גאוצ'ים" לראותם בקלקלתם. אבל כזו היא דרכם של ילדים: רוצה אתה שישבו במנוחה, ירימו, כמו להכעיס, שאון גדול יותר. מההפצרות עברו הגדולים לגערות וביקשו גם את השוטר שיאיים עליהם. הגערות לא פעלו ולא כלום, ואשר לאיומו של השוטר — עורר בלבם צחוק:

— וכי שוטר הוא, הלא זה פירוקו, שעבד אשתקד במושבה בתור פועל!

השאון לא פסק עד אשר עייפו. אז נתנו להם לאכול ושכבו לישון.

:: :: ::

בשביל הגדולים ערכו את השולחן הגדול, אבל לב איש לא הלך אחרי האכילה. כל אחד מצא לו אמתלה אחרת: זה אכל לפני צאתו את ביתו, זה ממעט סתם באכילה בערבים וזה חש בראשו. אחרי הפצרה רבה מצד ר' אביגדור ואשתו, ישבו אל השולחן.

האכילה עברה בשתיקה. כמו לצאת ידי חובה טעמו מהמאכלים המוגשים והרחיקום. גם בני הבית כמעט שלא אכלו. הקשישים ישבו שקועים במחשבותיהם ונאנחו תכופות, והצעירים, שניסו להתגבר על עצמם ולא לגלות את אשר בלבם, נמנעו גם הם מלהביט איש בפני רעהו, כאילו התביישו משום־מה.

האחד שאכל לתיאבון, היה השוטר, שישב במטבח. הוא לא הותיר דבר ממה שהגישו לו, ואכל גם מהשיריים שהסירו מעל השולחן. משגמר לאכול הוציא גפרור והתחיל לנקות בו את שיניו, ועד מהרה התחיל ראשו להתנועע ויישן.

החתול שארב ממחבואו, מצא לו שעת כושר ועלה על השולחן והתחיל ללקוק, אבל פתאום נבהל מצל זנבו וקפץ ארצה והפיל כף על רצפת האבן. השוטר הקיץ. רגע קט ישב וניקה-לא־ניקה את שיניו בגפרור ולא יכול להיזכר מה מעשהו כאן במטבח זה הזר. פתאום נתקל מרפקו בחרבו ונזכר, קם מעל הספסל ונכנס אל חדר־האוכל.

למראה השוטר, השלך הס בחדר, גם הוא לא מצא לו מקום בחברת המסובים ופנה אל אחד הצעירים בהצעה:

— נצא קצת ונראה מהמתרחש בחוץ.

:: :: ::

הלילה היה אפל. רוח קר הכה בפנים ובידים כבשוטים לחים ועצר בעד הנשימה. שלמה, בנו זקוניו של ר' אביגדור הלך בראש והאיר את הדרך בפנס־חשמל ואחריו נגררו השוטר וצעירי המושבה.

הם התקרבו לבית הראשון וממנו הלכו ליתר הבתים. הכול היה בסדר. גם הכלבים שכבו במאורותיהם והתעצלו לצאת.

בדעתם של שלמה והצעירים היה ללכת עד ביתו המבודד של הדוד, אבל השוטר עמד פתאום ויעץ לשוב.

— מנוחה ושקט מסביב, ומלבד זה, מי שוטה ויוציא את ראשו בליל־אפל וגשום זה?

הצעירים התנגדו מתחילה, אבל לסוף הסכימו ושבו לבית ר' אביגדור.

:: :: ::

עם שתיית ה„מאטה" נרדם השוטר. שלמה הראה לו על מטה מוצעת, והוא והצעירים יצאו אל המסדרון והמשיכו בשתיית ה„מאטה" וסיפרו מעשיות. אבל תחת לבדח את הדעות צחקו צחוק מעושה והשתעממו. לסוף קמו ממקומם ונכנסו אל חדר־האוכל וישבו אצל הקשישים.

:: :: ::

איידמן סיפר על הפוגרום, שבו אבד את עינו השמאלית, בן־עירו גלמן, מילא אחריו ומסר פרטים איך שהשתתף בהגנה והציל משפחה יהודית ממוות. לא היה אחד שלא יהיה לו מה לספר על מקרים דומים מימים עברו שם מעבר לים, והאונגרי, שהשתתף במלחמת העולם הראשונה עד נפלו בשבי בידי הרוסים, סיפר על נוראות המלחמה והתעללות הרוסים ביהודי גליציה. כוס ה„מאטה" שנמסרה מיד ליד נשארה בידו, מבלי שישגיח בה הוא ובעלת הבית. הכול היו שקועים ראשם ורובם בסיפורי הנוראות, שלשמעם התפרצו אנחות עמוקות מלבות הזקנים, ועיני הנשים נזלו דמעות. גם הצעירים ישבו דום ונישאו בדמיונם לאותם המקומות הרחוקים בם קרו הדברים.

:: :: ::

האחד מהקשישים שישב כל הזמן ולא הוציא הגה מפיו — היה ר' אבינגדור.

גם לו היה מה לספר. בעודו ילד טעם כבר נוראות פוגרום, והן היו גם הגורם הראשי להגירתו לעבר לים. אבל הוא ישב ועיניו תעו מאחד לשני. בקמטים שהתבלטו על פני המספרים והמקשיבים ראה את כל הצער היהודי ובאזניו שמע את קול הבכי המתפרץ מכל מלה ומלה שיצאת מפיהם...

הוא מתח קו־מקביל מאווירת־הפוגרום הידועה לו משם, לאותה שנוצרה והיתה כאן במושבה.

— שם רדפו אותנו משום שלא היינו פרודוקטיבים, וכאן אנו עובדים את האדמה ומרווים אותה בזיעתנו ולשדנו — ושוב פחד פוגרום לנגדנו.

והוא הסיק מסקנא:

— כל עוד שאנו בנכר, אנו הפקר ודמנו הפקר לכל נוכל ובזוי־אדם.

מבטו נח על בן־זקוניו שלמה וחבריו, שישבו על ידו והקשיבו לסיפורים ונבהל למראה עיניו. בפעם הראשונה ראה בפניהם מה שלא ראה קודם לכן: אימת פוגרום...

ר' אבינגדור נשך את שפתו עד זוב דם, הביט מעל משקפיו הרחק־הרחק ונענע בראשו:

— יצאתי משם בכדי למנוע פחד זה מצאצאי, והנה רדף הפחד אחרי והדביקני גם כאן, גם כאן...

אל חיק המכורה

בכל רוחב הסביבה שמעבר לנהר „ז'וקורי־גראנדה" ועד הפרינו־ריפיקה, שבסמוך לעיר קולון, הכירו את דון וידאל ואת סוסו השחום, ובכל מקום בואו שמחו ה„גאוצ'ים" לקראתו וקיבלוהו בסבר. לכבוד גדול נחשב להם כשהתעכב אצל אחד מהם — ולו רק לשתיית „מאטה".

לדון וידאל יצאו מוניטין בתור הבהם, שמעולם לא נסוג לאחור בפני כל עדר ומזג־אוויר. מלבד זה היה מטבעו מה ש„הגאוצ'ים" מכנים בשם „אומברה": התחלק עם עוזריו את הרווחים חלק כחלק, נתן את פרוטתו האחרונה לחבר בצרה ולא אזלה מכיסו סוכריה בשביל הפעוטות ומחמאה מפיו ל„צ'ינות".

נוסף על החיבה היתירה שרחשו ה„גאוצ'ים" לדון וידאל בעד ישרתו וטוב לבו, הוקירוהו הרבה בעד סיפורי מעשיותיו מעברו הגדול כראש הבהמים: על סערות וגשמי־זעף ושטפונות והתגוששויות, ובעיקר — על שדים ומזיקים, שנזדמנו לו תכופות בדמויות שונות ואמרו להטותו מדרכו ולהוליכו שולל, ואיך שהתחכם להם. עד כמה שסיפוריו אלה לא מילאו את לבות שומעיו פחד ורעדה, לא נלאו מלהפציר בו:

— בחסדך, דון וידאל, המשך!

מה שהיה סוד לימים רבים, הוא, סיבת בואו אל המקום מלפני שנים רבות, שם מכורתו ושלא נהג מנהג „גאוצ'ים" ביחס לנשים. מיום שהכירוהו לא הכנים „צ'ינה" לביתו, לא שתה יין ולא הזכיר דבר על מולדתו. ואם קרה והתחכמו לו וניסו להיוודע מפיו שורש דבר — ולשווא. שאל את דגי ה„ז'וקורי־גראנדה" ושאל אותו: — לא דבר ולא חצי דבר!

:: :: ::

הצעירים שב„גאוצ׳ים" זכרו את דון וידאל ואת סוסו מיום שזכרו את עצמם, והקשישים לא יכלו להיזכר בדיוק, אימתי ראוהו בפעם הראשונה. מה שזכרו היטב, כי סוסו היה אז כמעט סייח. ודון וידאל בעצמו? אפשר ששכח גם הוא כי יש לו אי־שם מכורה, בה ראה בפעם הראשונה את העולם ומלואה, או שעשה את עצמו כשוכח — מן היום שבא למקומו החדש הסתגל אליו והיה כאחד מילידיו.

הוא לא ישב בטל גם בימות הקיץ והראה חריצות רבה בציד־הדגים. אבל עבודה זו לא סיפקה את רוחו והביאה אותו לידי שעמום. ואותו הדבר גם בנוגע לסוסו. ימים ולילות רעה לארכו של הנהר והניס בזנבו את היתושים והזבובים המטרידים וכמה פעמים ביום ניסה להתהפך על גבו, כאילו רצה להשתכנע אם לא שותקו שריריו החזקים מתוך הליכת בטל... אבל משירד גשם סוף־קיץ הראשון והאדמה כוסתה „טריבול" ירוק, הקיץ דון וידאל כמו משינה ארוכה והתחיל לטפל בסוסו: מוציא את העוקצים שדבקו בעורו, גוזר את שערות זנבו הארוכות, מסרק את רעמתו ולוחץ את פניו לצווארו:

— שחום, שחומי. עוד מעט־קט וניכנס למלוא העבודה החביבה כל כך על שנינו!

:: :: ::

עם תחילת הסתיו התחיל ה„ראנצ׳ו" של דון וידאל הומה מאדם: באו רוכבים מהאחוזות הקרובות והרחוקות וסוחרי־בקר להציע לו ניהול־עדרים אל הפריגוריפיקה, ובאו גם עוזריו הכהמים הישנים ופנים־חדשות לבקש ממנו שיספחם לעבודתו.

לא חסרה לו עבודה ולא חסרו לו גם עוזרים. הסוחרים ובעלי האחוזות ידעו מן הנסיון, כי אם אמנם צריך לשלם לדון וידאל יותר מאשר לבהמים אחרים, תחת זאת אפשר לסמוך על ישרתו, וידעו גם עוזריו ה„גאוצ׳ים", כי שכרם לא יקופח.

דון וידאל, שמידת הגאווה היתה זרה לרוחו והתהלך עם עוזריו כאח ורע, דרש מסירות עד כדי הסתכנות אשר למילוי התפקיד; לדלג מעל חוטי גדר כשהם רוכבים, לחתור דרך במימי היאור, לנהג את העדר לאור הירח וכשהשעה צריכה לכך — גם באישון לילה. את זה דרש מאחרים וגם מעצמו ומדי פעם שימש דוגמא ולא נמנע מכל סכנה:

— מבלעדי זאת — מרגלא היה בפומיה — אי אפשר לאדם להיות בהם!

הוא הספיד, כמו כן, שלא לשחוט בדרך יותר מאשר הרשה בעל־העדר, ואם קרה ונפל עגל או פרה בדרך, ציווה לפשוט את העור ולהחזירו לבעליו. להסתירו מתחת לאוכף ולמכור אותו אחר כך — דבר כזה נאסר על ידו איסור חמור.

:: :: ::

עוד טרם הספיק דון וידאל לנוח מעמל הדרך והנה יצא שוב. עד כמה שלא זקן האיש לא נזהר מפני הצינה והגשמים ולא דחה עבודה. עוזריו עיפו לא פעם והתחננו אליו בדמעות ממש, שיתן להם לנוח וינוח גם הוא:

— הלא זקנת ושבת, דון וידאל!

לשמע תחנוניהם הצטחק בקול:

— זקנתם אתם, והראיה, אתם הנכם העייפים ולא אני!

ראו ה„גאוצ׳ים" כי אין דבריהם מוצאים הד בלבו וניסו לנגוע בנימה אחרת:

— אם על עצמך אינך חס, מדוע לא תחום על סוסך, פשוט משום צער בעלי חיים?

בכל פעם שנגעו בנימה זו נעשו פני דון וידאל רציניות וענה להם אחרי דומיה קלה:

— כשתגיע השעה ננוח שנינו: אני וסוסי!

:: :: ::

מתחילת הסתיו ועד ראשוני ימי הקציר פתוח פי הפריגוריפיקה שבסמוך לעיר קולון, ובולע לתוכו אלפי ראשי־בקר המובלים אליו משדות אנטרה־ריאוס וקוריינטס, ומספר מי ידע להכמויות הגדולות שהוביל אליו דון וידאל במשך כל אותן השנים! והזמן אינו מתעכב במקום אחד. הולך הוא במסלולו. הפעוטות שמצא כאן עם בואו גדלו ואחרים באו במקומם, והוא כוחו עמו ועודנו ראש הבהמים בכל הסביבה כולה, וגם סוסו בשרו לא כחש ועורו נוצץ ושניהם היו נושא לקנאת ה„גאוצ׳ים":

— תחת להזדקן, הולכים הם ונעשים צעירים יותר!

למראית-עין נהנה דון וידאל מקנאתם זו, אבל בקרבו צחק לה:

— יהא לבם סמוך ובטוח, כי מר המוות לא יפסח גם עלי ועל סוסי...

:: :: ::

אין חידה בלי פתרון, וגם חידתו של דון וידאל נפתרה סוף־סוף: באחד הימים עבר לפני עדר ובא עד ביצה ואמר לחצות אותה, פתאום נבהל הסוס וקפץ לאחוריו ועמד. דון וידאל דפק בו, אבל תחת לזוז ממקומו כרע על רגליו הקודמות, וכמעט שלא הפיל את רוכבו ארצה.

משראו הבהמים את הנעשה חשו לעזרתו: הורידו את דון וידאל מעל סוסו וסיעו לו לקום ולעמוד על רגליו, התחילו לטפל בסוס, שניסה לקום בכוחות עצמו ולא יכול עד אשר התירו את האוכף, וכשעמד סוף־סוף היה רטוב זיעה ורעד מקור.

דומם וחיוור כסיד עמד דון וידאל ליד סוסו, ותמהונו גדל מרגע לרגע:

— מזג־האוויר לא רע כל־עיקר והעדר גם הוא לא הוגיע הרבה ואיך זה קרה הדבר?

פתאום נעשה מצחו קמטים־קמטים. רעיון מוזר חלף במוחו:

— בוודאי שאזהרה היא על הסוף המתקרב!

אל הפרינגוריפיקה חסר עוד כחמש פרסאות וכל אחד מעוזריו הציע לו את סוסו לרכיבה, אבל הוא סירב להם, תיקן את האוכף ועלה על סוסו, שהתנועע מתחילה, אבל כעבור רגעים מספר זז ממקומו.

כפרסא התנהלו הבהמים לאיטם והשגיחו על דון וידאל והיו מוכנים לבוא לעזרתו, אבל בראותם כי הסוס מחליף כוח, שכחו כמו את המקרה. האחד שלא שכח ולא הסיח את דעתו ממנו, היה הוא, דון וידאל. כל הדרך היה שקוע ברעיונותיו והתאמץ להיזכר במקרה דומה — ולשווא.

הרעיון הקודם חלף שנית במוחו:

— כנראה, אזהרה היא על הסוף!

:: :: ::

דון וידאל מסר את העדר, קיבל את שכרו והתחלק בו עם עוזריו, ואחרי נוחם כיום תמים השכימו בבוקר, חבשו את סוסיהם ויצאו לדרך.

שמחים וטובי לב רכבו ה„גאוצ׳ים” על סוסיהם וסיפרו על הצוע־ניות, איך שהריחו את ריח הכסף שבכיסיהם ובאו לנחש להם עתידות, ואיך שהצוענים הציעו לעשות חליפין עם הסוסים ולא השגיחו כלל בדון וידאל שרכב לצידם כסהרורי ולא השתתף בשיחה. ופתאום קרה משהו שהתמיה את כולם: בהגיעם לצומת הדרכים הראשונה, עצר דון וידאל בסוסו ונתן אות גם להם לעמוד:

— כאן אחים ניפרד. אתם תלכו לדרככם ואני אטה לדרך המובילה למכורתי.

ה„גאוצ׳ים” לא האמינו למשמע אזנם: זו להם בפעם הראשונה ששמעו מלה זו יוצאת מפיו. אבל דון וידאל לא נתן להם שהות לתמוה הרבה: הוא ירד מעל סוסו והתחיל להיפרד מכל אחד מהם:

— היה שלום ואל תזכור לרעה את דון וידאל הזקן.

ה„גאוצ׳ים” נעצו בו את מבטם, שהיה חציו תמיהה וחציו רחמים: לפניהם עמד „גאוץ” זקן ושחוח וגם סוסו הפך צל...

משבה אליהם רוחם, ירדו מעל סוסיהם וניסו להניאו מהחלטתו:

— האם נמאסה עליו ישיבתו עמהם? לפחות יתן להם די־זמן לערוך לכבודו פרידה יפה.

דון וידאל הודה להם בעד רצונם הטוב, אבל עמד על דעתו:

— עלי להגיע למכורתי טרם שתיטרף עלי השעה!

הוא רצה להגיד להם עוד דבר־מה, אבל הדמעות התחילו חונקות בגרונו. בלי הוציא הגה מפיו לחץ את יד כל אחד מהם, עלה על סוסו ונטה לצד היער.

שעה ארוכה עמדו הבהמים על מקומם והביטו אחריו בחיבה ובגע־גועים עד אשר נעלם מעיניהם. דון וידאל הרגיש במבטם החם ונפשו יצאה אליהם, אבל התגבר על עצמו שלא להביט לאחוריו ולא להתרגש והמשיך את דרכו עד אשר בא בין עצי היער, ולפתע שכח את ה„זשוקורי־גראנדה” ואת כל אשר מסביבו ונישא בדמיונו לפינה הנידחה, בה ראה הוא וסוסו בפעם הראשונה את העולם, — לאס סאוסאס.

— כן, שניהם נולדו שם והיא מכורתם!

:: :: ::

זה היום החמישי שדון וידאל נמצא בדרך. הוא הגיע כבר למקום בו לא שמעו גם את שמו וראה זה פלא: הדרך היתה ידועה לו כל כך שלא מצא לנחוץ לשאול את פי עובר־ושב אם איננו תועה. ידיו נהגו במושכות מאליהן והוא התעמק בזכרונותיו, שהתעוררו במוחו זה אחר זה, כמעינות אלה שהיו נעולים וחתומים רבות בשנים ופתאם נגעה בהם יד־פלא ופתחה אותם לרווחה. במוחו צפו ועלו פרטים ופרטי פרטים מחיי הילדות והבג־רות: מרוצי־סוסים התאבקויות עם אדם ובהמה ואהבות, הוי, כמה אהבות!

מבין המעינות־הזכרונות האלה התפרץ לעלות אחד מעין קטן־קטן ועד כמה שלא התאמץ לעצור בעדו התפרץ ביתר עוז: זכרון אותו המקרה שגרם להיעלמו ממכורתו למשך של עשרות שנים...

תחת הרגש החם שנמלא לאור אותם הזכרונות נכנע סוף־סוף, ונתן לאותו המעין הקטן להיפתח ולפתע עלה וניצב לעיניו המאורע עם הסוכן של אחוזת „לה־פאלומה", שנעלם באישון־לילה אחד עם ה„ניגרה" שלו. וראה זה פלא: בכדי ירא. כל כעס לא הרגיש ברגע זה. להפך. הדבר נראה לו עכשיו טבעי כל כך...

— וכי הוא דון וידאל לא ענב בבחרותו על „צ׳ינות" וגנב אותן מתחת בעליהן?

וכמו שמצא זכות למעשה הסוכן, כך מצא זכות גם ל„ניגרה". הסוכן היה אז במיטב עלומיו והוא, דון וידאל, היה בהשוואה אליו, כזקן ומה תימה בדבר שה„ניגרה" נמשכה אחריו בחבלי־אהבה? וכיוון שהגיע במש-פטו למה שהגיע, נראתה לו כמעשה פרחחים רדיפתו אחריהם והיאבקותו עם הסוכן, שנשאר לו ממנה — אם איננו טועה — סימן של דקירה בסכין סמוך למרפקו השמאלי.

דון וידאל הפשיל את שרוולו והחליק בידו על הסימן, מתוך קורת־רוח והתגנדרות כאחת:

— אכן הייתי, בזמן מן הזמנים, בעל דם חם!

:: :: ::

עבר בוקר ובא לילה, חלף לילה והיה בוקר — זה היום השמיני שדון וידאל הולך בדרך. מרוב עיפות לא הרגיש כמו באיבריו ואותו הדבר גם אשר לסוסו. בכבדות פסע את פסיעותיו, אבל שניהם התגברו על עי־פותם הרבה ומטרה אחת לעיניהם:

— להגיע אל המכורה ויהי מה!

עם שקיעת החמה אמר לסור לאחת ה„ראנצ׳ים" ללינת־לילה, כמשפטו בימים הקודמים, אבל התחרט. ריח קירבת המכורה עלה באפו והחליט להמשיך את דרכו באישון לילה. לשווא ניסה „גאוץ" זקן שפגע בדרכו לעכבו אצלו, באיימו עליו בליל סופה. דון וידאל הודה לו מקרב לב וגם הסום, כאילו היה תמים דעים עם אדוניו לא התקומם לרצונו.

סופה לא התחוללה, אבל עם חשכה נשבה רוח קרירה שחדרה לכל העצמות. דון וידאל הוציא מתחת לאוכף את ה„וויקוניה" ועטף בה את

צוואהו עד למעלה מפיו, וכאשר הקור הלך וגבר עטף גם את יתר חלקי הפנים הגלויים ומסר את גורלו בידי הסוס...

:: :: ::

תחת חום ה„וויקוניה" ועייפותו הרבה התחיל דון וידאל לנמנם, ועם השינה בא גם החלום. והנה עוברים לפניו בסך כל אותם ה„גאוצ׳ים" ביחד עם ה„צ׳ינות" שגנב מתחתם, ומה גדול מספרם! הנה עבר לעיניו אלכנדרו עם צ׳ונה, והנה סיראפיו עם כואנה ושם נראה סיגוביו עם דיוניסיה... מתוך סקרנות התחיל למנותם והנה מספרם עולה כבר לעשרים...

טילטול חזק מלווה צהלת סוס העיר אותו משנתו. בבהלה פקח את עיניו ועצמן שוב. צר היה לו לנתק את החלום הנעים ולשמחתו נקשר הפתיל שנקרע ולעיניו עמדו הזוגות העוברים כערוכים למחול. מה שהתמיה אותו, שלא ראה ביניהם את ה„ניגרה". הוא אמר להתקרב אל הזוג הראשון ולהיוודע מפיהם על מקומה, ולפתע הרגיש בטילטול חדש ותכף לו צהלת-סוס, והיה הרושם כאילו נזרק באוויר.

דון וידאל פקח את עיניו, נגע בידו במצחו ונזכר כי הוא רוכב על סוסו. בקושי שיחרר את קצה הפנים מה„וויקוניה" וחדרה רוח קרירה והזכירה אותו, כי נמצא הוא בדרכו אל מכורתו.

הסוס צהל שלישית בקול ועמד. מפי דון וידאל נפלט:

— באנו אל המכורה!

:: :: ::

דון וידאל אמר להשתחרר מן ה„פונצ׳ו" וה„וויקוניה" ולרדת מעל הסוס. אבל לא ניתנה לו שהות לכך. רגע־קט לא עמד הסוס על מקומו במנוחה, צהל וריחרר ולפתע התחיל בועט ברגליו באדמה. דון וידאל ניסה להחזיק את שיווי־המשקל, אבל הסוס כאילו קצרה לו השעה, הטיל את עצמו אל הארץ ביחד עם רוכבו...

כמה זמן שכב ככה — לא זכר דון וידאל. מעצמת הנפילה התעלף ומששבה אליו רוחו לא הרגיש כל כאב בגופו, פרט לזה שרגלו השמאלית נלחצה מתחת למשא הסוס. לשווא התאמץ להוציאה. הסוס העיק עליה בכל כבדו. הוא ניסה להסיר מעליו את ה„פונצ׳ו" הכבד ונסתבך בו יותר ולפתע הרגיש כאילו מחטים עוברים ברגלו והכאב היה נורא.

דון וידאל קרא לעזרה וכתשובה נשמעה נביחת כלבים חזקה.

:: :: ::

העזרה המחוכה לא באה. אמנם הסוס כאילו הרגיש פתאום בעוול שעשה לאדוניו, הרים את ראשו וניסה לקום ולעמוד על רגליו. הנסיון לא הצליח, אבל עלה בידי דון וידאל להוציא מתחתיו את רגלו לפני נפלו שנית. עד כמה שלא היה עיף וכאוב לא הסיח את דעתו מהצורך להוציא את מגפו מתוך הארכוף, אבל רגלו לא נשמעה לו. בעבור רגעים מספר ניסה הסוס שנית את כוחו וגם עמד, אבל כאילו נשמטה הקרקע מתחת לרגליו, נפל בחזקה, הוציא נחירה מגרונו ונשאר מוטל כאבן.

הנחירה המשונה הפנתה אליה את תשומת לב דון וידאל, כי מן הצורך לקום ולהתיר את סוסו מאוכפו, אבל כל גופו היה כנסוך עופרת ולא יכול להניע יד ורגל.

:: :: ::

לאור הנוגה ראה דון וידאל אטד וחיוך נראה על שפתיו:

— בוודאי שלא טעיתי: במקום זה ילדה הסוסה האמיצה את סוסי הנאמן, שליווני בכל ימי היותי בנכר!

מבטו תעה רגע ופתאום עמד:

— הנה עצי הערבות שלידם עמד ה„ראנצ'ו" של אמי המנוחה, ושם מימין עמד ה„„ראנצ'ו" של אחותי ראמונה...

עם היזכרו בשם זה חלפה שאלה במוחו:

— המסכנה, האם עודנה בחיים?

ופתאום נזכר בסוסו, שלא שמע ממנו שום תנועה, הוציא בקושי את ידו מתחת ל„פונצ'ו", שם אותה על בטן הסוס, הגישה לנחיריו ולא מצא בו סימן חיים.

הדמעות התחילו חונקות בגרונו, נפל בפניו אל צוואר הסוס ופרץ בבכי מר:

— סוסי המסכן, הנאמן!

:: :: ::

כוכב הנוגה שקע זה כבר ודון וידאל שכב ככה שעה ארוכה ובכה עד אשר עייף ויישן. כמו מעצמו משך בידו את קצה ה„וויקוניה" וכיסה בו את פניו והחלום שניתק נקשר שוב. כן, מאוד התמיה אותו שלא ראה בין זוגות המחוללים את ה„ניגרה" וגם אמר לשאול עליה, והנה הופיעה פתאום לעיניו יפה שבעתיים. ומי הוא המתקרב אליה? כן, כבר נזכר: הוא הסוכן של „לה-פאלומה", הוא ולא אחר... ופתאום עמדו הזוגות בשורה, והנה יצאו הסוכן וה„ניגרה" וניגשו אליו, לחצו את ידו בהכנעה ואמרו לו פה אחד:

— דון וידאל, היטבת לעשות בשובך בעוד מועד אל המכורה!

— למה זה תקראו לי דון, ולא בשמי, כמו שהייתם רגילים לקרוא לי אז? — הביע להם את תמהונו.

— וכי אינך כועס עלינו יותר? — שאלו אותו.

— כועס? על מי?

הוא לא הספיק לגמור את דבריו, כששניהם נפלו על צוואריו ונשקו לו מנשיקות פיהם.

ראה דון וידאל מהם וכך עשה: ניגש לכל אחד מהזוגות העומדים וביקש את סליחתם ונשק להם וגם הם נשקו לו.

ומאין הופיע לפתע פיליפ החיגר עם הגיטרה שלו? וראה זה פלא: הפעם לא התעקש והתחיל לפרוט עליה. אבל הזוגות עמדו פתאום כלפני שאלה ולא התחילו במחול: עם מי ירקוד דון וידאל? הראשון שהציע לו את ה„דאמה" שלו היה הסוכן וכך כל יתר הקווליירים. כל אחד הציע לו את בת זוגו. אבל הוא סירב: יהי לכם אשר לכם! ולפתע הופיעה לעיני העומדים „צ'ינה" — אש לוהטת, שאחזה בידי דון וידאל...

הוא הרגיש מתוך שנתו, כי כאב רגלו הולך וחזק והקור חודר־חודר לתוך לשד עצמותיו, אבל בן־רגע שכח את המכאוב וראה את עצמו נישא עם ה„צ'ינה" ומסתובב בין זוגות המחוללים והנה עמד עמה במרכז. ומאין הדחק הגדול שהרגיש? הוא אמר להעיר דבר־מה ל„דאמה" שלו, אבל לשונו לא נשמעה לו ובינתיים הלך המעגל הלוך והצטמצם, הלוך והתכווץ עד שהרגלים נסתבכו זו בזו וחסר אוויר לנשימה. ובעודנו עומד ככה נעלמו הזוגות ונעלמה גם ה„דאמה" שלו וראה את עצמו רוכב על סוסו... דון וידאל נאנח כבדות. ולפתע הרגיש איך שצמחו לו כנפיים והוא נישא מעל הרים ויערות, שדות ונהרים. כבר עברו שבועות וירחים שהוא בדרך והנה התחילו הוא וסוסו צונחים לארץ, צונחים. הוא אמר לקרוא לעזרה וכרגע

ראה את עצמו ליד האטד שלנוכח עצי הערבות ונשם לרווחה, כאילו נגול מעל לבו משא כבד-כבד...

:: :: ::

למחרתו עמדו תושבי „לאס סאוסאס" לפני חידה: ליד האטד שכב סוס ו„גאוץ" זקן נלחץ אליו, ושניהם היו קפואים מקור, בלי סימן חיים. גם הסוס וגם ה„גאוץ" נראו להם בלתי ידועים.

מספר הסקרנים גדל מרגע לרגע ופתאום יצאה מבין העומדים „צ׳ינה" זקנה, הסתכלה ארוכות בסוס וב„גאוץ" והנה אחזה בידו השמאלית של ה„גאוץ" המת, הפשילה את שרוולו והתבוננה רגע ופרצה בבכי:

— אחי האבוד הוא. וידאל, וזה סוסו! שניהם באו למות בחיק המכורה...

שעה קלה עמדו המסתכלים כקפואים ולפתע התאוששו, ניגשו אחד־אחד אל המת, נשקו לו על מצחו וממנו אל הסוס ולטפו את צווארו ושפ־תותיהם דובבו כמו לעצמם:

— זה כוחה של המכורה!

בקירוב כך...

בחוץ עמד בוקר יום ראשון נהדר. על פני הביטון הנוצץ התרוצצו מכוניות-משא מלאות נוער חוגג, שאץ לאיצטדיות כדור־רגל בכדי לתפוס בעוד זמן מקומות־ישיבה נוחים. קרונות הטראם התנהלו ריקם למחצה ואמות ששו לקראת השמש הלא־חרפי והוציאו את הפעוטות בעגלותיהן אל גני העיר הסמוכים, להנאות וליהנות מזיוו ומקרניו המחממות, הלוטפות.

גן־העיר המרכזי נהר כולו. העצים הירוקים בכל ימות השנה השתקפו בתכלת השמים ירוקים יותר, עצי-השלכת גם הם כאילו סרה מהם עצבותם וה„אמבו" הענף שלח את דליותיו עד לעברו השני של הדרך. על ספסלים מוצפים אור שמש ישבו זקנים תשושי־כוח וחיממו את עצמותיהם העיפות ושוחחו על ימים עברו ומעשים שהיו. פרחחים לעשרות רצו במשעולים המתפתלים, רצוא ושוב, וכלאחר־יד רמסו את העשב וניתלו בענפי העצים והעלו את חמתו של שומר הגן שרדף אחריהם וחלל בחלילו ואיים עליהם במקלו המסומר. בין סידור וסידור של הפעוטות בעגלות שוחחו האמות על המחסור בדירות ובתפוחי אדמה, על האפנה החדשה ולא יכלו להתגבר על עצמן שלא להרבות לספר כל אחת בשבח תינוקתה...

ליד ה„אומבו" עמדה קבוצת אנשים והסתכלה אל פני בית הכנסת היהודי שמנגד. לפני יום הניחה יד זדונה פצצה ליד אחד הדלתות, שהת־פוצצה ועשתה שמות בבית הכנסת מחוץ וגם מבפנים.

מזמן לזמן יצא אחד העומדים, חצה את הרחוב וניגש אל הדלת המנופ־צה בכוונה להציץ בעדה אל תוך הבית. אבל בו ברגע נראה בחוץ השמש המכופתר והזמין אותו להמשיך את דרכו. הרוב ציית. אבל היו גם כאלה שהתעקשו ועמדו. אז רמז השמש לשוטר שעמד מנגד והלה נתן להם אות להתרחק.

קבוצת הסקרנים גדלה והלכה. מהם הביטו לפני בית הכנסת ומהם

לבתים הסמוכים שרוב חלונותיהם נשברו לרסיסים מרעש ההתפוצצות ודיברו על מעשה ההתנקשות. רוב העומדים היו יהודים, אבל היו ביניהם גם לא־יהודים, שבאו לראות בעיניהם כמה מן האמת יש בדבר שקראו בעתונים או שמעו מפי קרייני הראדיו.

עד כמה שלא כאב ליהודים המעשה הרע כשהוא לעצמו, כאב להם משנה שהיד הזדונה בחרה לה את יום תשעה באב לביצוע זממה. אחד העומדים, יהודי בשנות הזקנה, בעל עינים קטנות וזקנקן מרובלל, לא יכול להתגבר על יצרו מבלי לזרוק הלצה על חשבון מניח הפצצה: „כי יד גוי ביצעה את הדבר — בזה הלא אין כל ספק, אבל כנראה גוי זה עם הארץ גמור הוא ולא ידע כי השנה תשעה באב נדחה הוא ומשום זה הניח את הפצצה אור ליום השבת...” אבל ההלצה עברה ללא כל רושם.

גם הלא-יהודים הפכו והפכו במעשה הפצצה, תחילה בלחש ואחר כך בקול, ופתאום יצא מבין העומדים אחד כרסתן עם קרחת באמצע הראש ונרגז כולו השמיע דברים חריפים כלפי המבצע. הגורם להתרגזותו היה צעיר מתגנדר, שחיווה את דעתו בקול כי מהיות הנפגעים יהודים אין הוא רואה כל עוול בדבר. להפך... כאן התחלקו הדעות. היו שעמדו לצד הצעיר והיו גם כאלה שעמדו לצד הכרסתן המוחה והרוחות הלכו והתלהבו, עד שקרב השוטר וציווה בקול שיתפזרו.

מעברו השני של הגן בא בחפזה אדם מסורבל לבוש אדרת שער רחבה ועטוף מטפחת צמר מסביב לצווארו ועמד לפני בית הכנסת. תלבשתו ופניו העגולות עם העינים היהודיות הגדולות שהציצו מתוכן בפחד טמיר העידו עליו כי מיוצאי גרמניה הוא. שעה קלה עמד והסתכל בשני הלוחות שהביטו עליו כמבויישים, מהם הוריד את עיניו לזגוגיות הצבעוניות המגופצות ולדלת והתעכב על כתמי האלקיטרן השחורים שהיו זרועים פה ושם. על שאלתו את אחד היהודים העומדים על מוצא הכתמים קיבל את התשובה, כי מעשי ידים זדוניות גם הם, שקדמו למעשה הפצצה. זיעה קרה כיסתה את כל פניו.

היהודי התקרב אל אחד העצים ונשען אליו, הוציא ממחטה מכיסו ונגב בה את הזיעה ועצם את עיניו. רגעים אחדים עמד כך ומהעוויות שעל פניו ניכר היה כי עוברת עליו חוויה קשה ופתאום שם את ידו על מצחו וסנטרו התחיל רועד.

— בקירוב כך... בקירוב כך...

אינני כדאי...

המנין שהתקיים בבית רובינסאל במשך של עשרות שנים והיה אגב הגדול ביותר בכל המושבה, פחת והלך. זה מתה עליו אשתו ועבר לגור בבית בנו שבעיירה, זה חלה ברגליו ואינו יורד ממטתו ומהם הלכו בדרך כל הארץ. בכל זאת נהרו לשם בבקרי השבתות והחגים מהקשישים שבין האכרים. אלה מתוך הרגל ישן ואלה מתוך חשבון פשוט: ייצטרף מנין הרי מוטב, לא ייצטרף — מה יפסידו? יתפללו שלא במנין ותהא הזדמנות לשוחח על דא ועל הא.

גם בבוקר יום שבת זה נקבצו ובאו לבית רובינסאל ובשעת העשר, כשספרו את הנוכחים מצאו, כי ביחד עם בנו של בעל הבית בן השתים עשרה, חסר עוד יהודי אחד למנין. זלאצ'בסקי לא רצה לחכות יותר והציע לעמוד להתפלל. כאן הפסיק אלפרין מלעיין באור-החיים של פרשת השבוע והפציר בו להזדיין עוד במעט סבלנות: אולי יתרחש הנס ומאי-שם יופיע פתאום אברהם אבינו או אליהו הנביא בדמות זקן בעל עינים גדולות ומחייכות ופרק נאה וזקן מגודל וישלים את המנין...

השיחה שהופסקה נקשרה שוב. הפכו והפכו בשבר עם ישראל באירופה: על כבשני האש ותאי־הגאז שבהם נשרפו ונחנקו על קידוש השם מיליונות מבני ישראל והבורית שעיבדו טמאי המין האנושי מגופות הקדושים ועל סגירת שערי ארץ ישראל בעד פליטי השארית. אנחות קשות התפרצו מן הלבבות ובקול אחד גינו את מעשי האנגלים ודימו אותם למעשי הנאצים...

פתאום נכנס במרוצה בן רובינסאל ובשורה בפיו: מצד יער־הפלמר מתקרב איש ונדמה לו, כי פניו פני שימקין.

למשמע דבריו קם פילצ'יק מכסאו, יצא מן הבית והאהיל בידו על עיניו, ולא עברו רגעים מועטים שב ואישר את דברי הנער:

—נכון, זה שימקין, הוא ולא אחר.

האכרים עמדו על רגליהם, תיקנו את צווארוני הכותנות והעניבות

וסרקו באצבעותיהם את שער הראש והזקן. עד כמה שלא יכלו להשלים עם התנהגותו הגנדרנית של הבא ודיבורו הרוסי עם אשתו ובניו, בכל זאת התיחסו אליו בדרך ארץ ובנימוס, לרגלי מוצאו היחסני ולמדנותו המרובה. על פני כולם התמתחה שאלת תמיהה: מה יום מיומים? הלא מלבד הימים הנוראים אין הוא בא להתפלל.

עם היכנסו אל הבית פנימה לא נתן שלום לאיש ולתמהון כולם עמד ליד הדלת בראש מורד כאבל. לשווא התקרב אליו בעל־הבית והזמינו לישב ליד ארון הקודש. שימקין נשאר עומד כשעמד ובעבור רגעים מספר התאושש והוציא טליתו מתיקה, התעטף בה ונעץ את עיניו בסידור.

עד כמה שלא התאמצו שלא להביט לכיוונו נמשכו אליו העינים. הוא היה לבוש בגדי חול ופניו נפלו וכחשו.

עמדו להתפלל. גארבובצקי הישיש נענה לבקשת הגבאי ועבר לפני התיבה וגם הראה את רב כוחו בנגינה. אבל הנאת השומעים לא היתה שלימה. בואו הפתאומי של שימקין ומראהו המשונה גירו את סקרנותם של המתפללים ולא הורידו עין ממנו.

עם פתיחת הארון כיבדו את שימקין בהוצאת ספר התורה, אבל הוא נתן בידו אות סירוב. התחילו קוראים בתורה וקראו אותו לעמוד ששי — ולא נע ולא זע ממקומו. הגבאי עזב את מקומו ליד השולחן וניגש אליו וניסה לעמוד על הסיבה. רגע קט עמד שימקין ושתק. ונראה היה כי הוא נלחם קשה עם עצמו ופתאום התגבר ואמר:

— אינני כדאי!

— מה אתה שח? — תמה הלה.

— אם אצלי אירע דבר שכזה, — נאנח במר נפשו — איני כדאי והגון לשבת במזרח ופחות מזה — לעלות לתורה.

לשווא ניסה הגבאי להוציא מפיו מלים יותר. שימקין סגר את פיו ולא הוציא דבר יותר.

גמרו לקרוא בתורה ועמדו להתפלל מוסף. שימקין עמד כל הזמן על רגליו ועיין בסידור ועם גמירת התפילה קיפל את טליתו ושם אותה בתיקה וכבכניסתו כך גם ביציאתו לא נתן שלום לאיש והלך לו. רובינסאל שהכין כיבוד, בדרכו מאז, גם לשבת זו, לא מצא און בנפשו לעכב אותו לקידוש.

למחרתו נודעה הסיבה: בנו בכורו של שימקין, הלומד רפואה במטרו-פולין, נשא אשה שלא מבני־ברית...

חג-החריש

א.

מי לא יודע את ר׳ חיים ואת סוסו הלבן, או כמו שקוראים אותו „סוס־המשיח“? הוא מבקר תמידי בבתי האכרים בעניני הכלל: אוסף כסף ושווה־כסף לטובת בנין הארץ, מטפל מדי שנה בשנתה בזריעת חלקת־אדמה לטובת הקרן הקיימת לישראל ומלווה את כל השדריי״ם — והכול שלא על מנת, חלילה...

כלבי החצרות יודעים אותו. ולא זו בלבד שאינם מתנפלים עליו מדי התקרבו אל אחת מהן, אלא רצים לקראתו, מבשכשים בזנבותיהם, מלקקים את אצבעות ידיו והוסמים את דרכו מעשי קונדסים. והאכרים מקבלים את פניו בסבר ומזמינים אותו הביתה ואגב ישיבה ושתיית „מאטה“, הוא מוסר להם את החדשות האחרונות על סיבלות אחינו בארצות פזוריהם, ועל התהוות המדינה היהודית בארץ ישראל לכל פרטיה. דבר לא נעדר. ר׳ חיים קורא בעתונים ובספרים בכל שעות הפנאי ועל משכבו בלילות עד שעה מאוחרת ונהירין לו כל חדשות היום. וכך היא דרכו מאז: כיוון שנכנס לבית אחד האכרים שוב לא יצא משם בלי לשתות „מאטה“ ובלי שיחה, אבל חזקה עליו, שלא ישכח גם את מטרת בואו: לפני קומו מעל הכסא מביע את חפצו והאכרים נתבעים ונותנים, מהם ביד רחבה, ועם כמה מהם עליו לעמוד על המקח. ריקם אין הוא יוצא מבית איש, ואיצי הפיסח בכלל. איצי זה מוחזק לקמצן מאין כמוהו, ממש נהרג על פחות משווה פרוטה...

ב.

זה כמה ימים שר׳ חיים שרוי בצער. כל האכרים מתכוננים כבר לחריש, ולו אזלו כל סיכויים להשיג חלקת אדמה בשביל הקרן הקיימת ליש־

ראל, ולו — בחכירה. מלבד מה שצר לו צר לוותר על שלוש החגיגות הכרו־כות בדבר — חריש, זרע וקציר, — כואב לו מאד על הכנסה זו שלא תבוא השנה ושבכספה אפשר היה לגאול חלקת אדמה מאדמת המולדת.

על כל בתי המושבה כבר חזר והתחנן בדמעות ממש, שיתנו לו במתנה, או יחכרו בכסף כמה הקטרים — ולשווא. כל אחד מהמתחמקים נימוקו עמו: זה קצירו האחרון נכשל, זה שקוע בחובות וזה בת בוגרת לו ועליו להשיאה. גם בניו שהנחיל אותם את שדהו בחייו, השיבו את פניו ריקם:

— בשתי השנים האחרונות הקציעו הם שלושה הקטרים כל אחד, ולמה לא יזכה השנה מישהו אחר במצווה זו? הרי ישנם במושבה אמידים גדולים מהם.

ראה ר' חיים כי כלו כל הקצין, והחליט לנסות שנית דבר אל איצי הפיסה, דווקא.

— אולי!

ג.

עם אור הבוקר חלב ר' חיים את פרתו, התפלל בחטיפה ויצא אל בית איצי הפיסה.

אם משום שלא הכירו אותו, או אולי שהיו ביניהם כלבים חדשים — הכלבים קיבלו אותו בנביחה איומה וכשניסה לגרשם בשוט אשר בידו, קפץ אחד מהם ואחז בכנף בגדו ומשכו בחזקה והפילו לארץ.

לקול צעקותיו יצא איצי ושיחרר אותו והקימו על רגליו.

— האם גם נשך אותך? שאל איצי.

— וכי לא די לך בהפלה גרידא? — ענה ר' חיים, כשכולו חיוור כסיד ומזיע.

איצי התחיל להטיף לו מוסר:

— מתחיל אתה בסיבוביך מבעוד לילה, כאילו קצר לך היום! אי לך יהודי זקן שכמותך, עד מתי אתה אומר לכתת את רגליך ותדריך גם את מנוחת הזולת?

— וכי מה? תמה ר' חיים. — לדעתך אתה עלי לשבת בביתי ולאמור תהלים?

— בטח! — קפץ איצי ממקומו — לאמור תהלים וגם ללמוד דף...

— גמרא — בא ר' חיים לעזרתו.

— כן, גמרא, ולא דף אחד, אלא כמה וכמה דפים.

ר' חיים אחז בידו את קצה זקנו:

— הגד נא לי, בבקשה ממך, ומי ידאג לטובת הכלל?

— ידאג כל אחד לעצמו! — התרעם איצי.

ר' חיים עשה מאמץ שלא לאבד את מתינותו:

— האם תם אתה או מיתמם ולא תדע כי מעבר לים נמקים אחינו, שארית פליטתנו, במחנות־ההסגר, והאם אטמו אזניך משמוע את שוועת ארץ אבותינו לגאלה מידי זרים?

כאן פקעה סבלנותו של איצי הפיסה וצעק בחרי־אף:

— דבר זה ענין לשנוררים! אף פרוטה אחת אינה מגיעה לשם.

ראה ר' חיים כי אין לו כבר מה להפסיד ונזף בו:

— גס־רוח שכמותך, לא די לך שאתה בן נח נהרג על פחות משווה פרוטה — פוסל אתה בכשרים! מה היה גורלך היום לולא היק"א?

דברי ר' חיים נגעו עד תוך תוכו, ובלי לחשוב הרבה גחן לארץ והרים מעדר:

— צא כרגע מחצרי, ואם לא ארוצץ את גולגלתך!

— רצוץ! אמר ר' חיים בקור־רוח והרכין את ראשו.

שעה קלה עמדו ככה המתקיף והנתקף. ולפתע נבהל איצי מחפצו והשליך את המעדר הצידה.

הדבר נסתיים בזה, שאיצי לא הרפה מר' חיים עד שלא פייסו והזמינו לביתו, ובו ביום נודע בכל רוחב המושבה, כי איצי הפיסה הבטיח להקציע משדהו עשרה הקטרים בשביל הקרן הקיימת, חינם אין כסף, ולא עוד אלא בעצמו ובכבודו יהיה גם בחורשים.

ד.

הראשון במקום היה ר' חיים.

כל הלילה הקודם לא ישן ומהלך רעיונותיו התרכז מסביב לחג החריש: אם יספיק הבשר והיין אשר הכין, ואם יבואו כל החורשים. עם עלות השחר קם, התפלל והתלבש בבגדי שבתו ויצא באסדתו לשדה איצי הפיסה.

לא עברו דקים מרובים ובא גם איצי, ומייד התחילו נוהרים אל המקום מבחורי המושבה עם מחרשותיהם ועגלות מלאות אכרים עם משפחותיהם

כשכולם לבושים בגדי שבת וחג. באו אורחים גם מהעיירות הקרובות. קרובים ורחוקים הפכו והפכו במעשה איצי הפיסח ובין המון החוגגים התבלטו פני ר' חיים, כשהוא רץ ממקום למקום ומצווה בקול מפקד:

— משה, לך לקרא לשוחט וישחט את העגלה.

— אברהם, סע והבא את היין והרקיקים שהזמנתי.

— ואתם, הקשישים, — פונה הוא אל הזקנים — תהיו המשמשים היום.

עם ראותו כי הכול בסדר, קרא ר' חיים בקול:

— פנו דרך לחורשים! היום אינו עומד ויש להתחיל בעבודה.

תנועה. הכול נדחפים לצדדין ותרים אחרי מקום סטרטגי, משם ייטיבו לראות ולפתע עמד ר' חיים, כאילו נזכר בדבר־מה וניגש לאחד הנערים הניצבים:

— אם יש את נפשך רחימאי, עלה על אסדתי וסע והבא את הזקנה שלי. תשתתף גם היא בחגנו. כמעט ששכחתי.

הנער ציית לו.

— מדוע לא מתחילים לחרוש? — נשמע קול מעברים.

— נסעו להביא את אשתו של ר' חיים! — באו כמה תשובות בבת אחת.

הנימוק מתקבל על הלב ובעבור זמן-מה נראתה אסדה באה, ובה אשתו של ר' חיים עם מטפחת משי על ראשה. הכול רצים לקראתה ומקדמים את פניה בברכה. גם ר' חיים ניגש ומושיט לה את ידו לעזרה לרדת. אבל היא מוחה ויורדת בעצמה.

ר' חיים פינה לה מקום בין הנשים ובעצמו רץ אל מקום מצב המחרשות. שתים עשרה מחרשות עמדו בשורה ארוכה ואיצי הפיסח הגדיל. תחת לבוא במחרשה אחת, כהבטחתו, בא עם שתים. על השניה ישב פועלו.

רגע־קט עמד ר' חיים כפוסח, ופתאום ניגש לאיצי והציע לו שפועלו ימסור לו את מחרשתו והוא יצא בה בראש החורשים. איצי מתנגד מתחילה ולסוף הוא מסכים. מאושר, שהעבודה תיעשה כולה בידי יהודים, מפשיל ר' חיים את כנפי בגדו, עולה על המחרשה, ואוחז במושכות.

— לכו אחרי!

המחרשות זזות ממקומן לתרועת כל החוגגים:

— יחי!

בן־רגע הופכת שדה איצי הפיסח תרועה אדירה, המהדדת בכל המרחב.

ה.

בשוך הקולות פותח ר' חיים בשיר שהמציא לו ניגון משלו, ולימדו במשך כמה ימים את החורשים:

„שיר המעלות בשוב ד' את שיבת ציון!"...

„היינו כחולמים!" — עונים אחריו החורשים.

„אז ימלא שחוק פינו ולשוננו רנה!" — ממשיך ר' חיים ועד מהרה הופך הכול שירה. הכול שרים, גדולים וקטנים, אנשים ונשים, השמש ממעל והארץ מתחת, עד מעבר למושבה, ולקול צלילי השירה פוסעים הסוסים מדודות ומתחת לסכיני המחרשות מתהפכים רגבים טריים ומבושמים ונשארים מוטלים כמתעלפים תחת קרני השמש. מכל עבר באות סיעות-סיעות צפרים, יורדות לארץ ומנקרות בתיאבון את התולעים המבקיעים.

ו.

עם גמר החריש מעמידים את המחרשות לאורך דרך־המלך, וכל החוגגים ובראשם ר' חיים ואשתו נמשכים למקום הצלי. הקשישים אוחזים בבקבוקים ומוזגים את הכוסות. ר' חיים מתכבד בכוס ראשון ושותה לחיי החוגגים:

— לחיים יהודים! כשם שזכינו לחריש, כך נזכה לזרע ולקציר ולשלוח את כסף היבול לארצנו.

— לחיים, לחיים! — באה ברכת תשובה. — נתבשר ישועות ונחמות במהרה בימינו.

מתחילה הסעודה. אלה אוכלים ממה שהביאו מן הבית, ואלה חותכים בסכינים מבשר־העגלה הניצלה. באו גם „גאוצ'ים" לראות בחגיגה ומכבדים גם אותם. ובעוד וקרובים ורחוקים מיטיבים את לבם מתוך ישיבה או עמידה, נעור ר' חיים כמו משינה מתוקה, קם על רגליו וקורא בקול:

— נצא במחול!

בן־רגע עומדים כבר במעגל, ר' חיים ואשתו באמצע ורוקדים.

ממעל מביט השמש באלפי עינים־קרנים, כאילו השתתף גם הוא בחג החריש של אכרים יהודים בדרום הרחוק, לטובת גאולת אדמת מולדתו העתיקה- החדשה של ישראל סבא...

ביאורי מלים

„אלקלדה" — שופט כפרי.
„אנטריריאנו" — יליד הפלך אנטרה־ריוס.
„אסטא־מאניאנא" — עד יום המחרת.
„ארוז'ו" — נחל שוטף.
„ארוז'ו־גראנדה" — שם נחל בפלך אנטרה־דיוס.
„גאוץ'" (נ. „גאוצ'ה") — יוצא ירך ספרדי והודית.
„גאוצ'ים" („גאוצ'וס") — מספר רבים מ„גאוץ'".
„גרינגו" (ר. „גרינגוס") — זר, כינוי של גנאי ביחס למהגרים.
„גאליטים" („גאלייטוס") — רקיקים יבשים.
„דאמה" — גברת נכבדה, אשה מרקדת עם גבר.
„ויקוניה" — מטפחת עשויה משער בהמה בשם זה, ממשפחת הגמלים.
„ז'רבה" — עשב מעשבי התה.
„ז'וקורי־גראנדה" — נחל בשם זה בפלך אנטרה־ריוס.
„טירו־טירו" — מין צפור המוציא מגרונו קול מעין זה.
„טריבול" — תלתן, צמח בעל עלים סגלגלים הצומחים שלושה שלושה יחד.
„לאס־סאוסאס" — שם מקום, שפירושו: עצי הערבות.
„מאטה" — מין תה שגומאים אותו בשפופרת.
„מוצ'אצוס" — בחורים.
„מיליקו" — שוטר כפרי.
„ניגרו" — כושי.
„ניגרה" — כושית.
„פאטרונסיטו" — בעל־אחוזה צעיר, בעל־אחוזה בלשון חיבה.
„פונצ'ו" — מין טלית צמר עם סדק באמצע.
„פריגורופיקו" — בית־חרושת לקירור בשר ועיבודו.

„צ׳או" — מין ברכת-פרידה שגורה בפי ה„גאוץ".
„צ׳יריפה" — מין מטפחת צמר.
„קוראנדירה" — חובשה, רופאה.
„קואטרו־ראנצ׳וס" — ארבעת ה„ראנצ׳ים".
„קורא" — כומר. בשם זה קוראים ה„גאוצ׳ים" לשוחט היהודי.
„ראנצ׳ו" — צריף חומר.
„ראנצ׳ים" („ראנצ׳וס") רבים מ„ראנצ׳ו" — צריפי חומר.

Este libro se terminó de imprimir en los Talleres Gráficos de Julio Kaufman, Corrientes 1976, Buenos Aires, el día 4 de Enero de 1948.